

Joep Boerboom

OUDEREN STRIJD

DE BEWOGEN
GESCHIEDENIS VAN
50PLUS

Boom

Ouderenstrijd

Joep Boerboom

OUDERENSTRIJD

**De bewogen
geschiedenis van
50PLUS**

Boom

Vormgeving omslag: Marry van Baar
Auteursfoto omslag: Arjo Kleinhuis
Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2021 Joep Boerboom

© 2021 Boom uitgevers Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.)

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

ISBN 9789024443376

NUR 680

www.boomgeschiedenis.nl

www.boomuitgeversamsterdam.nl

www.joepboerboom.nl

Inhoud

1.	Van OokU naar 50PLUS	7
2.	50PLUS zet de verdubbelaar in	29
3.	Met Krol op campagne	43
4.	Winkelier Klein & uithangbord Krol	53
5.	Gemeenteraadsverkiezingen als splijtzwam	65
6.	Krol stapt op	77
7.	Wil de echte 50PLUS opstaan?	89
8.	Teleurstellende verdubbeling	115
9.	Voorzitterswisselingen	135
10.	Viermansfractie	157

11.	Gemeente, provincie, waterschap en Europa	175
12.	Crisis in coronatijd	193
13.	Wat doet Krol?	215
14.	Pensioenakkoord	237
15.	Een haan uit de hoge hoed	247
16.	Van vier naar één naar nul	275
17.	De balans opmaken	289
	Verantwoording en dank	309
	Bronnen	313
	Personenregister	316
	Reeks publicaties over de Nederlandse politiek	319

1.

Van OokU naar 50PLUS

Op dinsdagavond 9 maart 2021 is 50PLUS-lijsttrekker Liane den Haan te gast bij de talkshow *Jinek* op RTL4. Op hetzelfde moment zit bij de NPO-collega's van *Op1* de nummer drie van de lijst, Ellen Verkoelen, aan tafel. Iedere politieke partij droomt van zoveel media-aandacht ruim een week voor de Tweede Kamerverkiezingen. Maar in dit geval is eerder sprake van een nachtmerrie. Die ochtend heeft Den Haan op de radio Verkoelen openlijk opgeroepen zich terug te trekken en nu vechten de dames op twee nationale tv-zenders een strijd uit over de interpretatie van een van de kroonjuwelen van de partij: de AOW-leeftijd. Verkoelen vindt dat deze zonder voorbehoud naar vijfenzestig moet, Den Haan wil een flex-AOW: wie op zijn vijfenzestigste AOW wil ontvangen, moet daar zelf voor sparen. Beiden claimen met hun lezing het verkiezingsprogramma te volgen. Den Haan weet Eva Jinek niet te overtuigen. 'Dat is toch een semantische discussie? Er staat hier toch gewoon vijfenzestig?' Het zal niet meer goed komen. Op 17 maart haalt de partij slechts één zetel, die Den Haan niet veel later meeneemt als ze de partij verlaat. Het is niet de eerste keer dat de partij zich door interne onenigheid in de voet schiet. Ze lijkt er patent op te hebben.

Partijenoprichter

Jan Nagel heeft er al een lange politieke loopbaan op zitten als hij 50PLUS opricht. Vanaf het prille begin van zijn politieke carrière zet hij zich af tegen de gevestigde orde en schudt zo de politiek met zichtbaar genoeg op. In de jaren zestig en zeventig doet hij dat nog binnen de Partij van de Arbeid. Met een aantal gelijkgestemden richt hij Nieuw Links op. Deze vernieuwingsbeweging strijdt voor verkleining van de inkomensverschillen en voor meer directe democratie. In 1977 maakt hij de overstap van het PvdA-partijbestuur naar de Eerste Kamer, waar hij opvalt door zijn onafhankelijke opstelling. Hij werkt bovendien bij de VARA, eveneens onderdeel van de socialistische zuil, waar hij het populaire radioprogramma *In de Rooie Haan* bedenkt. Uit die tijd kent hij Henk Krol, die dan persvoorlichter van de VVD-fractie is. Krol: 'Jan had een neus voor publiciteit en primeurtjes. De persberichten lagen al klaar voor de uitzending begonnen was. Typisch Nagel.'

Begin jaren negentig komt het tot een breuk tussen Nagel en de PvdA. Er is in die periode veel onvrede over de bezuinigingen van het kabinet-Kok. Met partijcoryfee André van der Louw zoekt Nagel naar een manier om achterban en partijtop bij elkaar te brengen, maar de partijtop beschouwt dit als een coup. Hij raakt hierdoor politiek uitgerangeerd bij zijn partij, maar rust niet op zijn lauweren. Als politiek ondernemer heeft hij een neus voor het sentiment in de samenleving en hij speelt daar handig op in. Hij staat aan de wieg van verschillende politieke partijen. In 1993 richt hij in zijn woonplaats Leefbaar Hilversum op, waarmee hij zich sterk maakt voor de leefbaarheid van de stad en zich afzet tegen 'de gevestigde orde'. Met succes: in 1998 bezet de partij veertien van de zevenendertig raadszetels. In 2001 wordt Nagel wethouder.

Ook in Utrecht krijgt Leefbaar, met zanger Henk Westbroek als boegbeeld, voet aan de grond. In 1999 verenigen de leefbaren zich in Leefbaar Nederland, met Nagel als voorzitter. Hij weet de eigenzinnige Pim Fortuyn te strikken als lijsttrekker, waardoor de partij omhoogvliegt in de peilingen. Maar solist Fortuyn en strateeg Nagel botsen. Als Fortuyn in de krant controversiële uitspraken doet over de islam en ervoor pleit de grenzen te sluiten voor asielzoekers, wordt hij de partij uit gezet en begint hij zijn eigen partij, de Lijst Pim Fortuyn (LPF). *Crimefighter* Fred Teeven volgt hem op bij Leefbaar Nederland. Onder diens leiding weet de partij in 2002 twee kamerzetels te halen, maar ze gaat uiteindelijk ten onder aan interne conflicten. De afwezigheid van een bindende leider, een gedeelde ideologie en een gemeenschappelijke partijcultuur breekt de partij op.

In 2005 probeert Nagel het met de mediagenieke misdaad-journalist Peter R. de Vries. De letters van de partijnaam, Partij voor Rechtvaardigheid, Daadkracht en Vooruitgang (PRDV), komen niet geheel toevallig overeen met de initialen van de beoogd lijsttrekker. Belangrijke programmapunten zijn het afschaffen van het bijzonder onderwijs, gratis openbaar vervoer en meer geld voor ontwikkelingssamenwerking. De Vries laat weten dat hij meedoet aan de verkiezingen als minimaal 41 procent van de kiesgerechtigden zijn partij een waardevolle aanvulling vindt in het politieke landschap. Uit een opiniepeiling blijkt dat de steun blijft steken op 31 procent, waarop De Vries het verder voor gezien houdt. De initiatiefnemers, onder wie ook oud-politievoorzitter Klaas Wilting, ontmoeten elkaar daarna nog jaarlijks voor een etentje. Een doorstart sluiten ze niet uit. Als Nagel na een paar jaar vraagt of ze nog ambitie hebben om politiek iets te gaan doen, antwoorden zowel Wilting als De Vries ontkennend. 'Ik wel,' zegt Nagel. 'Maar dan ga ik iets anders beginnen.'

Hij heeft zijn oog laten vallen op de oudere kiezer. Dat is

geen toeval. De mondiale financiële crisis, die in 2008 wordt ingeluid met het omvallen van de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers, raakt ook Nederland hard. Om een recessie te voorkomen, besluit het centrumlinkse kabinet-Balkenende IV (CDA, PvdA, ChristenUnie) tot een fors herstelprogramma. Om deze uitgaven te financieren wordt bedacht om de pensioenleeftijd op termijn te verhogen. Dit leidt al snel tot onrust en ontevredenheid onder kiezers. Naast de coalitiepartijen zijn ook VVD en D66 voor pensioenhervormingen. De Socialistische Partij en de Partij voor de Vrijheid keren zich ertegen. Met de toenemende vergrijzing en de groeiende zorg over de pensioenen ziet Nagel een nieuw politiek gat in de markt ontstaan: de ouderen.

‘Zes tot tien zetels’

Nagel weet inmiddels wat een papierwinkel er komt kijken bij het inschrijven van een nieuwe politieke partij. Omdat zijn vrienden van de Partij voor Rechtvaardigheid, Daadkracht en Vooruitgang zo vriendelijk zijn om die reeds bestaande inschrijving aan hem beschikbaar te stellen, kan zijn nieuwe vehikel daar de rechtsopvolger van worden en is het enkel een kwestie van een paar zaken aanpassen: de bankrekening op een andere naam zetten, statuten wijzigen. Scheelt een boel rompslomp.

Ook moet Nagel de notaris de ondertekende notulen van de oprichtingsvergadering van zijn nieuwe partij overleggen. Als enig overgebleven lid van de PRDV moet hij dus met zichzelf vergaderen en dat notuleren. Hij is het snel met het enige lid eens:

De voorzitter opent de vergadering en constateert dat alle stemgerechtigden aanwezig zijn. (...) De voorzit-

ter licht het voorstel kort toe en brengt het voorstel in stemming; hij constateert dat het met algemene stemmen is aangenomen.

Zo komt op 13 augustus 2009, bij hem thuis aan het Melkpad in Hilversum, de Onafhankelijke Ouderen en Kinderen Unie ter wereld. Roepnaam: OokU. Dan rest hem enkel nog na te gaan of hij het eens is met zijn eigen notulen.

Ten slotte stelt de voorzitter aan de orde de vaststelling van de, inmiddels gereedgemaakte, notulen. Na voorlezing ervan constateert hij dat de vergadering unaniem instemt met de inhoud ervan.

Ging het maar altijd zo gemakkelijk.

Naast geestelijk vader Jan Nagel heeft OokU twee ‘co-ouders’ die vanaf de geboorte betrokken zijn: schaakvriend, journalist en schrijver Alexander Münninghoff en Maurice Koopman, die hij tientallen jaren eerder leerde kennen bij de PvdA en die later bij de VARA een collega werd. Koopman was voor Leefbaar Hilversum wethouder en heeft zich na enige aarzeling ook aangesloten bij Nagels nieuwste initiatief. De politieke formule gericht op ouderen én jongeren spreekt hem aan. Het is minder eenzijdig dan een klassieke ouderenpartij. Dat ze zich richten op vijftigplussers én op vijftientigminners is ook ingegeven door marketingoverwegingen. Bij die groepen verwacht de partij de meeste stemmen te kunnen wegkapen. Koopman: ‘Onze inschatting was dat de groep van vijftientig tot vijftig jaar het druk heeft met carrière en gezin en gemakshalve stemt op gevestigde partijen.’ In de praktijk blijkt het lastig om twee generaties te bedienen die zo ver uiteen liggen. Om een politieke spagaat te voorkomen, besluit de partij zich vooral als ouderenpartij te profileren.

Koopman is niet de enige die vanuit de Leefbaren meegekomen is naar de nieuwe partij. Hylke ten Cate volgt Nagel al sinds zijn PvdA-tijd. Alleen het avontuur met Peter R. de Vries heeft hij aan zich voorbij laten gaan. Nagel is blij dat zijn trouwe secretaris er weer bij is, vooral ook omdat Ten Cate de Kieswet vanbinnen en vanbuiten kent. Altijd handig bij de oprichting van een nieuwe partij.

Net zoals het nooit weg is juridische kennis binnen de gelederen te hebben. Nagel weet advocate Martine Baay-Timmerman aan zijn partij te binden. Ze krijgt in de jaren negentig landelijk enige bekendheid als ze een proces tegen de staat wint over de carpoolstrook op de A1. Hij leert haar kennen in zijn Leefbaar Hilversum-tijd als hij advies bij haar inwint rond een juridische kwestie. Baay emigreert vervolgens met haar twintig jaar oudere echtgenoot naar Spanje. Daar loopt Nagel, die er familie bezoekt, haar jaren later tegen het lijf bij een Koninnedagviering voor expats. Baay: 'Hij wilde met me sparren over de ouderenpartij die hij ging oprichten. Ik was nooit politiek actief geweest, maar was als jurist wel altijd kritisch over de kwaliteit van wetten. Wat zijn ze daar in Den Haag aan het doen, vroeg ik me soms af.' Omdat het haar tienerzoon niet bevalt in Spanje en ze er zelf de intellectuele uitdaging mist, keert ze terug naar Nederland. Nagel heeft daar blijkbaar lucht van gekregen, want ze is nog geen twee weken terug of hij neemt contact op: kom eens praten. Zijn conceptprogramma spreekt haar aan. 'De generatie die het land heeft opgebouwd na de oorlog verdiende respect, waardering en steun. Ik zag in Spanje hoe gezinnen oudere familieleden in huis namen. Vergeleken daarmee vond ik Nederland kil en individualistisch.' Niet alles kan haar goedkeuring wegdragen. 'Hij wilde de pvv op voorhand uitsluiten. Daar was ik niet voor.'

Oud-PvdA-coryfeeën Bram Peper en Marcel van Dam, opiniepeiler Maurice de Hond en oud-schaker Hans Böhm geven Nagel rond de oprichting achter de schermen advies.

Hij belt ook met Kees de Lange, emeritus hoogleraar natuurkunde en voorzitter van de Nederlandse Bond voor Pensioenbelangen. De Lange stemt in om de partij over pensioenen te adviseren en zal later onder meer de pensioenparagraaf van het verkiezingsprogramma schrijven. Ook neemt hij deel aan de zondagse bijeenkomsten bij Nagel thuis, waar ze met zo'n twintig kersverse leden in een ongedwongen sfeer brainstormen over organisatie en koers van de partij. De Lange wordt vicevoorzitter van het eerste partijbestuur (dat verder bestaat uit voorzitter Nagel en secretaris Ton Luiting) en komt al snel in beeld als mogelijk lijsttrekker voor de Tweede Kamerverkiezingen.

Nagel is optimistisch. Bij de presentatie van OokU in perscentrum Nieuwspoort op 8 september 2009 is de inkt van het partijprogramma nog nauwelijks droog, maar zegt hij zonder blikken of blozen te rekenen op zes tot tien zetels. Hij droomt zelfs al over kabinetsdeelname. 'Ik denk dat we grote kans maken om in de regering te komen. Uit de peilingen blijkt dat de coalitiepartijen een vierde partij nodig hebben om een meerderheid in het parlement te halen. Met drie miljoen ouderen in het land moeten wij voldoende zetels kunnen halen om onszelf onmisbaar te maken.' OokU ageert vooral tegen het beleid van het zittende vierde kabinet-Balkenende. Nagel: 'Coalitiepartijen PvdA en ChristenUnie hadden eerder in hun verkiezingsprogramma staan dat ze de AOW-leeftijd niet zouden verhogen, maar dat hadden ze wel gedaan. Daar kon je goed campagne tegen voeren. We gingen er met gestrekt been in.'

De aanwezige pers moet het nog zien. Het is niet de eerste keer dat Nagel zijn geluk beproeft met een nieuwe partij. Tot dusver met wisselend succes. Weet de man dan van geen ophouden? Maar hij beschouwt zijn eerdere politieke projecten niet als een mislukking. 'Ik heb destijds Leefbaar Hilversum opgericht. Twaalf jaar lang waren wij de grootste partij in de gemeente en ik ben wethouder geweest, dus een eendagsvlieg in

de politiek ben ik zeker niet. Dat Leefbaar Nederland is ingezakt, kwam door het vertrek van onze lijsttrekker Pim Fortuyn.'

Hij wil ervoor waken dezelfde fouten te maken als bij Leefbaar Nederland, dat aan intern geruzie ten onder ging. 'Eerst zetten we een strakke organisatie op poten, pas daarna mogen mensen lid worden. We willen niet worden gekaapt door allerlei gelukszoekers die de koers van de partij gaan bepalen.' Een lijsttrekker heeft Nagel nog niet. De beste moet het worden, hij ziet wel wie er boven komt drijven. Hijzelf misschien? 'Als anderen zeggen: "Jan, jij moet het doen", dan doe ik het misschien. Maar zover is het niet.' Oud-LPF'ers hoeven in ieder geval niet te solliciteren. 'We willen geen hommeles.' Aan de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 zal de partij niet meedoen, laat hij vast weten. Hij wil de lokale partijen niet beconcurreren.

Tijdens de persconferentie staat Nagel uitvoerig stil bij zijn partijprogramma. Vijftigplussers worden niet serieus genomen en achtergesteld, vindt hij. Als voorbeeld noemt hij het vakantiegeld voor AOW'ers. Werknemers krijgen 8 procent, vijfenzestigplussers moeten het doen met 5,5 procent. 'Voor een gemiddelde oudere komt dat neer op krap 500 euro. De politiek heeft verzuimd het percentage gelijk te trekken. De AOW-uitkering is net zo'n sluitpost. Terwijl werkenden flink meer te besteden hebben gekregen, zijn ouderen er in koopkracht amper op vooruitgegaan. Wij willen de pensioenen structureel verhogen.'

De verhoging van de AOW-leeftijd naar zevenenzestig jaar gaat wat OokU betreft niet door. De vier miljard euro die dat volgens het kabinet zou opleveren, haalt Nagel uit de geleidelijke afschaffing van de hypotheekrenteaftrek. Dat hij aan dit heilige huisje durft te knabbelen, is een gewaagde zet. Pas later zullen andere partijen hierin volgen. Een ander opmerkelijk voorstel is het afschaffen van 'ouwe lullendagen', extra vrije dagen voor senioren. Je zou denken dat OokU hiermee senio-

ren op de arbeidsmarkt verworven rechten ontnemt, maar de partij redeneert dat vijftigplussers ook op de arbeidsmarkt serieus genomen moeten worden. Door de extra vrije dagen af te schaffen, kunnen ze weer net zo productief worden als hun jongere collega's en daarmee aantrekkelijker voor werkgevers.

Het programma pleit verder voor een aparte minister voor Ouderenbeleid, voor de afschaffing van successierechten voor erfenissen tot 250.000 euro, subsidies voor laptops, gratis internet voor ouderen met een klein pensioen en meer geld voor dagtelevisie. De partij wil bezuinigen op overheidsuitgaven aan externe adviezen, het aantal generaals en kolonels bij de krijgsmacht halveren, een kiesdrempel van 3 procent invoeren en de Tweede Kamer terugbrengen naar honderd leden.

PvdA'er Hans Kombrink, een van zijn oude strijdmakkers van Nieuw Links, kijkt met enige meewarigheid naar Nagels programma. 'Dat er een markt is voor leefbaar-partijen en een ouderenpartij heeft hij goed gezien. Grappig alleen dat hij vroeger de man was die iedereen boven de vijftig neersabelde en op een snelle wisseling van de wacht aandrong. Als je hem nu hoort, draait alles om het belang van de ouderen. Hij heeft het met geen woord meer over jongeren. Dat vind ik wel van enige ironie getuigen.' Nagel begrijpt niet wat daar onlogisch aan is. 'Tot in de jaren zestig waren de jongeren ondervertegenwoordigd in de politiek. Nu is de balans naar de andere kant doorgeslagen en wordt er niet naar de ouderen geluisterd. Ik snap niet waarom ik voor een opportunist word uitgemaakt. Mijn doel is nog steeds om het voor een verdrukte minderheid op te nemen.'

Te vroeg gevallen

Op 20 februari 2010 valt het kabinet-Balkenende IV na onenigheid over een militaire missie in Uruzgan. Op 9 juni 2010 zul-

len de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen plaatsvinden. Een kans maar ook een risico voor OokU, dat een halfjaar na oprichting nog maar weinig naamsbekendheid heeft. De partij heeft inmiddels wel een aantal mogelijke Kamerkandidaten op het oog, onder wie wethouders van middelgrote steden en oud-burgemeesters. Ze staan te trappelen om de verkiezingsstrijd in te gaan, want gezien hun veelal gevorderde leeftijd is dit misschien wel hun laatste kans. De verkiezingscampagne zal vooral over bezuinigingen gaan, realiseert Nagel zich. De landelijke politieke kopstukken zullen centraal staan, daar is het als nieuwkomer lastig tussen komen. Daar komt bij dat het OokU nog aan financiële middelen ontbreekt voor een campagne op radio en tv. Hij wint links en rechts advies in, bij onder anderen opiniepeiler Maurice de Hond, PvdA-politicus Bram Peper en CDA-coryfee Hans Hillen. 'Als je nu meedoet en je redt het niet, dan ben je voorgoed van de kaart,' waarschuwen ze.

Ondanks zijn eerdere uitspraken over 'zes tot tien zetels' hakken Nagel en de zijnen een maand na de val van het kabinet de knoop door: ze laten deze Kamerverkiezingen aan zich voorbijgaan. 'Het is onverstandig om als een blind paard door te hollen,' verklaart hij de keuze. Hij laat doorschemeren dat OokU al wel een aansprekende lijsttrekker gevonden had. 'Ik ga geen naam noemen. Maar het is een hele goede, een onomstreden persoon met grote kennis van zaken. Hij heeft geen crimineel of Haags verleden.' Nagel is teleurgesteld maar gokt erop dat er na 9 juni een instabiele regering komt en er over twee à drie jaar weer verkiezingen zijn, en dus nieuwe kansen voor zijn partij. Hierin zal hij gelijk krijgen.

De pvv is de grote winnaar bij de verkiezingen op 9 juni en ook de vvd wint. Veel partijen hebben moeite met de islamstandpunten van de pvv en het cda wil niet met de partij van Geert Wilders in één kabinet. Uiteindelijk komt er een voor Nederland uitzonderlijke oplossing uit de bus: een min-

derheidskabinet van VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV. Op 14 oktober treedt het eerste kabinet onder leiding van VVD-leider Mark Rutte aan. De coalitie steunt zelfs met de steun van de PVV op een uiterst krappe meerderheid in de Tweede Kamer: zesenzeventig zetels.

Intussen werkt Nagel gestaag door aan de opbouw van zijn partij. Dat valt niet mee. De partij vóór ouderen is ook een partij dóór ouderen. OokU trekt senioren aan die ofwel geen ervaring hebben, of lid zijn geweest van een andere partij. Daar een eenheid van smeden valt niet mee. Van de 'strakke organisatie' die de partijoprichter bij de lancering beloofd heeft op poten te zetten, is nog geen sprake.

OokU laat in het verkiezingsjaar regelmatig van zich horen. Bijvoorbeeld als de partij in september 2010 'namens bijna drie miljoen ouderen' dreigt met een rechtszaak tegen De Nederlandsche Bank. Ze eist dat de DNB de financiële positie van pensioenfondsen opnieuw berekent. Er dreigt namelijk ten onrechte gekort te worden op uitkeringen van gepensioneerden, zo claimt OokU, omdat niet is meegewogen dat mensen langer gaan werken. Door het verschuiven van de pensioenleeftijd van vijfenzestig naar zevenenzestig jaar wordt immers twee jaar langer premie betaald, terwijl pensioenuitkeringen twee jaar later worden uitgekeerd. Dat is goed voor de financiële positie van de pensioenfondsen en kortingen zijn dus niet nodig, vindt de ouderenpartij. Via hun advocaat geven ze DNB-president Nout Wellink veertien dagen om met herberekeningen te komen.

Intussen brengen ze hun offensief onder de aandacht op de 50PlusBeurs in Utrecht, waar ze vierduizend handtekeningen ophalen van gepensioneerden die de dupe zijn van het kabinetsbeleid. Diezelfde maand vindt de eerste landelijke partijbijeenkomst plaats in theater Gooiland in Nagels woonplaats Hilversum. Tientallen sympathisanten komen op de bijeenkomst af, waar de partijleider laat weten dat OokU in

elk geval in Noord-Holland meedoet aan de provinciale verkiezingen. 'Over de andere provincies wordt in de loop van oktober beslist.' Ook presenteert hij de uitkomsten van een onderzoek dat Maurice de Hond voor de partij heeft uitgevoerd: 60 procent van de ouderen blijkt zich zorgen te maken over de eigen financiële toekomst. Nagel krijgt de zaal mee met een vlammend betoog. 'Het is tijd voor iets nieuws. Na een Partij voor de Dieren is het nu tijd voor een Partij voor de Mensen. Ouderen zijn steeds maar weer de sluitpost van elke begroting. Misschien denkt u nog wel eens terug aan deze middag in Gooiland en kunt u later zeggen: ik was erbij toen het pensioenoproer begon.' Bijval vanuit de zaal, van onder anderen een dame op leeftijd die een toespeling maakt op de grijze bolletjes in de zaal: 'Pas maar op, politiek Den Haag. De zilvervloot komt eraan.'

Ouderenpartijen in binnen- en buitenland

OokU is niet de eerste ouderenpartij in Nederland. In 1971 doen maar liefst vijf partijen die opkomen voor ouderenbelangen mee aan de Tweede Kamerverkiezingen. Aan de naamkeuzes valt af te leiden dat de term 'bejaarden' begin jaren zeventig nog geen negatieve bijklank heeft: de Algemene Bejaarden Partij Nederland (ABPN), de Bejaarden- en Arbeiderspartij (BAP), de Bejaardenpartij 65+ (BP65+), de Bejaarden Partij Algemeen Belang (BPAB) en de Landelijke Partij van Bejaarden (LBP). Samen halen ze genoeg stemmen voor een zetel, maar door de versnippering komt geen van de partijen in de Kamer.

In 1993 richt Martin Batenburg het Algemeen Ouderenverbond (AOV) op, een partij die strijdt tegen de sluiting van bejaardenhuizen en tegen bezuinigingen op de AOW. De partij is vooral populair onder kiezers van onder de rivieren, die te-

leurgesteld zijn in het CDA. In 1994 haalt het AOV met lijsttrekker Jet Nijpels zes kamerzetels. Ook een andere ouderenpartij, de Unie 55+, komt dat jaar met een zetel in de Tweede Kamer. Interne ruzies leiden al in 1995 tot het uiteenvallen van bestuur en fractie van het AOV. Wat over is van de partij bundelt in 1998 de krachten met de Unie 55+. Het blijkt niet genoeg voor een zetel. Twee andere ouderenpartijen, NSOV en Senioren 2000, komen evenmin in de Kamer. De verdeeldheid doet de ouderenpartijen in 2002 opnieuw de das om. Hoewel sommige onderling lijstverbindingen aangaan, zijn ze stuk voor stuk te klein om een zetel in de wacht te slepen.

Volgens onderzoekers Simon Otjes van de Rijksuniversiteit Groningen en André Krouwel van de Vrije Universiteit Amsterdam is Nederland een vruchtbare voedingsbodem voor ouderenpartijen gebleken. Deels heeft dat te maken met het Nederlandse politieke systeem, waarin kiesdrempels ontbreken en nieuwe partijen relatief makkelijk in het parlement kunnen komen. Vanuit democratisch opzicht heeft dat voordelen: het biedt ruimte aan minderheden en deelbelangen en vergroot zo de representativiteit van de volksvertegenwoordiging. De opkomst van seniorenpartijen zegt volgens de onderzoekers iets over de crisis waarin de gevestigde volkspartijen verkeren, want een groot deel van de stemmers van ouderenpartijen is van hen afkomstig. Toen Nederland nog verzuild was, stemden kiezers automatisch op de partij die bij hun zuil hoorde. Maar veel van de Nederlandse vijftigplussers zijn babyboomers die hun politiek bewustzijn ontwikkelden in de jaren zestig en zeventig, een tijd van ontzuiling. Zij zitten niet langer vast aan één partij of stroming. Velen zijn teleurgesteld in de gevestigde partijen en zoeken hun heil bij nieuwe (protest)partijen.

Ouderenpartijen opereren langs andere scheidslijnen dan de traditionele partijen. Ze profileren zich niet zozeer als links (pro-overheid) of rechts (promarkt), maar leggen de vinger op belangenverschillen tussen generaties. Ze komen op voor de

ouderen, die vaak meer dan jongeren voor hun inkomen afhankelijk zijn van de welvaartsstaat. Spreken deze partijen dan alleen gepensioneerd aan? Nee. Veel hervormingen raken juist vooral mensen die nog niet gepensioneerd zijn. Neem de discussie over de verhoging van de AOW- en pensioenleeftijd: voor degenen die al gepensioneerd zijn is de buit op dat punt al binnen.

Ook in andere Europese landen zijn er ouderenpartijen. In Italië wordt in 1987 de Partito Pensionati opgericht, die in 2004 een zetel in het Europees Parlement haalt. De Vlamingen kunnen in de jaren negentig stemmen op Waardig Ouder Worden (wow). De partij haalt een zetel in de Antwerpse gemeenteraad. Vanaf 1989 zit de ouderenpartij ADR in het Luxemburgse parlement, vanaf 2003 de HSU in Kroatië. In Slovenië treedt de in 1996 opgerichte ouderenpartij Desus in 2012 zelfs toe tot de regeringscoalitie. Ook buiten Europa zijn er ouderenpartijen. De GIL is tussen 2006 en 2010 vertegenwoordigd in de Knesset, het Israëlijs parlement. De strijdpunten van al deze partijen zijn vergelijkbaar: hogere pensioenen, betere openbare voorzieningen voor ouderen en het tegengaan van ouderendiscriminatie.

Ook in het buitenland blijken veel ouderenpartijen geen lang leven beschoren. Ze zijn vatbaar voor interne twisten en lijken een bijzondere aantrekkingskracht uit te oefenen op ego's die in de gevestigde partijen niet aan hun trekken zijn gekomen. Publicist Paul Brill analyseert dit verschijnsel in *Het Parool* als volgt: 'Het lijkt een wet van Meden en Perzen: naarmate een splinterpartij een smallere weg bewandelt en verder is verwijderd van machtsuitoefening, wordt de kans op scheuring groter. Grote, gevestigde partijen zijn evenmin gevrijwaard van onenigheid en trammelant, maar ze kunnen dat beter absorberen. Zeker als de partij de persoonlijke kwaliteiten van een kopstuk evenzeer op waarde weet te schatten als zijn of haar ideologische bagage.'

Omgedoopt

De ruzies waardoor de ouderenpartijen in de jaren negentig uit elkaar zijn gevallen, hebben de seniorenpartijen geen beste naam bezorgd. Om hier niet mee geassocieerd te worden was Nagel op de naam Onafhankelijke Ouderen *en Kinderen* Unie uitgekomen. Hiermee hoopte hij bovendien te voorkomen dat ze als one-issuepartij gezien zouden worden. Dat de naam tot de goed bekende afkorting OokU leidde, was mooi meegenomen.

Toch roept de naam steeds vaker vragen op, aangezien OokU zich in de praktijk vooral inzet voor seniorenbelangen. Nagels PvdA-kompaan Bram Peper adviseert hem zijn reserves te laten varen en zich 'schaamteloos' tot ouderen te richten en dat ook in de partijnaam tot uitdrukking te brengen. Op een eventuele naamsverandering zit tijdsdruk, want de Provinciale Statenverkiezingen zijn over minder dan een halfjaar. Nagel laat Maurice de Hond in het najaar van 2010 een marktonderzoek uitvoeren. Hij geeft de opiniepeiler een aantal namen mee om aan kiezers voor te leggen. Het resultaat is duidelijk: met de naam OokU win je geen verkiezingen. De naam 50PLUS blijkt het meest aansprekend en dekt de lading beter.

Nagel is niet direct enthousiast en aarzelt om de door hem bedachte naam OokU in te ruilen. Legt de benaming 50PLUS niet te eenzijdig de focus op ouderen? Maar het onderzoek van De Hond wijst uit dat je met focus juist scoort en dat trekt hem over de streep. Om Nederland aan de nieuwe naam te laten wennen (en om duidelijk te maken dat geen sprake is van wéér een nieuwe partij) wordt deze in eerste instantie als een soort uitsmijter toegevoegd aan de oorspronkelijke naam: OokU 50PLUS. Begin 2011 gaat de partij definitief als 50PLUS verder. Voor critici die menen dat de partij nu dus vijftigmin-

ners uitsluit, hebben ze een weerwoord paraat. 'We zijn er voor iedereen die vijftigplus is, of het hoopt te worden.'

Volgens Kees de Lange, vicevoorzitter en partijlid van het eerste uur, is de naam 50PLUS voor het eerst opgeborreld tijdens een bijeenkomst van een ploegje aspirant-leden voor de kieslijst. Van VARA-man en tekstschrijver Jack Gadellaa krijgt dat clubje mediatraining. 'We leerden om in vijf minuten een coherent verhaal te houden. Dat werd opgenomen en vervolgens werd er gehakt van gemaakt.' Behalve een nieuwe naam bedenken ze ook de partijkleur. 'Om ons te onderscheiden van bestaande partijen moest het geen rood of groen zijn. Paars was een sprekende kleur die nog vrij was.'

Met de nieuwe naam krijgt de partij nog meer dan voorheen het verwijt ouderen en jongeren tegenover elkaar te zetten. 'U neemt het op voor één generatie, niet voor alle mensen die het zwaar hebben. Tussen die ouderen zitten veel mensen die het heel goed hebben. Wakkert u op deze manier niet een strijd tussen generaties aan? Veel jongeren kunnen amper een huis kopen.' Als Nagel deze vraag voorgelegd krijgt in *NRC Handelsblad*, blikt hij terug op zijn eigen jeugd. 'Die jongeren hebben het altijd nog beter dan wij het hadden. Ik ben opgegroeid rond het Amsterdamse Mercatorplein. Een enkeling uit de klas mocht naar het middelbaar onderwijs. De rest ging werken. De huidige 70-plussers hebben lang geen luxe gekend, weinig vakanties gehad, tweeverdieners had je niet.'

50PLUS wil in alle provincies meedoen aan de Statenverkiezingen. Die leveren de partij mogelijk een vinger in de pap op in provinciebesturen, maar belangrijker: bij voldoende stemmen ook een ticket naar de door de Statenleden gekozen Eerste Kamer. Hier kunnen een paar zetels soms het verschil maken tussen een minderheid of een meerderheid voor de kabinetsplannen, zeker nu het VVD-CDA minderheidskabinet-Rutte I afhankelijk is van gedoogsteun van de PVV. Nagel hoopt in die sleutelpositie terecht te komen. Wie weet wat

hij dan gerealiseerd kan krijgen in ruil voor steun aan het kabinet.

In alle provincies meedoen betekent voor alle provincies kieslijsten samenstellen en kandidaten spreken. Nagel en de zijnen zijn zich ervan bewust dat zo'n nieuwe partij ook gelukszoekers, politieke avonturiers en ontevreden mensen uit andere partijen trekt. Daarom gaan ze ook zelf op zoek naar geschikte kandidaten. Wie kent er nog iemand? Of: wie kent er nog iemand die nog iemand kent? Nagel gaat op zoek in de netwerken waarin hij actief is of is geweest: de schaakwereld, de omroep en de politiek. In oude agenda's gaat hij na wie hij kan benaderen. Het valt De Lange op dat de partijoprichter door de jaren heen veel mensen uit zijn eigen kennissenkring aan de partij weet te binden. Soms leidt dat tot een afhankelijkheidsrelatie. 'Hij domineert een kleine kring mensen die intellectueel inferieur aan hem zijn. Die pampert hij, geeft ze het idee dat ze belangrijk zijn. Mensen als Hylke ten Cate en Ton Luiting: klusjesmannen die hij om een boodschap kan sturen en die tamelijk kritiekloos voor hem door het vuur gingen. Hij weet dat zulke mensen altijd nog van pas komen, daar is hij opportunistisch in.' Het is een beeld dat door anderen in de partij wordt bevestigd. Door het latere hoofdbestuurslid Theun Wiersma bijvoorbeeld. 'Hylke ten Cate kon hij als een kleine jongen in de hoek zetten en opdrachten geven: jij moet dit of dat doen. "Als het zo moet, doe je het zelf maar," reageerde Ten Cate soms, maar hij liet zich altijd weer paaïen door Jan, want hij wist dat hij zijn plek in de partij aan hem te danken had.'

De Lange en Nagel spreken in drie weken tijd meer dan honderd potentiële kandidaten voor de kieslijst. De Lange: 'We probeerden het kaf van het koren te scheiden. In gesprekken van een uur kun je misschien de extremen eruit halen. Maar op de grote tussencategorie krijg je geen vat. Die kunnen een aardig beeld van zichzelf neerzetten, maar achteraf kan het tegenvallen.' De Lange kijkt positief terug op deze

periode: 'Veel mensen hadden me gewaarschuwd voor hem, maar onze samenwerking verliep prima.' De Lange blijkt exact vier jaar jonger dan de partijvoorzitter: beiden blazen op 20 juni hun verjaarskaarsjes uit. Maar er zijn ook verschillen tussen Nagel en de theoretisch fysicus uit Monnickendam, merkt de laatste. 'Nagel is geen intellectueel, al is het zeker geen domme man. Hij heeft een goede intuïtie voor mensen, al heeft hij daar in de loop der tijd ook fouten in gemaakt. Hij pakt zaken bovendien met veel energie aan.'

De partij laat onderzoek doen door Maurice de Hond en daaruit blijkt dat bijna driekwart van de ouderen zich 'machteleloos' voelt. Meer dan de helft van de vijftigplussers vindt dat de rekening van de crisis vooral bij ouderen wordt gelegd. Nagel toont zich in januari bij de presentatie van de kandidatenlijst dan ook optimistisch over de verkiezingsuitslag. 'Ouderen worden gepakt door dit kabinet. Zelfs zonder campagne te hebben gevoerd, kunnen we al rekenen op vier tot vijf zetels.' In de strijd om de gunst van de ontevreden (oudere) kiezer heeft 50PLUS de PVV als belangrijkste concurrent. De partij is, evenmin als 50PLUS, vertegenwoordigd in de Eerste Kamer en wil hier dezelfde sleutelrol gaan spelen.

'De kiezer voelt zich door de politiek bedonderd. Politici komen hun voor de verkiezingen gedane beloften niet na. Niet voor niets zijn ouderen woedend,' stelt 50PLUS in haar verkiezingsprogramma, dat één A4'tje beslaat. De partij ageert tegen het inleveren van koopkracht door ouderen. Ze wil bevrozing van provinciale belastingen, een hogere vakantietoelage voor AOW'ers en gratis openbaar vervoer voor senioren in de daluren.

Veel kandidaten op de 50PLUS -lijst zijn afkomstig van de gevestigde middenpartijen PvdA, CDA en VVD. Naast lijsttrekker Nagel en nummer twee Kees de Lange staat er op de Eerste Kamerlijst een aantal bekende namen, zoals de tachtigjarige voormalig PPR-staatssecretaris Michel van Hulten en *Gay Krant*-hoofdredacteur Henk Krol. In zijn eigen pro-

vincie Noord-Brabant is de laatste bovendien lijsttrekker voor Provinciale Staten.

Henk Krol

Journalist Henk Krol begint zijn loopbaan bij de VPRO-radio en stapt daarna over naar de TROS. Al van jongs af aan heeft de Brabander belangstelling voor politiek. In 1977 wordt hij voorlichter van de VVD-fractie in de Tweede Kamer, hij is enige tijd lid van die partij en krijgt een nuttig inkijkje in de politieke keuken. Krol zet zich in voor homorechten en is in 1980 een van de oprichters van de *Gay Krant*. Jarenlang strijdt hij voor openstelling van het huwelijk voor homoseksuelen. Hij krijgt zijn zin: in 2001 gaat Nederland daar als eerste land ter wereld toe over. Zijn verdiensten voor homoseksueel Nederland leveren 'beroepshomo' Krol een ridderorde op.

Nagel en Krol kennen elkaar al sinds de jaren zeventig. Als maker van het radioprogramma *In de Rooie Haan* ging Nagel in die tijd wekelijks langs bij de politieke fracties en sprak dan ook VVD-voorlichter Krol. Hij komt zijn naam weer tegen als hij een van zijn oude agenda's doorbladert op zoek naar geschikte kandidaten voor zijn net opgerichte OokU. Hij belt hem op en vraagt hem het conceptpartijprogramma eens te lezen. Krol maakt in het toegestuurd programma wat opmerkingen in de kantlijn. 'Vooral taalkundig, want ik dacht dat hij het me gestuurd had om er door mijn journalistenbril naar te kijken. Ik heb wat lange zinnen in stukken gehakt.' Nog voor hij het pak retour heeft kunnen sturen, hangt Nagel opnieuw aan de lijn met de vraag of hij het gelezen heeft. 'Ja, het ligt hier klaar. Ik stuur het je op.' 'Nee, kom nou zaterdag naar mij in Hilversum, dat vindt Yvonne ook leuk.' Dat zal zijn vrouw zijn, concludeert Krol, bij wie de naam Yvonne geen belletje doet rinkelen. Hij werpt tegen dat die zaterdag

Ineke, een goede vriendin, komt logeren. 'Neem mee, gezellig,' haalt Nagel hem over.

Die zaterdag stapt hij met Ineke in de auto. De hond gaat ook mee. 'Ik moet even een stuk afgeven dat ik heb geredigeerd, dan gaan we daarna wandelen op de hei bij Hilversum.' In Hilversum doet Nagel open en tot Krols verbazing zit zijn hele woonkamer vol 'bejaarde nozems'. Het blijken allemaal kersverse partijleden. Krol voelt zich bezwaard, maar Nagel en zijn vrouw dringen erop aan dat zowel hij als zijn vriendin en de dobermann binnenkomen. Over zijn redactionele aantekeningen in de kantlijn zijn ze snel uitgepraat. Al gauw gaat het over de inhoud. Naar eigen zeggen wordt Krol gegrepen door de materie. 'Ik realiseerde me ineens dat mensen echt wat te klagen hadden. Dat je met het beste pensioensysteem ter wereld mensen niet zo op achterstand kunt zetten. Of ik mee wilde denken, vroeg Nagel. Dat vond ik prima. Daarna ben ik met Ineke gaan wandelen.'

Twee weken later is er weer een partijbijeenkomst gepland. Of hij alsjeblieft weer wil komen. Krol reist opnieuw naar Hilversum, waar Nagel aankondigt dat ze mee gaan doen met de Provinciale Statenverkiezingen. Hij vraagt alle aanwezigen mee te denken over namen in zijn of haar eigen provincie. Krol doet braaf zijn huiswerk en levert een lijstje namen in bij de partijvoorzitter. Bij de volgende bijeenkomst heeft de gastheer de kieslijsten al klaar. Hoewel Krols eigen naam ontbrak op het lijstje dat hij heeft ingeleverd voor Brabant, blijkt hij door Nagel tot lijsttrekker in die provincie te zijn gebombardeerd zonder daarover door hem te zijn gepolst. Krol bekruipt de indruk dat de andere aanwezigen wél op de hoogte zijn van zijn kandidatuur. 'Toen Nagel de lijsten voorlas en bij Brabant mijn naam noemde, begon de hele groep te applaudiseren.' Hij vermoedt dat de partijvoorzitter het van tevoren heeft geregisseerd om hem voor een voldongen feit te stellen. Want na door de aanwezige partijgenoten te zijn toegejuicht, kan hij

voor zijn gevoel niet meer met goed fatsoen weigeren. Tot dat moment heeft hij nooit serieus nagedacht over een politieke functie in de partij, hooguit aan een rol als voorlichter. Waar gaat de provincie eigenlijk over, vraagt hij zich af, wat moet ik daar doen?

Nagels keuze voor Krol als lijsttrekker blijkt een heel bewuste. 'Hij kon goed praten, had charisma en was knuffelbaar. Ik schatte in dat hij de grootste aantrekkingskracht had.' Hoewel het Krol overvalt, komt het verzoek voor hem op het goede moment. Hij is toe aan een nieuwe uitdaging nu zijn levenswerk, de strijd voor het homohuwelijk, alweer zo'n tien jaar achter hem ligt. Bovendien: hij is 'zoveel meer dan alleen homo', verzucht hij menigmaal. Bij 50PLUS kan hij dat bewijzen door op te komen voor een andere groep in de verdrukking: ouderen. Krol maakt de problemen in de ouderenzorg op dat moment van nabij mee. Nadat zijn dement geworden moeder op eerste kerstdag 2009 overleed, is zijn oude vader in een serviceflat beland.

Zijn ervaring met politiek en media komen goed van pas in de jonge partij. Waar het hem op dat moment nog aan ontbreekt, is een achterban die hem kan voeden. Hij nodigt een groepje van zo'n twaalf sympathisanten bij hem thuis uit: mensen die hij kent via zijn *Gay Krant*-netwerk, maar ook zijn buurvrouw en Brabanders die zich bij 50PLUS aangemeld hebben. Een van de deelnemers is ondernemer Dick Schouw. 'De bijeenkomst vond plaats in zijn beruchte kelder met naakte beelden. Wat hij daar allemaal doet weet ik niet, maar wij noemden het de sekskelder.' De sfeer zit er al gauw in en ondanks hun verschillende achtergronden en uiteenlopende politieke herkomst blijkt de groep over veel politieke kwesties verrassend eensgezind. Zelfs over een controversieel thema als kernenergie. Schouw: 'Oké: misschien niet direct een speerpunt voor 50PLUS, maar als je het over zoiets al snel eens bent, biedt dat perspectief.'

2.

50PLUS zet de verdubbelaar in

Om als nieuwe partij deel te mogen nemen aan de Statenverkiezingen moet de partij zeshonderd ondersteuningsverklaringen verzamelen: in alle twintig kieskringen dertig handtekeningen. Een klus die de nodige inspanning vraagt, maar het lukt.

De landelijk bekende Krol weet zich tijdens de verkiezingscampagne ook buiten Brabant in de kijker te spelen. In tv-programma *Buitenhof* kondigt hij in januari 2011 aan dat zijn partij in alle provincies meedoet met de verkiezingen. Hij pleit voor minder taken voor de provincie en voor een gekozen commissaris van de Koningin. Niet per se programmapunten voor vijftigplussers, maar dat is niet erg, volgens de lijsttrekker. ‘Prima als je ons een ouderenpartij noemt. Maar ik denk dat we een aantal dingen aankaarten die ook bij jongeren leven.’

Krol is niet de enige BN’er die op een provinciale kieslijst staat. Jan Nagel heeft uit zijn grote netwerk een aanzienlijk aantal min of meer bekende Nederlanders weten te strikken, al dan niet als lijstduwer. Onder hen bevinden zich schaakvrienden van Nagel, die zelf een niet onverdienstelijk amateurschaker is: schaker en journalist Hans Böhm, schaakgrootmeester John van der Wiel en voormalig wereldkampioen dammen Ton

Sijbrands. Maar ook tv-jurylid Jacques d'Ancona, oud-politie-voorlichter Klaas Wilting en tv-presentator Koos Postema. Ze staan er niet op vanwege hun politieke ambities, maar geven als lijstduwer en sympathisant de partij naamsbekendheid. Sommigen verlenen de partij ook andere hand- en spandiensten, zo treedt Hans Böhm tijdens partijbijeenkomsten als spreekstalmeester op.

Ondanks de hulp van deze bekende gezichten vindt Nagel dat 50PLUS te weinig media-aandacht krijgt in de aanloop naar de verkiezingen. Zo gunt de NOS de nieuwkomer geen plekje in de verkiezingsdebatten. De omroep nodigt alleen de acht partijen uit die de meeste stemmen haalden bij de laatste Kamerverkiezingen. 'Wij worden volstrekt ongelijk behandeld en enorm gediscrimineerd door de NOS, die een wettelijke taak heeft om een afspiegeling van de maatschappij over te brengen,' klaagt hij. Hij vraagt Kamervoorzitter Gerdi Verbeet te bemiddelen en overweegt zelfs een kort geding, als haar tussenkomst niets oplevert. 'Helaas vragen de buitengewoon arrogante NOS-machthebbers hierom.' Na een toezegging van de NOS om meer aandacht te besteden aan zijn partij, ziet hij af van een gang naar de rechter.

50PLUS haalt bij de Provinciale Statenverkiezingen op 2 maart 2011 negen provinciale zetels. In de noordelijke provincies en in Zeeland komt de partij stemmen te kort voor een zetel, in Limburg behaalt ze er twee. Nagel is er tien jaar na dato nog steeds trots op dat ze erin geslaagd zijn om in zo'n korte tijd in alle provincies een kieslijst op poten te zetten en als onbekende partij zoveel zetels te halen. 'Ik zeg het in alle bescheidenheid, maar dat was een ongekend staaltje. Ik denk ook uniek in de Nederlandse parlementaire historie.' Kieswetkenner Hylke ten Cate wordt in de pers gevraagd om een duiding van de verkiezingsuitslag. 'Ik kreeg op dat moment zelfs meer aandacht in de pers dan Jan. Mijn vrouw zei nog: "Pas op, dat zal Nagel niet leuk vinden."' "

De Brabantse zetel wordt ingenomen door lijsttrekker Krol. De bonte verzameling sympathisanten die hij in zijn 'sekskelder' ontvangen had, bombardeert hij tot zijn kern-team, een soort schaduwfractie die hem helpt en van adviezen voorziet. Dick Schouw is een van hen. 'Hij wilde een spreekbuis zijn voor zijn kiezers, door met ons te praten wist hij wat er leefde onder zijn achterban. Iedere maand kwamen we bijeen op het provinciehuis. Dat werkte goed: het hielp Henk en schiep bovendien een band tussen de vrijwilligers in de partij.' Desondanks voelt Krol zich niet erg senang in de provinciale politiek, die niet over de partijspeerpunten zoals pensioenen en AOW blijkt te gaan en waar hij dus weinig kan betekenen voor zijn achterban.

De negen Statenzetels blijken goed voor één zetel in de senaat. Deze zal ingenomen worden door lijsttrekker Nagel, die er het klappen van de zweep nog kent uit de tijd dat hij er zat voor de PvdA, van 1977 tot 1983. Hij weet dat die ervaring hard nodig is om tegenspel te kunnen bieden aan politieke zwaargewichten als Loek Hermans (VVD) en Elco Brinkman (CDA). Er is een belangrijk verschil met zijn vorige Kamerlidmaatschap. Toen maakte hij deel uit van een fractie met vijftientig tot achtentwintig zetels en voerde hij misschien twee keer per jaar het woord. Nu vormt hij een eenmansfractie.

Met een slimmigheidje weten Nagel en de zijnen het zetelaantal voor 50PLUS in de Eerste Kamer te verdubbelen. Ze gooien het op een akkoordje met de Onafhankelijke SenaatsFractie (OSF), een platform van onafhankelijke provinciale partijen. De OSF heeft net te weinig stemmen gehaald en dreigt haar zetel in de Eerste Kamer en daarmee haar subsidie voor politieke partijen kwijt te raken. 50PLUS heeft nog een paar stemmen 'over'. Afgesproken wordt dat twee 50PLUS-Statenleden op de OSF stemmen om de partij aan een restzetel te helpen. Maar voor wat, hoort wat. Nagel bedingt

dat Kees de Lange, de nummer twee van de Eerste Kamerlijst van 50PLUS, de zetel van de OSF inneemt. '50PLUS leent een voetballer uit die voor ons doelpunten gaat maken,' vat een Zeeuws OSF-Statenlid het samen. De opzet slaagt: Nagel en emeritus hoogleraar De Lange worden beiden senator.

De nummer vier op de Eerste Kamerlijst, voormalig PPR-staatssecretaris Van Hulten, keert 50PLUS de rug toe nog voordat Nagel en De Lange in de senaat gekozen zijn. De partij legt te veel nadruk op 'een extra grijpstuiver voor ouderen' vindt Van Hulten, in plaats van te kijken naar hun werkelijke behoeften en het vergroten van hun stem in de politiek. Het zal hem er twee jaar later niet van weerhouden zich als outsider beschikbaar te stellen voor het partijvoorzitterschap. Hij wordt het niet.

Nagel blijft na zijn benoeming tot senator ook partijvoorzitter. Niet iedereen heeft hier begrip voor. Bestuurslid Martine Baay: 'Ik keek aanvankelijk op naar mensen als Maurice Koopman en Jan Nagel die een lange geschiedenis in de politiek hadden. Hoe kon het dat zij simpele uitgangspunten als geen vermenging van functies niet toepasten en niet naar advies daarover luisterden?' Achteraf denkt ze dat het een bewuste keuze was. 'Als je de macht hebt, kun je alles.'

De senaatzetel geeft 50PLUS recht op een flinke subsidie, mits ze meer dan duizend leden hebben. De ledenstop, bedoeld om geluk- en ruziezoekers in de opstartfase buiten de deur te houden, wordt opgeheven en al snel stromen de aanmeldingen binnen. Mede dankzij advertenties in onder meer de *Gay Krant* en de tomeloze inzet van Yvonne Nagel, die een telefoonteam van vrijwilligers optuigt dat van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat vrijwilligers, donateurs en andere sympathisanten van de partij overhaalt om lid te worden. De rijksaccountant raakt echter het spoor bijster in de ledenoverzichten die de partij na afloop van de wervingsactie toestuurt, waardoor de subsidie in gevaar dreigt te komen.

De partij gaat in beroep, maar dat wordt afgewezen. Hierop neemt Nagel na een Kamerdebat minister van Binnenlandse Zaken Ronald Plasterk apart. Dat werkt. Niet veel later zit Nagel thuis met een topambtenaar van Plasterks ministerie om de tafel en nemen ze samen steekproefsgewijs de mappen door. Er worden geen fouten ontdekt en de subsidie wordt alsnog verleend.

Niet iedereen binnen de partij vindt de ledenwerving een goed idee. Medeoprichter Koopman: 'Ik vond ledenpartijen uit de tijd. Het kost veel tijd en energie om ze op te zetten en het gevaar van ruzie ligt, zeker bij ouderenpartijen, op de loer. Ik heb Nagel voorgesteld dat we er ook een stichting van konden maken, maar daar was niet over te praten. Hij had de PvdA-oude stijl voor ogen.' Nagel meent dat ze het geld goed kunnen gebruiken en een ledenpartij vindt hij wel zo democratisch. Aan Geert Wilders, die als enige lid de scepter zwaait bij de PVV, neemt hij liever geen voorbeeld.

Bij een ledenpartij hoort ook een volwaardig bestuur. Bestuurslid Martine Baay herinnert zich nog goed haar eerste bestuursvergadering in Den Haag. 'Ik reed met iemand mee die de weg niet kon vinden. Tot ergernis van Jan kwamen we een kwartier te laat binnen. Er was net een papiertje rondgedeeld waarop bij de functies al namen waren ingevuld. Tegenwoordig worden voorzitter, penningmeester en secretaris door de leden in functie gekozen. Toen niet. Jan bepaalde dat. Dat is niets nieuws, hij probeert nog steeds alles te bepalen.'

Een voor Baay nieuw gezicht, Anke Nollen, blijkt te zijn benoemd als penningmeester én secretaris. Prima voor de biljartclub, meent Baay, maar voor een politieke vereniging die landelijke subsidie krijgt niet handig. 'En we hadden een negenkoppig bestuur, dus wat die anderen allemaal moesten doen was me niet duidelijk.' 'Dat kan zo helemaal niet,' werpt ze Nagel voor de voeten. 'Dat is nu eenmaal zo besloten,' beslist hij. De keuze lijkt vooral door praktische overwegingen te

zijn ingegeven. Nollen woont in Best, waar het partijkantoor is gehuisvest. Baay verbaast zich vaker over de losse omgang van de partij met het verenigingsrecht.

In de senaat

Nagel en De Lange nemen naast elkaar plaats in de Eerste Kamer-bankjes. Een portefeuilleverdeling hebben ze niet, maar ze spreken wel af om hun inbreng af te stemmen als ze over hetzelfde onderwerp spreken. Hiervoor wordt zelfs een protocol opgesteld tussen de OSF en 50PLUS.

De (gedoog)coalitie VVD-CDA-PVV heeft met zevenendertig zetels net geen meerderheid weten te halen in de Eerste Kamer. Die meerderheid hebben ze wel nodig om hun plannen aangenomen te krijgen. Iedere stem telt dus, ook die van een kleine fractie als 50PLUS. Nagel is zich hiervan bewust en heeft voor de verkiezingen al aangekondigd alleen steun te willen geven aan het kabinet als AOW'ers er honderd euro bij krijgen. Daags na de verkiezingen laat minister Henk Kamp van Sociale Zaken weten dat honderd euro per maand erbij onbetaalbaar is, waarop Nagel beweert dat hij honderd euro *per jaar* bedoelde. Hiermee verbreekt hij nu al zijn verkiezingsbelofte, hoont *De Telegraaf* die schermt met interviews waarin Nagel eerder ouderen wel degelijk honderd euro *per maand* extra beloofde.

Dat het kabinet niettemin hengelt naar steun van de oppositie blijkt als nog geen twee weken na de verkiezingen op een vrijdagmiddag in huize Nagel de telefoon gaat. Staatssecretaris Fred Teeven (VVD) aan de lijn. Ze kennen elkaar nog van Leefbaar Nederland, waar Teeven Pim Fortuyn opvolgde als lijsttrekker. Ook was hij Nagel opgevolgd als voorzitter van het Max Euwe Centrum, een schaakcentrum in Amsterdam. Teeven vraagt of hij op korte termijn langs mag komen. Die

zondag rijdt een dienstauto voor. De bewindsman windt geen doekjes om het doel van zijn bezoek. Onder welke condities is 50PLUS bereid het kabinet erdoorheen te helpen in de Eerste Kamer? Nagel noemt een paar wensen op het terrein van ouderen, waaronder de AOW-verhoging met honderd euro. Zijn mandaat is niet toereikend om hier iets over toe te zeggen, verontschuldigt de staatssecretaris zich. Hij vreest dat hij voor de genoemde wensen de handen niet op elkaar krijgt in het kabinet. Na een uurtje zijn ze uitgepraat. Nagel biedt hem een biertje aan en de schaakpartij wordt voortgezet op een echt schaakbord. Na een halfuurtje spelen neemt Teeven afscheid. Zonder deal.

Later volgen nog regelmatig pogingen vanuit het kabinet om steun te krijgen op individuele dossiers. Edith Schippers, VVD-minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, belt voor een afspraak onder vier ogen, waarin ze Nagel vraagt haar aan een meerderheid te helpen voor de Zorgwet. Als hij een tegenprestatie vraagt op het gebied van de pensioen-indexatie krijgt hij te horen dat ze daar niet over gaat. Hij laat merken niet geïnteresseerd te zijn in een goedmakertje binnen haar eigen portefeuille, waarop ze probeert hem alsnog met inhoudelijke argumenten te overtuigen. Maar hij wil alleen bewegen als zijn partij er iets voor terugkrijgt.

Voor veel voorstellen heeft het kabinet een gewilliger partner gevonden. Nagel: 'De SGP zwaaide onvoorwaardelijk met de witte vlag en kreeg in ruil af en toe iets cadeau van het kabinet.' Toch geeft de stem van 50PLUS soms de doorslag in de senaat. Zo wordt door hun tegenstem het plan van staatssecretaris Klaas Dijkhoff om nieuwkomers pas na zeven in plaats van vijf jaar in aanmerking te laten komen voor de Nederlandse nationaliteit, nipt verworpen.

Nagel zet zich in de Eerste Kamer in voor onderwerpen die relevant zijn voor zijn achterban. Vaak gaat het dan om de financiële positie van ouderen. Het kabinet komt tot zijn

ergernis bij herhaling met cijfers waaruit moet blijken dat die het zo slecht nog niet hebben. Hij vindt dat de cijfers een vertekend beeld geven. Zo wordt de overwaarde van huizen meegenomen in hun vermogen: waarde waar woningbezitters praktisch gezien weinig mee kunnen, het zit immers in de stenen en als de woonlasten stijgen, kunnen ze wel degelijk in de problemen komen. Over dergelijke misstanden kan Nagel fel van leer trekken. Bij de begrotingsbehandeling van Sociale Zaken en Werkgelegenheid pakt hij vvd-minister Henk Kamp zo hard en persoonlijk aan, dat deze hem de volgende ochtend opbelt. Het heeft hem geraakt dat de 50PLUS-senator hem heeft weggezet als gevoelloos.

De dag voor de Tweede Kamerverkiezingen van september 2012 roept Nagel minister Kamp naar de Eerste Kamer voor een interpellatie over de korting op pensioenen. Omdat de Tweede Kamer, die de minister hierover aan de tand zou moeten voelen, niet meer bijeenkomt en Nagel voor de verkiezingen duidelijkheid wil, benut hij dit in de senaat ongebruikelijke instrument; sinds 1945 zijn in de Eerste Kamer slechts zevenentwintig interpellaties gehouden. Juist vanwege deze timing doen andere fracties Nagels actie af als een verkiezingsstunt.

Hylke ten Cate ondersteunt Nagel in de senaat en ziet van dichtbij hoe zijn baas te werk gaat. 'Hij had als geen ander de gave om juist die politieke onderwerpen uit te zoeken waar hij de pers mee kon halen. Dan kwam hij naar de Kamer om een vlammend betoog te houden. Hij was er alleen als hij de blits kon maken, naar commissievergaderingen ging hij zelden of nooit.' Het doorvlooien van wetsvoorstellen laat Nagel graag aan anderen over. Hierbij speelt ook zijn overtuiging mee dat de Eerste Kamer afgeschaft zou moet worden en dat de toetsing van wetten door de Raad van State overgenomen kan worden.

Retourtjes Friesland

Kees de Lange is naast Eerste Kamerlid ook 50PLUS-Statelid in Noord-Holland. Een aantal maanden combineert hij de twee functies. In het provinciale parlement kan De Lange weinig betekenen voor zijn achterban, bekend hij achteraf. 'Op provinciaal niveau moest je met een lantaarntje zoeken naar kwesties die met ouderenpolitiek te maken hadden. Het niveau was bovendien onvergelijkbaar met politiek Den Haag. Maar we wilden het spel op alle niveaus meespelen. En de provinciale stemmen waren nodig om in de Eerste Kamer te komen.' Een aantal maanden nadat De Lange in de senaat is gekozen, neemt Willem Holthuizen, oud-burgemeester van Bussum, zijn plek in Provinciale Staten over. Ook Holthuizen ervaart dat het merendeel van de provinciale thema's niets met het 50PLUS-programma te maken heeft. 'Het is allemaal erg praktisch en pragmatisch, niet heel politiek. Daardoor had ik veel vrijheid als Statelid.' Holthuizen benut die vrijheid door zich in te zetten voor zaken die zijn persoonlijke belangstelling hebben, zoals natuurbescherming.

Voor zijn werk in de Eerste Kamer heeft De Lange regelmatig contact met de partij die hij daar formeel vertegenwoordigt, de OSF. Dat betekent in de praktijk menig retourtje Friesland, want de Fryske Nasjonale Partij (FNP) domineert de vergaarbak van regionale partijen die samen de OSF vormen. De Lange kan goed uit de voeten met de Friezen. 'Ik ben een geboren Zaankanter, dat is ook rechtlijnig volk. In debatten stonden die Friezen elkaar naar het leven, maar na afloop zaten ze met een borrel samen aan de bar.' Dat de discussies in het Fries gevoerd worden vindt de senator geen probleem, zolang hij maar in het Nederlands mag terugpraten. Hij merkt dat ze vooral begaan zijn met de Friese taal en cultuur. Tijdens zijn wetenschappelijke loopbaan aan de Universiteit van

Amsterdam heeft De Lange als voorzitter van de ondernemingsraad de studie Fries helpen redden van de ondergang. Dat levert hem in Leeuwarden nu krediet op, merkt hij. So-wieso zijn ze blij dat ze dankzij de deal met 50PLUS überhaupt een kamerzetel hebben met de daarbij horende inkomsten. Van de thema's die voor 50PLUS van belang zijn, zoals pensioenen, hebben ze weinig kaas gegeten. Ze geven De Lange op dat punt de vrije hand. 'Ze vonden het wel best.'

Het thema pensioenen, het kroonjuweel van 50PLUS, staat niet prominent op de Eerste Kamer-agenda, maar daar brengt De Lange verandering in. Met een SP-collega organiseert hij een hoorzitting over de pensioenproblematiek. Ze nodigen deskundigen uit die hun kennis delen met de senatoren. Hun VVD-en D66-collega's vinden zo'n hoorzitting aanvankelijk niet nodig. 'Maar toen het zover was, zaten met hun neus vooraan.'

De Lange vertrekt

In 2011 wordt Krol de nieuwe rechterhand van Nagel in het partijbestuur en verstevigt zo zijn positie binnen de partij. Vicevoorzitter Kees de Lange, tot dan toe de beoogd lijsttrekker voor de Tweede Kamerverkiezingen, ziet het met lede ogen aan. 'Na de succesvol verlopen provinciale verkiezingen schoven steeds meer opportunisten zichzelf naar voren voor functies in de partij. Henk was er een van.' Krol helpt de partij ook aan een betaalbaar onderkomen. In het bedrijfspand aan de Randweg in Best waar zijn *Gay Krant* kantoor houdt, staan nog een paar ruimtes leeg. Niet alleen handig voor hemzelf, maar ook voor penningmeester Anke Nollen die in Best woont. Nieuwe medewerkers worden in de omgeving geworven.

Kees de Lange is behalve senator en lid van het partijbestuur ook voorzitter van het wetenschappelijk bureau en van de verkiezingsprogramma-commissie. Hij legt in mei 2012 al

deze functies neer en niet veel later zegt hij ook zijn partijlidmaatschap op. In *de Volkskrant* beschuldigt hij zijn partij van corruptie en machtswellust. Wat is er gebeurd?

Kiem van het conflict is een vete over de partijwebsite. Deze is opgezet door de dochter van goede vrienden van De Lange. 'Annelies maakte professionele websites en deed dit voor ons als een vriendendienst.' Voor deze 'vriendendienst' factureert ze de partij 60 euro per uur, een tarief dat ze na protest halveert naar 30 euro. De Lange: 'We hebben veel gepubliceerd op de site, vooral rond de verkiezingen. Ik coördineerde dat via haar. Dat gaf me in de ogen van Krol te veel een machtspositie. Bij bijeenkomsten van provinciale vertegenwoordigers schoof hij vanuit Brabant Dick Schouw en diens partner Adriana Hernández naar voren. De laatste beweerde communicatiedeskundige te zijn. Ze hadden keer op keer gedetailleerde kritiek op de site. Krol zou het allemaal beter kunnen.' Schouw: 'Henk had geen vat op de website en wilde deze onder de controle van het partijkantoor in Best brengen.' Hernández: 'Communicatie is macht.'

Er ontstaan spanningen en groepsvorming binnen het bestuur. Krol beweert dat de website gehackt is en beelden uit de wapenindustrie toont. Hij stelt voor dat hij voortaan de communicatie voor zijn rekening neemt, inclusief de website. De Lange: 'Hij had dit voorbereid met andere bestuursleden zoals Nagel en Baay, die nu ook beweerden dat de site gehackt was. De partner van Annelies was toevallig als onderzoeker belast met ICT-zaken en heeft er nog onderzoek naar gedaan. Het bleek allemaal onzin.' Volgens Krol was er geen sprake van dat hij de website naar zich toe wilde trekken. 'Nagel was erg ontevreden over de website en vroeg of ik dat ook was. Als ik er als journalist naar keek vond ik het inderdaad geen goede site. Bij een bijeenkomst met Kees zei hij dan: "Henk Krol vindt..." Jan is er handig in om kritiek via een ander naar buiten te laten komen.'

Volgens De Lange probeerde Krol 'heel hard alles naar zich toe te harken en zichzelf totaal onmisbaar te maken'. Daarbij vermengde hij volgens De Lange zakelijke en partijpolitieke belangen. Hij ziet hoe hij vanuit het zuiden zijn imperium steeds verder uitbreidt. Secretaresses van de *Gay Krant* werken ook voor 50PLUS en de partijkrant wordt door Krols uitgever gemaakt. De Lange: 'Op zich was dat kantoor in Brabant geen probleem, want het scheelde de partij geld. Maar hij spande wie daar werkte voor zijn karretje.' Eind van het liedje: de website verdwijnt naar beneden de rivieren. Krol laat iemand uit zijn netwerk de site beheren. De Lange: 'Hij heeft overal een mannetje, een vriendje, een relatie voor.' De verstandhouding tussen De Lange en Krol verslechtert zienderogen. 'In de media misdroeg Krol zich. Op de radio betichtte hij mij van een seksuele relatie met Annelies. Ik was er klaar mee. Ik heb nog geprobeerd om hem uit het bestuur verwijderd te krijgen. Daar was onvoldoende draagvlak voor. Toen ben ik zelf opgestapt.'

Volgens Nagel mogen de beschuldigingen van De Lange met een korrel zout genomen worden. 'Van Kees moet je het volgende weten: hij is een briljante geleerde, goedgebekt, maar niet het harmonieuze type. We hoorden achteraf dat hij bijna overal met bonje was weggegaan.' Volgens hem wordt Krol door De Lange valselyk beschuldigd van vriendjespolitiek en zijn er wel degelyk offertes aangevraagd bij diverse websitebeheerders. Ook Krol ontkent alle beschuldigingen. 'Kees heeft samen met Jan de partij uitgebouwd. Zij waren maatjes. Toen ik er als derde persoon bij kwam, voelde hij zich wellicht in zijn positie bedreigd.'

Die gedachte is niet vreemd. De Lange is aanvankelyk in beeld als lijsttrekker voor de Tweede Kamer, een functie waarvoor nota bene Krol hem heeft aanbevolen. 'Ik heb geadviseerd hem lijsttrekker te maken, maar dat zag Jan helemaal niet zitten. Ik kende Kees toen nog niet zo goed, achteraf is hij

me tegengevallen vanwege zijn onwrikbaarheid.' Dat de partij in 2010 niet meedeed aan de Tweede Kamerverkiezingen betekende niet dat De Langes droom meteen vervloog, stelt toenmalig secretaris Hylke ten Cate. 'In zijn carrièreplan was de Eerste Kamer bedoeld als opstapje naar de Tweede Kamer. Maar De Lange was moeilijk verkoopbaar. Hij had nog nauwelijks ervaring als volksvertegenwoordiger. Alleen in de pensioenwereld had hij enige bekendheid. Krol was bekender. Nagel heeft De Lange toen iets te makkelijk voor hem ingewisseld. Daar moet je fatsoenlijker personeelsbeleid in voeren. Dat is niet goed gegaan.'

De Lange meent dat er onder het voorzitterschap van Nagel een 'verkeerde bestuurscultuur' heerst, zegt hij kort na zijn vertrek. 'Jan probeert ten koste van alles dingen in de doofpot te krijgen. Ook als je kritische of pijnlijke vragen stelt, negeert hij ze. Hij is voortdurend bezig zijn machtspositie te behouden en de dingen naar zijn hand te zetten door de halve waarheid te vertellen.' Nagel ontkent de aantijgingen en zegt er juist alles aan gedaan te hebben om conflicten in goede banen te leiden. Als er sprake is van corruptie, moet De Lange zeker een aanklacht indienen, meent hij. Doet hij dit niet, dan moet hij zijn zware woorden terugnemen.

In de Eerste Kamer zitten De Lange en Nagel intussen nog steeds samen in één bankje. Maar van samenwerking is geen sprake en gezellig is het allang niet meer. Een goedemorgen kan er nog net vanaf, maar verder wisselen de twee geen woord. Het aanbod van Kamervoorzitter Ankie Broekers-Knol om ze uit elkaar te halen, wijst De Lange af. 'Ik ga niet op de vlucht voor Jan Nagel en ik denk dat hij niet op de vlucht gaat voor mij, dus dat vind ik een verkeerd signaal.'

Na onenigheid met de OSF keert De Lange in 2015 ook die partij de rug toe en maakt zijn laatste maanden in de senaat vol als eenmansfractie. In die periode nodigt hij Nagel uit voor een etentje. 'Ik had het jammer gevonden om "tot nooit

meer ziens” te moeten zeggen.’ Nagel waardeert de geste en gaat zonder aarzelen akkoord. Kort daarop dineren ze in Japans restaurant Ai Uchi in Hilversum. Ze bespreken wat goed en minder goed is gegaan. ‘We vonden het beiden nuttig. Al was Jan het niet altijd eens met mijn analyse.’

3.

Met Krol op campagne

In april 2012 wordt duidelijk dat coalitiepartijen CDA en VVD geen overeenstemming met gedoogpartner PVV weten te bereiken over het terugdringen van het begrotingstekort. Onder meer over de pensioenleeftijd zijn de partijen onderling hopeeloos verdeeld: VVD en CDA willen die verhogen, de PVV heeft daar grote moeite mee. Rutte biedt het ontslag van zijn kabinet aan. Op 12 september zullen nieuwe verkiezingen plaatsvinden, ruim anderhalf jaar eerder dan wanneer het kabinet de hele rit had uitgezet.

Krol lijsttrekker

Nagel ziet in Henk Krol, de mediagenieke knuffelbeer die het goed heeft gedaan bij de provinciale verkiezingen, ook landelijk een potentieel stemmenkanon. Opnieuw wordt Krol door hem voor een voldongen feit gesteld. 'Hij had mij in zijn hoofd als lijsttrekker en had net als bij de Statenverkiezingen iedereen al ingeseind over mijn kandidatuur, behalve mij.' Krol heeft minder bedenkingen dan toen hij als provinciale lijsttrekker werd gevraagd. 'In Den Haag zag ik wél mogelijk-

heden om iets voor onze doelgroep te bereiken, dus ik hoefde niet lang na te denken.' Hij wordt vast klaargestoomd voor de verkiezingsstrijd en in juli benoemt het congres hem officieel tot lijsttrekker. Tegenkandidaten zijn er niet.

Is Krol werkelijk begaan met ouderen of staat hij vooral zelf graag in de spotlights, vraagt *de Volkskrant* zich hardop af naar aanleiding van zijn benoeming. Zijn kandidatuur komt voort uit betrokkenheid én ijdelheid, zeggen oud-vvd-partijgenoten. Voormalig vvd-leider Ed Nijpels: 'Henk is iemand die graag opkomt voor groepen die in de hoek zitten.' Zijn voorganger Wiegel is sceptischer: 'Henk Krol kan het heel goed met zichzelf vinden.' Het *AD* houdt het erop dat hij een 'bevlogen ijdelruit' is.

Nu de lijsttrekker bekend is, kan de rest van de lijst worden samengesteld. Norbert Klein, voorzitter van de partijafdeling Gelderland, krijgt een telefoontje van Nagel, die hem tot zijn verbazing mededeelt dat de kandidaatstellingscommissie met hem wil praten over het innemen van de tweede plek op de lijst. De voormalig subsidieadviseur en Pink Floyd-fan heeft al enige ervaring als volksvertegenwoordiger: hij zat voor de vvd in de Nijmeegse gemeenteraad en was voor die partij jarenlang lid van Provinciale Staten. Dat hij uit dezelfde bloedgroep komt als Krol, die immers ook voor de vvd actief was, is blijkbaar geen beletsel. Op een mooie zomeravond nodigt de lijsttrekker zijn nummer twee en diens vrouw uit voor een ontspannen kennismaking bij hem thuis in Eindhoven.

Op nummer drie staat Martine Baay, secretaris van het landelijk partijbestuur en vertrouweling van Nagel. Voor 50PLUS-begrippen is de vierenvijftigjarige juriste een jonge kandidaat.

50 Pluspunten

Volgens het verkiezingsprogramma *50 Pluspunten* komen mensen die op een onbezorgde oude dag hadden gerekend in Ne-

derland bedrogen uit. 'Pensioenen worden al jaren niet meer geïndexeerd en de komende jaren in veel gevallen zelfs gekort. De AOW is achtergebleven bij de loonontwikkeling en zal de komende jaren op de nullijn blijven, terwijl de prijzen en de btw wél omhoog gaan.' Andere partijen hebben de anderen 'volledig in de steek gelaten. Ze vormen een machteloze groep. Ze kunnen niet staken en zijn voor veel werkgevers niet interessant. Daarom zal het plukken van de machtelozen ook de komende jaren doorgaan.' Het verkiezingsprogramma stelt dat de ouderen de laatste jaren het meest in koopkracht hebben ingeleverd. Een bewering die overigens niet wordt gestaafd door berekeningen van het Centraal Planbureau.

Het programma wijst de lezer erop dat de laatste drie regeringen afhankelijk waren van de steun van kleine partijen. 'Dat kan de komende vier jaar weer het geval zijn.' Maar 50PLUS zal een volgend kabinet alleen steunen als er genoeg voor ouderen wordt gedaan. De partij eist 8 procent vakantiegeld voor AOW'ers ('Hierover valt niet te onderhandelen'). De verhoging is broodnodig, vindt de partij, want veel vijftenzestigplussers gaan nooit op vakantie wegens geldgebrek of een slechte gezondheid. De AOW wordt, als het aan de partij ligt, welvaartsvast en gaat gelijk op met de loonontwikkeling.

50PLUS wil geen verhoging van de AOW-leeftijd. Waarom aan de ene kant ouderen verplicht langer laten doorwerken terwijl aan de andere kant vijftigplussers en anderen zonder werk nauwelijks aan een baan kunnen komen? Over verhoging van de AOW- en pensioenleeftijd kan pas zinnig worden gesproken als er veel meer banen zijn. Het programma pleit voor een hogere rekenrente voor pensioenen en flexibele pensionering. Vijftigplussers zonder werk moeten weer een eerlijke kans op de arbeidsmarkt krijgen, onder meer door fiscale voordelen voor werkgevers en door het ontslagrecht niet te versoepelen. Een coördinerend minister voor Ouderenbeleid moet een en ander in goede banen leiden.

Ouderenbelangen staan centraal, maar in het 'totaal-programma' neemt de partij ook over andere kwesties een standpunt in. Volgens Norbert Klein, die in de programma-commissie zat, was dat bij het opstellen van het verkiezings-programma een van de weinige punten van discussie geweest: hoe breed zetten we het neer? Het aantal ambtenaren moet via natuurlijk verloop worden verminderd. Verder wil de partij gratis openbaar vervoer buiten de spits, afschaffing van de Eerste Kamer en directe verkiezing van burgemeester en commissaris van de Koningin. Daarnaast heeft de partij een origineel idee om te voorkomen dat gemeenteraadsverkiezingen worden gekaapt door landelijke politici. Houd de verkiezingen niet op één dag, maar in zesentwintig opeenvolgende weken op alfabetische volgorde van gemeente: Amsterdam in week één, Zaanstad in week zesentwintig. Opmerkelijk: terwijl 50PLUS nog maar moet afwachten of ze zelf in de Kamer komt, pleit ze voor een kiesdrempel van 3 procent 'om de slagkracht van de regering en het parlement te vergroten'.

'Ja dat is Henkie'

Meteen na het partijcongres van juli stort de partij zich in de campagne. Een maand eerder dan de concurrentie. Ouderen gaan buiten de schoolvakanties op vakantie en zijn dus gewoon bereikbaar, redeneert Nagel. In de peilingen staan ze op twee zetels, maar hij ziet potentie voor vijf tot zeven. Vijftigplussers maken inmiddels de helft van alle kiesgerechtigden in Nederland uit en de partijvoorzitter ziet onder hen veel onvrede.

Budget is er nauwelijks, herinnert campagneleider Dick Schouw zich. 'We hadden 50.000 euro bij elkaar gesprokkeld. Door het krappe budget moesten vrijwilligers zelfs hun eigen campagnejassen betalen.' Het is behelpen, maar dat heeft ook

zo zijn voordelen, volgens Schouw. 'Het geeft commitment. Wat je gratis krijgt, heeft minder waarde.' De campagne moet het hebben van enthousiaste vrijwilligers, goodwill en het netwerk van de partijtop. Een goede relatie van Krol sponsort een enorme autobus. Daarmee trekken ze het land door om met kiezers in gesprek te gaan.

'Blijf van mijn pensioen af', luidt de slogan die Nagel voor de campagne heeft bedacht. Schouw vindt het maar niks en verandert hem halverwege de campagne in '50PLUS geef ouderen een stem'. Nagel heeft zijn twijfels. Wie verandert er nou halverwege de campagne zijn slogan? Maar Schouw heeft de nieuwe tekst inmiddels met koeienletters op de campagnebus laten aanbrengen. Ook bij latere verkiezingen wordt de leus gebruikt. 'Ze hebben nooit een betere kunnen bedenken.'

Krol geniet zichtbaar van het campagnevoeren. Met zijn charme neemt de aimabele lijsttrekker kiezers voor zich in. En ook al is hij dan geen groot deskundige op het gebied van pensioenen of AOW, hij weet de boodschap van de partij op een pakkende en begrijpelijke manier over het voetlicht te brengen. Hij vliegt van marktplein naar bejaardenhuis: flyers uitdelen, een gesprekje, een bemoedigend schouderklopje en hup, door naar de volgende locatie. In een moordend tempo doet hij zo alle provincies aan in een outfit die niet gemaakt is voor de zomerse campagne. In het witte, niet ademende partijwindjack heeft hij het bloedheet.

Brievenbussen van bejaardencentra en zorginstellingen worden intussen door talloze vrijwilligers gevuld met 50PLUS-kranten. Een van die vrijwilligers is Peter Pellenkoff uit Almere. Hij heeft net gehoord dat zijn vrouw ongeneeslijk ziek is maar gaat toch door met campagnevoeren. Kort nadat hij partijkranten heeft opgehaald, wordt hij gevonden naast zijn fiets. Een hartstilstand is hem fataal geworden. De campagne gaat door, laat Krol weten. 'Hij zou niet anders hebben gewild.' Wel laat de lijsttrekker een debat schieten om de cre-

matie te kunnen bijwonen. ‘Op zulke momenten begrijp je dat het niet gaat om het bestuur, niet om de lijsttrekker, maar om de mensen waar je het echt voor doet.’

De partij heeft het geluk dat de verkiezingen vallen in de week waarin de jaarlijkse 50PlusBeurs in de Utrechtse Jaarbeurs plaatsvindt. Hier zijn de potentiële kiezers handzaam bijeen en concurrentie is er nauwelijks, alleen de SP en de SGP bemannen er ook een stand. Ook in andere jaren is de partij trouw op de beurs aanwezig, met een steeds grotere stand.

Een bijzonder punt van aandacht voor het campagne team zijn de stemwijzers. Steeds meer kiezers laten hun keuze mede afhangen van de uitkomst van deze onlinehulpmiddelen. Nagel beseft dat het zaak is hier slim gebruik van te maken. Daar is volop ruimte voor, want lang niet alle antwoorden zijn één op één af te leiden uit het beknopte verkiezingsprogramma. Bij vragen die niet over de speerpunten van 50PLUS gaan, gaat Nagel zo veel mogelijk voor antwoorden waarvan hij verwacht dat een meerderheid van de kiezers er hetzelfde over denkt. Als de stemwijzerorganisatie vervolgens om een onderbouwing vraagt, laat hij weten dat dit een ‘bestuursbesluit’ was. Norbert Klein, nummer twee op de kieslijst: ‘Hij heeft hier heel enthousiast aan gewerkt en het werkte. De bekende priester Antoine Bodar bijvoorbeeld, kwam tot zijn eigen verbazing bij 50PLUS uit toen hij de stemwijzer invulde.’

Omdat 50PLUS voor de eerste keer meedoet aan de Tweede Kamerverkiezingen, moeten in alle kiesdistricten ondersteunende handtekeningen verzameld worden. Een formaliteit, maar wel een belangrijke. Even dreigt het mis te gaan. Schouw: ‘Nagel stuurde een mail met de kop “Groot alarm”, want we dreigden de benodigde handtekeningen niet tijdig rond te hebben. Toen hebben we een tandje bijgezet en zijn hiervoor zelf op pad gegaan.’ Zelfs op Bonaire weet de partij na tussenkomst van de plaatselijke gouverneur de benodigde handtekeningen bij elkaar te scharrelen. Krol beklagt zich in

De Telegraaf achteraf over de papierwinkel. 'In een paar dagen tijd moeten we op krakkemikkige openingstijden ondersteuningsverklaringen inleveren, terwijl we al 3500 leden hebben en ambtenaren vaak niet eens weten wat de bedoeling is. Het is in alle kiesdistricten een grote janboel.' Volgens hem doen de gevestigde partijen er met deze bureaucratie alles aan om nieuwelingen buiten de deur te houden.

De regie van de verkiezingscampagne ligt in de praktijk bij Nagel, stelt Norbert Klein achteraf vast. 'Die trok achter de schermen aan de touwtjes. Dick Schouw was alleen in naam campagneleider. Hij heeft weliswaar veel gedaan, maar vooral op praktisch niveau. Hij reed stad en land af om affiches af te leveren.' Nagel kan zich bijna tien jaar later zelfs niet meer herinneren dat Schouw campagneleider was. 'Dat zou ik moeten nakijken. Hij deed wel veel.' Nagel vindt het vanzelfsprekend dat hij als partijvoorzitter met het hoofdbestuur sturing geeft. Aan advertenties en radio- en tv-spotjes komt Schouw helemaal niet te pas. Nagel: 'Ik heb veertig jaar media-ervaring. Van twee kanten. Ik zat al in het campagne-team van Joop den Uyl en als hoofd informatie van de VARA organiseerde ik verkiezingsdebatten. Ik wist waaraan je moest voldoen.' Hij besluit tegen de zin van Schouw een aanzienlijk deel van het toch al krappe campagnebudget te bestemmen voor een paginagrote krantenadvertentie over pensioenen in *De Telegraaf*, vlak voor de verkiezingen. Schouw: 'Hij hing aan strategieën uit het verleden. In zijn PvdA-tijd was zo'n advertentie de finale slag om stemmen binnen te halen.'

Al moet Schouw beamen dat zo'n advertentie een van de weinige opties was om überhaupt prominent in de krant te komen. 'We hadden de media tegen. *De Telegraaf* bijvoorbeeld vond zo'n ouderenpartij maar niks en had een oekaze afgekondigd: wij gaan het woordje 50PLUS *never nooit* in onze krant zetten. Ze hadden zelfs de advertentie bijna geweigerd. Ga maar zoeken: tot op de dag van de verkiezingen hebben

ze nooit iets over 50PLUS geschreven. Ze hebben dit volgehouden tot Krol in de Kamer werd gekozen.' Veel is er inderdaad niet te vinden over 50PLUS in de archieven van de krant van wakker Nederland. Maar als sprake was van een oekaze, zijn er toch wat artikeltjes tussendoor geglipt. Zo doet Henk Krol in de krant van 4 september zijn beklag over de geringe media-aandacht en mag hij uitleggen waarom er een aparte ouderenpartij nodig is.

Voor de verkiezingsavond, woensdagavond 12 september, heeft 50PLUS het Amsterdamse Victoria Hotel geboekt. Een toepasselijke naam, vinden ze, want welk zetelaantal er ook uit komt: een victorie zal het zijn voor de nieuwkomers. In ruil voor de extra naamsbekendheid die de verkiezingsavond het hotel zal geven, heeft Krol bij de hoteldirectie een zacht prijsje kunnen bedingen. Partijgenoot Adriana Hernández, tevens geliefde van campagneleider Schouw, tekent voor de regie. De van oorsprong Mexicaanse heeft er enige ervaring mee: in haar vaderland produceerde ze voor televisie een politiek praatprogramma. Als ze van het hotel de keuze krijgt tussen twee ruimtes, gaat ze voor de kleinste, want ze weet: dan lijkt het voller en dat doet het goed op tv. Nagel denkt er anders over. Hij vreest dat de meer dan honderddertig genodigden plus pers niet gaan passen. Een paar uur voor ze live gaan, verzoekt hij haar om alles te verkassen naar de grotere zaal. Ook nadat Hernández er een hotelmedewerker bij heeft geroepen die bevestigt dat het past, blijft de voorzitter bij zijn standpunt. Pas nadat campagneleider Schouw en anderen op hem in hebben gepraat, legt hij zich erbij neer. Hernández: 'Jan heeft moeite met loslaten.'

Die avond ploppen de champagnekurken. De eerste exit-poll voorspelt drie zetels. Niet te vroeg juichen, waarschuwt Nagel als de aanwezigen de nummer drie, Martine Baay, al beginnen te feliciteren. Hij weet dat het erom spant en het kwartje ook de andere kant op kan vallen. Dat blijkt bij de

tweede exitpoll al het geval. Uiteindelijk geven ruim 180.000 kiezers hun vertrouwen aan de partij, waarmee ze net tekortkomen voor een derde zetel en uitkomen op twee. Een voor Krol en een voor Norbert Klein, die tot ergernis van Nagel pas in de loop van de avond is komen opdagen. Dat ze met deze uitslag onder de kiesdrempel blijven die ze in hun eigen programma voorstellen, mag de pret niet drukken.

Om de feestvreugde verder te vergroten is het zestienkoppige meisjeskoor Sweet Sixteen, dat in 1972 stopte, uit de motenballen gehaald. De naam van het koor is toepasselijk, want door de nogal ongunstig uitgevallen loting prijkt 50PLUS als lijst 16 op het stembiljet. Voor de gelegenheid hebben de meisjes op leeftijd hun hit 'Peter' uit 1960 in een nieuw jasje gestoken. Ze zingen de lijsttrekker uit volle borst toe op een aangepaste tekst.

Wie maakt dat ik niets meer lust
 Wie verstoort mijn rust
 Ja dat is Henkie, ja dat is Henkie

De tekst blijkt wonderwel van toepassing op voormalig Mr. *Gay Krant*.

Henkie vindt de meisjes dom
 Kijkt niet naar ze om
 Want zo is Henkie, want zo is Henkie

Over het uitnodigen van Sweet Sixteen is goed nagedacht: het optreden moet laten zien hoe gezellig het bij 50PLUS is. De missie slaagt, want de hossende 50PLUS'ers halen de journaals. Schouw: 'Het kostte 500 euro. Niet meer dan een onkostenvergoeding, maar Nagel vond het onzin om dat hieraan uit te geven. Ik vond het belangrijk en zei dat ik het desnoods zelf betaalde.' Als Schouw de volgende dag zijn koffers in de auto

zet, komt een medewerkster van het hotel naar buiten. ‘Bent u van 50PLUS? Wat is dat een gezellige partij! Als ik dat geweten had, had ik op jullie gestemd.’ Schouw is ervan overtuigd dat ze een derde zetel hadden gehaald als ze de gezelligheidskaart ook eerder in de campagne hadden gespeeld. Ook Nagel ziet dat het dameskoor goed heeft uitgepakt en betaalt de rekening alsnog. Schouw: ‘Bij Jan moet je dingen gewoon doen. Als je erom gaat vragen wordt het niks.’

4.

Winkelier Klein & uithangbord Krol

Henk Krol en Norbert Klein maken in september 2012 hun entree in de Tweede Kamer. De taakverdeling binnen de tweemansfractie is van meet af aan duidelijk: Klein beheert de winkel waarvan Krol het uithangbord is. Het is een rolverdeling waar beiden zich prettig bij voelen.

Aanvankelijk hebben ze nog geen eigen ruimte in het Tweede Kamergebouw en worden ze ondergebracht in een zaaltje dat vernoemd is naar vvd-staatsman Pieter Oud. Ze kunnen er de humor wel van inzien dat ze als seniorenpartij kwartier moeten maken in de ‘Oud-kamer’. Later krijgen ze vijf kantoorruimtes toegewezen op de vierde verdieping van een van de Kamergebouwen. Door zijn ervaring als vvd-woordvoerder is Krol bekend met de procedures en de mores in de Kamer en hij heeft een neus voor publiciteit. Terwijl hij de mediaoptredens voor zijn rekening neemt, tuigt Klein een fractiebureau op. Vanuit de Tweede Kamer-organisatie wordt een ambtenaar ingekwartierd die ze op weg helpt en via een uitzendbureau regelt Klein een secretaresse. Intussen polst hij bij andere fracties hoe die hun ondersteuning hebben georganiseerd. Al snel volgt de werving van persoonlijk assistenten voor Krol en Klein en van een ambtelijk secretaris.

Ze weten onder meer twee ervaren medewerkers van het CDA, David van den Brink en Simon Geleijnse, aan zich te binden. Handig, want die weten hoe de hazen lopen op het Binnenhof. Voor de twee is het een mooie kans: het CDA is van eenentwintig naar dertien zetels gekelderd en de personele gevolgen daarvan zijn ze liever voor. Geleijnse kan zich goed vinden in het 50PLUS-programma. Bovendien heeft hij altijd graag voor en met ouderen gewerkt, onder meer als vrijwilliger bij het Reumafonds. Voor hem is het een natuurlijke habitat. Krol pleegt een telefoontje met CDA-leider Sybrand Buma om de transfers netjes te regelen. De fractiemedewerkers doen voor de Kamerleden het nodige voorwerk, zoeken dingen uit, dragen punten aan, schrijven teksten en helpen de lijnen uitzetten. De Kamerleden zijn en blijven verantwoordelijk en hebben zo hun eigen stokpaardjes en manier van presenteren. Geleijnse: 'Maar als medewerkers kregen we veel vrijheid en vertrouwen en hadden een enorme invloed.'

Krol en Klein verdelen onderling de verschillende vaste Kamercommissies. Hun portfeuilleverdeling schittert door eenvoud: Krol ontfermt zich over de ouderenthema's, Klein doet de rest. Want 50PLUS mag dan vooral de ouderenbelangen willen behartigen, er spelen talloze andere onderwerpen waarover de partij zich ook een mening moet vormen. Klein: 'Andere partijen willen ook op die onderwerpen weten waar je staat. Wil je in de discussie meedoen dan moet je een standpunt hebben.' Bovendien moet er over van alles en nog wat gestemd worden. Op vrijdag komen de stemmingslijsten. In het weekend vlooiën Krol en Klein thuis de lange lijsten met wetsvoorstellen, moties en amendementen door en noteren met een plusje, een minnetje of een vraagteken hun oordeel. De fractiemedewerkers doen dat ook. Tijdens de fractievergadering op dinsdagochtend leggen ze de resultaten naast elkaar en bespreken de verschillen. Dat verloopt in goede harmonie, er is nauwelijks discussie. Bij veel onderwerpen kijkt Krol naar Klein. 'Ik weet niet... Wat

vind jij?’ Krol: ‘Ik liet me regelmatig op andere gedachten brengen. We kwamen er altijd uit.’ Al heeft hij soms moeite de moeizaam formulerende Klein (‘een vreemde vogel’) te volgen. ‘Zeg nou wat je wilt zeggen, dacht ik dan. Maar hij was goed ingelezen en we hebben nooit ruzie gehad.’

Werkendeweg proberen Krol en Klein zo voor zichzelf een soort afwegingskader te ontwikkelen. Dat doen ze door zo consequent mogelijk vanuit de geest van het partijprogramma en vanuit hun gedeelde principes naar de uiteenlopende moties en amendementen te kijken. Ondanks hun liberale verleden stemmen ze meestal mee met linkse oppositiepartijen als GroenLinks en de SP. Klein: ‘We stelden ons hierbij steeds een aantal vragen. Wat betekent het voorstel voor mensen, redenerend vanuit hun vrijheid en verantwoordelijkheid? Wat betekent het voor volgende generaties?’ Opvallend genoeg staat wat Klein betreft de voor een seniorenpartij voor de hand liggende vraag ‘wat betekent het voor ouderen?’ niet in het rijtje. ‘Nee. Want dat is het aardige: “ouderen” bestaan niet. Er zit een enorm verschil tussen vijftigplussers onderling: iemand die zeventig is en zijn AOW al heeft, maakt zich niet meer druk over de AOW-leeftijd maar wel over zijn pensioen. Dat is het spanningsveld, het probleem waar 50PLUS al jaren mee worstelt.’ Een weeffout in de partij? ‘Het heeft in ieder geval geleid tot allerlei problemen en splitsingen.’ Het vormt mogelijk ook een van de verklaringen waarom de partij weinig steun krijgt van de ouderenbonden.

Krol vraagt, zeker in de begintijd, regelmatig inhoudelijk advies aan de partijvoorzitter. Krol kijkt op tegen de politieke veteraan. ‘Jan dwong respect af. Het heeft lang geduurd voor ik tegen hem in durfde te gaan. Hij had ook vaak gelijk, moet ik zeggen. Hij doorzag het politieke spel. Wat wel en niet werkte in publiciteit bijvoorbeeld. “Als je dat woord of die zin gebruikt haal je de media.” Vaak haalde ik zo de krantenkoppen. Gaandeweg werd het contact volwassener, minder een-

richtingsverkeer. Ik gaf meer mijn eigen mening en hij nam meer van me aan.' Nagel: 'Henk is vooral een goede uitvoerder. Hij kan dingen op een overtuigende manier brengen.'

De politiek leider en de partijvoorzitter vullen elkaar goed aan. Krol slaat niet snel met de vuist op tafel. Nagel heeft daar minder moeite mee en lost regelmatig kwesties voor hem op waarover Krol zich bij hem beklaagt. Krol komt regelmatig bij hem thuis en ziet hoe hij ook daar de lakens uitdeelt. 'We liepen eens na een afspraak samen naar zijn huis. Jan deed de voordeur open waarachter een grote stapel post op de mat lag. In plaats van die op te rapen, stapte hij er met een grote boog overheen en riep: "Yvon, er ligt post!"' Krol buldert van het lachen als hij eraan terugdenkt. 'Ondanks alles is het toch een heel bijzondere vent. Hij verdient het niet om gekraakt te worden.' Nagel herinnert zich het voorval anders: omdat hij druk met Krol in gesprek was en zijn handen vol had, attendeerde hij zijn eega op de post.

Trukendoos

Dat Krol met de ouderenportefeuille het speerpunt van 50PLUS voor zijn rekening neemt in de Kamer, is voor Klein geen straf. In de programmacommissie die het verkiezingsprogramma opstelde, had hij zich al hard gemaakt voor een bredere oriëntatie van de partij. Klein waant zich op het Binnenhof in een snoepwinkel. 'Er speelden zoveel interessante en belangrijke onderwerpen. Ik moest echt kiezen.' De tweemansfractie is realistisch genoeg om te beseffen dat ze met die twee zetels de wereld niet kunnen veranderen. Ze nemen wat dat betreft een voorbeeld aan de Partij voor de Dieren. Die zit sinds 2006 in de Tweede Kamer en zorgt er met haar twee zetels als een luis in de pels voor dat andere partijen niet meer om dierenrechten heen kunnen. 50PLUS heeft zelfs meer potentie dan de

dierenpartij, meent de fractieleider. In Krol-logica: 'Er zijn nu eenmaal veel meer ouderen dan vegetariërs.' Bovendien zijn ouderen makkelijker naar de stembus te krijgen dan jongeren. De peilingen lijken hem gelijk te geven, daarin staat 50PLUS aan het eind van het verkiezingsjaar al op zeven à acht zetels.

Die peilingen geven hem extra wind in de zeilen om, net zoals de Partij voor de Dieren doet, andere partijen onder druk te zetten. Krol merkt tijdens debatten dat het werkt, vertelt hij in december 2012 aan *NRC Handelsblad*. 'Over welk onderwerp het debat ook gaat. Ik hoef maar op te staan en de-gene achter het spreekgestoelte roept meteen: "En voor de ouderen willen we..." Ik hoef niet eens meer naar de microfoon te komen, dat scheelt weer.' Al vindt hij het geen straf om te interrumperen, want hij heeft zichtbaar lol in het politieke spel en het debat. Hij praat mee over zorg, werk en pensioen voor ouderen, maar net zo makkelijk over een kinderpardon of over de regeringsverklaring.

Met vallen en opstaan leren ze de ongeschreven regels en gebruiken. Als er in de Kamer een debat wordt aangevraagd dat voor 50PLUS belangrijk is, seint Krol onmiddellijk zijn medewerkers in om hem op de sprekerslijst te laten zetten zodat hij een van de eerste sprekers is. Tot zijn verbazing bungelt hij desondanks steeds onderaan de lijst. Tot hij erachter komt hoe het werkt: door zelf naar de griffiemedewerker in de vergaderzaal te lopen, verzekert hij zich van een plekje bovenaan de lijst.

Niet iedereen is even goed te spreken over Krols debat-kwaliteiten. Roderik van Grieken, oprichter van het Nederlands Debat Instituut, geeft hem geen hoog cijfer voor zijn communicatieve eigenschappen. 'Hij heeft een duidelijke boodschap, over andere zaken horen we hem niet. Het lukt hem om redelijk over te komen, zonder al te veel kennis van zaken. Hij herhaalt dezelfde mantra en komt ermee weg. Ook als de feiten niet kloppen. Zijn doelgroep kan zich vinden in zijn boodschap, veel meer hoeft hij niet te doen.'

Krol ziet dat andere partijen zich onder zijn druk ook meer bezighouden met ouderen. Kan 50PLUS zichzelf op termijn opheffen? Daar is de partijleider nog niet mee bezig, maar een deel van de missie is zeker bereikt als andere partijen zich ook inzetten voor ouderen, zegt hij in januari 2013 in actualiteitenprogramma *EenVandaag*. In de strijd voor zijn achterban op leeftijd waakt hij er intussen voor de jongere kiezer van zich te vervreemden. 'Het laatste wat ik wil is met 50PLUS een generatieconflict uitlokken.' Eerdere ouderenpartijen zijn immers aan dat wij-tegen-zij-denken ten onder gegaan. Als voormalig voorvechter van de homo-emancipatie weet hij dat je pas iets bereikt voor een minderheid als ook de meerderheid het omarmt.

In de Kamer benutten Krol en Klein de hele parlementaire trukendoos: schriftelijke en mondelinge vragen, interpellaties, moties en amendementen. Vaak legt Krol die eerst nog even voor aan de ambtenaren van het betreffende ministerie. 'Bij regeringspartijen is dit gebruikelijk, van oppositiepartijen wordt het niet verwacht. Kleine aanpassingen in de formulering kunnen de praktische uitvoerbaarheid of politieke haalbaarheid van een motie of amendement vergroten.'

Vooral schriftelijke vragen blijken voor een kleine fractie als 50PLUS een laagdrempelig en daarmee aantrekkelijk instrument. Ze stellen onder meer vragen over pensioenen in de zorg, toezicht door de Inspectie voor de Gezondheidszorg en over eenzaamheid onder ouderen. Ze dienen moties in over onder meer de afschaffing van de Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten, over uitkeringen voor samenwonende AOW'ers en over de inzet van oude docenten. Ook melden ze vragen aan voor het wekelijkse vragen uur. Hier is de kans op aandacht kleiner: van de tientallen vragen die de fracties indienen, kan er maar een handjevol behandeld worden. In 2013 komen ze drie keer door de selectie.

De inzet in de Kamer wordt voorbereid in het fractieoverleg waaraan ook senator Nagel deelneemt. Inhoudelijk zijn de

drie volksvertegenwoordigers het meestal eens, maar hun politieke strategie verschilt. Klein: 'Ik wilde proberen met collega's van andere fracties samen te werken en compromissen te sluiten om punten binnen te krijgen. Ik had gemerkt dat andere partijen ons als nieuwkomers welwillend tegemoet traden. Er was veel collegialiteit. Afhankelijk van het onderwerp zochten we de samenwerking met oppositie- én coalitiefracties. Minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem nodigde in 2013 alle fracties uit om met voorstellen en alternatieven te komen voor de voorgenomen bezuinigingen. Ik wilde kijken of we hier wat uit konden halen, maar Jan Nagel voelde hier niets voor. Henk nam een middenpositie in. Ik heb uiteindelijk deelgenomen aan de besprekingen, maar in het kabinetsvoorstel dat volgde kwam het woord "ouderen" niet voor. Toen ben ik opgestapt.'

Klein merkt hoe Nagel in hun overleggen drie stappen vooruitdenkt en als een schaker zijn tactiek bepaalt. 'Hij hield er altijd rekening mee dat het kabinet kon vallen en er weer snel nieuwe verkiezingen zouden zijn. Hoe konden we die winnen? Dat deed je in zijn ogen niet door met andere partijen samen te werken. Dan verlies je scherpte in je profiel. Hij vond om die reden ook dat we ongeveer elke motie van wantrouwen moesten steunen.' Klein legt zijn ongevraagde advies op dit punt regelmatig naast zich neer. 'Wilders diende om de haverklap een motie van wantrouwen in. Ik vond dat dat wapen niet bot moest worden.'

Nagel neemt deel aan de inhoudelijke discussie en geeft voorbeelden. Maar hij beseft dat het primaat bij de Tweede Kamerfractie ligt en handelt daar ook naar. Simon Geleijnse: 'Daar was hij heel consequent in en daar heb ik hem altijd om gewaardeerd.' Al sluit de toenmalige ambtelijk secretaris niet uit dat de Kamerleden het meedenken van 'Hilversum' als druk hebben ervaren. Nagel was immers niet alleen senator, maar ook partijoprichter en een deel van de tijd ook nog (interim)partijvoorzitter. Een factor om rekening mee te houden.

Meldpunten en petitie's

De almaar stijgende peilingen dragen bij aan de positieve sfeer in de fractie. Andere fracties beseffen dat 50PLUS een factor is om rekening mee te houden, wat de samenwerking ten goede komt. Achter de schermen *wheelen en dealen* Krol en Klein over moties en andere initiatieven. Krol spreekt periodiek af met collega-fractievoorzitters om voor 50PLUS belangrijke dossiers te bespreken en schuift in het Kamerrestaurant regelmatig bij andere fracties aan.

De partij weet zich ook met buitenparlementaire acties handig in de markt te zetten. Zo openen ze in januari 2013 een meldpunt voor de dalende koopkracht van senioren. 'De pensioenen gaan omlaag, terwijl andere kosten oplopen, zoals de eigen bijdrage aan de zorgkosten. En dat terwijl er lang geen prijscompensatie is geweest,' klaagt Krol. Hij belooft dat het meldpunt meer wordt dan een uitlaatklep. Op basis van de resultaten volgt grondig onderzoek, belooft hij. Het idee van een meldpunt is niet nieuw: een halfjaar eerder heeft de partij de postbussen opengezet voor meldingen over medicijnen die hier duurder zijn dan in het buitenland. Met de resultaten wilde de partij de minister van Volksgezondheid dwingen de farmaceutische industrie de prijzen te laten aanpassen.

Het meldpunt koopkracht senioren heeft weinig om het lijf: een internetsite, waar ouderen hun grieven kunnen achterlaten. Kleine moeite, groot plezier, want het publicitaire effect is er niet minder om. Het partijkantoor wordt 'platgebeld', claimt Krol in het AD, en zelf heeft hij ook al meer dan honderd klachten ontvangen. Een paar dagen later slaat de partij opnieuw munt uit de actie als ze kunnen melden dat de teller de drieduizend reacties heeft overschreden. Dat aantal loopt nog op tot boven de vijfduizend. Daar zal het bij blijven, want wie jaren later op meldpuntkoopkracht.nl klikt belandt

op een schimmige site met pikante Franstalige contactadvertenties en inmiddels is de site helemaal uit de lucht.

De jaarlijkse 50PlusBeurs in Utrecht blijkt in 2014 een geschikte plek voor een andere buitenparlementaire actie. Zo'n vijfhonderd beursbezoekers tekenen een petitie met de beeldende titel 'Stop een kaalgeplukte kip een poot uit te draaien'. De petitie roept op om pensioenen en koopkracht voor ouderen op niveau te houden. Henk Krol, die met een bus vol ouderen vanuit Eindhoven naar de beurs is afgereisd, zegt op dat punt toezeggingen te eisen van het kabinet. 'Van een kale kip kun je niets meer plukken, maar een poot uitdraaien lukt kennelijk nog wel. Het moet een keer afgelopen zijn. Want genoeg is genoeg.' De petitie is een mooie manier om de aandacht op de partij te vestigen en tijdens de beurs kunnen weer diverse nieuwe leden ingeschreven worden. De partij organiseert dit soort acties met enige regelmaat. Tot de 'buitenparlementaire acties' kunnen ook de talloze werkbezoeken gerekend worden die Krol en consorten afleggen.

Beginselverklaring

Als partij moet je het eens zijn over je leidende basisprincipes, vindt met name Klein, die een van de pleitbezorgers is voor het opstellen van een beginselprogramma. Oudgediende Maurice Koopman krijgt hierbij het voortouw. Net als Klein wil hij af van de eenzijdige focus van de partij op de pensioenproblematiek. Volgens de medeoprichter van 50PLUS is een beginselverklaring hoognodig. 'Een gedeelde visie die de leden verbond ontbrak. Discussies over de inhoud waren steeds angstvallig vermeden. Op congressen ging het vooral over regeltjes, zelden over de politieke koers.' Mede hierdoor oefent 50PLUS aantrekkingskracht uit op mensen uit alle politieke windrichtingen en spoelt er, in de woorden van Koopman,

‘droesem uit verschillende hoeken aan’. Tegelijkertijd moet zo’n beginselprogramma ook weer geen harnas zijn, stelt hij in de inleiding van *Verzet en verbondenheid*, zoals de wat pompeuze titel van de vier pagina’s tellende tekst luidt.

50PLUS is een partij die vanuit ideeën en idealen vernieuwing van de samenleving tot stand wil brengen. Zij wordt niet gedreven door ideologieën, gestolde ideeën of geharnaste waarheden. 50PLUS is een partij voor vernieuwers met levenservaring, die onbevooroordeeld en met alle generaties wil werken aan concrete verbeteringen in de maatschappij.

De partij is er niet alleen voor de huidige vijftigplussers, ‘maar voor iedereen die zich in de beginselen van de partij herkent’. Het programma hekelt de neerbuigende houding van de politiek richting ouderen, terwijl ouderen verantwoordelijke en zelfbewuste individuen zijn ‘die hun economisch en maatschappelijk nut bewijzen door grote kennis en ervaring, door hun ambitie steeds langer in het arbeidsproces actief te zijn en door hun inzet voor vrijwilligerswerk. De oudere is allang geëmancipeerd. Nu de samenleving nog.’

De verklaring pleit voor individuele vrijheid, sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Punten waar niemand tegen kan zijn. Enkel op het gebied van democratie wordt een scherpe keuze gemaakt. Meer directe democratie is gewenst, in de vorm van direct gekozen leiders, volksraadplegingen en een louter ceremonieel koningschap. De verklaring sluit af met drie internationale paragrafen. In internationale organen moet Nederland zijn verantwoordelijkheid nemen. Europa moet zich concentreren op zijn kerntaken en zich niet bemoeien met onze pensioenen. Ontwikkelingssamenwerking moet gericht zijn op de onafhankelijkheid en welvaart van ontwikkelingslanden.

Het stuk roept door zijn aard weinig discussie op. Nadat het in de verschillende geledingen van de partij is besproken en de reacties zijn verwerkt, wordt het in 2014 vastgesteld en daar blijft het bij. Er wordt zelden nog naar verwezen.

Hacken en gehackt worden

In april 2012 wijst een 50PLUS-vrijwilliger Henk Krol, op dat moment nog Statenlid in Brabant, op de slechte beveiliging van de patiëntenadministratie van Diagnostiek voor U. Dit Brabantse laboratorium doet bloedonderzoek voor ziekenhuizen en huisartsen. Hun website voor medisch professionals bevat de gegevens van duizenden provinciegenoten. Het 50PLUS-lid overhandigt Krol de vijfcijferige toegangscode die hij heeft afgekeken toen zijn psychiater inlogde in het systeem.

De bescherming van medische gegevens is een belangrijk punt voor de 50PLUS-achterban, die immers relatief veel gebruikmaakt van medische zorg. Krol besluit de proef op de som te nemen. Hij kruipt achter zijn computer, verschaft zich met de hem toegespeelde code eenvoudig toegang tot de database en bladert enkele patiëntendossiers door. Deze vermelden gegevens variërend van medicijn- en alcoholgebruik tot besmettingen met hiv en andere ziekten. Hij maakt de persoonsgegevens onleesbaar en stapte met een stapel patiëntendossiers naar Omroep Brabant.

De Eindhovense politie verhoort Krol over de kwestie, waarop het Openbaar Ministerie hem voor de rechter sleept voor computervredebreuk. Krol beroept zich op zijn hogere doel: aantonen hoe kinderlijk eenvoudig het is om ‘in te breken’ in de patiëntgegevens. Op het OM maakt dat weinig indruk. Hij heeft met zijn actie niet bewezen dat de site slecht beveiligd is, hooguit dat de psychiater in kwestie onzorgvuldig is omgegaan met zijn inloggegevens. Ook neemt het OM hem

kwalijk dat hij zich niet heeft beperkt tot inloggen, maar ook in patiëntendossiers heeft geneusd. En waarom is hij meteen naar de pers gelopen en heeft hij niet eerst het laboratorium de gelegenheid gegeven te reageren? Krol vindt de aanklacht van ‘hacken’ lachwekkend. Wat weet hij nou van internet en computers? Maar de rechter gaat mee in de redenering van het OM en veroordeelt hem in februari 2013, hij is dan inmiddels Kamerlid, tot 750 euro boete.

Krol betoogde in deze zaak dat te eenvoudige wachtwoorden misbruik in de hand werken. Maar hoe sterk zijn zijn eigen wachtwoorden eigenlijk? De redactie van *PowNews* besluit de ‘bejaardenbaas’ twee weken na de gerechtelijke uitspraak een koekje van eigen deeg te geven. In een paar pogingen weten ze zijn Facebookaccount te kraken. Onder meer door bij de controlevraag de geboorteplaats van zijn moeder (Tilburg) goed te raden. Uit zijn naam plaatsen ze een ludiek bericht:

Net informeel gesprek met deel van de achterban gehad. Nadeel blijft toch dat ze een beetje stinken, die oude mensjes.

Het bericht verschijnt automatisch meteen op Twitter. Krol kan er de humor wel van inzien en twittert: ‘Grappig, mijn account is gehackt. Goeie grap van PowNed. Nu even kijken of het me lukt dat te herstellen.’

In de maand van zijn veroordeling is er ook goed nieuws voor de partijleider en zijn partij. TNS NIPO peilt een duizelingwekkende vierentwintig kamerzetels voor 50PLUS, dat daarmee na de VVD de tweede partij van het land zou worden. De peiling is opmerkelijk, want bij de laatste peiling van Maurice de Hond kwam de partij nog op dertien zetels uit. Volgens TNS NIPO speelt de economische crisis en het sociaal-economische beleid van het kabinet de ouderenpartij in de kaart.

5.

Gemeenteraadsverkiezingen als splijtzwam

‘Dat gaat fout. Dit wordt het einde van onze vriendschap.’ Ineke Holthuizen houdt haar hart vast als Jan Nagel haar man Willem in 2010 overhaalt politiek actief te worden voor zijn partij. Ineke en Nagels vrouw Yvonne zijn al tientallen jaren hartsvriendinnen. Zo leren ook hun echtgenoten elkaar kennen. Ze komen regelmatig bij elkaar over de vloer en vieren samen de feestdagen. Over politiek hebben ze het niet, luidt hun ongeschreven regel. Holthuizen is dan nog burgemeester van Bussum en Nagel wordt in de buurgemeente raadslid en wethouder voor Leefbaar Hilversum. Na zijn pensioen in 2003 blijft Holthuizen politiek actief in zijn provincie, als Statenlid voor de VVD. Na één periode vindt hij het mooi geweest, ook omdat hij kampt met hartklachten.

Als Holthuizen na zware operaties eindelijk weer een beetje boven Jan is, begint Nagel in 2010 toch over politiek. Voelt hij er als ervaren Statenlid voor om voor 50PLUS op de provinciale lijst te staan? Holthuizen kan zich in grote lijnen vinden in de speerpunten van de partij. ‘Ik was sinds 2003 met pensioen en merkte dat ik elk jaar hetzelfde bedrag kreeg, terwijl de kosten stegen. Mijn pensioen bleek noch waardevast, noch welvaartsvast. Ik ervaarde aan den lijve dat de kritiek van

50PLUS terecht was.' Ondanks de bezwaren van zijn vrouw stelt hij zich kandidaat. Nadat lijsttrekker Kees de Lange in de Eerste Kamer is gekozen, neemt Holthuizen zijn plek in Provinciale Staten in.

Boodschappenbriefje

In 2012 zoekt de partij een nieuwe voorzitter: de reglementen verbieden Jan Nagel namelijk de functies van Kamerlid en partijvoorzitter te combineren. Hij heeft een jaar dispensatie gekregen om de landelijke verkiezingen voor te bereiden, maar die periode loopt nu ten einde. Hij polst Holthuizen of hij iets voelt voor het partijvoorzitterschap. 'Jij kunt zorgen voor meer structuur en rust in de partij.' Holthuizen voelt zich geveleid, maar realiseert zich dat het opvolgen van de eigenzinnige partijoprichter niet zonder risico's is. Hij stelt dan ook een aantal voorwaarden. De belangrijkste: Nagel moet de dagelijkse gang van zaken aan hem en zijn bestuur overlaten. Bovendien wil hij dat 50PLUS een volwassen partij wordt, met onder meer een volwaardig wetenschappelijk bureau. Nagel gaat akkoord en Holthuizen vertrouwt erop dat hij de ruimte krijgt. 'Ik dacht: ik red dat wel.'

In november 2012 wordt de inmiddels vierenzeventigjarige Holthuizen tot partijvoorzitter gekozen. Bij zijn aantreden belooft hij de partijorganisatie te professionaliseren en kondigt hij een tijdelijke commissie Afdelingen en Communicatie aan. Deze zal het bestuur adviseren over de taken en bevoegdheden van provinciale afdelingen en over de afstemming tussen landelijke en provinciale vraagstukken.

Holthuizen en zijn bestuur gaan enthousiast aan de slag. Ze geven de partij een steviger organisatorisch fundament door provinciale afdelingsbesturen tot stand te brengen. Met behulp van tientallen vrijwilligers wordt de organisatie op po-

ten gezet. Intussen blijven zich nieuwe leden melden, soms honderden per week. Dit alles vraagt veel tijd en aandacht. Ook stroomlijnen ze de overlegstructuren: Statenleden krijgen hun eigen overleg met de Kamerleden. De adviesraad voor het hoofdbestuur wordt beperkt tot de provinciale afdelingsvoorzitters.

Nagel houdt zich als beloofd op de achtergrond. Dat wil zeggen: tot de kerst. In het nieuwe jaar souffleert hij zijn opvolger steeds vaker, tot diens ongenoegen. 'Adviezen geven aan de partij is niet gek. Maar als je een gezellige lunch hebt met z'n tweeën of met de vrouwen erbij, en vooraf krijg je een boodschappenbriefje met wat er moet gebeuren, dan zijn dat ongewenste manoeuvres uit de politieke hoek.' Nagel vindt dat er te weinig uit Holthuizens handen komt en twijfelt of de voormalig burgervader de juiste man op de juiste plek is. 'Een oud-burgemeester als voorzitter leek me aanvankelijk een goed idee: zo iemand heeft overwicht, weet hoe hij vergaderingen moet leiden, kent de procedures. Ik heb me onvoldoende gerealiseerd dat in een gemeente alles van a tot z ambtelijk wordt voorbereid. Als partijvoorzitter moet je zelf actief worden, dingen ter hand nemen. Hij liet veel over aan de vicevoorzitter.'

Nagel dringt erop aan dat het bestuur voldoende geld apart zet voor de verkiezingscampagne, mocht het kabinet-Rutte vallen. Volgens hem is het 'staand beleid' binnen de partij om hier jaarlijks een ton voor af te zonderen. In zijn logica levert campagnevoeren zetels op en hoe meer zetels, hoe meer subsidie. De investering betaalt zichzelf dus terug en is essentieel voor het voortbestaan van de partij. En wat is nou een ton per jaar als je ziet wat de grote partijen te besteden hebben? Holthuizen wil andere zaken prioriteit geven, zoals een opleiding voor het partijkader. 'Jan wilde lawaai maken in het land en wij wilden goede cursussen.' Nagel vindt de cursus die het bestuur wil organiseren veel te duur.

Het lijkt erop dat Nagel zijn oude voorzittersrol maar moeilijk los kan laten. Het is niet de eerste en zeker niet de laatste keer dat hem bemoeizucht verweten wordt. Een onterecht verwijt, vindt hijzelf, maar hij denkt wel te weten waar het vandaan komt. 'Ik ben niet alleen oprichter, maar heb een geweldig grote politieke ervaring. Als Kamerlid en bestuurder. Veel meer dan de anderen. Gewild of ongewild geven mensen aan mijn woorden daardoor veel gewicht. Als ik zeg: dat moeten we absoluut zo niet doen, dat geldt moeten we reserveren, dan telt dat misschien wat harder dan wanneer een ander dat zegt.'

OPA

De meningsverschillen tussen het bestuur en Nagel blijven aanvankelijk binnenskamers. Dat verandert in het najaar van 2013. Aanleiding is de vraag of 50PLUS moet meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014. In de partijtop zijn de rijen over deze kwestie gesloten. 50PLUS is opgericht als landelijke partij. Zelfs de deelname aan provinciale verkiezingen was vooral bedoeld om in de Eerste Kamer vertegenwoordigd te zijn. Dat ze aan lokale verkiezingen niet meedoen is zelfs vastgelegd in de statuten. Volgens Holthuizen komt deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen bovendien te vroeg voor de partij. Eerst moet een professioneel apparaat worden opgebouwd. Henk Krol is het met hem eens. De jonge partij mist de ervaring en de organisatie om voor lokale verkiezingen een goede kandidatenselectie op te tuigen. De partijleiding vreest voor baantjesjagers en intern gedoe. Het risico dat de partij vervolgens ten onder gaat aan interne strubbelingen is levensgroot. Jan Nagel kan zich helemaal in deze lijn vinden. Hij heeft goede banden met lokale partijen en gunt ze zetels in de gemeenten. In ruil voor hun steun

bij de Statenverkiezingen had hij ze bovendien beloofd dat 50PLUS niet mee zou doen aan gemeentelijke verkiezingen. Sommige 50PLUS-leden zijn voor deze lokale ouderenpartijen actief. Nu meedoen betekent concurreren met je eigen mensen. Als 50PLUS het gemeentelijk tegen bestaande seniorenpartijen opneemt, bestaat bovendien het risico dat geen van beide een zetel haalt. Kortom, de partijtop is er onderling snel uit: meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 is uitgesloten.

Veel provinciale afdelingen en leden denken er anders over. Ze willen het succes van hun partij, die tot ongekende hoogte is gestegen in de peilingen, ook lokaal verzilveren. Als het Flevolandse Statenlid Erik Boshuijzen dit wil agenderen op het partijcongres in april, sommeert Holthuizen hem in een mail daarvan af te zien. De voorzitter waarschuwt hem moties over de gemeenteraadsverkiezingen te zullen beschouwen als ‘ordeverstoringen’, ‘zo nodig met alle gevolgen van dien’. Holthuizen ziet het als zijn taak de snelgroeiende achterban in toom te houden. De mail aan Boshuijzen past in zijn ‘vaderlijke, adviserende rol’, vindt hij. Maar Boshuijzen beschouwt het als een gebrek aan interne democratie. ‘Het gaat allemaal enorm top-down.’

Ondanks de waarschuwing van Holthuizen pleiten verschillende leden tijdens het congres voor lokale deelname. Holthuizen verheft zijn stem en maakt in ferme bewoordingen duidelijk dat 50PLUS daar echt nog niet klaar voor is. Partijleider Krol valt hem bij en onderstreept dat de vier jaar oude partij zich nog in ‘de kleuterfase’ bevindt. ‘Het is verstandiger en gezonder om de jeugd- en puberteitsfase te doorlopen met alle bijzonderheden die daarbij horen. Alleen dán zijn we straks een volwassen partij die tegen een stootje kan.’

Maar het activistische lid Dick Schouw, de Brabantse ondernemer die de 50PLUS-campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen organiseerde, legt zich daar niet bij neer. Als

politiek avonturier heeft hij al menig partij versleten: VVD, Piratenpartij, DS70, Trots op Nederland. Binnen 50PLUS gaat hij zijn eigen gang. Hij is niet onder de indruk van het ooit 'met algemene stemmen aangenomen' bestuursbesluit om af te zien van deelname. 'Nagel vertelde er niet bij dat dat bestuur toen enkel uit hem en Kees de Lange bestond. Hij had het verbod op meedoen aan gemeenteraadsverkiezingen zelfs verankerd in de statuten, er viel niet over te praten.' Een advies van Schouw en enkele partijgenoten om dan tenminste een proef te doen in één gemeente, verdwijnt in een la.

Schouw vindt meedoen noodzakelijk. 'Als we niet in de haarvaten van de maatschappij zaten, kregen we nooit een stevig fundament.' Buiten het bestuur en de partij om bereidt hij samen met partijgenoot Peter Pont deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen voor. Hij richt hiervoor de beweging Ouderen Politiek Actief (OPA) op: een platform voor lokale ouderenpartijen. 'We besloten ons eigen B-merk te gaan maken. Daarmee wilden we 50PLUS zo onder druk zetten dat ze wel mee moesten doen en dan zouden we vervolgens de boel in elkaar schuiven. Dat was het idee. Maar de partij heeft dat nooit begrepen.'

In zo'n twintig steden wil de beweging op de lijst, in tientallen andere gemeenten mogen lokale partijen die de beginselen onderschrijven het OPA-logo voeren. Lokale ouderenpartijen schieten overal als paddenstoelen uit de grond als gevolg van de crisismaatregelen die pensioenfondsen en overheden hebben genomen. Pensioenen worden gekort, eigen bijdragen in de zorg stijgen fors, verzorgingshuizen worden duurder, zorg wordt afgewenteld op mantelzorgers. Schouw vindt het hoognodig om ook op lokaal niveau de krachten te bundelen en een vuist te maken. 'De landelijke overheid legt steeds meer zorgtaken bij gemeenten. Of het nu om de thuiszorg gaat of over veiligheid. Veel van wat ouderen belangrijk vinden, gebeurt door de lokale overheid.'

Binnen 50PLUS wordt er verschillend gedacht over het initiatief. Sommige leden zien het als een mooie aanvulling op de landelijke inzet van 50PLUS. We streven tenslotte allemaal hetzelfde doel na, vinden zij. Anderen zien OPA als mogelijke concurrent, ook al omdat de nieuwe partij toekomstige deelname aan de landelijke verkiezingen niet bij voorbaat uitsluit. In het 50PLUS-partijblad verbiedt voorzitter Willem Holthuizen de lokale ouderenpartijen zich nog te affichereren met 50PLUS. Hij is bang dat eventuele missers afstralen op de partij. Dat schiet sommige leden in het verkeerde keelgat, ze dreigen over te stappen naar OPA. Nagel zegt niet bang te zijn voor de concurrentie. Hij acht het uitgesloten dat OPA ooit meedoet aan landelijke verkiezingen: '50PLUS staat in de peilingen op dubbele cijfers en heeft met Henk Krol een zeer aansprekende lijsttrekker. Daar ga je niet mee concurreren.' 50PLUS blijft bij haar besluit om niet lokaal de concurrentie aan te gaan, benadrukt Nagel. 'Lokale politiek willen we aan lokale partijen laten.'

Mislukte royementen

Partijvoorzitter Holthuizen en een aantal van zijn medebestuurders kijken minder ontspannen dan Nagel naar de machinaties van Schouw. Ze vinden het geen pas geven dat een prominent 50PLUS-lid zijn eigen beweging opricht. Ze menen dat hij met zijn eigenzinnige initiatief handelt in strijd met de partijstatuten. Saillant genoeg is Schouws levenspartner Adriana Hernández ook lid van het 50PLUS-hoofdbestuur en staat OPA ingeschreven op haar adres, waar ze met Schouw samenwoont. Haar medebestuurders vrezen dat ze vertrouwelijke zaken aan haar partner doorbrieft. Hernández benadrukt de acties van haar man niet te steunen, maar ze vindt dat hij zelf moet weten wat hij doet. Ze is niet van plan

vanwege aannames van het bestuur het veld te ruimen. ‘Be-re-ambitieuus,’ noemt Holthuisen het koppel. ‘Ik ben er nooit achter gekomen wie van de twee het meest ambitieus was. Ik weet ook niet of ze samen een tactiek hadden om posities in de 50PLUS-top te krijgen. Maar ze waren de hele dag aan het mailen, gingen in tegen de partijlijn en zaaiden verwarring met hun berichtgeving. Zo’n OPA-initiatief stond Schouw natuurlijk vrij, maar dan moest hij niet binnen 50PLUS blijven. Ik vond het ondermijnend.’

Dan blijkt dat Hernández heeft gebeld met Henk Krol. Ze zou hem gezegd hebben dat ze Schouws partij ‘lokaal’ kan houden: zorgen dat OPA landelijk geen concurrent van 50PLUS zou worden dus. In ruil daarvoor zou ze plaats twee op de lijst voor de Europese verkiezingen bedongen hebben. Chantage, meent een deel van het bestuur. Als oplossing zien ze een royement van het stel. Holthuisen: ‘Als bestuur wilden we laten zien dat we een integere partij waren. Die integriteit gooi je te grabbel als je zulke mensen hun gang laat gaan. Maar toen zei Nagel: “Ja, maar als je optreedt, gaan ze schreeuwen. Dan krijg je negatieve publiciteit. Dat moet je dus vooral niet doen.”’

Opmerkelijk genoeg is Holthuisen er niet bij als het royementsbesluit genomen wordt. Hij is nog op vakantie als vice-voorzitter Marion Schobre op 20 september de twee dissidenten uit de partij zet wegens ‘herhaalde overschrijding van door de partij vastgestelde grenzen’ (Schouw) en ‘integriteitsschending’ (Hernández). Het bestuur is verre van voltallig als het besluit genomen wordt. De fractieleiders van beide Kamers, Krol en Nagel, die qualitate qua altijd voor de bestuursvergaderingen worden uitgenodigd, hebben vooraf te horen gekregen dat de bestuursvergadering niet doorgaat en dat alleen ‘enkele bestuursleden’ bij elkaar zullen komen om een volgend overleg voor te bereiden. De twee zijn dan ook *not amused* dat deze ‘enkele bestuursleden’ hen nu overvallen met dit besluit.

Voor de vakantievierende Holthuizen is de verrassing minder groot. 'Ik wist dat ze dat gingen doen. We hebben dat goed besproken. Ik stond volslagen achter die royementen. Als je van iemand af wilt, moet je een dossier opbouwen. Daar waren we mee bezig. Schobre oordeelde op dat moment dat het dossier rond was.' De voorbereiding van dat dossier vond in het diepste geheim plaats, weet secretaris Hylke ten Cate. Hem verbaast het niet dat het uiteindelijke besluit in afwezigheid van de voorzitter is genomen. 'Hij was nog steeds wat ziekelijk en liet eigenlijk alles aan Schobre over.' Schouw hoort van een journalist dat hij geroyeerd wordt, Hernández ziet het op het journaal. Ze voelen zich overvallen door het besluit. Holthuizen: 'Het kan me niet zoveel schelen hoe ze het gehoord hebben, maar dat ze het over zichzelf afriepen was zo duidelijk als wat.'

Krol, die de royementen uit de pers zegt te hebben vernomen, noemt het een soloactie van de vicevoorzitter. Hij ontkent het telefoontje van Hernández niet, maar om dat nou meteen chantage te noemen. ... Hernández over het gewraakte telefoontje: 'De dag dat OPA live zou gaan, heb ik Henk in vertrouwen opgebeld om hem dit mee te delen. Ik wist dat de pers hem hier vragen over zou stellen. Zo had hij een paar uur de tijd om zich hierop voor te bereiden. Het bestuur zag hierin het bewijs dat Dick en ik informatie deelden.' Ze ontkent dat ze Krol heeft gechanteerd en denkt dat de beschuldigingen voortkomen uit jaloezie van haar twee vrouwelijke collega's in het bestuur. 'Het waren jeugdvriendinnen. Voorzitter Holthuizen zou als oud-burgemeester zo'n besluit niet genomen hebben zonder ons eerst om de tafel uitgenodigd te hebben.'

Nagel roept de volgende ochtend de provinciale voorzitters bijeen en houdt hun voor dat je leden niet 'zomaar in het wilde weg' en zonder wederhoor kunt royeren. Zij zijn het daarmee eens. Dat hij door de provincievertegenwoordigers bijeen te roepen de regie naar zich toe trekt, is tegen het zere been van

Holthuizen en de zijnen. Zijn voorganger had hem toch beloofd zich niet met bestuurszaken te bemoeien? Maar Nagel vindt dat hij moet ingrijpen nu het bestuur volgens hem in strijd met de reglementen heeft gehandeld.

Hij zou hen volgens Holthuizen hebben uitgemaakt voor ‘bestuurlijke onbenullen’. Zoiets hoeft hij zich als oud-burgemeester niet te laten zeggen. Voorzitter Holthuizen, vicevoorzitter Marion Schobre en penningmeester Anke Nollen besluiten bij gebrek aan steun voor hun besluit eind september 2013 op te stappen. Ze vinden dat Nagel en Krol de geroyeerde activisten te veel de hand boven het hoofd houden. Holthuizen vindt het verdrietig. ‘Twintig jaar ben ik getrouwd geweest met Jan Nagel. Bevriend. We zaten bij elkaar op oudejaarsavond. Ik begrijp niet waarom hij mij heeft laten vallen.’ Holthuizen zegt zijn partijlidmaatschap op, maar blijft wel in Provinciale Staten zitten. ‘Niemand zei er wat van.’

‘De fundamentele fout in onze partij is dat de politiek een te grote invloed heeft gehouden op het bestuur,’ blik Holthuizen een paar weken na zijn opstappen terug in *de Volkskrant*. Tot ‘de politiek’ rekent hij niet in de laatste plaats senator Nagel. Die bevestigt dat hij Holthuizen adviezen heeft gegeven, maar beschouwt dat niet als bemoeienis. ‘Het royeren van twee mensen geeft publiciteit. Daar moet 50PLUS mee uitkijken. Het moet zorgvuldig gebeuren, zoals bij een volwassen partij. Nu ging het zonder fatsoenlijke hoor en wederhoor. Er was een vergadering zonder agenda. Sommige bestuursleden waren niet uitgenodigd. En Krol, de politiek leider, moest uit de media vernemen dat er twee leden uit de partij waren gezet.’ Volgens Holthuizen wist Krol donders goed dat het bestuur royementen tegen de twee voorbereidde en was hij het daarmee eens geweest. Holthuizen had vaker Krols steun gemist. Zo had hij de fractieleider tijdens een etentje in het restaurant van de Tweede Kamer overtuigd van het belang van investeren in training en opleiding in plaats van in ‘reclame’

zoals Nagel had gewild. Krol had toegezegd het voorstel van de voorzitter te steunen, maar had dit uiteindelijk niet gedaan.

Schouw en Hernández krijgen een herkansing. Hun roeyement wordt omgezet in een tijdelijke schorsing. De interne beroepscommissie zal de roeyementen uiteindelijk ongeldig verklaren. De OPA-beweging gaat door en haalt bij de verkiezingen in maart 2014 in verschillende gemeenten bij elkaar zo'n vijftientig zetels. Hernández wordt weer in het hoofdbestuur opgenomen en krijgt een vijfde – onverkiesbare – plek op de lijst voor de Europese verkiezingen.

Holthuizen en Nagel hebben lange tijd geen contact. Door de ruzie staan ook de contacten tussen hun echtgenotes op een laag pitje. In die tijd fungeren Hylke ten Cate en zijn vrouw als *trait-d'union* tussen beide stellen. Een jaar later zoeken ze weer toenadering. Ze lunchen samen en constateren dat het jammer is dat het zo gelopen is. Holthuizen: 'Nu zien we elkaar weer. En hebben het soms ook even over de partij. Het staat niet meer tussen ons in. Ik denk dat we allebei spijt zouden moeten hebben.' Waarvan Holthuizen spijt heeft? 'Dat ik er ooit aan begonnen ben. Ik had moeten luisteren naar mijn vrouw.'

6.

Krol stapt op

Op 4 oktober 2013 – ironisch genoeg is het Nationale Ouderen-dag – openbaart *de Volkskrant* dat Henk Krol in het verleden als *Gay Krant*-baas jarenlang heeft verzuimd om pensioenpremie af te dragen voor zijn werknemers. De pensioenverze-
raar had Krol meermaals op het verzuim aangesproken. Het ging om tienduizenden euro's en de medewerkers in kwestie zitten nu met een pensioengat. Het verwijt van gesjoemel met pensioenen is extra pijnlijk omdat een goede oudedagsvoorzie-
ning bij uitstek een politiek speerpunt is van 50PLUS. Dat be-
seft Krol zelf ook. Hij wist dat de publicatie eraan zou komen. De krant had hem ook bevraagd over de kwestie. Hij erkende tegenover de *Volkskrant*-journalist formeel verantwoordelijk te zijn geweest, maar waste verder zijn handen in onschuld. 'Niemand wist het. Het was de verantwoordelijkheid van een werknemster die haar taak niet goed heeft gedaan.'

Vleugellam

Krol weet dat het artikel op vrijdag in de krant komt en zet de wekker die nacht om drie uur om meteen te kunnen lezen wat

ze ervan gemaakt hebben. De tekst is vernietigend en om vijf over drie weet hij dat hij aangeschoten wild is, vleuggellam en kwetsbaar voor de hoon van zijn politieke tegenstanders. Iets waar hij al langer voor vreesde, was nu gebeurd. 'We hadden op meer dan twintig zetels in peilingen gestaan. Iedereen in de partij was enthousiast, maar ik zei: nu gaat het fout, want ik wist dat we daardoor een bedreiging vormden voor andere partijen. Dat pikten ze niet en nu hadden ze iets om ons beetje te lichten.'

Door de publicatie weet hij dat hij niet meer geloofwaardig kan opereren. Als voorman van 50PLUS heeft hij zich immers juist krachtig uitgesproken tegen bedrijven die misbruik maken van pensioengelden. Tijdens het debat over de regeringsverklaring heeft hij zich nog gekeerd tegen het 'wegroven' van miljarden uit diverse pensioenfondsen. Dat gebeurde 'om gaten in de overheidsbegroting te dichten of om bedrijfswinsten op te poetsen', had hij betoogd. 'Het uitgestelde loon kwam zo onder druk en nu moeten de gepensioneerden vele procenten inleveren. Dit is gewoon diefstal.' Deze teksten zullen als een boemerang terugkomen, weet Krol. Hij tikt een persverklaring waarin hij zijn vertrek aankondigt. 'Ik had me moeten realiseren dat iedereen in Den Haag onder een vergrootglas ligt. Elk foutje uit het verleden wordt gewikt en gewogen.'

Voor de partijtop komt Krols aftreden als een complete verrassing. Rond vijf uur 's ochtends gaat bij Norbert Klein de telefoon. Voor hij de werkkamer heeft bereikt, waar zijn mobiel aan de lader hangt, is de telefoon al op de voicemail gesprongen. Een journalist van Radio 1 heeft een bericht achtergelaten: wat vindt hij ervan dat Henk Krol is afgetreden als Kamerlid? Klein weet nog van niets en belt, terwijl hij de slaap uit zijn ogen wrijft, naar Jan Nagel. Ook die is wakker gebeld door de pers en heeft inmiddels de afscheidsbrief van Krol in zijn mail gezien en gelezen.

Naar buiten toe toont Klein die dag begrip voor de stap van zijn partijleider, maar intussen voelt hij zich gepasseerd. Krol moet dit hebben zien aankomen. 'Waarom heeft hij dit niet van tevoren overlegd met ons? Het kwam als donderslag bij heldere hemel. Ik was in die weken druk met de onderhandelingen over de bezuinigingen. Gesprekken die Krol aan mij overliet. We hadden die weken weinig contact gehad. Achteraf weet ik dat het toen al speelde.'

Ook voor ambtelijk secretaris Geleijnse komt het vertrek van zijn baas als een complete verrassing. Hoewel er achteraf wel aanwijzingen waren. 'De week ervoor was hij heel nerveus. "Er komt iets in de krant dat niet klopt, maar ik ben er mee bezig." We zien het wel, dacht ik. Zo goed kende ik hem nog niet.' Volgens Geleijnse moet Krol het hebben zien aankomen en had hij er achteraf spijt van dat hij niet opener was naar zijn partijgenoten. 'Hij heeft geen steun gevraagd. Dan had hij misschien kunnen aanblijven.'

Krol heeft naar eigen zeggen bij onder meer Jan Nagel laten doorschemeren dat het verhaal eraan zat te komen: 'Ik wil weten hoe het in de krant komt, maar ik denk dat ik niet door wil gaan.' 'Wat er ook gebeurt, we gaan gewoon door,' zou Nagel hebben gereageerd. Hij zat er zo hoekig in dat Krol, toen het eenmaal zover was, had besloten zonder overleg met de partijtop de verklaring te tikken waarin hij zijn terugtreden aankondigde. Nagel ontkent ten stelligste dat een mogelijk terugtreden ooit ter sprake is gekomen. 'Dan zouden alle alarmbellen bij mij zijn afgegaan. Nee, het kwam als een complete verrassing.'

'Ik was hartstikke naïef en een financiële nitwit,' zegt Krol later die dag tegen een RTL-verslaggever. 'Bij de *Gay Krant* was het financieel krakkemikkig geregeld,' legt hij uit. Een secretaresse deed de financiële boekhouding en zou de afdracht van de pensioenpremies doen. 'Zij heeft het geld niet overgemaakt. Ook de accountant zei niets.' *De Volkskrant* is door

een anonieme tip op het spoor van de pensioenkwestie gezet. 'Mijn strijd is gestreden, mijn vijanden hebben gewonnen,' concludeert Krol een tikkeltje cryptisch en nogal pathetisch in zijn verklaring. Wie heeft er gelekt? En is het toeval dat dit uitgerekend nu gebeurt?

Krol en Nagel vermoeden een verband met de onenigheid in de partij over deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen en met het opstappen van ontevreden bestuursleden, nog geen week voor de publicaties in de krant. Bij die onenigheid over de gemeenteraadsverkiezingen speelde Dick Schouw met zijn OPA-initiatief een hoofdrol. Als hij Krol weg had willen hebben, kan hij goed toneelspelen. Want in de media neemt Schouw het juist op voor zijn partijleider en meent dat hij best aan had kunnen blijven. Het moment van uitlekken is ook volgens hem geen toeval. 'Net nu er drie hoofdbestuursleden eigenlijk door Henk Krol en Jan Nagel aan de kant zijn gezet, komt dit naar buiten. U kunt zelf de conclusie trekken hoe dit ongeveer gelopen is.' Ruim zeven jaar na dato heeft Krol overigens een andere verdachte op de korrel. Niet een partijlid, maar een verbitterde ex van hem zou *de Volkskrant* hebben getipt.

'Ik stopte ermee om de partij niet in de weg te zitten zolang de zaak niet tot op de bodem was uitgezocht,' blikt Krol terug. 'Ik zou vleuggellam zijn en daarmee de partij ook.' Hij krijgt echter al snel spijt van zijn overhaaste besluit en beschouwt het achteraf zelfs als zijn grootste fout. 'Hiermee versterkte ik de indruk dat ik fout zat. Het werd opgevat als een schuldbekenenis.' Het vertrek van boegbeeld Krol is bovendien een gevoelige electorale klap voor 50PLUS. Actualiteitenrubriek *EenVandaag* peilt op de dag van zijn vertrek de stemming onder potentiële 50PLUS-kiezers. De helft stapt over naar een andere partij. Van de veertien zetels in de peilingen is de helft verdampt. Na Pim Fortuyn lijkt Nagel opnieuw een kip met de gouden eieren kwijt te zijn.

Nagel opnieuw voorzitter

Nu drie bestuursleden, onder wie voorzitter Holthuisen, zijn opgestapt, moet het partijcongres van 2 november 2013 een nieuw bestuur aanwijzen. Nagel besluit zich beschikbaar te stellen als interim-voorzitter. Hij zit er niet om te springen, maar de partij verkeert in zwaar weer, zeker na het opstappen van Henk Krol. Die speelt aanvankelijk nog met de gedachte om ook naar dit congres te komen. Maar Jan Nagel en Norbert Klein, die Krol is opgevolgd als fractieleider, weten hem telefonisch op andere gedachten te brengen. Het is de eerste keer sinds zijn plotselinge vertrek dat Klein hem spreekt. Hij drukt hem op het hart om als ex-partijleider de aandacht niet op zich te vestigen. Wat Klein betreft geldt het adagium: de koning is dood, leve de koning.

Nagel is de meest ervaren kandidaat voor het voorzitterschap en heeft gezag binnen de partij. Een front onder aanvoering van de opgestapte vicevoorzitter Marion Schobroe verzet zich tegen zijn kandidatuur. Ook binnen het hoofdbestuur en bij fractieleider Norbert Klein zijn er twijfels. Is het verstandig dat Nagel zijn partijpolitieke functie in de senaat opnieuw gaat combineren met het partijvoorzitterschap? 'Hij ziet 50PLUS als kindje en heeft moeite het los te laten,' aldus waarnemend voorzitter Leo Meerts.

Adriana Hernández stapt eind oktober naar de rechter om de bestuursverkiezingen te laten uitstellen. Niet om Nagel, maar vanwege haar eigen positie in het bestuur. Hoewel haar schorsing inmiddels ongedaan is gemaakt, ontbreekt haar naam op de kandidatenlijst voor het nieuw te kiezen bestuur. Bovendien vreest ze dat het te kort dag is om na alle perikelen de leden te kunnen overtuigen van haar kwaliteiten. Uitstel van de bestuursverkiezing weet ze niet af te dwingen, maar dat blijkt ook niet nodig: de rechter in Lelystad bepaalt in

kort geding dat haar plek in het bestuur op het congres niet ter discussie mag worden gesteld. Volgens de rechter is ze namelijk zonder toestemming van de leden uit het bestuur gezet en dat mag niet. Ze zal de volgende dag op het congres dus ‘onschendbaar’ zijn. De partij moet haar duizend euro per dag betalen als ze de afspraken niet nakomt. Bovendien wordt 50PLUS veroordeeld tot het betalen van de proceskosten.

Er kan dus gewoon gestemd worden op 2 november. Het overgrote deel van de ledenvergadering steunt Nagel. De partijoprichter hoeft slechts een paar maanden op de winkel te passen. Eind maart 2014 wordt tijdens het partijcongres in Hilversum op voordracht van het bestuur de vijfenzestigjarige vicevoorzitter en voorzitter van de Statenfractie van Zuid-Holland John Struijlaard tot voorzitter gekozen, zodat Nagel zich weer volledig kan concentreren op zijn werk in de senaat. Op datzelfde congres breekt fractievoorzitter Norbert Klein een lans voor ouderen op de arbeidsmarkt. ‘Gelijkwaardigheid is voor vijftigplussers ver te zoeken. Het kabinet beoordeelt mensen op leeftijd en niet op kwaliteiten. De economie gaat wat beter, maar dat geldt niet voor een heel grote groep mensen. Vijftigplussers zijn oververtegenwoordigd in de kaartenbakken van het UWV. Bijna 31 procent van de werkzoekenden is vijfenvijftigplus.’ Klein vertelt over een vriend die als zzp’er in de bouw werkte. ‘Door de crisis kreeg hij geen opdrachten meer en nu is hij al drie jaar aan het solliciteren als vijftigplusser.’ De versnelde doorvoering van de verhoging van de AOW-leeftijd zal de werkloosheid onder ouderen én jongeren alleen maar vergroten, waarschuwt de fractievoorzitter.

Europese verkiezingen

Op het congres van 2 november kiest de partij niet alleen een nieuwe voorzitter, maar ook een Europese lijsttrekker. 50PLUS

mag in 2014 dan niet meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen, voor de Europese verkiezingen die dat jaar op 22 mei plaatsvinden zegt de partij wel klaar te zijn. 50PLUS heeft dan ook een door de wol geverfde kandidaat-lijsttrekker weten te strikken: Toine Manders. De kleurrijke Brabander kwam in 1999 met voorkeursstemmen in het Europeparlement voor de VVD. Maar de eigenzinnige Manders en zijn partij groeiden door de jaren heen uit elkaar. Het was dan waarschijnlijk ook geen toeval dat zijn partij in 2013 besloot dat een volksvertegenwoordiger voortaan maximaal drie termijnen mocht dienen. Hij viel hierdoor buiten de boot. 50PLUS neemt hem graag over. Want kandidaten die de weg kennen in het Europese labyrint zijn dungezaaid. Bovendien staat Manders, die verschillende keren met voorkeursstemmen is gekozen, bekend als een goede campaigner. Sommige 50PLUS-leden zijn minder enthousiast omdat hij nog maar net lid is van de partij. Een interne tegenkandidaat houdt bovendien vast aan zijn kandidatuur, waardoor het op het congres op een stemming aankomt. Manders wint.

Krol kent zijn provinciegenoot al jaren. In 2007 probeerden de twee samen vergeefs een EU-songfestival van de grond te krijgen, zodat de technocratische EU ook ‘vanuit het hart’ beleefd kon worden. Als Krol hem opbelt en vraagt of Manders voor 50PLUS de Europese lijst wil trekken, gaat hij akkoord op voorwaarde dat hij zelf het verkiezingsprogramma mag schrijven. Daar kan de partijtop mee leven. Manders en zijn nieuwe partij zijn het inhoudelijk snel eens. Alleen over de defensieparagraaf ontstaat enige discussie. Manders is voorstander van een Europees leger, maar een aantal partijleden dat zelf bij de krijgsmacht gewerkt heeft, vindt dat te ver gaan. Er rolt een compromis uit de bus: zo veel mogelijk Europees samenwerken en afstemmen, bijvoorbeeld bij de aanschaf van wapens en materieel. En een Europees defensiebeleid waarbij elk land een of meer kerntaken (landmacht, marine, luchtmacht) voor zijn rekening neemt.

Het verkiezingsprogramma *Onze toekomst in Europa* pleit verder voor een raadgevend referendum over de EU. De partij vertrouwt erop dat een meerderheid van de kiezers zich dan zal uitspreken vóór Europese samenwerking. Dat geldt in ieder geval voor de partij zelf, stelt het programma. '50PLUS wil in de Europese Unie blijven omdat dit goed is voor Nederland, maar neemt een kritische houding aan in het Europees Parlement.'

Het zal niet verbazen dat veel programmapunten gericht zijn op ouderen: Europa moet van hun pensioenen afblijven en moet praten mét ouderen in plaats van óver ouderen. De EU moet de zorg goedkoper maken en de toegang tot behandelingen in andere landen vergemakkelijken. Op zorggebied kunnen Europese landen veel van elkaar leren, meent de partij. 'Het uitwisselen van de beste ervaringen in Europa zal leiden tot een zorgstelsel dat ziekten zo veel mogelijk probeert te voorkomen in plaats van deze te behandelen.' Europa moet vijftigplussers ook meer perspectief geven op de arbeidsmarkt. Dit kan bijvoorbeeld met tandembanen, waarbij ouderen hun ervaring tijdens het werk overdragen aan jongeren. Een Europese Ouderenpas moet senioren in de hele Unie korting geven op kunst, cultuur en openbaar vervoer. Tot slot vindt 50PLUS dat er bespaard kan worden op landbouwsubsidies en op bureaucratie: aan het verhuiscircus van het Europees Parlement tussen Brussel en Straatsburg moet een einde komen en Europa kan toe met minder Europarlementariërs, Eurocommissarissen, ambtenaren, adviesclubs en snoeppreises.

Interimvoorzitter Jan Nagel rekt op ten minste één zetel in Europa voor zijn partij. 50PLUS zal zich in het Europees Parlement aan moeten sluiten bij grotere fracties om een vuist te kunnen maken. 'Maar dat zullen niet de VVD en PvdA zijn, omdat zij ouderen in de kou laten staan,' geeft hij vast een schot voor de boeg. Nagel is trots dat behalve oudgediende Toine Manders, de eenentwintigjarige Lissette Leegstra op

de kandidatenlijst staat. Hij ziet haar als het bewijs dat de partij ook jonge mensen kan trekken. Op het partijcongres waar Manders tot lijsttrekker wordt gekozen, brengt Nagel haar in verlegenheid door haar aan de volle zaal voor te stellen als ‘ons jongste lid’. Als hij de rechtenstudente, die bijklust als fotomodel, vervolgens op het podium vraagt en uitroept tot ‘Miss 50PLUS’ voelt ze zich opgelaten.

Leegstra is op dat moment net een week partijlid, dankzij diezelfde Nagel. Ze heeft hem en zijn vrouw leren kennen op Ibiza, waar ze met haar moeder op vakantie was. Ze zaten in hetzelfde hotel en maakten af en toe een praatje. Op de laatste dag kwam de politiek ter sprake. Toen Leegstra vertelde dat ze politiek actief wilde worden, gaf hij haar nummer aan de afdeling Groningen waar ze studeert. In het *AD* licht ze haar keuze toe. ‘Ik heb weleens partijprogramma’s van VVD, PvdA en CDA bekeken, maar dan zag ik punten waar ik me niet in kon vinden. 50PLUS lijkt goed en ik snap er niks van dat ik het jongste lid ben. Hun standpunten gaan over onderwijs, milieu en zorg. Die hebben niks met leeftijd te maken.’ Ze zegt zich thuis te voelen tussen haar partijgenoten, die in veel gevallen haar grootouders hadden kunnen zijn. ‘Het zijn heel intelligente mensen, met veel ervaring en humor. Dat heb ik zaterdag wel gemerkt. Juist omdat ik jong ben, breng ik wat anders in dan ouderen. Dat is toch goed?’

In een YouTube-filmpje presenteert Manders zijn jonge medekandidaat voor Europa. We zien hem langs haar zwoele foto’s scrollen. ‘Ik bekijk even een filmpje op de Facebookpagina van Lissette Leegstra. Zij studeert rechten aan de Universiteit van Groningen. Ze is de jongste kandidaat op de lijst voor 50PLUS en ze ziet er ook nog fantastisch uit. Nou begrijp ik waarom Jan Nagel haar steevast Miss 50PLUS noemt!’ *HP/De Tijd* vergelijkt Toine Manders hierop smalend met de Italiaanse premier Berlusconi die zich op de Europese kieslijst ook omringt met fotomodellen en ander vrouwelijk schoon.

Zolang Manders nog niet voor zijn nieuwe partij in het parlement is gekozen, blijft hij als onafhankelijk lid deel uitmaken van de Europese liberale fractie waar ook D66 en de VVD in zitten. In januari neemt hij een nieuw personeelslid in dienst: Henk Krol. Door de pensioenpremie-affaire houdt Krol zich op de achtergrond en heeft hij tijd over. Manders' kersverse 'assistent' kan hem alvast voorbereiden op zijn nieuwe doelgroep en wegwijs maken binnen de partij. 'Hij leest thuis de media en stuurt me bijvoorbeeld relevante berichten door over 50PLUS,' verklaart Manders de wonderlijke constructie in *de Volkskrant*. Manders vraagt hem bovendien als lijstduwer.

Aan diezelfde krant legt Manders uit waarvoor hij zich namens zijn nieuwe partij wil inzetten in Europa. 'In de eerste plaats moet Europa van het Nederlandse pensioenstelsel afblijven. Brussel wilde de Nederlandse pensioenfondsen op dezelfde manier behandelen als banken en verzekeringsmaatschappijen. Steeds als er iets zou worden uitgekeerd, zou je er 5 procent belasting over moeten betalen. Ik heb daar fel tegen gevochten. Mensen hebben recht op hun pensioen. Het is uitgesteld loon.' Zelf heeft hij zijn pensioen goed geregeld. Iets te goed. *NRC Handelsblad* maakt enkele weken voor de verkiezingen bekend dat Manders als enige Nederlandse Europarlementariër nog niet uit een omstreden pensioenfonds van het Europees Parlement is gestapt. In dit fonds hoeven de volksvertegenwoordigers zelf maar een derde in te leggen, waardoor de kans groot is dat een deel van de rekening bij de belastingbetaler terechtkomt. Deze publiciteit komt natuurlijk ongelegen, zo vlak voor de verkiezingen.

Tijdens de campagne brengt Manders met lijstduwer Krol een bezoek aan Benidorm. Veel senioren overwinteren in de Spaanse badplaats of vieren er vakantie. Waar ze in Nederland de senioren tussen het publiek uit moeten vissen, struikelen ze hier over de pensionado's. Manders: 'Hier aan de Costa

zit voor ons minstens één zetel.' Het duo laat zich bijpraten door Eric Durieux, honorair consul voor de circa 120.000 Nederlanders aan dit deel van de kust. Durieux nuanceert de beeldvorming over rijke, golfende Nederlanders aan de Costa. 'Sommigen kunnen net rondkomen. Ze krijgen het gevoel dat ze door hun eigen regering in de steek worden gelaten. De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten is in 2006 sterk versoberd voor emigranten. Binnenkort moet men voor een paspoort helemaal naar Madrid. Er komt mogelijk een nieuw belastingverdrag met Spanje: pensioenen zouden dan door Nederland worden belast.'

Die informatie komt goed van pas in de praatjes die Manders en Krol even later aanknopen met Nederlanders in seniorenpark Ciudad Patricia. Er ontstaat tumult als een aanwezige verslaggever van WNL de groep na een uur vraagt: 'Zijn jullie eigenlijk niet best welvarend? Zo zien jullie er namelijk wel uit.' 'Wij zijn af-han-ke-lijk van ons pen-si-oen en A-O-W,' articuleert een man boos. Krol zoekt met zijn blik de camera en pakt het moment. 'Pensioen is uitgesteld loon. Daar heeft u zelf voor gespaard,' zegt hij luid met geaffecteerde woede. 'En daar moeten ze afblijven!'

Op de dag van de verkiezingsuitslag is het nagelbijten voor Manders en zijn partijgenoten. De exitpolls voorspellen één zetel. Manders reageert opgetogen: 'Ik ben blij dat ik toch de komende vijf jaar mijn werk weer mag doen in Europa. Ik ga werken aan pragmatische oplossingen voor ouderen, zonder dogma's. Ik wil de ouderen een stem geven in Brussel.' Ook politiek leider Norbert Klein reageert enthousiast. Maar ze hebben te vroeg gejuicht. Na telling komt de partij 3000 stemmen (op een totaal van 200.000) tekort voor een zetel. 50PLUS moet weer vijf jaar in de Europese wachtkamer.

7.

Wil de echte 50PLUS opstaan?

Na Krols vertrek in oktober 2013, als gevolg van de *Gay Krant*-affaire, wordt Norbert Klein automatisch fractievoorzitter. Hij heeft weinig keuze als enig overgebleven lid van de tweemansfractie. Hij heeft er gemengde gevoelens bij. Waar begin ik aan, denkt hij, moet ik nu net als Henk opdraven in televisiespelletjes, dat is toch niets voor mij? Anderzijds streelt het hem dat hem deze verantwoordelijkheid wordt toevertrouwd. Van overdracht van werkzaamheden door zijn voorganger is geen sprake. Krol is na zijn vertrek van de radar verdwenen. Achteraf hoort Klein dat hij naar Spanje is gegaan. Toenmalig ambtelijk secretaris Geleijnse: 'Ik was geschokt en ik vond het onprofessioneel. Van de andere kant: je weet dat zulke dingen in de politiek kunnen gebeuren. Henk was ineens van de aardbodem verdwenen en nam zijn telefoon niet op, wat in zijn geval heel ongebruikelijk was. Ik werd er angstig van: gaat hij zichzelf iets aandoen? Ik heb toen voor de zekerheid zijn partner gebeld, alleen om te weten of het goed ging.'

De voormalige nummer twee van de fractie wacht een zware klus. In de eerste plaats zal hij moeten werken aan zijn eigen zichtbaarheid. Doordat hij in het afgelopen jaar in de

schaduw van partijleider Krol heeft geopereerd, weet zelfs onder de eigen aanhang nog geen 20 procent wie hij is. Voor Jan Nagel is Klein duidelijk niet de gedroomde opvolger van de mediagenieke Krol die zijn geesteskind kort geleden nog wist op te stuwen tot achttien zetels in de peilingen. Op het partijcongres van november kondigt Nagel Klein dan ook niet aan als partijleider, maar als fractievoorzitter. Na Krol's vertrek heeft de partijoprichter in de pers laten doorschemeren dat hij niet uitsluit dat Krol ooit terugkeert.

Klein versus Baay

Nu Klein doorschuift naar *pole position* komt nummer drie op de lijst, Martine Baay-Timmerman, in beeld om de vrijgekomen plaats in de fractie in te vullen. Het verzoek om de Kamerfractie te komen versterken, komt voor haar echter op een moeilijk moment. Ze is dat voorjaar geopereerd aan een agressieve vorm van borstkanker en zit nog midden in de chemokuren in Spanje.

Toevallig is ze net in Nederland voor een begrafenis op het moment dat Krol zijn aftreden bekendmaakt. Als ze om zeven uur 's ochtends vanuit haar bed naar het nieuws kijkt, neemt ze er verbaasd kennis van. Dan gaat de telefoon. *Waker Nederland*. Of ze in de ochtendshow wat vragen wil beantwoorden. Nou nee. 'Wilt u de Tweede Kamer in?' dringt de redacteur aan. 'Voor mij is dit ook nieuw, ik ga dit eerst eens bespreken met het hoofdbestuur,' beëindigt ze het gesprek. Opnieuw gaat de telefoon. Dit keer is het ambtelijk secretaris Simon Geleijnse. 'Wat er ook gebeurt: praat niet met de pers.' Baay besluit Jan Nagel te bellen, daar heeft ze de kortste lijnen mee. 'Even niets melden!' herhaalt Nagel de waarschuwing van Geleijnse. 'Zeg in godsnaam niet dat je ziek bent. En zeg in godsnaam niet dat je het niet doet.'

Als Baay weigert de Kamer in te gaan, moeten ze de nummer vier van de kieslijst vragen: voormalig PvdA-Kamerlid Willem Herrebrugh. Een weinig aanlokkelijk alternatief. 'Een wat aparte meneer, op wie we niet konden bouwen,' herinnert Klein zich. Al bestaan er ook over Baays kwaliteiten twijfels. Volgens oud-senator en -partijbestuurder Kees de Lange heeft ze haar loopbaan binnen de partij vooral te danken aan haar goede verstandhouding met Nagel. 'Baay zat in het groepje dat kort na de oprichting van de partij mediatraining kreeg. Ze kon geen woord voor de camera zeggen zonder giechelig of nerveus te worden.' Ook Maurice Koopman, die met onder meer Nagel in de selectiecommissie voor kandidaat-Kamerleden zat, heeft zijn twijfels. 'Ze bleek op geen enkele politiek relevante kwestie een serieus antwoord te hebben. Ze had naar eigen zeggen geen tijd gehad om zich voor te bereiden. Ongeschikt, meenden het derde lid van de commissie en ikzelf. Maar Nagel dacht er anders over en zorgde dat ze nummer drie op de lijst werd.'

Baay overlegt met het hoofdbestuur. Dat ziet haar ondanks haar medische situatie graag in de Kamer. Klein zegt rekening te zullen houden met haar ziekte en de behandelingen die ze nog moet ondergaan. Baay stelt haar terugkeer naar Spanje met twee dagen uit. Ze wil haar definitieve beslissing laten afhangen van haar nadere kennismaking met Klein. 'Ik mocht op audiëntie komen in Hoevelaken. Hij nodigde me uit op de bank plaats te nemen. Met zijn vrouw was hij net op een groot tv-schermbild naar een interview met hemzelf aan het kijken. Dat moest eerst afgekeken worden, wat zeker tien minuten duurde.' Van het gesprek dat volgde, herinnert Baay zich weinig. 'Hij wilde de boel professionaliseren. Prima. Wie er fractieleider werd, stond wat hem betreft vast. "We gaan het niet hebben over dat jij meer stemmen hebt gehaald dan ik, dat komt alleen omdat je vrouw bent." Het was niet eens in me opgekomen om daar een discussie van te maken.'

Op de terugweg in de auto neemt Baay haar besluit: ik ga dit niet doen. Het voelt niet goed. Thuis aangekomen praat ze haar man bij, die is overgekomen uit Spanje. 'Dit is zo'n ego-tripper, dat gaat moeilijkheden opleveren.' Maar goede vrienden die ze even later spreekt, werpen tegen dat ze niets te verliezen heeft. 'Zo'n kans krijg je misschien maar één keer in je leven.' Ze hebben een punt, vindt Baay. Ze is op de emotie van een enkel gesprek afgegaan. Ze besluit haar beste beentje voor te zetten en laat de partij weten dat ze het doet. Haar twijfels over Klein houdt ze voor zich. Omdat ze nog een laatste chemobehandeling in Spanje moet ondergaan, wordt haar zetel in de Kamer zo lang leeggelaten als de reglementen toestaan. Eind oktober wordt ze geïnstalleerd.

Baay doet ondanks haar ziekte wat ze kan. Ze mist geen Kamerdag. Iedere ochtend om halfacht zet haar zoon haar af bij het Antoni van Leeuwenhoekziekenhuis voor de bestraling. Na afloop brengt hij haar naar de trein, zodat ze stipt om negen uur haar werkdag op het Binnenhof kan beginnen. Ze draagt een pruik, haar teennagels liggen eraf door de behandeling en haar duimen zien er blauw van, maar ze geeft geen krimp. Bijna niemand is op de hoogte van haar medische situatie.

Klein en Baay blijken al snel geen goede match. Bij binnenkomst is Baay verbijsterd over de sfeer. 'Zijn wil was wet, een andere visie was onbespreekbaar. Ik zag hoe hij medewerkers afblafte. Ze waren doodsbang voor hem.' Hoe dat ging toen Krol er nog was, weet ze niet. 'Die pakte misschien een zakdoekje als iemand in tranen was. Ik zei ter plekke dat hij normaal moest doen en dat we zo niet met elkaar omgingen.' De onderlinge samenwerking verloopt stroef. 'Hij had de gewoonte om iets onder je neus te schuiven en een handtekening te vragen. Ik tekende niets zonder het te lezen. Dan was hij gepikeerd. Hij kon geen kritiek verdragen, maar ik ben nou eenmaal kritisch, naar mezelf en naar anderen.'

Al snel hebben ze hun eerste conflict. Klein wil dat ze met zijn tweeën het bestuur vormen van de stichting die de fractiemedewerkers in dienst heeft, Baay pleit voor een driekoppig bestuur. Baay vraagt het na bij de Kamervoorzitter en die geeft haar gelijk. Baay: 'Ik heb teruggekoppeld aan Norbert: laten we er nou drie nemen. Toen werd hij razend. Echt razend.' Volgens Klein was hij helemaal niet tegen een derde bestuurslid. 'Doordat de regels waren veranderd moest er een derde bestuurslid bij. Maar over wie dat moest worden, werden we het niet eens.' Uiteindelijk vinden ze in Robert Bluemink een compromiskandidaat die bereid is de plek in te nemen.

Baay vindt dat haar eigengereide fractiegenoot de uitgangspunten van de partij verloochent en te veel zijn eigen koers vaart. Want nu Klein uit de schaduw van zijn voorganger is gestapt, pleit hij voor verbreding van 50PLUS tot een brede volkspartij. In een interview met nieuwssite NU.nl zegt Klein eind januari 2014 dat de partij niet langer slechts de belangen van vijftigplussers wil behartigen. Ze gaan het volgens hem niet meer alleen hebben over pensioenen en ouderenzorg, maar nemen meer ruimte voor onderwerpen als economie en onderwijs. 'Krol heeft hele duidelijke keuzes gemaakt. Maar na zijn vertrek gaat het schip 50PLUS gewoon door. Dat betekent dat ik als kapitein een andere koers kan gaan varen. Ik heb vier kinderen, ik wil dat de toekomst er voor hen ook goed uitziet.' Baay: 'Hij wilde baasje zijn terwijl hij als fractievoorzitter niets meer te vertellen had dan ik. Zijn koninkrijk had geen onderdanen, hij had geen draagvlak.'

Kleins streven naar verbreding is niet nieuw, alleen heeft hij er tot dan toe alleen binnenskamers over gesproken. Als fractievoorzitter denkt hij de partij nu in die richting mee te kunnen krijgen. Het verkiezingsprogramma biedt daarvoor voldoende ruimte, blikkt Klein acht jaar later terug. 'Dat was namelijk wél breed. Ik stond op het standpunt dat ik er was om ons programma uit te voeren. Er is een groot verschil tussen

een campagnestrategie, waarbij je focust op een paar punten, en het werk in de Kamer, dat veel breder is. Ik ondervond dat we iedere dinsdag over al die voorstellen moesten stemmen.’ Klein wil voorkomen dat 50PLUS een one-issuepartij wordt. ‘Dat punt van die vijfenzestig jaar als AOW-leeftijd is op een gegeven moment voorbij. Dacht ik. Dan moet je wat anders. Ik vond het een uitdaging om daar invulling aan te geven en dacht daar als fractievoorzitter meer ruimte voor te hebben.’

Daar denkt de partijtop anders over. Na zijn uitspraken in de pers wordt Klein onmiddellijk teruggedroten. Op dinsdagochtend wast Jan Nagel hem in het fractieoverleg de oren. De koers blijft onveranderd, laat de partij hierna in een ‘gezamenlijk’ communiqué weten. Het was ‘een beetje onhandig’ om het woord koerswijziging in de mond te nemen, erkent Klein op datzelfde NU.nl. Nagel: ‘Als de Partij voor de Dieren opeens zegt: “Weet je, we gaan wat minder aandacht besteden aan de dieren en wat meer aan de straatverlichting”, is er ook een probleem. Natuurlijk houdt elke partij zich bezig met alle onderwerpen, maar het gaat er juist om wat voor accenten je legt. En onze partij legt het accent op de ouderen.’

Volgens medeoprichter en bestuurslid Maurice Koopman werd jarenlang iedere discussie over verbreding van de partij in de kiem gesmoord. Bij de oprichting was hij juist enthousiast geweest over de brede insteek: ouderen én jongeren. ‘Maar het pad werd steeds smaller. Uiteindelijk ging het alleen nog maar over pensioenen. Iedereen die het waagde om het woord “breder” te gebruiken werd eruit geflikkerd.’

Vanaf januari 2014 hoeft Baay niet meer bestraald te worden. Klein verwacht dat zijn collega nu productiever wordt, maar ze komt maar langzaam op gang. Het is dan ook geen griepje dat ze achter de rug heeft. Bovendien kost het haar tijd om zich in te werken, ook al omdat ze jarenlang in Spanje heeft gewoond en daardoor opnieuw voeling moet krijgen met Nederland. Baay: ‘Ik ben geneigd alle ins en outs van een dos-

sier te willen weten. Kennis is macht. Op het moment dat je boven de stof staat, kun je het meest overtuigend je boodschap uitdragen. Er zijn Kamerleden die al jarenlang één of twee portefeuilles hebben en een specialisme hebben opgebouwd. Dat wil ik ook.' De vraag is alleen of ze zich dat kan permitteren: in een tweemansfractie moet je van meer markten thuis zijn. Baay boekt intussen toch enkele concrete resultaten. Zo wordt haar motie aangenomen die ervoor pleit de naam van het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermis-handeling (AMHK) te veranderen. De naam dekt de lading onvoldoende en zorgt voor verwarring omdat ook ouderenmis-handeling er gemeld kan worden.

Klein verwijt Baay dat ze te weinig aan debatten deelneemt, te onzichtbaar is en dat vergeetachtigheid haar parten speelt. Hij vindt bovendien dat ze zich te veel focust op details en randzaken. 'We hadden geen grote fractie, we moesten het met zijn tweeën doen. Ik vond na een paar maanden dat ze haar maidenspeech moest houden. Zodat ik niet langer het enige gezicht van 50PLUS in de plenaire zaal zou zijn. Ze wilde niet, beriep zich op haar gezondheid en dat ze zich nog moest inwerken. Uiteindelijk heeft ze het wel gedaan, maar ze was er niet blij mee.' Baay: 'Natuurlijk was ik niet in topconditie. Maar ik had met Volksgezondheid, Welzijn en Sport de zwaarste portefeuille en heb bij de Wet maatschappelijke ondersteuning een amendement aangenomen gekregen. Dat was hem nog nooit gelukt.'

Ook de samenwerking tussen Klein en Nagel verloopt stroef. De voorzitter verwijt de fractieleider niet koersvast te zijn. Klein ergert zich op zijn beurt aan Nagels publiciteitsstunts, zoals een actie voor de grenspomphouders. Ook vindt hij dat hij hem te veel voor de voeten loopt en probeert hem op afstand te zetten. Klein is uit ander hout gesneden dan zijn voorganger. Die mopperde soms ook over Nagels interventies maar accepteerde ze uiteindelijk wel. Bestuurslid Maurice

Koopman: ‘Krol is een aimabele man, sociaal en communicatief sterk, maar hij heeft weinig ruggengraat. Hij was kneedbaar en waaide met alle winden mee. Nagel dicteerde hoe het moest en hij voerde dat op een charmante manier uit. Laat ik er eerlijk over zijn: dat kwam de partij soms goed van pas.’

Stoelpoten

Intussen zit Klein nog iets dwars. Hij heeft al vanaf het moment dat hij Krol opvolgde het gevoel dat Baay en Nagel aan zijn stoelpoten zagen omdat hij niet het stemmenkanon van het kaliber van zijn voorganger is en 50PLUS in de peilingen is weggezakt van bijna twintig naar vier tot vijf zetels. ‘Ze waren twee handen op één buik,’ blikt Klein terug. ‘Ze hadden maar één strategie: hoe kunnen we Krol zo snel mogelijk terugkrijgen?’

Baay zou niet weten hoe ze Klein uit de fractie hadden kunnen zetten als ze dat al zouden willen en ontkent dat daar plannen voor waren. ‘Nagel heeft het er met mij nooit over gehad. Klein heeft het mij ook nooit gevraagd. Ik weet wel dat Krol spijt had van zijn beslissing om te vertrekken en ik sluit niet uit dat Nagel wel zag dat met Klein de wereld niet werd gewonnen. In die zin kan ik me voorstellen dat Klein zich door hem bedreigd voelde. Ik kende Henk Krol ook wel, en ik zat niet bepaald te wachten op zijn terugkeer. Hij is charismatischer en makkelijker om mee om te gaan, maar ook hij heeft zijn streken. Je ruilt het een in voor het ander.’ Binnen de partij wordt de lezing van Baay bevestigd: Nagel was enthousiaster over Krol dan over Klein, maar van een bewuste strategie om hem te wippen was geen sprake.

Klein merkt hoe Baay wordt gesouffleerd door Nagel. ‘Hij belde haar twee of drie keer per dag, net zoals hij bij Krol had gedaan. Ze had vaak geen andere mening dan die van Nagel. Veel zaken die ze te berde bracht, bleken uit zijn koker te ko-

men.' Volgens toenmalig bestuurssecretaris Hylke ten Cate werd Baay inderdaad gesouffleerd door de partijoprichter. 'Ze had instructies nodig. Ze was een gedegen werkster en je kon van haar op aan. Ze werd niet voor niets gevraagd voor allerlei commissies en ze deed aan alle debatten mee. Maar ze was geen politiek zwaargewicht en het ontbrak haar aan een eigen visie.' Koopman is stellig en betitelt haar als een brekebeen. 'Ze functioneerde voor geen meter en voerde kritiekloos uit wat Nagel zei.'

Klein heeft het gevoel dat hij overal buiten gehouden wordt. Want: hoe minder hij opvalt, hoe glansrijker straks de rentree van Krol. 'Kreeg ik in het ledenblad een karig columnpje op pagina acht, terwijl er werd uitgepakt met een interview over twee pagina's met Martine Baay. Ze zetten me uit het campagne-team voor de Europese verkiezingen en hielden me weg van tv-optredens.'

De hete adem van zijn voorganger wordt steeds voelbaarder. Inmiddels is duidelijk dat Krol niet wordt vervolgd vanwege de pensioenaffaire bij de *Gay Krant* en hij heeft laten weten zich 'dolgraag' weer in te zetten voor de partij. Als de leden erom vragen natuurlijk. Een open sollicitatie, meent Klein, die met lede ogen aanziet hoe zijn voorganger langzaam weer salonfähig wordt binnen de partij. De voormalige partijleider is bovendien alweer politiek actief. Bij de verkiezingen in maart is hij in zijn woonplaats lijstduwer voor Ouderen Appèl Eindhoven. Critici beschouwen het als een marktonderzoek naar Krols populariteit. Die is blijkbaar onverminderd groot. Hij wordt met voorkeurstemmen in de Eindhovense gemeenteraad gekozen.

Ook binnen 50PLUS laat Krol steeds vaker zijn gezicht zien. Hij is sinds het begin van het jaar actief als persoonlijk medewerker van Toine Manders, die de 50PLUS-lijst voor de Europese verkiezingen aanvoert. Krol wordt bovendien lijstduwer op die lijst. Niemand die ertegen protesteert. Hij krijgt

applaus en bloemen op het partijcongres van april. Klein: 'Ik was er niet blij mee dat Henk als lijstduwer een soort running mate werd bij de Europese verkiezingen. De partijstrategie was helemaal gericht op een campagne rond de tandem Manders-Krol. Ze stonden samen op affiches en spandoeken, alsof de opgestapte politiek leider nog steeds het boegbeeld van de partij was.'

Klein vindt dat Krol nog steeds een integriteitsprobleem heeft en dat zijn terugkeer een risico voor de partij vormt. Krantenartikelen over 50PLUS refereren nog steeds aan zijn gesjoemel met pensioenpremies, terwijl de partij juist wil opkomen voor die spaarpot voor de oude dag. Bovendien komt er een onderzoek van het ministerie van Onderwijs naar Krols gebruik van subsidiegelden. Klein vindt hem te besmet om terug te keren in de politiek, laat staan in de Tweede Kamer. Eigenbelang speelt ook een rol. Hij ziet zijn eigen positie ondergraven worden door de aanwezigheid van Krol. 'Het hinderde me dat de oude partijleider erdoorheen fietste.'

Klein peinst er intussen niet over om plaats te maken voor Krol, die als nummer één op de kieslijst als eerste in aanmerking komt voor de zetel, mocht Klein of Baay vertrekken. Hij kiest daarom voor de vlucht voorwaarts, voor de aanval als beste verdediging. Al heeft het meer weg van een kamikazeactie. Klein wil de Europese verkiezingen op 22 mei niet verpesten voor zijn partij en wacht die af voor hij de bom laat barsten. Achteraf maakt het weinig uit: 50PLUS komt stemmen tekort voor een zetel.

Bye Baay?

Op dinsdag 27 mei staat Martine Baay aan het eind van de middag in haar werkkamer op het punt haar computer af te sluiten als de telefoon gaat. Jan Nagel aan de lijn. Of ze even

naar zijn kamer in het Eerste Kamergebouw wil komen. Omdat haar pas daar niet werkt, haalt hij haar op bij de ingang. Hij vertelt dat Norbert Klein op zijn kamer zit. 'Je moet niet meteen reageren,' waarschuwt hij, vooruitlopend op de mededeling die Klein gaat doen. 'Norbert heeft me net iets verteld,' zegt Nagel als ze met zijn drieën om de tafel zitten. Dan herhaalt Klein wat hij eerder tegen Nagel heeft gezegd. Dat hij wil dat Baay haar zetel opgeeft en de fractie verlaat. De mededeling komt voor haar volledig uit de lucht vallen. 'O,' is het enige wat ze kan uitbrengen. De stilte die erop volgt lijkt een eeuwigheid te duren. Dan mompelt Klein wat over dat het zo niet langer gaat, dat hij andere ideeën heeft. 'Je moet het maar op je ziekte gooien,' besluit hij.

Klein, terugblikkend: 'Ik heb toen voorgesteld dat Martine haar zetel zou opgeven. Dan kon Henk weer terugkomen. Dat laatste heb ik niet uitgesproken, maar dat zou het logische gevolg zijn.' Voor Baay voelt het als een overval. Niet eerder heeft de fractieleider openlijk gezinspeeld op haar vertrek en nu brengt hij het als een voldongen feit. Nagel stelt voor het even te laten bezinken en er een nachtje over te slapen. Dit geeft haar tot de volgende ochtend tien uur de tijd om zich te beraden.

Na afloop rijdt Baay met Nagel mee naar zijn huis in Hilversum. Daar wordt waarnemend partijvoorzitter Maurice Koopman gebeld, die om een uur of negen aanschuift. Ze bespreken verschillende scenario's en praten in op Baay. Nagel: 'Als jij eruit gaat, heeft hij alle ruimte en dat is een risico. Hij wil een kant op waar onze achterban niet op zit te wachten.' Koopman: 'Dan moet je door. Maar wil je dat wel?' Baay: 'Eigenlijk niet, maar anders heeft hij vrij spel.'

Een taxi brengt haar die avond naar huis. Ze vraagt de chauffeur haar de volgende ochtend op te pikken, want haar auto staat nog bij het station. Tot haar ergernis is de taxi de volgende ochtend te laat, waardoor ze pas rond halftien de

Tweede Kamer binnenstapt. Laat, maar nog altijd binnen de 'deadline' die ze gekregen heeft om zich te beraden. Eenmaal binnen treft ze Klein én alle medewerkers rond het koffiezet-apparaat op het secretariaat. Klein heeft ze net meegedeeld dat hij haar heeft gevraagd op te stappen. Er heerst een verslagen stemming, een van de medewerkers krijgt het te kwaad. 'Jullie weten het al,' concludeert Baay verbaasd, terwijl ze koffie pakt en naar haar kamer gaat. Even later komt Klein binnen. Of ze even kunnen praten. 'Er valt niets meer te praten,' antwoordt Baay, geïrriteerd dat hij niet als afgesproken tot tien uur heeft gewacht. 'Niet chic. Terwijl hij mijn beslissing niet wist, misschien was ik wel vrijwillig opgestapt.'

Baay neemt zich voor haar zetel mee te nemen en in de Kamer te blijven. Haar tijd bij 50PLUS zit erop, denkt ze. Maar dat is buiten Jan Nagel gerekend. Die houdt niet van voldongen feiten en heeft die ochtend de partijtop bijeengeroepen in het Eerste Kamergebouw voor hoor- en wederhoor. Nadat hij ze heeft bijgepraat over de ontstane situatie wordt Baay ontboden om haar kant van het verhaal te doen, vervolgens is Klein aan de beurt. Het is hem inmiddels duidelijk dat Baay niet bereid is vrijwillig afstand te doen van haar zetel. Het bestuur checkt Kleins klachten over Baay bij diverse betrokkenen, maar die geven vrijwel allemaal Baay gelijk. Ook Robert Bluemink wordt geraadpleegd, de derde bestuurder van de personeelsstichting. Bluemink kent beide kemphanen en heeft bovendien een-op-een kennisgemaakt met alle personeelsleden. Hij laat er geen twijfel over bestaan wie naar zijn idee de problemen in de fractie veroorzaakt heeft. In zijn in eigen beheer geschreven boekje *Out of the box*, over zijn belevenissen bij 50PLUS, zal Klein Bluemink daarom achteraf betitelen als 'mol'.

Klein wacht de uitkomst van de beraadslagingen van het partijbestuur niet af en verstuurt het persbericht dat hij al in concept had klaarliggen en waarin hij Baay de wacht aan-

zegt. Zijn eenzijdige actie is tegen het zere been van het partijbestuur. Terwijl Klein het nieuws voor de televisiecamera's toelicht, vertelt de interviewer hem dat het partijbestuur inmiddels ook een persbericht heeft rondgestuurd. Ze hebben zojuist het vertrouwen in hem opgezegd en laten weten dat niet Baay, maar Klein uit de fractie wordt gezet. 'Oké,' probeert de zichtbaar overvallen Klein zijn gezicht in de plooi te houden, 'dit is een merkwaardige situatie.'

Toch is het de vraag of het voor hem echt als een verrassing komt. Er is al langer ontevredenheid over de eigenzinnige fractieleider: zijn eerdere uitglijder over de 'koerswijziging' is men binnen de partij nog niet vergeten. Bij de Europese verkiezingen was hij onzichtbaar. En als leidinggevende voor zijn medewerkers functioneerde hij volgens het bestuur onvoldoende, terwijl Baay het heel behoorlijk deed. Eerder al namen medewerkers ontslag omdat ze moeite hadden met de stijl van Klein. Dat de maandenlange ruzie het personeel niet in de koude kleren is gaan zitten, blijkt ook als op de maandag na de breuk vier van de vijf medewerkers zich ziek melden omdat ze de ellende niet meer aankunnen. 'Zijn stijl van leidinggeven werd als onaangenaam ervaren,' verwoordt het partijjaarverslag het dat jaar diplomatiek.

Volgens Klein was hij slechts 'inhoudelijk sturend'. Hij snapt dat dit voor sommige medewerkers 'wennen' was. Bij de kritiek op zijn leiderschapsstijl was volgens hem sprake van *framing*, bedoeld om hem weg te zetten. 'Er was veel gebeurd en dat had zijn weerslag. Medewerker Simon Geleijnse was compleet van slag na het vertrek van Henk. De combinatie van persvoorlichter en ambtelijk secretaris werd te zwaar voor hem, hij zat er helemaal door. Ik heb toen een nieuwe persvoorlichter aangetrokken, Josine Boven. Dat vond Martine Baay geen goede keuze. Ik zocht medewerkers die mijn inhoudelijke koers deelden.' Geleijnse ontkent niet dat hij van slag was door het vertrek van Krol, maar dat het woord-

voederschap naar Boven ging, kwam niet doordat hij het niet meer aankon.

De reden dat Geleijnse in maart 2014 zijn biezen pakt en een baan bij vervoersmaatschappij HTM accepteert, is een andere. 'Met Norbert was niet te werken. Hij werd natuurlijk ook overvallen door het vertrek van Henk, dus ik neem hem dat op zich niet kwalijk. Inhoudelijk was hij een uitstekend Kamerlid, maar de rol van boegbeeld paste hem niet. Hij stond onder druk en kwam in een soort spagaat. Hij gedroeg zich niet prettig als fractievoorzitter en leider, wilde van alles veranderen. De sfeer veranderde en er ontstond chaos. Ik heb hem erop aangesproken, maar er was geen beweging in te krijgen. Hij kaatste de bal terug: ik zou het allemaal niet begrijpen.'

'Stand by your woman, Norbert!'

Niet alleen de sympathie van de partij, ook die van de pers ligt vooral bij Baay. *Vrij Nederland* beschrijft Klein als een leider die opkomt voor ouderen en zieken, maar er geen been in ziet een zieke oudere te lozen. Terwijl hij het aanzien van de partij een dienst had bewezen als hij Baay koste wat kost was blijven steunen. 'Persconferentie, vochtige ogen, bibberende stem, een kneepje in haar hand: succes verzekerd. *Stand by your woman*, Norbert!' Ook Baay zelf meent dat Klein zich misrekend heeft. 'Hij dacht: Baay is ziek, zwak en misselijk. Ze heeft geen enkele politieke ervaring en ik heb al twaalf jaar in de Staten gezeten. Die kan ik prima aan. Kat in het bakkie, laat maar komen. Het was ook een spelletje van hem: hoe ver kan ik Martine pushen? Hij heeft lang gedacht dat ik zou bezwijken, ook door zijn manier van doen. Hij heeft het dom gespeeld, hij had mij gewoon moeten inpalmen.' Tot Baays ergernis brengt Klein bij de breuk ook het nieuws over haar ziekte naar buiten. Op medelijden zit ze niet te wachten, daar-

om heeft ze er zelf nooit ruchtbaarheid aan gegeven. Collega's zijn verbaasd als ze erover horen. Dat ze er nooit wat van gemerkt hebben, bevestigt voor Baay dat haar werk er blijkbaar niet onder geleden heeft. Dat vooraanstaande Kamerleden als Pieter Omtzigt samen met haar optrekken in dossiers, ziet ze ook als een bevestiging daarvan.

Het partijbestuur wil dat Klein zijn zetel teruggeeft aan de partij, maar die peinst er niet over. 'Ik ben nog steeds lid van 50PLUS en wil de partij dienen. Ze kunnen mij niet royeren!' Volgens de reglementen van de Tweede Kamer blijft hij inderdaad formeel fractievoorzitter. 'Voor de Kamer is hij nu de enige woordvoerder van 50PLUS; voor de partij is zij het. En in de coulissen popelt Henk Krol om het van één van de twee over te nemen,' analyseert *NRC Handelsblad*.

Omdat geen van beiden van wijken wil weten, buigt het presidium van de Tweede Kamer zich over de uitzonderlijke kwestie en verzint een list. Besloten wordt dat er twee 50PLUS-fracties zijn: 50PLUS/Baay-Timmerman en 50PLUS/Klein. Helemaal uniek is de situatie niet, al moeten we even terug in de geschiedenis voor een vergelijkbaar geval: eind jaren zestig viel de Boerenpartij na onmin uiteen in een Groep-Koekoek en een Groep-Harmsen.

In de media bijt Klein na de breuk van zich af en hekelt 'Nagelsjenko' die met zijn 'Oekraïense methodes' met veel 'dwang en drang' mensen wegwerkt. Het partijbestuur onderzoekt intussen de mogelijkheid om Klein te royeren, maar deze houdt de eer aan zichzelf door in juni zijn lidmaatschap op te zeggen. Opmerkelijk genoeg gaat hij desondanks door onder de naam 50PLUS/Klein. 'Deze aanduiding staat geheel los van het lidmaatschap van 50PLUS,' beweert hij op zijn website. 'Ik ga door met het werk waar ik mijn handtekening onder heb gezet: het verkiezingsprogramma van 50PLUS.' Hij beroept zich in de media op zijn goede samenwerking met senator De Lange die, evenmin als Klein zelf, nog 50PLUS-lid

is. Aangezien ze zich met dezelfde kwesties bezighouden, beloven ze elkaar op de hoogte te houden van wat er in de Eerste en Tweede Kamer speelt.

Door de interne ruzie keldert de partij verder in de peilingen en houdt slechts één zetel over. Om het tij te keren organiseert de partij voor tekst en uitleg een extra ledenvergadering op 14 juni. 'Theater 50PLUS: Klein af, Krol op' kopt *de Volkskrant* over het 'merkwaardige toneelstuk' dat die middag wordt opgevoerd en waarvoor *De Duiveluitdrijving* volgens de krant een passende titel zou zijn. Hoofdrolspeeler Norbert Klein schittert tijdens de voorstelling door afwezigheid. Voor hem is duidelijk dat er geen gesprek meer mogelijk is. Op de planken wel negen grijze mannen op een rij, achter een lange tafel met een donkerblauw kleed erop en drie bloemstukken ervoor. *De Volkskrant* ziet 'een tribunaal dat is aangesteld om duidelijk te maken dat het bestuur eensgezind is'.

'Wij hebben besloten om zo min mogelijk met stront te gooien,' belooft partijvoorzitter John Struijlaard bij aanvang van het ingelaste congres. Maar hij wil toch even kwijt dat Klein als een despoot regeerde over fractie en medewerkers. Persoonlijk heeft hij hem dit niet meegedeeld, het exitgesprek met Klein had hij overgelaten aan zijn secretaris Hylke ten Cate.

Henk Krol sluit zich met een oneliner aan bij het kritische koor dat eist dat Klein zijn zetel inlevert. 'Als hij een klein beetje fatsoen heeft in zijn donder, geeft hij zijn zetel op. Norbert zit daar niet voor 50PLUS, maar voor 50pluche.' Martine Baay, in de vurige bijdragen meermaals verhaspeld tot 'Martine Bijl', krijgt als slachtoffer alle steun. Maar de aangenomen moties en oproepen brengen de afwezige Klein niet op andere gedachten. In het Kamergebouw krijgt hij een andere werkplek en in de plenaire zaal hoeft hij niet meer naast zijn voormalige fractiegenote te zitten. De twee spreken elkaar nooit meer.

In het moddergevecht met zijn partij, vestigt Klein de

aandacht op de gulle gift van de Haagse multimiljonair Chris Thünnessen. Deze heeft 25.000 euro bijgedragen aan de Europese campagne. Thünnessen is een goede bekende van Baay en net als Nagel voorstander van de terugkeer van Krol, suggereert Klein. Eén en één is twee.

Thünnessen en Baay hebben inderdaad al jaren contact. Ze leerden elkaar kennen in Marbella, waar Baay tien jaar lang woonde met haar man en waar Thünnessen een appartement heeft. Baay is goed bevriend met zijn vrouw, die benadrukt volledig buiten de donatie te staan. Thünnessen was liever anoniem gebleven, maar wil zijn gebaar desgevraagd toch in de krant toelichten. ‘Ik heb Nagel op zijn verzoek weer eens opgezocht, in zijn kantoortje in de Eerste Kamer. Ik zag meteen: die hebben geld nodig. Wat een oude troep was het daar: een klein, stoffig kamertje, de gordijnen hingen scheef. Nagel legde me uit dat het nu eerst om de Europese campagne ging.’ De gulle gever zegt dat hij geen voorwaarde heeft gesteld aan zijn donatie. ‘Ik geef alleen graag mijn adviezen, als ondernemer, in het belang van de Nederlandse economie. Het kabinetsbeleid voor de arbeidsmarkt en met die verhuurdersheffing is namelijk dom en onverstandig.’ Net als destijds bij Fortuyn en Verdonk, die hij ook financieel steunde, zocht hij naar een partij die haar nek durft uit te steken.

NRC wijst erop dat Martine Baay eerder in 2014 openlijk een juridische actie van de Nederlandse vastgoedsector tegen vvd-minister Stef Blok (Wonen) steunde. Een aantal bedrijven, waaronder Metterwoon van Thünnessen, had een kort geding aangespannen om de omstreden verhuurdersheffing ongedaan te maken. Baay bezocht de zitting op 9 april en wijdde er een Twitterbericht aan. ‘50PLUS was altijd al tegen die verhuurdersheffing,’ verklaart ze achteraf. Ook in de jaren die volgen, is Thünnessen een gulle gever. In 2015 en 2016 stort hij een ton en in 2017 maakt hij 150.000 euro over. Dat brengt het totaal op 375.000 euro.

Krol keert terug

Het Kamerreces breekt aan. Op 12 augustus 2014 reist Martine Baay naar haar huis in Marbella. Daar aangekomen, stort ze in. Vanuit haar verantwoordelijkheidsgevoel naar de partij heeft ze het maanden volgehouden op wilskracht en adrenalinene. In plaats van naar het strand gaat ze naar het ziekenhuis. Doordat haar afweer het heeft laten afweten, blijkt ze overal ontstekingen te hebben. Ze vliegt terug naar Nederland en gaat gelijk door naar haar oncoloog. Die heeft haar medische gegevens uit Spanje doorgekregen. De kanker is niet terug, maar nu haar immuunsysteem platligt is de kans dat dit alsnog gebeurt groot. Er volgt een indringend gesprek. 'Als jij in september teruggaat naar de Kamer, kan het zomaar zijn dat ik over drie maanden niets meer voor je kan doen.' Dit is het haar niet waard, besluit ze. Op 5 september informeert ze het partijbestuur dat ze na het reces niet aan het werk gaat. Ze is er niet best aan toe als ze de mededeling doet, maakt een aangeslagen indruk maar gaat er voor zichzelf van uit dat haar afwezigheid tijdelijk is. 'Ik dacht: binnen paar maanden ben ik weer boven Jan. Ik had nog niet door hoe ik mezelf had uitgeput.'

Baays ziekteverlof maakt de weg vrij voor een terugkeer van Krol. Niet op de plek van Norbert Klein, zoals die vreesde, maar op die van Baay. Aangezien Krol op nummer 1 op de lijst stond, zal de Kiesraad hem als eerste benaderen. Nagel: 'Er lagen inmiddels rechterlijke uitspraken die hem vrijpleiten. Door hem terug te halen konden we electoraal terugkomen.' Hoofdbestuur en de voorzitters van de provinciale afdelingen worden op een vrijdag bijeengeroepen in het NH-hotel naast de Jaarbeurs in Utrecht. Onder hen is brede steun om een beroep te doen op Krol. Nagel laat er geen gras over groeien en belt hem ter plekke op. 'Henk, ik moet je spreken,

kun je naar Utrecht komen?’ ‘Wanneer?’ vraagt Krol, die niet weet van Baays vertrek. ‘Je moet nu direct in de auto stappen.’

‘Ik ben bang dat hij me wil vragen als lijsttrekker voor de Statenverkiezingen in Brabant,’ zegt Krol tegen zijn partner Aldo Koning. ‘Dat ga ik echt niet doen.’ Hij spoedt zich naar Utrecht en wacht op de afgesproken plek in het Jaarbeursgebouw. Even later stappen Nagel en Koopman door de draaideur binnen. Krol wil hun voor zijn en neemt het woord. ‘Jan, je weet dat ik alles voor je wil doen, maar één ding ga ik niet doen. Ik doe niet mee met Provinciale Staten.’

‘Al het andere wel?’

‘Jazeker.’

‘Nou, dat is mooi, want we willen je iets anders vragen,’ zegt Nagel met een brede glimlach op zijn gezicht. ‘Martine gaat ermee stoppen en we willen dat jij haar opvolgt.’

‘Je overvalt me. Na wat ik allemaal heb meegemaakt... Dat moet ik eerst overleggen met Aldo.’

‘Tuurlijk, logisch,’ reageren Nagel en Koopman begripvol.

‘Ik zal er dit weekend over nadenken en laat het jullie maandag weten,’ zegt Krol. Maar daar wil Nagel niet op wachten. ‘We willen het nu weten.’

‘Kom nou, ik moet op zijn minst met thuis overleggen.’

‘Je hebt een kwartier. Ga maar bellen.’

Krol spoedt zich naar de toiletten bij de Jaarbeursgarde-robe om ongestoord te kunnen bellen. Aldo heeft het blijkbaar druk in de kapsalon, want pas na drie pogingen krijgt hij hem aan de lijn. ‘Als je het wil, moet je het doen,’ luidt zijn advies. Krol wil wel. Hij heeft immers al spijt van zijn overhaaste vertrek uit politiek Den Haag sinds de dag dat hij daartoe besloot. Als hij het toilet uit loopt naar Nagel en Koopman, die op een bankje zitten te wachten, spreekt een van de garderobedames hem aan: ‘Meneer Krol, u moet terug naar Den Haag, hoor!’ Zijn ze door Nagel ingefluisterd? ‘Ik weet niet of het doorgestoken kaart was, maar het was wel erg toevallig.’

Krol laat weten dat hij akkoord is en wil huiswaarts keren om het te laten bezinken. 'Nee,' zegt Nagel, 'dit gaat natuurlijk lekken. We gaan dit meteen naar buiten presenteren, meteen in de aanval. We moeten nu naar Den Haag, want over een uur is er een zaal in Nieuwspoort gehuurd voor een persconferentie.' Als Krol in het Haagse perscentrum aankomt, zitten de journalisten al op hem te wachten. 'Typisch Nagel. Aan de ene kant afschuwelijk, aan de andere kant kan ik er ook niet kwaad over worden en bewonder ik het zeer, want het toont zijn gedrevenheid.'

Op 10 september maakt Henk Krol zijn rentree in de Tweede Kamer. Hij benadrukt dat zijn terugkeer hem ook maar is overkomen en in principe tijdelijk is, maar de parlementaire pers twijfelt daar openlijk aan. Niet alleen vanwege de gezondheid van Baay, maar ook omdat Krol een grotere stemmentrekker is. Krol is als ingewerkt Kamerlid de beste vervanger voor Baay, benadrukt de partijtopy. Een opvolger die meteen uit de startblokken kan komen komt goed van pas, want de Algemene Beschouwingen staan voor de deur. En de pensioenkwestie die bijna een jaar eerder aanleiding was voor zijn vertrek? 'Wij zijn niet naïef,' zegt vicevoorzitter Maurice Koopman tegen *de Volkskrant*. 'Maar met het niet betalen van pensioenpremie van de werknemers van de *Gay Krant* was niet veel meer aan de hand dan dat de baas van een bedrijf zegt: of we leveren allemaal wat in of we gaan failliet. Er is niet iets crimineels gebeurd.' Krol sluit zich daarbij aan en legt uit dat hij achteraf te snel politieke conclusies heeft getrokken. 'Iedereen bij de *Gay Krant* heeft zijn pensioen ook weer teruggekregen. Ik heb destijds de slechte beeldvorming alleen maar versterkt door terug te treden, zo zonder overleg. Dat was onverstandig van mij.'

Toch is zijn blazen nog niet helemaal gezuiverd. Verschillende kwesties uit zijn *Gay Krant*-verleden achtervolgen hem nog. Zoals de tonnen subsidie die het blad van het ministerie

van Onderwijs kreeg toegezegd voor een digitale ontmoetingsplek voor jongeren, maar die deels aan andere activiteiten zijn uitgegeven. Krol is nog niet goed en wel begonnen of een nieuwe affaire is al in de maak. Weer draait het om subsidies. *NRC Handelsblad* meldt op 22 oktober 2014 dat hij vier jaar eerder als *Gay Krant*-hoofdredacteur 19.500 euro subsidie kreeg voor een onderzoek dat nooit werd uitgevoerd.

Veel leden halen hun wenkbrauwen op. Krol mag dan een stemmenkanon zijn, maar is de loop van dat kanon op dit moment niet op de partij zelf gericht? Tijdens de algemene ledenvergadering in november probeert voorzitter Struijlaard hen gerust te stellen over het 'mediaoffensief' tegen de partijleider. Mochten er aantoonbare bewijzen op tafel komen dat Krol rond subsidies 'hele, hele, hele stoute dingen' heeft gedaan, dan vliegt hij eruit bij 5OPLUS. De voorzitter neemt het voor hem op en stelt dat de verdachtmakingen tegenstanders goed uitkomen om 5OPLUS 'te beschadigen en af te leiden van de zaken en idealen waar wij voor staan'.

Krol is in het bijzonder Nagel dankbaar voor zijn onvoorwaardelijke vertrouwen en steun. 'Ik stond bij hem in het krijt. Hij was mijn grootste verdediger. Alle bewijsstukken waaruit bleek dat ik niets misdaan had, had Jan in zijn tas zitten. Maar toen ik terugkwam in de Kamer maakte Jan daar een beetje misbruik van door te zeggen: "Ik heb altijd achter je gestaan. Je laat me nu niet vallen, hè? Je bent dankzij mij teruggekomen in de Kamer." Dankzij jou? Je hebt mij gevraagd en ik heb ja gezegd. Ik heb er niet om gevraagd.'

Met de terugkeer van Krol, keert ook ambtelijk secretaris Simon Geleijnse terug. De politiek bleef trekken en met Krol had hij altijd goed kunnen samenwerken. Geleijnse neemt hem wel kwalijk dat hij als een dief in de nacht vertrok na het pensioenartikel in *de Volkskrant*. 'Eén ding, Henk: dit flik je me nooit meer.' Krol belooft beterschap. Een belofte die hij een aantal jaren later zal verbreken.

Was de verdeling in twee 50PLUS-fracties al merkwaardig, het wordt nog gekker nu eenmansfractie Krol noodgedwongen onder de vlag '50PLUS/Baay-Timmerman' in de Kamer zit. Hij heeft niets tegen Klein en is graag bereid de breuk te lijmen, maar daar wil Nagel niets van weten, waarop hij ervan afziet. Dat betekent dat Krol er alleen voor blijft staan en soms van het ene naar het andere debat vliegt zonder voldoende tijd te hebben gehad om te lezen wat zijn medewerkers voor hem hebben voorbereid.

In november doet Norbert Klein afstand van de naam 50PLUS en komt er aan de vreemde vertoning een einde. Klein: 'Ik hoopte tegen beter weten in dat ik weer in genade aangenomen zou worden in de partij. Toen duidelijk was dat dat niet ging gebeuren, heb ik de naam losgelaten.' Maar niet nadat hij met Krol en de Kamervoorzitter afspraken heeft gemaakt over de verdeling van de ambtelijke ondersteuning en de spreektijd.

Hoe kijkt Klein zes jaar later terug op de hele affaire? Zijn collega Baay uit de fractie zetten was een 'paardenmiddel', geeft hij toe. 'Maar we hadden het maanden op andere manieren geprobeerd. Had ik meer moeten slikken? De druk om Krol terug te krijgen was groot, dat is achteraf wel gebleken.' Hij had er natuurlijk ook meteen voor kunnen kiezen om op eigen titel verder te gaan. Maar: 'Ik was door 50PLUS-kiezers gekozen en voelde me verantwoordelijk voor het uitvoeren van het verkiezingsprogramma. En er waren mensen in de partij die me bleven steunen.'

Zij die, zoals Klein, inschatten dat Krols terugkeer niet tijdelijk is, krijgen gelijk. In december bericht de partij dat Baay definitief niet terugkeert in de Kamer. Haar herstel verloopt voorspoedig, maar artsen zouden haar toch afgeraden hebben weer volledig aan de slag te gaan. 'Ik had een check-up gehad. Ik voelde me wel beter, maar was nog lang niet de oude. Ik wilde niet als ziek, zwak en misselijk te boek staan en wilde

ook kunnen sporten, ergens naartoe gaan.’ Het aanbod van Kamervoorzitter Anouchka van Miltenburg om haar ziekteverlof te verlengen, slaat ze af. Het is een besluit dat Baay zelf neemt, zonder de partijtop mee te nemen in haar afwegingen. ‘Ik wist dat ik ook een paar maanden later nog niet topfit zou zijn en wilde voorkomen dat onduidelijkheid over mijn terugkeer bleef bestaan. Om voor mezelf rust te creëren heb ik de knoop doorgehakt en ben definitief gestopt. Ik wist dat het fractievoorzitterschap in goede handen was. Voor de partij vond ik het ook beter dat ons stemmenkanon doorging. Ik heb het hem op een zilveren blaadje aangeboden.’

Volgens Koopman ging de partijtop er van meet af aan van uit dat de ‘tijdelijke’ terugkeer van Krol permanent zou zijn, ook al deden ze het anders voorkomen. ‘Het zal *window dressing* geweest zijn. Ik weet niet of er druk op Baay is uitgeoefend om weg te blijven. Het kan best zijn dat Nagel, die zeer vertrouwelijk met haar is, er met haar over heeft gesproken.’ Volgens Nagel is er nooit sprake van geweest dat ze terug zou komen. ‘Bij haar behandeling was belangrijk: niet te veel stress. Kamerwerk is zwaar, zeker in je eentje. Dus dat was buiten de orde. Bovendien hadden we maar één zetel en dan had Henk, met wie we weer electoraat aan het opbouwen waren, weer op moeten stappen. Dergelijk jojogedoe kun je politiek niet verkopen.’

De definitieve terugkeer van Krol als uithangbord van de partij is door alle affaires niet zonder risico, beseft de partijtop. De peilingen bevestigen de noodzaak voor verbetering. Twee maanden na zijn comeback staat de partij nog op een schamele twee zetels. De ledenaantallen van de partij hebben minder te lijden van de affaire. Sterker: 2014 blijkt achteraf een topjaar, het enige waarin de tienduizend-ledengrens overschreden wordt.

Om de risico’s zo veel mogelijk te beperken, wordt besloten dat de op zich toch mediagenieke Krol mediatraining behoeft.

Een team van vijf deskundigen zal hem bijstaan met advies. ‘Henks mediaoptreden moet beter,’ stelt voorzitter Struiflaard. ‘We willen hem meer horen over de juiste onderwerpen.’ De adviseurs moeten hem behoeden voor recente uitglijders zoals de deelname aan de tv-show *Ranking the Stars*, waarin bekende Nederlanders elkaar *roasten*. Presentator Paul de Leeuw maakte hem hierin uit voor beroepsfraudeur en oplichter. Krol lachte er hartelijk om. Hij beseft dat niet al zijn media-optredens even slim waren en belooft geen spelshows meer te doen, ‘alleen nog interviews over de inhoud’.

Krols joviale uitstraling is zijn kracht en zijn zwakte. Het levert hem veel goodwill op, maar soms keert de overmaat aan luchtigheid zich tegen hem. De attente allemansvriend feliciteert zijn volgers op Facebook stevast met hun verjaardag. In november 2015 valt schrijver Joost Zwagerman die eer te beurt. ‘Van harte Joost. De beste wensen.’ Een pijnlijke vergissing: de schrijver heeft twee maanden eerder een einde aan zijn leven gemaakt. Een week later gaat Krol opnieuw de fout in als hij de kort daarvoor overleden horecaondernemer Chris van den Berg feliciteert. ‘Maak van deze eerste koude maandag van dit seizoen een leuke, feestelijke, onvergetelijke en vooral gezellige verjaardag.’ Voor talkshow *RTL Late Night* is de laatste uitglijder aanleiding om Krol die avond in de uitzending aan een quiz te onderwerpen. Hij krijgt foto’s van levende én overleden bekende Nederlanders te zien. Aan hem de keuze of hij ze mag feliciteren of niet. Hij doorstaat de proef glansrijk.

Intussen heeft Krol het noeste handwerk in de Kamer weer opgepakt. Hij buigt zich over een kwestie die door het gebruikte jargon technisch oogt maar niettemin van politieke betekenis is. Na veel lobbywerk wordt zijn motie over koopkrachtontwikkeling van ouderen op basis van ‘geboortecohortbenadering’ door een meerderheid van de Kamer ondersteund. Met deze drie-keer-woordwaardeterm pleit hij

voor een andere berekening van de koopkracht van ouderen. Het kabinet vergelijkt in haar cijfers een vijftientigjarige nu met een vijftientigjarige van tien jaar geleden. Maar die vergelijking is niet eerlijk, meent hij. Om de werkelijke, in het dagelijks leven ervaren koopkrachtdaling in beeld te brengen moet een vijftientigjarige vergeleken worden met zichzelf, met de vijfenzeventigjarige van tien jaar geleden dus. Uit deze rekenmethode zal volgen dat de ouderen er als groep relatief het meest op achteruit zijn gegaan.

Bij de Provinciale Statenverkiezingen op 18 maart 2015 haalt 50PLUS veertien zetels in elf provincies (in Groningen komt de partij net tekort voor een zetel), vijf meer dan in 2011. Hierdoor is er dit keer geen slimmigheidje nodig voor een tweede zetel in de Eerste Kamer. Jan Nagel prolongeert zijn plek in de senaat en de tweede zetel wordt bezet door Martin van Rooijen. Deze zeventiger heeft al een imposante politieke carrière achter de rug, al is dat even geleden. In 1973 werd hij voor de KVP (later opgegaan in het CDA) staatssecretaris in het kabinet-Den Uyl. Van 1977 tot 1980 zat hij in de Tweede Kamer, waarna hij naar het bedrijfsleven vertrok. Het CDA had hem vanwege zijn gevorderde leeftijd geen plek op de kandidatenlijst voor de Eerste Kamer gegund. Nagel, die aan het begin van het jaar geveld was door een acute bacteriële hersenvliesontsteking, had het doktersvoorschrift van ‘absolute rust’ aan zijn laars gelapt en hem vanuit het ziekenhuis gebeld om hem over te halen bij 50PLUS op de lijst te komen.

Ook bij de Waterschapsverkiezingen, tegelijk gehouden met die voor Provinciale Staten, doet 50PLUS het goed. De partij doet mee in bijna alle waterschappen en weet de deelname nagenoeg overal te verzilveren, wat het totaal op drieëntwintig zetels in achttien waterschapsbesturen brengt.

8.

Teleurstellende verdubbeling

In 2016 besluit John Struijlaard om na ruim twee jaar de voorzittershamer over te dragen. Hij is hiermee de enige voorzitter in de partijgeschiedenis die het langer dan twee jaar volhoudt, al heeft hij door ziekte enige tijd verstek moeten laten gaan. Jan Nagel volgt hem in juni van dat jaar op. Hoewel het huishoudelijk reglement de combinatie van Eerste Kamerlid en partijvoorzitter uitsluit, krijgt hij vanwege zijn grote ervaring dispensatie voor het verkiezingsjaar. De partij staat op dat moment in de peilingen op zes zetels en hij fantaseert al over regeringsdeelname. ‘De ChristenUnie was met slechts zes zetels een serieuze coalitiepartner in Balkenende-IV en leverde zelfs een vicepremier,’ maakt hij de congresgangers in juni 2016 vast lekker.

Tegelijk met Nagel treedt de uit Friesland afkomstige Theun Wiersma aan in het bestuur. Wiersma merkt dat al snel dat de voorzitter behoorlijk sturend is. Om met hem te kunnen samenwerken moet hij zijn gebruiksaanwijzing kennen, beseft hij. Hij besluit bij Nagel in Hilversum langs te gaan voor een informele kennismaking. Nagel praat die middag in zijn tuin honderduit over zichzelf en de partijgeschiedenis. Tijdens het gesprek stuurt hij zijn vrouw, die in de beginjaren

de partijadministratie deed, naar zolder om paperassen uit die tijd op te diepen. ‘Yvonne werd door hem aardig gecommandeerd, daar heb ik weleens medelijden mee gehad. Mijn vrouw was allang gillend bij me weggegaan.’ Yvonne keert terug van zolder met partijkranten, notities, stencils en lidmaatschapskaarten, die Nagel vervolgens vol trots aan Wiersma toont. Die realiseert zich nu pas ten volle hoe onlosmakelijk de oprichter verbonden is met de partij. ‘Jan Nagel was de partij en de partij was Jan Nagel.’

We pakken ze terug!

In augustus 2016 presenteert 50PLUS als eerste partij haar verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2017. Bij het opstellen heeft de partij advies gevraagd aan een aantal prominenten van buiten, onder wie voormalig *Telegraaf*-hoofdredacteur Sjuul Paradijs, voormalig PvdA-minister Willem Vermeend en oud-politiewoordvoerder Klaas Wilting. Verder hebben de auteurs hun voordeel kunnen doen met een onderzoek waarin Maurice de Hond de ‘ultieme’ doelgroep van 50PLUS in beeld heeft gebracht: kiezers van vijftig jaar en ouder die zich grote zorgen maken over hun financiële toekomst. Hij heeft uitgevogeld dat onder deze potentiële kiezers veel *Telegraaf*-lezers, Omroep Max-kijkers, laagopgeleiden, laagbetaalden en gepensioneerden te vinden zijn. Veel van hen hebben eerder SP of PVV gestemd. Ook het CDA is een geduchte concurrent. Daar zal dus de verkiezingsstrijd mee aangegaan moeten worden.

Omdat ouderen het niet meer pikken, luidt de titel van het programma. Hiermee speelt de partij onbedoeld tegenstanders in de kaart die 50PLUS wegzetten als een one-issuepartij: zie je wel, ze richten zich alleen op ouderen. Toch is het programma juist breder en op sommige punten radicaler dan dat van 2012.

Sommigen vinden het zelfs nodeloos gedetailleerd. De toon is fel. 'We pakken ze terug!' klinkt het strijdbaar. De ouderen zijn de afgelopen jaren 'ongenadig hard aangepakt'. Niet alleen door regeringspartijen VVD en PvdA, maar ook door Groen-Links, de ChristenUnie en D66. 'Het zijn partijen die, nu de verkiezingen naderen, opeens belangstelling voor ouderen hebben. Volstrekt ongeloofwaardig en onbetrouwbaar!'

Het programma zaagt van dik hout planken en staat vol uitroptekens. De pen van journalist Sjuul Paradijs is er duidelijk in terug te lezen. Ingrep in de zorg zijn 'een grote schande' en ouderen zouden de afgelopen jaren zijn 'beroofd' van hun beloofde pensioen. 'Geen indexeringen en zelfs kortingen. En als er niets gebeurt, gaat dat de komende jaren gewoon door. En dat terwijl de pensioenkas stevig gevuld zijn.'

Belangrijkste strijdpunt is de AOW: die moet verhoogd worden en opnieuw ingaan op vijfenzeftig jaar, terwijl de pensioenleeftijd wat de partij betreft flexibel zou moeten zijn. 'Pensioenroof' wordt gestopt: niet korten, wel indexeren. De verhoging van de AOW-leeftijd is een 'groot debacle'. 'Tienduizenden ouderen kwamen onnodig in een uitkering terecht. Ze waren bovendien kansloos op de arbeidsmarkt. Velen kwamen of komen straks in financiële moeilijkheden door het AOW-gat.'

Het eigen risico in de zorg moet verdwijnen en net als de SP pleit 50PLUS voor een Nationaal Zorgfonds. Bezuinigingen op ouderenzorg en thuiszorg moeten stoppen. De partij wil euthanasie vergemakkelijken, nederwiel legaliseren en de erfbelasting afschaffen. 50PLUS blijft voor afschaffing van de Eerste Kamer en voor invoering van een bindend referendum en een kiesdrempel. De partij belooft geen gratis ov meer buiten de spits, zoals in het vorige programma, maar wel korting voor ouderen in het openbaar vervoer.

Het programma kan niet bij iedereen op applaus rekenen. Econoom Robin Fransman van De Argumentenfabriek zegt

tegen RTL Z geschokt te zijn en beticht de partij van leugens. Pensioenroof? Wie is de dief dan? ‘We hebben een heel grote crisis en dat merk je overal terug, dus ook in de pensioenen.’ Hij erkent dat ouderen er minder op vooruit zijn gegaan dan jongeren. ‘Maar dat komt doordat ze gemiddeld de hoogste inkomens hebben én de hoogste vermogens. Er is geen enkel ander land in de wereld met zo weinig armoede onder ouderen.’ Dat de AOW terug moet naar vijfenzestig jaar zodat er meer banen voor jongeren komen, is volgens Fransman een bekende mythe. ‘Hoe meer aanbod van werkenden er is, hoe meer mensen er werken. En als er meer mensen werken leidt dat tot meer inkomen en meer bestedingen en juist tot meer banen.’ Bovendien kost de lagere AOW-leeftijd meer pensioenpremie en belasting. ‘En dat kost op zichzelf ook weer banen.’

Vreemdelingenlegioen

Op voordracht van het hoofdbestuur kiezen de leden op 8 oktober Henk Krol tot lijsttrekker. In december 2016 moet op het partijcongres in Hilversum de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer worden vastgesteld. Op de lijst is felle kritiek vanuit de partijgelederen: kandidaten die nog maar net lid zijn en ‘nog geen poster hebben geplakt’ bezetten hoge plekken ten koste van oudgedienden.

Belangrijkste mikpunt is de nummer twee op de lijst, voormalig tv-presentatrice Léonie Sazias. De oud-omroepster en presentatrice van *Dierenmanieren* is inderdaad een groentje binnen 50PLUS, maar heeft wél haar sporen verdiend als fractievoorzitter van de lokale partij Hart voor Hilversum. Destijds had Nagel nog vergeefs geprobeerd haar binnen te hengen bij zijn inmiddels tanende Leefbaar Hilversum. Sazias was in de begintijd van 50PLUS ooit door Maurice Koopman gepolst als lijsttrekker voor de Tweede Kamerverkiezingen,

voordat Krol het werd. Maar ze had moeite met de 'leeftijds-segregatie' in het partijprogramma en bedankte. Toen Nagel haar in 2016 opnieuw vroeg voor de lijst herkende ze zich wél voldoende in het verkiezingsprogramma en zei ja. Ook de nummer vier op de lijst, Corrie van Brenk, is nog maar kort van de partij. De oud-voorzitter van vakbond Abvakabo was tot 2014 lid van de PvdA.

Een van de criticasters onder de actieve leden is Dick Schouw die, met het nodige gevoel voor drama, 2016 achteraf als een 'rampjaar' betitelt. 'Toen is 50PLUS om zeep geholpen. Nagel had verzuimd in de partij te investeren. Het ontbrak volgens hem aan talent en hij ging buiten de partij op zoek.' Enkele weken voor het congres is Schouw nog bij de voorzitter langsgegaan om zijn zorgen te delen. 'Jan, je weet niet wat je overhoop haalt. Je zet allemaal mensen op de lijst die geeneens lid zijn. Mensen die zich jarenlang voor de partij hebben ingezet ontnemen je de kans om een hoge plek te krijgen.' Nagel benadrukt dat het Kamerwerk niet onderschat mag worden en gooit er zoals vaker een voetbalmetafoor in. 'Bij voetbal staat de man die de lijnen onderhoudt ook niet in het veld.' Hij belooft dat de ledenvergadering uiteindelijk beslist: kandidaten kunnen een hogere plek op de lijst krijgen, als daar een meerderheid voor is.

Maar Nagel zit niet te wachten op wijzigingen in de lijst die is opgesteld door de selectiecommissie waar hij zelf deel van uitmaakte. Hij is apetrots op de lijst met de 'kanonnen' die ze hebben weten te strikken. Bovendien zijn ze zorgvuldig te werk gegaan, blikt hij terug. 'De selectiecommissie sprak met alle kandidaten, ook over privé zaken, huiselijke omstandigheden enzovoort. Met sommigen zelfs twee of drie keer. De kandidaten hebben testen gedaan. We hebben de top vijftien debatten laten voeren, berichten laten maken, een speech laten houden. Op basis van dit alles is de lijstvolgorde bepaald.' Over het veranderen van de lijstvolgorde moet dus niet licht-

vaardig gedacht worden, vindt Nagel. 'Als de ledenvergadering het anders wilde, moesten er goede argumenten op tafel komen.'

De voorzitter krijgt er in de weken voorafgaand aan het congres lucht van dat in onder meer Flevoland, Noord-Holland en Brabant tijdens huiskamerbijeenkomsten plannen worden gesmeed voor een 'tegenlijst'. Nagel: 'Het waren een soort voorcongressen buiten de formele partijkanalen om, waar ze hun favorieten of zichzelf naar voren schoven. Leden werden gemobiliseerd om naar het congres te gaan en voor deze tegenkandidaten te stemmen. Het zorgvuldige werk van de selectiecommissie dreigde hiermee om zeep geholpen te worden. Dat was ongewenst.'

Binnen de partijtop wordt koortsachtig nagedacht hoe ze kunnen voorkomen dat de lijst gekaapt wordt. De oplossing dient zich al pratende aan: met een motie van orde kan de oorspronkelijke lijst op het congres in één keer worden vastgesteld. Nagel kan zich achteraf niet herinneren dat dit plan 'specifiek van één iemand afkomstig' was, maar het lijkt hem een aardige manier om op het congres de discussie over de lijst vlot te beslechten, al beseft hij dat hij er mensen mee teleur zal stellen. Krol herinnert zich nog wel van wie het idee afkomstig was. 'Van Nagel zelf. Honderd procent. Hij had die lijst zo in zijn kop en is in dat soort dingen onwrikbaar. Hij doet dat zo handig dat hij het nog voor elkaar krijgt ook.' Zelf zat de lijsttrekker, die met Nagel in de kandidaatstellingscommissie zat, naar eigen zeggen minder geharnast in de discussie. 'Ik kon beide standpunten begrijpen: Jan wilde goede kandidaten, maar het nadeel was dat deze minder feeling met de partij hadden.'

De volgende vraag is wie dat ordevoorstel gaat indienen. Nagel: 'Wij hebben gezegd dat wij als bestuur dat voorstel niet zouden doen. Het was aan de ledenvergadering om daarover te praten. Laten we eerlijk zijn: het was een ramp ge-

worden als we bij elke plek een stemming moesten houden, waarbij steeds geschorst had moeten worden om de stemmen te tellen.’

Omdat de ledenvergadering op 10 december 2016 meer congresgangers trekt dan verwacht, wordt op het laatste moment uitgeweken van theater Gooiland naar het grotere Muziekcentrum van de Omroep, een voormalige VARA-studio. Nagel legt aan het begin van het congres omstandig uit hoe de kandidatenlijst tot stand is gekomen. Gegadigden die te boek stonden als ruziezoekers en zetelrovers hadden een minnetje gekregen. De hoogste prioriteit was kwaliteit geweest. Aan kandidaten die hoger op de lijst wilden, konden en wilden ze niet toegeven. Kort samengevat: sleutelen aan de lijstvolgorde is niet wenselijk.

Dan stapte Harry Lamberts uit Friesland naar voren. Is het in dat geval niet eenvoudiger om de hele lijst in één keer goed te laten keuren, om discussie over individuele kandidaten te voorkomen? Nagel brengt dit ordevoorstel in stemming, nadat hij de leden uitgebreid de tijd heeft gegeven om alle pro's en contra's naar voren te brengen. Een krappe meerderheid (112 tegen 97) stemt ermee in. De kieslijst wordt vervolgens ongewijzigd vastgesteld. Zo'n dertig leden lopen na deze 'coup' demonstratief de zaal uit. Ze zijn geen klapvee! '1984!' roept iemand verontwaardigd in de microfoon, verwijzend naar het totalitaire regime uit George Orwells boek.

Nagel vindt de gekozen oplossing achteraf niet voor herhaling vatbaar. 'Het was volgens de spelregels, maar het heeft een litteken in de partij achtergelaten. Op het congres hadden we misschien eerlijk en open moeten praten over deze groepsvorming.' Omdat hij de vuile was niet buiten wilde hangen, had hij daarvan afgezien.

Daags na de stemming erkent Lamberts in de *Leeuwarder Courant* dat het een opzetje was. Zijn naar eigen zeggen 'pikante' actie was volgens hem bedoeld om de elfde plek van de

Friese kandidaat Theun Wiersma, tevens lid van het hoofdbestuur, veilig te stellen. 'We hebben al ons geld op Theun gezet. Het zou jammer zijn geweest als hij zaterdag een paar plaatsen was gekocht.' 'Harry Lamberts en ik hebben het er inderdaad over gehad,' blikt Wiersma terug. Ze hadden namelijk signalen gekregen dat vanuit de zuidelijke provincies leden massaal naar het congres zouden komen om hun kandidaten hoger op de lijst te krijgen. Daar konden ze met hun handjevol leden uit Friesland niet tegenop en wie niet sterk is, moet slim zijn.

Peter Pont, die als manager van het partijkantoor dicht bij het vuur zat, kreeg van Lamberts te horen dat Nagel hem benaderd had om zo een 'Poolse landdag' te voorkomen. 'Lamberts heeft spijt als haren op zijn hoofd van zijn actie.' Navraag bij Lamberts levert niets op. Hij geeft aan niet mee te werken aan dit boek en reageert ook niet op deze specifieke kwestie. Ook volgens Sazias en Van Brenk, die mede dankzij de ordermotie hun plaats op de lijst behielden, kwam het idee uit de koker van Nagel. Van Brenk: 'Dat zijn trucjes van de voorzitter: iemand een vraag laten stellen die je van tevoren hebt ingefluisterd. Daar stem je over en dan krijgt je een meerderheid. Appeltje-eitje.'

Volgens Dick Schouw waren dit soort opzetjes eerder regel dan uitzondering. 'Stemmingen op ledenvergaderingen werden van a tot z gemanipuleerd. In de beginperiode zat de hele schaakclub van Jan Nagel op de eerste rij. Hij had ze allemaal lid gemaakt en geïnstrueerd.' Ook medewerkers wordt verzocht lid te worden en krijgen een stemadvies mee. Henk Krol herinnert zich hoe Nagel en zijn vrouw voorafgaand aan ledenvergaderingen druk zaten te bellen om leden in stelling te brengen. 'Hoe hij het van tevoren in zijn hoofd had, moest het gebeuren en dat kreeg hij ook altijd voor elkaar. Ik zie Mieke Hoek tijdens een congres nog staan met een vraag. Volgens mij begreep ze de hele vraag niet. Die was door Jan Nagel op-

gesteld, Mieke las hem voor en Nagel gaf het antwoord. Naar wat voor slecht toneelstukje zit ik te kijken, vroeg ik me af.

Blijf van mijn poen af

Aan het einde van het congres probeert volkszanger Ben Cramer de stemming er weer in te krijgen met het campagnelied 'Blijf van mijn poen af'. Enthousiast meezingende congresgangers leveren mooie beelden op in de journaals, is de gedachte. Het lied dat een paar jaar eerder werd geschreven op de wijs van Peter Koelewijns 'Kom van dat dak af', is nu voorzien van een actuele tekst én een nieuwe muziekband. Dat laatste blijkt het probleem. Het oogt in het begin sowieso al een tikje ongemakkelijk: de volkszanger, niet op een poppodium maar op de vloer van een congreszaal, die een tribune vol veelal bejaarde congresgangers mee moet krijgen.

Hé! Hééé! Hééééé!! Blijf van mijn poen af, ik waarschuw
niet meer

Nee, nee, nee, van mijn pensioen af, ik stem op jou niet meer
Blijf van m'n poen af, dit is de laatste keer

In het begin deint alleen Henk Krol welwillend met zijn hoofd mee, vriendelijk glimlachend naar de zanger. Toch weet Cramer zijn publiek zover te krijgen dat ze de regels van het eerste couplet nazingen. Voor de zekerheid is de tekst op schermen goed leesbaar geprojecteerd.

Ben je ouder krijg je straf
Want er gaat alleen maar af

Maar dan gaat het mis. 'Ho, ho, ho.' Cramer richt zich geërgerd tot de techniek. 'Als jullie zover zijn dat jullie de goede

band voor hebben staan, dan hoor ik het heel graag.' De nieuwe orkestband is 'geknipt': het begin is hetzelfde als de oude versie, pas bij het couplet is de muziek anders. Een tweede poging strandt op hetzelfde moment in het lied. 'Stop maar. Jongens, wat is dat nou? Dit is wéér die verkeerde band.' Een derde poging lijdt al schipbreuk bij de eerste zin. Cramer lacht als een boer met kiespijn. 'Je weet wat ik ga zeggen.'

Bij de vierde poging is de lol er wel af. 'Jongens, hoe kan dat nou? Nu stop ik ermee. Neem me niet kwalijk, maar nu word ik een beetje boos. Dit is wéér de verkeerde band. Wie doet dat, jongens? Er moet toch iemand zijn die dit coördineert of zie ik dat verkeerd?' Op dat moment registreren camera's hoe Jan Nagel de eerste rij verlaat om de technicus toe te spreken.

Vijfde poging.

Ben je ouder krijg je straf
Want er gaat alleen maar af

'Nu stop ik. Nu stop ik echt, jongens. Als we het niet voor elkaar krijgen om de goede band erin te krijgen, ben ik weg. Ik begriip dit niet.' Maar Cramer laat zich toch overhalen tot nog een poging.

Ouderen zijn niet seniel
Willen ook een goeie deal
Klijnsma, Schippers en Van Rijn
Zal het ze een zorg zijn

De zesde poging is echt de laatste keer. Het filmpje van de wanhoopspogingen van Cramer gaat al snel viral en ook Sander van de Paverts *LuckyTV* gaat ermee aan de haal. De tekst zit er in ieder geval goed in bij de partijleden. De campagne kan beginnen. In zekere zin is het geklungel rond de opname

van Ben Cramer een *blessing in disguise*, omdat het in de media de aandacht afleidt van de commotie rond de vaststelling van de lijst. Na afloop van het congres is er een gratis drankje. 'Dat kon wel van de penningmeester nu we met minder zijn,' grapt Nagel, verwijzend naar de die ochtend weggelopen leden.

Breekpunt

50PLUS doet het goed in de peilingen en streeft naar regeeringsdeelname. Krol zegt bereid te zijn in dat geval minister of staatssecretaris te worden. Zijn woonadres aan de Eindhovense Ministerlaan is alvast toepasselijk. En hoe zit het met eventuele samenwerking met de PVV van Geert Wilders? Krol sluit het, anders dan de meeste andere partijen, niet op voorhand uit. 'De PVV kan ook eens een keer een kniebuiging maken en dan wil ik heel graag met ze praten. Maar alleen als ze menselijk omgaan met mensen die in de problemen zitten en dat heeft voor mij niets te maken met welk geloof dan ook.'

Hoe kan 50PLUS zich onderscheiden in de campagne? De partij hamert op het terugbrengen van de AOW-leeftijd naar vijfenzeftig jaar, maar is niet de enige die dat roept. Ook de PVV, de SP en de Partij voor de Dieren hebben dit in hun verkiezingsprogramma staan. In de aanloop naar de verkiezingen brainstormt een clubje dat ook betrokken was bij het opstellen van het programma over de strategie. De deelnemers, Nagel, Krol, Willem Vermeend, Sjuul Paradijs en Klaas Wiltink, worden het erover eens dat 50PLUS er met gestrekt been in moet gaan door van de AOW op vijfenzeftig jaar een breekpunt te maken.

Voor Jan Nagel zijn breekpunten een vertrouwd instrument: zijn eigen PvdA strooide er in de jaren zeventig kwistig mee. Zeker in verkiezingstijd is het een beproefde methode om publiciteit te genereren. Maar niet zonder risico, want je

moet het wel waar kunnen maken. Dat ondervond de PVV die in 2010 ook beloofde de AOW op vijfenzestig te houden, maar deze belofte meteen na de verkiezingen op de helling zette. Nagel is niet bang dat hij zijn partij bij eventuele kabinetsonderhandelingen buitenspel zet door het zo hard te spelen. 'Het enige wat belangrijk is, is zetelaantal. Haal je veel zetels binnen, dan hebben ze je nodig. Je haalt dan misschien niet de volle buit binnen, maar je scoort wel.' 50PLUS, zo wordt besloten, zal niet deelnemen in een nieuw kabinet als de AOW-leeftijd niet omlaag gaat.

In januari 2016 wordt de top twaalf van de kandidatenlijst in Teuge klaargestoomd voor het Kamerwerk. Tijdens deze trainingsweek op de Veluwe leren ze elkaar kennen, nemen samen het verkiezingsprogramma door en krijgen mediatraining. Volgens Dick Schouw zoekt dit groepje vol 'huurlingen' ook later steun bij elkaar, maar zijn ze door de rest van de partij nooit omarmd. 'Ze zijn als een kankergezweel in de partij blijven bestaan.' Nieuwelingen Van Brenk en Sazias ontgaat de weerstand binnen de partij niet. 'Ik had op jouw plek willen staan,' krijgt Van Brenk te horen van een oudgediende binnen de partij. Ze snappen de frustratie, maar ontkennen nooit omarmd te zijn door de partij. Sazias: 'Uiteindelijk werden we geaccepteerd.'

Tijdens de sessies op de Veluwe komt ook de AOW-leeftijd aan bod. Jan Nagel: 'Krol vroeg iedereen wat ze van het vijfenzestig-jaar-standpunt vonden. Als je iets aan twaalf mensen voorlegt, krijg je twaalf reacties. Door die verschillende meningen ging Henk schuiven.' Krols groeiende twijfel op dit punt leidt tijdens de campagne tot een aarzelend optreden, door Nagel gekarakteriseerd als 'vlees noch vis'. Bij *EenVan-daag* zegt de lijsttrekker het woord breekpunt niet in de mond te willen nemen als het gaat om de AOW-leeftijd. 'Het woord breekpunt gebruik ik niet graag, want dat is de makkelijkste manier om ervoor te zorgen dat de deur dichtgaat voor je bin-

nenkomt.' 'Dus het is geen breekpunt?' wil presentator Pieter Jan Hagens weten. 'Ik ga niet zeggen of het wel of niet een breekpunt is, dat kunt u twintig keer vragen en dan heeft u het twintig keer te veel gevraagd. Het is heel simpel: het is voor ons een van de belangrijkste punten. Daarom staat het ook helemaal bovenaan in het verkiezingsprogramma.'

In dezelfde uitzending moet Krol uitleggen waarom hij de kosten van de 50PLUS-plannen om de AOW-leeftijd te verlagen niet door het CPB heeft laten doorrekenen. Andere partijen hebben dat met hun verkiezingsprogramma's wel laten doen. Krol: 'Wij hebben het CPB gevraagd of ze ook de voordelen willen onderzoeken, namelijk: veel minder mensen die een uitkering krijgen. Nee, zeggen ze dan, dat doen we niet. Wij laten dat nu onderzoeken door keurige universiteiten en daar komen we in februari mee.' Als Hagens vraagt waarom Krol daarmee dit toch gerespecteerde instituut terzijde schuift, lacht Krol schamper. 'Je hebt leugens, je hebt grote leugens en je hebt statistieken. Met statistieken kun je van alles bewijzen, wij willen het graag zo onafhankelijk mogelijk doen. Het is ook niet voor niets dat dit bureau de afgelopen weken, vlak voor de verkiezingen, ineens roept dat het allemaal fantastisch gaat dankzij deze regering. Ik geloof er niks van.' Hagens: 'U vertrouwt het CPB helemaal niet?' Krol: 'U heeft het goed begrepen!'

'Kiezen uit twee kwaden'

Mede als alternatief voor de CPB-doorrekening laat het wetenschappelijk bureau van de partij onder leiding van voorzitter Richard de Mulder twee studies doen. De gerenommeerde hoogleraar openbare financiën Harrie Verbon van de Universiteit van Tilburg onderzoekt de kosten van de verlaging van de AOW-leeftijd en de Erasmusuniversiteit kijkt naar de

opbrengsten: leidt de verlaging bijvoorbeeld tot een besparing op werkloosheidsuitkeringen?

Zodra het eerste rapport klaar is, stuurt Richard de Mulder het onder embargo naar het hoofdbestuur. Jan Nagel is meteen enthousiast. Medio februari besluit hij een filmpje te maken waarin professor Verbon de kritische conclusies uit zijn rapport toelicht. De Mulder raadt het hem af. 'Dat zou ik niet doen, want dit is maar de helft van het verhaal. De doorrekening van de Erasmusuniversiteit geeft het straks veel meer body.' Maar daar wil Nagel niet op wachten en hij gaat aan de slag met het filmpje. De Mulder houdt zijn hart vast. 'Ik vroeg Jan of hij een script had en welke elementen hij precies uit het rapport wilde lichten. Die voorbereiding vond hij niet nodig, hij had al zo vaak filmpjes gemaakt.'

Op 21 februari vertoont Nagel het filmpje aan de fractie en het campagneteam. Henk Krol is afwezig in verband met een ziekenhuisbezoek. In het filmpje bestrijdt Verbon de stelling van het kabinet dat de AOW-leeftijd op vijfenzestig jaar houden onbetaalbaar is. Hij legt uit dat het CPB in haar scenario's uitgaat van een *welvaartsvaste* AOW, dat wil zeggen een AOW gekoppeld aan verwachte loon- en prijsstijgingen. Het planbureau heeft uitgerekend dat, om dit te kunnen betalen, de AOW-leeftijd omhoog moet. Echter, vertelt Verbon, in de praktijk is de AOW de afgelopen decennia níét welvaartsvast geweest. Als je die niet-welvaartsvaste AOW-lijn de komende decennia doortrekt, zijn de kosten lager en kan de AOW-leeftijd wél terug naar vijfenzestig. Verbon: 'Wat mij betreft is de conclusie dat als een volgend kabinet zou besluiten om de AOW-leeftijd op vijfenzestig jaar te zetten, dat financieel totaal geen enkel probleem zal opleveren.'

Nagel kondigt aan dat het filmpje die avond in de zendtijd voor politieke partijen te zien zal zijn. Ambtelijk secretaris Geleijnse werpt tegen dat de redenering van Verbon een moeilijk verhaal is voor de kiezer. Hiermee doelt hij niet alleen

op de nogal technische uitleg van de professor in het filmpje, maar ook op zijn boodschap. Met zoveel woorden wordt immers gezegd: de AOW-leeftijd kan weer terug naar vijfenzeestig, maar u krijgt geen welvaartsvaste AOW-uitkering. Net als De Mulder pleit Geleijnse ervoor te wachten tot ze het verhaal compleet hebben. Maar Nagel houdt voet bij stuk en dringt erop aan het persbericht over het rapport snel de deur uit te doen. Geleijnse: 'Hij pushte me op een best wel vervelende manier om het te versturen naar de media. Ik had er geen goed gevoel over. Drie uur later was Leiden in last.'

Journalisten lezen het bericht en duwen Krol, die net terug is uit het ziekenhuis, in de wandelgangen van de Tweede Kamer een microfoon onder zijn neus. 'Vindt u dat de AOW niet waardevast hoeft te zijn, als hij maar op vijfenzeestig blijft?' Een beduusde Krol heeft het filmpje en het rapport (dat hem meermaals is toegestuurd) naar eigen zeggen niet gezien en het persbericht alleen vluchtig gelezen. 'Nee, natuurlijk niet.' 'Ja, maar dat wordt in dat filmpje gezegd.' Na drie keer doorvragen slaat bij Krol de twijfel toe. 'Nou ja, misschien dan wel. Je moet kiezen uit een aantal kwaden.' Nu is de beer los en weten andere partijen niet hoe snel ze politieke munt uit de kwestie moeten slaan. 'Nu komt de aap uit de mouw: voor 50PLUS hoeft de AOW dus niet waardevast te zijn,' sneert D66-lijsttrekker Alexander Pechtold.

Op een inderhaast georganiseerde persconferentie op het partijbureau corrigeert Jan Nagel, bijgestaan door senator Van Rooijen, de eigen lijsttrekker. Ze bezweren dat de pensioenleeftijd wat 50PLUS betreft op vijfenzeestig blijft staan en dat de AOW meegroeit met de welvaart. De 12,5 miljard die dat gaat kosten, moet onder meer betaald worden uit belastingverhogingen. 'Een klein foutje kan een keer gebeuren,' bagatelliseert Nagel de uitspraken van zijn lijsttrekker. Volgens hem kan iedereen weleens een 'niet geheel correcte formulering' gebruiken. Nagel zegt het van de zonnige kant te zien:

‘Als Henk niet die formulering had gebruikt, hadden we nooit zoveel aandacht en publiciteit gehad.’

Maar dat Krol dat uitgerekend doet bij zo ongeveer het belangrijkste programmapunt van de partij is natuurlijk uiterst ongelukkig. Hij is zelf de grote afwezige op de persconferentie. Hij is naar eigen zeggen druk met de voorbereiding van een radiodebat. Ingewijden weten wel beter. Krol is er niet gewent, de vrees is dat hij opnieuw de mist ingaat en het alleen maar erger maakt. Nagel, terugblikkend: ‘Wij hebben Henk hiermee beschermd, want de pers stond klaar om hem te lynchen. “Hou je maar even afzijdig, want je bent niet in goeden doen,” hebben we tegen hem gezegd. Hij was volledig de draad kwijt.’

Krol baalt van zijn fout en vreest dat het de partij zetels kost. ‘Ik denk dat we er één of twee kwijt zijn geraakt. Maar vanaf vandaag gaan we er zeker weer vier bijwinnen.’ Wat het eerste betreft is hij te optimistisch: 50PLUS keldert van tien naar zes zetels in de peilingen. En er vier bijwinnen zal ook niet meer lukken.

WAO of AOW?

Een paar dagen later gaat het opnieuw mis. Krol is op maandag 27 februari urenlang in het ziekenhuis voor onderzoeken. Hij ondergaat een MRI-scan omdat hij in het verleden darmkanker heeft gehad. Ter controle, maar afzeggen is geen optie. Dan kan het maanden duren voor hij weer aan de beurt is. Hij krijgt een roesje en voelt zich na afloop van het onderzoek doodmoe. Niet al te fris schuift hij die avond aan tafel in het praatprogramma *Paum & Jinek* en dat wrekt zich. Hij haalt verschillende keren de oudedagsvoorziening AOW en de WAO, de uitkering voor arbeidsongeschiktheid, door elkaar. Hij ligt in de uitzending niet alleen onder vuur van presentatoren

Jeroen Pauw en Eva Jinek, maar ook van andere gasten aan tafel, onder wie politiek verslaggevers Xander van der Wulp en Joost Vullings.

Wie gaat die welvaartsvaste AOW betalen? Krol wijst erop dat het economisch goed gaat en dat de werkenden het wel kunnen missen. Zij zijn er de afgelopen tijd 30 procent meer op vooruitgegaan dan gepensioneerden, beweert hij. 'Ik geloof niet dat er iemand op de bank zit die denkt: ik ben er de afgelopen jaren 30 procent op vooruit gegaan,' hoont VVD-fractievoorzitter Halbe Zijlstra die ook te gast is. 'Zijn gewoon de cijfers van het Centraal Planbureau,' schermt Krol, die de betreffende grafiek stevast in zijn binnenzak heeft. Wat hij er niet bij vertelt, is hoe het CPB aan die 30 procent komt. In dat cijfer zitten namelijk niet alleen salarisstijgingen van werkenden verdisconteerd, maar ook inkomensstijgingen die mensen krijgen door van baan te wisselen. Bij een normaal carrièreverloop betekent dit dat werkenden overstappen naar een functie waarin ze meer verdienen. Gepensioneerden maken geen carrière meer en moeten het hebben van de stijging van de AOW. Dit verklaart het grote verschil. Krol blijft in de uitzending bij zijn standpunt. 'Als je kijkt wat er in de pensioenpotten zit: voor de crisis 700 miljard, nu 1400 miljard. Dan is het toch niet uit te leggen aan de mensen thuis dat er op hun pensioen gekort moet worden?'

De volgende ochtend lucht Krol in een mail zijn hart bij Nagel.

Wat een kloteavond gisteren. Wat een vijandigheid. Het begon al toen ik nog niet aan tafel zat. Op zulke momenten voel ik me eenzaam. Alle andere gasten worden omringd door medewerkers, ik zit er in m'n uppie. Die middag had ik net een zwaar ziekenhuisonderzoek achter de rug, waardoor ik minder snel kon reageren. Slikken en doorgaan.

De campagne-agenda van eenmansfractie Krol zit bomvol. Zelf is hij er de man niet naar om uitnodigingen af te slaan. Hij vindt bovendien dat hij zich dat eigenlijk niet kan veroorloven. Evenmin kan hij terugvallen op de nummer twee op de lijst: Léonie Sazias heeft in februari te horen gekregen dat ze darmkanker heeft en doet niet actief mee aan de campagne. Om nieuwe uitglijders te voorkomen, besluit partijvoorzitter Nagel om Krol tegen zichzelf in bescherming te nemen en diens agenda schoon te vegen. Vanaf dat moment doet hij alleen nog de belangrijkste campagneactiviteiten. Begrijpelijk, maar ook een risico, twee weken voor de verkiezingen. Krol is immers hét gezicht van de partij. En door zijn eerdere blunders staan ze er niet goed voor.

Als hem de volgende dag in Almere, waar hij op campagne is, wordt gevraagd of het weer een beetje gaat, doet hij of er weinig aan de hand is. 'Gaat het weer een beetje? Zie ik eruit alsof ik gisteren doodziek was of zo? Het zijn soms hele drukke dagen, dan moet je in je agenda kijken wat wel of niet past. Ik heb twee radio-uitzendingen moeten schrappen en één afspraak een beetje verschoven. Het valt dus wel mee.' Zijn roesje van gisteren is uitgewerkt, benadrukt hij, hij is weer helemaal fris. Maar niet alleen Krols roes uit het ziekenhuis is uitgewerkt, ook de roes waarin 50PLUS verkeerde. De winst in de peilingen slinkt zienderogen. 'Dat begrijp ik, want de boodschap kwam even verkeerd over.' Krol zoekt de schuld niet alleen bij zichzelf. 'Ik ben ervan overtuigd dat mensen in de gaten krijgen wat voor framing er heeft plaatsgevonden, met name door collega-politieke partijen. Als je een nieuwe partij bent en je staat ineens op tien zetels dan beginnen alle partijen je in de gaten te krijgen: straks kunnen we niet om 50PLUS heen. Ik hoop dat de mensen thuis dat ook snappen.'

Als slotoffensief in de campagne doet Krol per helikopter nog eens alle provincies aan. 'Dat is lang geleden, dat een 50PLUS-lijsttrekker stijgt,' sneert de PowNed-interviewer

die hem vergezelt, zodra de helikopter zich losmaakt van de grond. Een van de landingsplaatsen is Breda International Airport. Anders dan de naam doet vermoeden, betreft het een minuscuul vliegveldje en het valt dan ook niet mee om voldoende mensen op de been te krijgen voor een mediage-nieke ontvangst. Zonder aarzelen stappen een paar campag-nevrijwilligers een naast het vliegveld gelegen restaurant binnen en weten de veelal oudere bezoekers over te halen de landing bij te wonen. De volgende dag schrijft de plaatselij-ke krant bewonderend over het drukbezochte onthaal van de 50PLUS-leider.

In het slotdebat bij de NOS staat Krol aan de vooravond van de verkiezingen tegenover twee andere vertegenwoordi-gers van kleine partijen: Kees van der Staaij van de SGP en Jacques Monasch van nieuwkomer Nieuwe Wegen. Presenta-tor Rob Trip wil weten hoe onderhandelbaar de AOW-leeftijd voor 50PLUS is. 'Wat als het naar zesenzestig zou kunnen? Is daar met u over te praten?' Krol: 'Ik ben geen handelaar in oude auto's. Ik ga van tevoren niet zeggen wat dan de mo-gelijkheden zijn. Wij zeggen heel duidelijk: vijfenzevig moet vijfenzevig blijven.'

Volgens Van der Staaij valt het met de achterstelling van ouderen wel mee. Neem nou Krol zelf, die woont in een mooi huis en verdient goed. Van der Staaij: 'Waarom scheer je alle ouderen over één kam? Maar gisteren begreep ik het.' De SGP-leider legt uit dat hij had gezien hoe zijn 50PLUS-colle-ga de vorige dag per helikopter de provincies aandeed. 'Door Heli-Henks helikopterview lijkt iedereen hetzelfde. Maar als je dichterbij de mensen komt, zie je de verschillen. Dan zeg ik: Henk, zo zijn we niet getrouwd.' Dat laatste kan de voorvechter van het homohuwelijk alleen maar beamen. 'Wij zijn zo zeker niet getrouwd, daar heb ik in het verleden zeer hard voor gepleit.' Krol benadrukt dat hij regelmatig onder de mensen is. 'En dan hoor ik de meesten zeggen: kijk maar in

mijn portemonnee, zie maar wat ik erop achteruit ben gegaan. Dat was mij niet beloofd.'

Op 15 maart 2017 is het woord aan de kiezer. Zo'n 320.000 van hen geven hun stem aan 50PLUS, wat zich vertaalt in vier zetels. Naast Henk Krol komen nieuwelingen Léonie Sazias en Corrie van Brenk in de Kamer. Senator Martin van Rooijen verruilt de Eerste voor de Tweede Kamer en maakt het kwartet compleet. Jan Nagel heeft een beroep op hem gedaan om te zorgen voor voldoende pensioenkennis binnen de fractie. Omdat Van Rooijen als vierenzeventigjarige aarzelde om te tekenen voor vier jaar Tweede Kamerlidmaatschap is afgesproken dat hij desgewenst na twee jaar mag terugkeren naar de senaat.

De zetelverdubbeling leidt tot gemengde gevoelens binnen de partij. Totdat het een paar weken eerder misging in de campagne, hadden ze in de peilingen maandenlang rond de tien zetels gestaan. Onder de nummers vijf tot en met tien op de lijst, tot voor kort verkiesbare plaatsen, is de teleurstelling het grootst. Twee van hen zullen later alsnog een plekje in de Kamer krijgen. Als Martin van Rooijen in juni 2019 de Tweede Kamer weer verruilt voor de Eerste Kamer neemt de nummer vijf op de lijst, Gerrit-Jan van Otterloo, zijn plek in. Nummer zes, Simon Geleijnse, zal tot twee keer toe de zieke Léonie Sazias vervangen. Maar voor de nummers zeven tot en met tien is de kans verkeken.

9.

Voorzitterswisselingen

Door uitglijders in de verkiezingscampagne zijn zes van de tien in de peilingen beloofde zetels in rook opgegaan. Al mogen deze peilingen met een korrel zout genomen worden: voorafgaand aan verkiezingen zijn kiezers meestal baloriger in hun voorkeuren dan wanneer ze eenmaal in het stembokje staan. Hoe dan ook, veel partijleden vinden dat Krol en Nagel steken hebben laten vallen tijdens de campagne. Bestuursleden, onder wie vicevoorzitter Koopman, die met plek negen een verkiesbare plek dacht te hebben, zien hun kansen in de Tweede Kamer verkeken en dat zet kwaad bloed.

Nagel lijkt de oorzaak van de verkiezingsuitslag intussen bij iedereen te zoeken, behalve bij zichzelf. Iets wat vijf jaar na dato nog niet anders is. Op de vraag wat hij zelf anders had kunnen doen, neemt hij een aanloopje dat enige zelfreflectie belooft: 'Waar ik me in vergist heb...' Om vervolgens nog eens omstandig uit te leggen wat lijsttrekker Krol allemaal verkeerd deed tijdens de campagne.

Dat eigen mensen gepasseerd zijn bij het samenstellen van de lijst is men nog niet vergeten binnen de partij en ook is er kritiek op het gebrek aan partijvernieuwing. Veel in de partij is nog zoals Nagel en zijn medeoprichters het in 2009 bedacht

hebben. Kritiek daarop vat hij persoonlijk op. Zowel binnen als buiten het bestuur groeit de roep om aanpassingen op het gebied van organisatiestructuur, werving, scholing en politiek debat. Nagel haalt zijn schouders op over de roep om partijvernieuwing. 'Als je nou al veertig jaar bestaat... Bij 50PLUS wordt het vaak gebruikt als kapstok voor onvrede en om baantjes te jagen. Want wat valt er te vernieuwen? Als je iets wilt aanpassen, bijvoorbeeld in de procedure voor kandidaatstelling, dien je een voorstel in om het huishoudelijk reglement te veranderen.'

Een groep 'kanteldenkers' binnen de partij dreigt uit onvrede een motie van wantrouwen tegen het bestuur in te dienen op het congres van 17 juni 2017. Op dat congres zal een nieuwe voorzitter gekozen worden en Nagel voelt er niets voor om afscheid te moeten nemen met een motie van wantrouwen aan zijn broek. Hij ontvangt de groep, die voornamelijk bestaat uit Brabanders, bij hem thuis. Onder hen is Dick Schouw, het activistische partijlid dat met zijn OPA-initiatief vier jaar eerder voor beroering zorgde in de partij. De groep blijkt bereid af te zien van de motie als er een partijvernieuwingcommissie wordt ingesteld.

'We hebben een akkoord, hoor,' laat Nagel zijn medebestuurdersleden opgelucht weten. Maar die blijken allesbehalve blij met de soloactie van hun voorzitter. Vicevoorzitter Koopman: 'Ook wij vonden dat er wat moest veranderen in de partij. Maar in de denkbeelden die in Brabant heersten, hadden we niet zo'n trek. Ze wilden van alles vernieuwen en het hoofdbestuur werd daarbij buitenspel gezet. Dat mocht zich er niet mee bemoeien en er geen letter aan veranderen.'

'Ik ben het er niet mee eens, daar zet ik mijn handtekening niet onder,' laat Koopman de voorzitter dan ook weten. 'Het moet toch, want het is al naar de pers,' stelt Nagel hem voor een voldongen feit. Koopman: 'Dan wens ik je veel succes, maar ik ben niet akkoord.' De meerderheid van het bestuur

schaart zich achter Koopman. Volgens Koopman neemt Nagel hem zijn verzet tot de dag van vandaag kwalijk.

De soloactie rond de partijvernieuwingscommissie is de druppel voor veel bestuursleden, die zich er al langer aan storen dat de bestuursoverleggen in toenemende mate een onemanshow van Nagel zijn geworden. Bestuurslid Theun Wiersma: 'Hij wist welke kant hij op wilde en was erg sturend. Hij had de neiging om in detail te bepalen hoe een bijeenkomst of ledenvergadering georganiseerd moest worden. Als hij al zaken delegeerde, hield hij steeds de vinger aan de pols.' De andere bestuursleden voelen zich hierdoor niet voor vol aangezien. Wat ook niet helpt: Nagel belegt veel vergaderingen bij hem thuis. Wiersma: 'Hierdoor trok hij in de praktijk de macht naar zich toe. Psychologisch werkt dat zo. Je gedroeg je netjes, want hij was de gastheer.' Vicevoorzitter Koopman is een van de weinigen die hem weerwoord geeft en naar wie hij luistert. Maar ook hij stoort zich in toenemende mate aan Nagels dominantie en keert zich van hem af. Koopman: 'Het was een opeenstapeling. Hij positioneerde zich altijd overal middenin en hield dingen tegen. Hij claimde dat het bestuur iets besloten had, maar dat had hij dan zelf ingestoken en voorgekookt met getrouwen.'

Wiersma schrijft de voorzitter op 2 juni namens vijf collega's een venijnige mail.

Beste Jan,

Bedankt voor jouw voorzet. Toch zijn wij van mening dat we een andere route moeten bewandelen en wijzen jouw voorstel af.

Er is allerwegen onrust en zelfs opstand in de partij, veroorzaakt door slecht voorzitterschap en in combinatie met slechte verkiezingsresultaten. Daarvoor zou jij als voorzitter verantwoordelijkheid moeten nemen in plaats van afleidingsmanoeuvres te bedenken. We laten

ons vanaf nu niet meer manipuleren. De wijze waarop momenteel door jou invulling wordt gegeven aan het voorzitterschap is beneden peil. Evenzo hoe door jou over medebestuurders wordt gesproken, dit is beledigend en zonder enig greintje van respect. Zo gaan we niet verder.

Dit moet ons inziens vanmiddag het eerste punt van de agenda zijn.

Verder: We gaan ons niet aanpassen aan de ongepaste wil van Dick Schouw en kompanen. Beter is als we zelf met een plan voor de noodzakelijke vernieuwing komen en dat kan onder leiding van de nieuw door ons voor te stellen voorzitter Jan Zoetelief. Kortom: ja, we moeten ook als agendapunt spreken over het nieuwe voorzitterschap.

Ook moeten we het hebben over de oorspronkelijke motie van DS [Dick Schouw] en anderen, maar naar onze mening zoals die oorspronkelijk was. En de motie van wantrouwen moeten we niet bang voor zijn. We zijn er klaar voor! Dat geldt ook voor het unaniem niet meer vertrouwen hebben in Adriana Hernández als hb-lid.

Wat jij gisteren informeel hebt besproken met Dick en anderen heeft – hoe goedbedoeld ook van jou – geen geldigheid. Het gaat erom wat we vanmiddag tijdens de hb-vergadering bespreken.

Wij vertrouwen op een constructief overleg vanmiddag.

Met vriendelijke groet,

Theun, Jan Z, Marianne, Maurice, Hans en Frits

Wiersma kan zich niet herinneren dat ze het vertrouwen in Nagel expliciet hebben opgezegd. 'Feit is wel dat voorafgaand aan de bestuursvergadering is geopperd het vertrouwen in de partijvoorzitter op te zeggen.' De boodschap is duidelijk

voor Nagel: hij is zijn draagvlak en gezag kwijt in het bestuur. Mede op advies van secretaris Hylke ten Cate houdt hij zich de laatste weken van zijn voorzitterschap op de achtergrond. Zijn medebestuurssleden geven er geen ruchtbaarheid aan. Koopman: 'We wilden hem voor de buitenwacht niet te kakken zetten.'

Het bestuur is klaar met hem, maar het omgekeerde geldt ook. Nagel laat – nadat buiten hem om een in zijn ogen foutief bericht op de partijwebsite is geplaatst – weten dat hij niets meer met hen van doen wil hebben. 'Dat is uiteraard je goed recht,' schrijft vicevoorzitter Koopman hem op 15 juni, 'maar ik wil toch een beroep op je doen deze houding te laten varen. In de eerste plaats omdat de verschillen van mening niet persoonlijk, maar strikt zakelijk/politiek zijn. Alle bestuursleden hebben waardering voor het vele werk dat je voor 50PLUS hebt gedaan, je inzet en de bereikte resultaten. Allen hechten eraan met respect en waardering afscheid van elkaar te nemen. De meningsverschillen zouden we na de komende ALV eens stevig moeten uitpraten. Als het even kan met een goed glas erbij.'

Koopmans wens om de strijdbijl te begraven, is vooral ingegeven door de naderende ALV. Het zou 'rampzalig' zijn als het conflict tussen Nagel en zijn medebestuurssleden voor de leden 'zichtbaar en voelbaar' zou zijn tijdens het congres, schrijft hij. Nagel, die zich had voorgenomen verstek te laten gaan bij het congres, draait bij. 'In het partijbelang geef ik gevolg aan je oproep.' Nagel is er zaterdag 17 juni dus toch bij, maar houdt zich tijdens het congres opmerkelijk afzijdig. Koopman neemt de leiding die dag op zich.

Een van de agendapunten op de ledenvergadering is de opvolging van Nagel als partijvoorzitter. Het bestuur draagt uit zijn midden de zestigjarige Jan Zoetelief voor, in het dagelijks leven wethouder voor een lokale seniorenpartij in Nijmegen. Maar er zijn meer kandidaten, onder wie Dick Schouw. Zoetelief wint met 143 van de 257 uitgebrachte stemmen. Schouw

eindigt tot opluchting van de partijtop als derde met slechts 44 stemmen. Maar de vernieuwingscommissie, waar Schouw zo hartstochtelijk voor heeft gepleit, komt er. Met een staande ovatie danken de congresdeelnemers scheidend voorzitter Nagel voor zijn inzet.

Op het congres wordt in een besloten gedeelte openlijk een conflict uitgevochten tussen bestuurslid Adriana Hernández en de rest van het bestuur, dat van haar af wil. Net als bij haar royement in 2012 verdenkt het bestuur haar ervan onder één hoedje te spelen met haar man Dick Schouw en zijn kanteldenkers. Dat ze de Nederlandse taal nog niet helemaal machtig is, werkt daarbij misverstanden in de hand. Congresgangers zijn getuige hoe de door haar Spaanse tongval soms nauwelijks verstaanbare Hernández, gesteund door Schouw, verbitterd reageert op de verwijten die ze krijgt van haar medebestuursleden. Beide kampen uiten dreigende taal, kracht bijgezet door woeste handgebaren. Microfoons worden uit handen gerukt.

Tijdens een schorsing bereiken de partijen achter de schermen een deal. Hernández treedt terug als bestuurslid en ziet af van rechtszaken waar ze het bestuur mee gedreigd heeft. In ruil daarvoor zal het hoofdbestuur haar niets in de weg leggen om in haar woonplaats Den Bosch lijsttrekker te worden bij de gemeenteraadsverkiezingen. Na de schorsing leest Hernández een verklaring voor waarin zij afstand doet van haar plek in het bestuur.

Een kritische evaluatie

Voorzitter Jan Zoetelief vraagt het wetenschappelijk bureau de verkiezingscampagne te evalueren. In het bestuur van dat bureau zit ook senator Martin van Rooijen. Voorzitter Richard de Mulder: 'Hij was nooit op vergaderingen, maar nu

wel. Hij vond dat we dit niet moesten willen. Hij was waarschijnlijk bang voor kritiek op zijn persoon.’ De Mulder en de zijnen kijken of ze de evaluatie kunnen uitbesteden, maar het blijkt nog niet zo eenvoudig om een geschikt bureau te vinden dat op draagvlak binnen de partij kan rekenen. Uiteindelijk besluiten ze de klus zelf op te pakken. Voorzitter De Mulder, van huis uit hoogleraar informatica en recht, en experimenteel sociaal psycholoog Mark van Overveld nemen de taak op zich. De Mulder: ‘Ik was aanvankelijk tegen, want ik zag de kritiek al voor me: de slager keurt zijn eigen vlees. Ook wist ik dat we ons kwetsbaar zouden maken voor de toorn van degenen over wie het rapport kritisch zou zijn. Maar we vertrouwden op onze eigen professionaliteit en integriteit en zijn niet over één nacht ijs gegaan. We hebben alle betrokkenen naar hun mening gevraagd.’

De conclusies van het rapport zijn niet mals. Er wordt een gebrek aan professionaliteit, organisatie en communicatie tijdens de campagne geconstateerd. Die cocktail droeg bij aan de uitglijders van Henk Krol in de week van 21 februari en leidde ertoe dat de terugval van tien naar vier zetels niet meer hersteld kon worden. Ook is er kritiek op inhoudelijke keuzes in de campagne. De volledige focus op de AOW-leeftijd maakte de partij minder aantrekkelijk voor veel kiezers. ‘Emancipatie van ouderen, zelfbeschikking en erkenning van het enorme belang van (oudere) vrijwilligers zijn uiteindelijk mogelijk nog belangrijker dan de financiële speerpunten.’

Martin van Rooijen zou zijn huiswerk onvoldoende gedaan hebben. Intern had de partij al in een vroeg stadium besloten niet mee te doen aan de CPB-doorrekening van het verkiezingsprogramma. In zekere zin hadden ze weinig keus: de benodigde gegevens moesten al bij het CPB worden aangeleverd voordat 50PLUS überhaupt aan het opstellen van een programma begonnen was. In plaats daarvan zou Van Rooijen met twee partijgenoten zorgen voor een eigen doorrekening, zo

was in december afgesproken. 'Pas op 23 februari verscheen een ogenschijnlijk haastig in elkaar gezet dekkingsplan dat geen aandacht meer heeft ontvangen.'

Ook partijvoorzitter Nagel moet het ontgelden in het rapport. Het besluit om de AOW-leeftijd naar vijfenzestig tijdens de campagne plotseling tot breekpunt te verklaren, was volgens het rapport in strijd met eerdere besluiten op de algemene ledenvergadering en 'tegen de wil van Henk Krol en de rest van de kandidaten en het strategisch beraad in'. Ook het uitzenden van het campagnefilmpje over de AOW-leeftijd zou Nagel erdoor hebben gedrukt. Lijsttrekker Krol was door het team onvoldoende voorbereid op de persvragen die hierop volgden. Het waren Nagel en Van Rooijen geweest die hem hadden weggehouden bij de persconferentie waarin ze tekst en uitleg gaven over zijn uitglijders. 'De pers bleef echter vooral naar hem, de lijsttrekker, vragen. De persconferentie maakte daardoor een chaotische en enigszins paniekerige indruk.' Krol had tijdens de campagne regelmatig ondersteuning en begeleiding gemist. Omdat reisschema's regelmatig niet klopten had hij in arren moede uiteindelijk zijn eigen chauffeur en een persoonlijk ondersteuner aangetrokken.

Voor de campagne was circa twee ton beschikbaar geweest in de partijkas en een vergelijkbaar bedrag in de kas van de Stichting Vrienden van 50PLUS. Dat tweede fonds werd beheerd door de partijvoorzitter die het besteedde aan dagblad-advertenties en tv-spotjes. 'Ook binnen deze beperkte mogelijkheden maakte Jan Nagel de dienst uit, onder meer voor wat betreft de uitzendtijdstippen en zenders van de spotjes.'

Een conceptversie van het rapport, met de spelfouten er nog in, lekt uit. *Geheim rapport: chaos 50PLUS-campagne* kopt *NRC Next* op 17 november. Volgens opsteller Richard de Mulder was het rapport gelekt door een hoofdbestuurslid, maar een naam wil hij niet noemen. 'Iemand die nog wat te verhapstukken had met mensen die er niet zo goed uitkwamen.'

Als ambtelijk secretaris was Simon Geleijnse nauw betrokken bij de verkiezingscampagne. Volgens hem is er maar één reden dat het misging. ‘Er was geen leider in de campagne. Een duidelijke hiërarchie ontbrak en daardoor werd het chaotisch.’ Doordat Toine Manders, formeel campagneleider, vanwege een hartoperatie maar beperkt inzetbaar was, moest nog meer worden geïmproviseerd. ‘Nagel speelde een grote rol in de campagne en voerde een enorme druk uit op de lijsttrekker, die zelf van nature geen baas en leidinggevende is.’

Partijvernieuwing

De op het congres van juni 2017 ingestelde partijvernieuwingscommissie gaat aan de slag. Nu er een nieuw hoofdbestuur is aangetreden, besluit de commissie niet te veel achterom te kijken maar constructief mee te denken hoe het in de toekomst beter kan. Voorzitter Chris Spooren: ‘De leden zijn het hoogste orgaan in een partij. Wij wilden dat zij het weer voor het zeggen kregen. We constateerden bovendien dat de partijorganisatie te groot was. De twaalf provinciebesturen waren nauwelijks te bemensen. Er was veel verloop en de mensen die overbleven stapelden functie op functie om de gaten te vullen. Ons advies was: maak vier regiobesturen en geef de voorzitters ervan een plek in het hoofdbestuur. Zo organiseer je een slagvaardig bestuur dat binding heeft met de regio’s.’

In haar rapport pleit de commissie voor het scouten en ontwikkelen van talent binnen de partij in plaats van steeds nieuwe mensen ‘van straat te plukken’. De commissie benadrukt hierbij het onderscheid tussen bestuursfuncties en politieke functies. Een volksvertegenwoordiger dient immers over andere kwaliteiten te beschikken dan een bestuurder van een vereniging. Een speciale scoutingcommissie moet de talenten

opsporen, waarna ze een passende training krijgen. Beginners leren algemene politieke vaardigheden en voor gevorderden moet er een topkadertraining komen. Een onafhankelijke commissie selecteert vervolgens kandidaten voor de kieslijsten. Spooren: ‘We hadden goede mensen die door al het gedoe geen lid meer zijn. Train ze en geef ze perspectief. Dan houd je ze.’

Om de vijver waaruit gevestigd kan worden te vergroten, is ledenwerving en -behoud van groot belang. De commissie komt met een waslijst aan ideeën, variërend van het organiseren van allerhande bijeenkomsten en activiteiten tot het beter benutten van verkiezingscampagnes, waar nieuwe leden een mooie bijvangst kunnen zijn. Om leden vast te houden moet de partij meer contact met ze onderhouden en ze meer inspraak geven, bijvoorbeeld bij het benoemen van commissies en bij het vaststellen van verkiezingsprogramma's. Een ander aandachtspunt is communicatie: dit vraagt om heldere afspraken en fracties en partij moeten naar buiten toe met één mond spreken. Tot slot meent de commissie dat de handreiking integriteit aan een opfrisbeurt toe is en dat een vertrouwenspersoon dient te worden aangesteld.

Volgens Spooren, die het rapport in oktober 2018 aanbiedt aan het hoofdbestuur, is er weinig gedaan met de aanbevelingen. ‘Ieder hoofdbestuurslid adopteerde een van de thema's. Robert Gielisse is aan de slag gegaan met ledenwerving en -behoud, maar de rest is in het slop geraakt omdat het hoofdbestuur gaandeweg leegliep. De bestuursleden die overbleven, hadden het te druk met dagelijkse besommeringen.’

Een mes? Een hele bestekla!

De in juni 2017 benoemde voorzitter Jan Zoetelief slaagt er niet in de rust terug te brengen in de partij. Sterker: hij wordt

al snel zelf mikpunt van kritiek. Hij krijgt het verwijt te veel op eigen houtje te opereren en te veel macht naar zich toe te trekken. Bestuursvergaderingen verlopen in een ruzieachtige sfeer en er wordt met royementen gedreigd. De tijd die hij aan de partij kan besteden is beperkt, omdat hij het combineert met het wethouderschap in Nijmegen, een fulltimebaan. Op dinsdag moet hij in Nijmegen zijn voor de collegevergadering van B&W, waardoor hij bij de fractievergaderingen in Den Haag regelmatig verstek laat gaan. Soms laat hij zich vervangen door vicevoorzitter Koopman. Volgens secretaris Ten Cate was de vicevoorzitter en medeoprichter altijd een centrale figuur gebleven. 'Hij bepaalde alles.' In het vorige bestuur had dat eens tot een clash tussen hem en Koopman geleid. Ten Cate had hierop aangekondigd op te stappen en Nagel was eraan te pas gekomen om de boel te sussen. Nagel: 'Koopman maakte zich onmogelijk binnen de partij door arrogant en dictatoriaal optreden. Hij zei zomaar dat Hylke moest opstappen. Die brand wist ik met moeite te blussen.'

Zoetelief slaagt er met zijn bestuur onvoldoende in de daling in het ledental om te buigen. Ook de boekhouding heeft het bestuur niet op orde, luidt het verwijt van de financiële controlecommissie van de partij. Deze wil de leden daarom adviseren de jaarrekening over 2017 af te keuren. Onder meer de verantwoording van de financiën van het wetenschappelijk bureau zou niet deugen.

Zoetelief, eerder actief voor de PvdA, wil de partij een linkser profiel geven en begeeft zich hiermee in het vaarwater van politiek leider Krol. Al snel heeft de partijtop spijt Zoetelief ooit te hebben voorgedragen en willen ze van hem af. De eerste formele mogelijkheid daarvoor is de ledenvergadering van mei 2018, want dan loopt de bestuurstermijn van het zittende bestuur af. De leden kiezen op dat moment een nieuw bestuur en besluiten dan dus ook over de eventuele verlenging van Zoeteliefs voorzitterschap.

In *De Gelderlander* analyseert Zoetelief achteraf hoe snel de steun voor hem in 2018 afbrokkelde. ‘In de derde week van februari belde Henk Krol: “Jan, kun jij even naar de Jaarbeurs komen in Utrecht?” Lunch, broodje. Henk vraagt: ga jij weer op voor het voorzitterschap? Ik zei dat ik dat wilde doen. Ik kreeg een hand van hem. “Jan, wij kunnen goed met elkaar samenwerken, wij kunnen door één deur. Hartstikke fijn!” Nog geen drie weken later kreeg ik weer telefoon. Ik moest meteen naar Den Haag. Ik kwam bij Henk op de kamer. Ons Eerste Kamerlid Martine Baay zat er. Ze zei: “De fracties in Eerste en Tweede Kamer hebben overleg gehad, met Jan Nagel erbij. We gaan jou níét steunen als kandidaat voor het voorzitterschap.” Henk Krol zat erbij en zei niets.’

Krol probeert hem te bewegen vrijwillig op te stappen. Zoetelief twijfelt, schuift de beslissing voor zich uit en zet uiteindelijk de hakken in het zand. Dat Krol van hem af wil, is verklaarbaar, blikt vicevoorzitter Koopman terug. ‘Zoetelief was niet tevreden over Krols optreden. Hij vond hem inhoudelijk zwak en liet dat merken.’ Het was terechte kritiek, volgens Koopman. ‘Krol was politiek weinig standvastig en inhoudelijk wist hij van niks.’ Zoetelief had volgens Koopman duidelijke opvattingen waar de partij naartoe moest. ‘Als partijvoorzitter mag je de inhoudelijke lijn bewaken, maar de fractie vond dat lastig.’ Het verwijt dat Zoetelief te beperkt beschikbaar was, vindt Koopman maar deels terecht. ‘Je kunt van een onbetaalde partijvoorzitter niet verwachten dat hij fulltime klaarstaat voor de partij.’

Volgens Koopman had ook Nagel nog een rekening te vereffenen met Zoetelief, die zich in het vorige bestuur op zijn verzoek had geschaard achter het verzet tegen Nagel. ‘Toen Zoetelief hem opvolgde, kreeg hij daarom geen schijn van kans.’ Nagel stelt echter dat hij in het begin nog alle vertrouwen had in zijn opvolger. ‘Hij maakte een goede indruk in de gesprekken en had ervaring. Maar hij ging als voorzitter te

veel zijn eigen gang en kon de zaak niet goed bij elkaar houden. Krol heeft toen het vertrouwen in hem opgezegd.'

Intussen loopt de spanning binnen het bestuur op. Er zijn twee kampen ontstaan: aan de ene kant het vijf koppige dagelijks bestuur onder leiding van Zoetelief dat wekelijks vergadert over lopende zaken en aan de andere kant de drie overige leden die zich buitengesloten voelen. Over elk punt van enig belang moet gestemd worden. De kampen schrikken er niet voor terug om advocaten in de arm te nemen om eenmaal genomen besluiten weer terug te laten draaien. Waarop onvermijdelijk discussie ontstaat over wie die juridische bijstand moet betalen. Zoetelief, over de drie die zich buitengesloten voelden: 'Ik zei: kom erbij, help ons, *be my guest*. Dat wilden ze niet. Dat ging van kwaad tot erger. Op een gegeven moment vroeg ik: willen jullie ons helpen of tegenwerken? Ik zag een netwerk van mensen rond dit gezelschap ontstaan. We hadden voorzien dat de drie trammelant gingen maken, vlak voor de ledenvergadering. Er kwamen drie brieven. Zij wilden ermee stoppen en legden de schuld bij ons neer.'

Op maandag 14 mei krijgt Zoetelief telefoon van penningmeester Hans Cornet. Zoetelief: 'Het was hem te veel geworden. Hij werd ervan beticht dat de begroting onjuist was, dat er geld verduisterd was. We hadden de beste begroting ooit! Ik ben die avond gaan rondbellen en we besloten om nog voor twaalfen allemaal het bijltje erbij neer te gooien. Dan zou iedereen gelijk zijn en zou iedereen demissionair zijn. Wat gebeurde? Een minuut voor twaalf diende Hylke ten Cate zijn briefje niet in en bleef hij als enige aan. Hij vormt nu in zijn eentje het bestuur.'

Ten Cate: 'Ik had bedacht: wat als ik me nou eens niet terugtrek? Dan kon ik als enig overgebleven bestuurslid in alle rust de ledenvergadering voorbereiden.' Hij laat de deadline van middernacht passeren na dit scenario met een aantal partijgenoten te hebben doorgesproken. Achteraf wordt ge-

speculeerd over de betrokkenheid van Nagel die via zijn vertrouweling Ten Cate weer greep op de zaak zou willen krijgen. Ten Cate ontkent met klem. 'Nagel heb ik er even buiten gelaten. We hebben er geen contact over gehad. Nee kom, het was mijn eigen besluit.'

De volgende dag belt hij Zoetelief en deelt de verbaasde demissionaire voorzitter mee dat hij is aangebleven. Ten Cates eenmansbestuur zal van korte duur zijn, want op 26 mei 2018 zal de ledenvergadering een nieuwe voorzitter kiezen. Zoetelief voelt zich verraden. 'Zeg maar gerust dat ik een soort bestekla in mijn rug heb.' Toch houdt hij vooralsnog vast aan zijn kandidatuur. 'Als ik weg zou gaan, zou iedereen geroepen hebben dat die kritiek op Zoetelief wel terecht was. Als ik het straks niet red, kan ik zeggen dat ik mijn best heb gedaan.'

Handgemeen

Niet alleen in het hoofdbestuur, ook bij de Overijsselse partijafdeling lopen de spanningen in mei 2018 hoog op. Een ledenvergadering in buurthuis de Ark in Deventer loopt op 5 mei zelfs uit op een opstootje. Dit zou het gevolg zijn van een felle machtsstrijd bij de vorming van een nieuw regionaal afdelingsbestuur. Tijdens de vergadering zorgen twee partijgenoten, Piet van 't Wout en erelid Rob Freriks, voor irritatie door voorzitter Leendert Lodder voortdurend in de rede te vallen en onophoudelijk kritiek te uiten op het bestuur. Lodder, een week later in regionale krant *De Stentor*: 'Ze zijn het oneens met de koers van het bestuur. Een van hen ziet aankomen dat hij niet wordt voorgedragen als kandidaat voor de Statenverkiezingen en daar is hij het niet mee eens. Dat mag, maar je kunt niet een hele vergadering verstoren.'

De voorzitter wil de twee de zaal uit hebben, maar die laten zich de mond niet snoeren. Omdat ze weigeren te ver-

trekken, besluiten de overige vijftientig leden een andere vergaderzaal in het buurthuis te zoeken om daar hun overleg voort te zetten. Bij de ingang van die kamer komt het tot een handgemeen. Oud-militair Fred Kerkhof, fractieleider in de Overijsselse Staten, staat naar eigen zeggen toevallig in de deuropening als de twee oproerkraaiers eraan komen. Hij besluit ze er niet door te laten. Freriks, oud-kroegbaas uit Enschede, gebruikt daarop geweld, vertelt Kerkhof aan de krant. ‘De bril werd van mijn gezicht geslagen en daarna kreeg ik een stomp in mijn rug.’ Kerkhof werkt de twee mannen vervolgens naar buiten. ‘Ik heb alleen geduwd, maar zeker niet geslagen.’

Mede op verzoek van de beheerder van het buurthuis wordt de politie erbij gehaald en er volgen aangiftes wegens mishandeling en huisvredebreuk. Freriks, tegen wie drie mensen aangifte doen, laat de krant per e-mail weten dat niet alleen dóór hem, maar ook tégen hem geweld is gebruikt. Zo zou hij ‘met grof geweld’ naar achteren zijn geduwd en bij de keel zijn gegrepen, in het gezicht geslagen en tegen de grond gewerkt. Piet van ’t Wout onderschrijft de lezing van zijn kompaan. ‘Fred Kerkhof duwde Rob met grof geweld naar achteren en greep hem bij de keel. Toen sloeg de vlam in de pan. Rob wilde zich uiteraard verdedigen en sloeg terug. Zijn neus bloedde en zijn kostuum van 600 euro raakte beschadigd.’

Lodder over Freriks: ‘Hij kwam in zijn trouwpak naar de vergadering. Hoe ziek ben je dan?’ De opmerkelijke kledingkeuze lijkt geen toeval. Volgens Freriks zelf ligt de kiem van het conflict namelijk in de privésfeer. Zijn ex-vrouw en partijgenoot, Jeannette de Caluwé, zou het provinciale partijbestuur tegen hem hebben opgezet als wraak voor hun scheiding. Ook De Caluwé krijgt die avond klappen van Freriks, zien omstanders. Zelf zegt hij daar niets van te weten: ‘Toen ik werd aangevallen heb ik me verdedigd. Wie ik heb geraakt weet ik niet.’ De Caluwé wil in de krant niet reageren, maar

volgens Lodder is er van wraakneming door haar, zoals Freriks suggereert, geen sprake. Na de veroordeling van Freriks wordt hem zijn erelidmaatschap ontnomen, voor hem aanleiding om zijn partijlidmaatschap op te zeggen.

Geert Dales

Als in maart 2018 duidelijk wordt dat Krol Zoetelief niet meer steunt, heeft hij al een opvolger voor hem op het oog: Geert Dales. Krol acht de voormalig vvd'er bij uitstek geschikt om ruzies in de partij de kop in te drukken en korte metten te maken met leden die elkaar te vuur en te zwaard bestrijden over de partijstructuur en de reglementen. Hij vertelt hem over de problemen met Zoetelief, nodigt hem uit voor een kennismaking met de fractie en haalt hem over zich kandidaat te stellen.

Dales heeft de nodige bestuurlijke ervaring, maar is zelf niet vrij van controverse. In 2000 wordt hij voor de vvd wethouder Financiën in Amsterdam en krijgt forse kritiek omdat hij de kosten van de aanleg van de Noord/Zuidlijn te laag zou voorspiegelen om het project erdoor te krijgen. Na zijn burgemeesterschap van Leeuwarden wordt hij in 2007 bestuursvoorzitter van Hogeschool Inholland. In de media verschijnen berichten over gesjoemel met diploma's en gerommel met declaraties. Onderzoeken van onder meer de onderwijsinspectie pleiten hem vrij, maar na onenigheid met de raad van toezicht vertrekt hij. Als gevolg van alle verwickelingen raakt hij in een jarenlange depressie.

Intussen voelt hij zich niet meer thuis bij de vvd. Het gebrek aan debat in de partij staat hem tegen. De volgzzaamheid aan de partijleiding hoort wat hem betreft niet bij een liberale partij. Het politieke dier zoekt een nieuw nest. Bij de sp staat de kadaverdiscipline hem tegen, de Partij voor de Dieren is

hem te sektarisch, voor de ChristenUnie mist hij het geloof. Nadat hij diverse partijen van zijn lijstje heeft geschrapt, blijft 50PLUS over. In 2016 zegt hij zijn VVD-lidmaatschap op en sluit zich aan bij de seniorenpartij. Niet dat hij het met al hun standpunten eens is. Zo acht hij verlaging van de AOW-leeftijd naar vijfenzestig jaar onhaalbaar. In 2018 prijkt Dales' naam op de lijst van de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam, als lijstduwer.

Voor het partijvoorzitterschap melden zich naast Zoetelief en Dales verschillende kandidaten. Krol laat er als lid van de screeningscommissie geen misverstand over bestaan naar wie zijn voorkeur uitgaat. 'Het moest en zou Dales worden,' zegt Maurice Koopman, voorzitter van die commissie. 'Ik vond dat Zoetelief en de anderen een eerlijke kans moesten krijgen, maar Krol wilde dat voorkomen.' Koopman krijgt een telefoontje van de partijleider met het verzoek langs te komen. 'De fractie heeft besloten dat jij lijsttrekker moet worden voor de Europese verkiezingen. Ik ken je ambities op dat gebied en heb je voorgesteld,' laat Krol een stomverbaasde Koopman weten. 'En Toine Manders dan?' Daar zit volgens Krol niet veel fut meer in omdat hij kwakkelt met zijn gezondheid en zich nauwelijks heeft gemanifesteerd binnen de partij. 'Ik ben zeer vereerd, dank je wel,' reageert Koopman verbluft. Als hij thuis aan zijn vrouw vertelt over het gesprek met Krol, barst ze in lachen uit. 'Die is iets anders van plan.' Volgens Koopman was het aanbod volkomen uit de lucht gegrepen. 'Zijn bedoeling was me te paaien zodat ik mijn verzet tegen Dales zou opgeven. Naarmate ik meer contact met Dales had, was ik minder gecharmeerd van hem. Bovendien kende ik inmiddels zijn reputatie.' Een van de bronnen daarvoor is Koopmans zoon, die zich als dagblad-journalist heeft verdiept in Dales' handel en wandel en die steil achteroverslaat als hij hoort dat hij in de race is voor het voorzitterschap van zijn vaders partij.

Nagel is ook bekend met de problemen die Dales in eerdere functies heeft gehad. 'Ik wist dat het geen gemakkelijke man was. Daar stond tegenover dat hij zware functies had vervuld en dus bepaalde capaciteiten had. Hij was goed gebekt en maakte een goede indruk in de sollicitatiegesprekken. Hij was op dat moment zonder meer onze beste kandidaat.'

Hoewel vier voorzitterskandidaten door de screening komen, blijft uiteindelijk alleen Dales over. Jan Zoetelief trekt zich vijf dagen voor de verkiezing terug omdat er 'te veel op de man wordt gespeeld' binnen de partij. Een paar dagen later trekt ook Nico Vos uit Den Helder zich terug. Hij stelt dat Dales 'geparachuteerd' is door de partijtop. Op de zaterdagochtend van de stemming op 26 mei 2018 geeft ten slotte ook Alfons Leerkes zijn kandidatuur op. Hij wil dat de partij eenheid uitstraalt en zegt zich uit eigen beweging te hebben teruggetrokken.

Hoewel Dales als enige kandidaat is overgebleven, wordt er tot zijn verbazing toch gestemd op deze drukst bezochte partijvergadering ooit. Hij krijgt 182 van de 258 stemmen, waarna hij het congres toespreekt. 'Ik voel het als een grote en serieuze verantwoordelijkheid, maar ik ben ook wel blij dat ik weet dat er tegenstemmen geweest zijn. Dat beschouw ik als een grote opdracht. Ik heb veel steun, maar ook mensen die ik nog moet overtuigen.' Onder hen veel 50PLUS'ers met een sociaaldemocratische inslag. Zal de oud-VVD'er voldoende oog hebben voor ouderen met een kleine beurs?

Dales treft naar eigen zeggen een organisatorische rommel aan als hij aanvangt met zijn werkzaamheden. 'Amateuristisch en chaotisch. Een bureautje van anderhalve man en een paardenkop. Houtje-touwtje administratieve systemen. Gebrekkige archivering. Een rommelig en smoezelig partijkantoor waar sleetse gordijnen in de partijkleur scheef voor de ramen hingen.' Hij spant zich in om de contacten tussen de politieke tak van de partij (de volksvertegenwoordigers) en

de vereniging (bestuur en partijkantoor) aan te halen. Veel 50PLUS-volksvertegenwoordigers blijken nog nooit op het partijkantoor op de Kneuterdijk te zijn geweest. Van de Kamerleden laat alleen Krol zich er weleens zien.

‘Als een heks naar de brandstapel’

‘Wij hadden vanavond met de kleinkinderen kunnen spelen. Met de hond wandelen. Een potje kunnen tennissen. Of desnoods naar *Droomhuis gezocht* bij Omroep Max kunnen kijken. Maar wij zitten hier. In een vergaderzaal druk te wezen met onszelf. En wat zijn we dit allemaal zat!’ Het is donderdagavond 29 november 2018. Plaats van handeling is Driebergen, waar partijvoorzitter Dales de ingelaste ledenvergadering toespreekt die de strubbelingen in het zevenkoppige partijbestuur moet beslechten. Vier bestuursleden, onder wie Dales, willen af van drie ‘slecht functionerende collega’s’. De drie in kwestie willen op hun beurt de voorzitter en diens medestanders weg hebben vanwege ‘machtsmisbruik’.

Dales plaatst de ontstane problemen voor zijn gehoor in een breder perspectief. Hij hekelt de cultuur van roddel en achterklap binnen de partij en citeert uitvoerig uit mailverkeer waarin hij door bestuurs- en partijleden wordt uitgescholden en geïntimideerd. De ellende was al begonnen voordat hij goed en wel met zijn voorzitterschap gestart was. Zo kregen fractieleiden vijf dagen na het aantreden van Dales een mail van een 50PLUS-raadslid in een grote gemeente:

Onze nieuwe voorzitter Pipo (‘Pipo Parlement Dales’) wil mij via zijn VVD-vriendjes in de shit helpen. Waar zijn wij GVD mee bezig. Wat is hier GODVERDOMME aan de hand. Ik heb de gegevens niet van Pipo, dus stuur maar door. Maar ik hoef geen antwoord van deze rat.

Dales' echtgenoot heeft een intimiderende anonieme dreigbrief op hun privéadres ontvangen. 'Of hij mij er even toe wilde bewegen op te krassen.' De voorzitter ziet bovendien een structureel bestuursprobleem in de partij. Willekeur en vriendjespolitiek zijn volgens hem schering en inslag en hij pleit dan ook voor een onderzoek naar een andere manier om de top te selecteren, te benoemen en te ontslaan.

Vanavond besluiten de leden over het lot van drie zittende bestuursleden: Henk Jan Verboom, Helena Bosch en Marc van Rooij. Het drietal functioneert volgens Dales al een tijdje niet goed meer. Verboom woont in Italië en zou maar zelden bij de vergaderingen aanwezig zijn. De ondermaatse inzet van de drie zou hen er niet van weerhouden de andere partijleden te bestoken met beledigingen. Ook zouden ze vertrouwelijke informatie lekken naar de pers. Dales wil 'rust in de tent, loyaliteit en eensgezindheid'. De drie moeten weg.

Vlak voor de start van de vergadering zegt Helena Bosch zich te voelen 'als een heks die naar de brandstapel wordt gebracht'. Zij en de andere twee dissidenten zijn volgens haar compleet verrast door het voornemen hen af te zetten. 'Geert Dales is een koude man zonder enige empathie.' Ja, ze heeft zich weleens lelijk over hem uitgelaten, nare dingen over hem rondgemaild, hem 'pathologische leugenaar' genoemd en gezegd dat er beter te onderhandelen valt met de Taliban dan met hem. 'Maar toen was ik boos en verdrietig.'

Verboom meent dat 'Geert Dales beter nooit binnengelaten had kunnen worden' en dat het viertal zich niet houdt aan de partijstatuten en -reglementen en volledig op eigen houtje regeert. Hij erkent zelden aanwezig te zijn bij vergaderingen. 'Maar als ik straks gepensioneerd ben, heb ik alle tijd.' Verboom, die zijn voorzitter eerder vergeleek met Stalin, vindt dat nog steeds een treffende vergelijking. 'Het achterhouden van informatie, dat is ook in die tijd gebeurd.' Hij doelt onder meer op een onderzoek naar de financiële rapportage van

de partij over 2017, verricht in opdracht van de algemene ledenvergadering. Uit het kritische rapport blijkt financieel van alles mis te zijn: zo heeft de partij zich niet laten controleren op alle verplichtingen die samenhangen met haar ANBI-status en zijn giften in natura niet opgenomen in de administratie. Dales besloot dit rapport binnenskamers te houden. De gebruikte methodiek was volgens hem ‘brandhout’ en verspreiding ervan zou schade aanrichten aan zijn voorgangers. Op kritische vragen van Verboom, Bosch en Van Rooij had hij geïrriteerd gereageerd.

Dales weet zich in de strijd verzekerd van de steun van partijleider Krol, die stelt: ‘In het verleden was het veel te veel pappen en nathouden. We waren steeds maar bang voor het imago van vechtende oudjes, dus gebeurde er niets. Dales stelt nu orde op zaken, het werd tijd.’ Krol doet tijdens de speciale ledenvergadering een oproep om de eenheid te bewaren en samen te werken aan een goed imago van 50PLUS. Na zijn emotionele speech besluit het trio de eer aan zichzelf te houden. Onder luid gejoel dienen ze hun ontslag in. Een opgeluchte Dales noemt de ontknoping hoopgevend voor de toekomst van de partij. ‘Daar heb ik respect voor. En ik zal ook naar mezelf kijken, hoe ik het voortaan beter kan doen.’

De drie zijn niet de eersten, noch de laatsten die het oorspronkelijk negenkoppige bestuur verlaten. Om verschillende redenen waren eerder al drie leden opgestapt. Een vanwege zijn gezondheid, een ander kon het bestuurswerk niet langer combineren met een drukke baan, een derde was gevraagd te vertrekken wegens lekken. Na het collectieve vertrek van het trio verlaten nog twee leden het bestuur. Een van hen wegens ontevredenheid over het voorzitterschap van Dales.

10.

Viermansfractie

Vanaf september 2014, toen hij Baay verving, had Henk Krol alleen in de Kamer gezeten. Dat was hem eigenlijk wel goed bevallen, want een fractie leiden was niet zijn grootste kwaliteit en liefhebberij. Sinds de verkiezingen van maart 2017 zijn ze met zijn vieren: Krol, Sazias, Van Brenk en Van Rooijen. Een aantal waarmee ze een beetje tussen tafellaken en servet zitten, wat het leidinggeven er niet makkelijker op maakt. Bij de grote fracties in de Kamer is het in zekere zin eenvoudiger: daar ligt het primaat bij de woordvoerders en wordt niet alles in de hele fractie besproken.

Op maandag bespreekt Krol de fractievergaderingen voor met ambtelijk secretaris Simon Geleijnse. Krol: 'We identificeerden wat gevoelig lag en bedachten waar we op uit wilden komen. Vaak lukte dat zo geruisloos dat mijn fractiegenoten het niet eens in de gaten hadden.' Hij opent de overleggen en loodst de fractie door de agenda. Verder merken zijn fractiegenoten en medewerkers weinig van zijn leiding. Niet zelden is hij aan het *swipen* en twitteren op zijn telefoon, terwijl de anderen doorgaan met het overleg. Soms schuurt en knettert het, maar ook dan onderneemt de voorzitter zelden actie, merkt Geert Dales die als partijvoorzitter bij de frac-

tie-overleggen aanschuift. ‘Soms dreigde het uit de hand te lopen, waarop de andere deelnemers Henk vroegen of hij als voorzitter niet eens in zou grijpen.’ Ook Geleijnse ziet tijdens de overleggen hoe Krol iedereen te vriend wil houden. ‘Hij kan niet hard zijn en wil geen nee verkopen. Dat is zijn natuur. Hij liet zijn gezag alleen gelden als uitiem redmiddel. Dan kon hij met de vuist op tafel slaan. Soms was de daarbij getoonde emotie oprecht, vaak was het een kwestie van functioneel kwaad worden. “Als het niet op een andere manier lukt, moet je maar kwaad worden,” adviseerde ik hem soms.’ Krol zet dan op de juiste momenten zijn toneelvaardigheden in. Politiek is tenslotte ook theater. Maar soms raken zaken hem echt en is de emotie oprecht. Geleijnse: ‘Alles rondom rechten voor lhbt’ers bijvoorbeeld, dan kwam het uit zijn ziel.’

De meeste fractie-overleggen verlopen in een prima sfeer. Er worden serieuze discussies gevoerd, vaak langs de ideologische scheidslijnen binnen de fractie. Sazias en voormalig PvdA’er Van Brenk vormen samen de linkervleugel. Oud CDA’er Van Rooijen is rechtser, neemt duidelijke standpunten in en zet daarbij soms zijn hakken in het zand. Krol is minder rechts dan je op grond van zijn VVD-roots zou denken. Krol: ‘We vulden elkaar fantastisch aan. Elke fractievergadering maakten mensen elkaar wakker, we kwamen er altijd uit.’

Nagel: ‘Onze knuffel-Henkie was niet iemand die inhoudelijk zijn stempel zette. Hij vroeg wat de anderen vonden en was het vaak eens met wie hij het laatst gesproken had.’ Krol beschouwt zichzelf als een ‘aartswijfelaar’, maar zijn nogal flexibele houding is ook het gevolg van zijn rolopvatting. ‘Er zitten te veel mensen in de politiek om hun eigen ideeën te verwezenlijken. Dan ben je geen volksvertegenwoordiger, dan ben je politicus.’ In zijn optiek sluiten die rollen elkaar uit en bij welke zijn voorkeur ligt, is duidelijk. ‘Ik kom te veel politici in Den Haag tegen en te weinig volksvertegenwoordigers.’

Zolang het stemgedrag van de fractie maar in lijn is met het verkiezingsprogramma, is hij tevreden.

Dales: ‘Krol had meestal geen standpunt, wachtte af om te bepalen waar hij het best kon aanhaken. Hij keek daarvoor vaak naar mij en hoopte dat ik hem een duwtje gaf, wat ik soms ook deed.’ De partijvoorzitter waakt er echter voor zich te veel met de politieke koers te bemoeien, dat is aan de fractie. Wel denkt hij vanuit zijn bestuurlijke ervaring mee over strategie en tactiek. Of hij probeert de fractie via de band van zijn gelijk te overtuigen bijvoorbeeld door minister Sigrid Kaag van Buitenlandse Handel uit te nodigen om de fractie te overtuigen van het nut van het CETA-verdrag, een vrijhandelsakkoord tussen de EU en Canada. Krol weten ze voor het akkoord te winnen, maar omwille van de eenheid in de fractie stemt hij toch met de rest mee, die tegen blijft.

Hoewel de fractie nu uit vier mensen bestaat, blijft Krol in de media het gezicht van de partij. Dit tot toenemende frustratie van zijn fractiegenoten. Sazias: ‘Zijn woordvoerder regelde van alles voor Henk, maar liet ons links liggen. We hebben dat aan de orde gesteld in de fractie, maar er veranderde weinig.’ Krol ziet dat anders: ‘Ik heb journalisten talloze malen doorverwezen naar mijn fractiegenoten. Maar dan zeiden ze: we willen jou vanavond in de studio of niemand.’ Als hij een dagbladjournalist verwijst naar Van Brenk, blijkt dat geen oplossing. Krol: “‘Vindt Henk dat ook?’” had hij haar gevraagd en schreef vervolgens: “Henk Krol vindt...”

Kinderpardon

Doordat de fractie het inhoudelijk meestal eens wordt, stemmen ze zelden verdeeld. Dat dreigt wel te gebeuren bij een heet hangijzer: het kinderpardon. Bij deze regeling mogen kinderen van afgewezen asielzoekers die al lang in Nederland wonen

hier blijven. Sazias heeft ooit gedemonstreerd vóór zo'n kinderpardon en kan het niet met haar geweten in overeenstemming brengen om nu tegen te stemmen. 'Je land ontvluchten is niet niks. Zeker voor kinderen die al heel lang in Nederland wonen of hier zelfs geboren zijn, is terugsturen onmenselijk. Ze zijn hier geïntegreerd en spreken soms de taal van hun land van herkomst niet.' Sazias beschouwt hen als slachtoffers van onze stroeve asielprocedures en pleit ervoor het kinderpardon te steunen. 'Dat wil onze achterban niet,' werpen haar fractiegenoten tegen. Sazias: 'Ik vond dat een dooddoeener.'

Haar collega's vinden dat ze bij de opstelling van het verkiezingsprogramma aan de bel had moeten trekken. Nu komt ze ermee als mosterd na de maaltijd. In het verkiezingsprogramma staat dat uitgeprocedeerde asielzoekers zonder uitzondering worden teruggestuurd naar het land van herkomst. Ze wijzen haar op de keerzijden van een kinderpardon: je belooft kansloze asielzoekers die hun procedure hebben gerekt. Ze geven Sazias te verstaan dat ze een probleem met hen heeft als ze haar gang gaat. Het loopt hoog op. Van Brenk: 'Ze zei een uitzonderingspositie bedongen te hebben op dit onderwerp, maar dat lag nergens vast en Henk deed er moeilijk over.' Zelf vindt Van Brenk de kwestie ook lastig. 'Waar beslis je over? Het is heftig en raakt je sociale hart. Er zit best een harde VVD-rand binnen 50PLUS.' Maar Van Brenk is het ook met de rest van de fractie eens dat ze consequent moeten zijn en in lijn moeten handelen met het verkiezingsprogramma en eerder stemgedrag.

Krol: 'Léonie moest huilen omdat ze haar zin niet kreeg. Jammer, want daar was de discussie niet mee gediend.' Volgens Krol was de intentie van iedereen in de fractie hetzelfde: voorkomen dat kinderen misbruikt worden. 'Waar help je ze mee? Sommigen worden vooruitgeschoven om vervolgens familie deze kant op te krijgen. We waren bang voor een aanzuigende werking.' Uiteindelijk kiest Sazias een tussenweg: ze

besluit weg te blijven bij de stemming. Achteraf heeft ze spijt. ‘Het was onervarenheid en ik heb ervan geleerd. Nu zou ik gewoon voor het pardon stemmen.’

Zo leren de nieuwe Kamerleden het vak met vallen en opstaan. Van Brenk: ‘In mijn vorige functie als vakbondsvoorzitter kwam ik vaak in de Kamer en begreep dan niet dat Kamerleden veel inhoud en techniek niet onder de knie hadden. Tot ik zelf ondervond hoeveel je als parlementariër op je bord krijgt: van drones tot Schiphol en van water en arbeidsmarkt tot armoede en schulden. Je moet keuzes maken, anders doe je net niks.’ Tijdens heisessies met de fractie en de fractiemedewerkers worden aan de hand van het verkiezingsprogramma en de Kameragenda stickers geplakt om te identificeren op welke onderwerpen ze als fractie zullen inzetten. Waar kun je het verschil maken? Wat is belangrijk voor de achterban?

Bij sommige voorstellen is de link met de achterban overduidelijk. Zo pleit Van Brenk voor een verplichte cursus voor scootmobielgebruikers. Het aantal scootmobielen neemt snel toe en niet iedereen blijkt er goed mee overweg te kunnen. Dat leidt tot gevaarlijke situaties en ongelukken. In de pers heet het al snel dat ze voor een ‘scootmobielrijbewijs’ pleit, maar dat is niet het geval. Ze wil bezitters niet onnodig op kosten jagen. In de Kamer wordt lacherig gedaan over haar voorstel. Volgens vvd-collega Remco Dijkstra slaat ze door. ‘Waar eindigt dit? Krijgen we straks ook een diploma voor elektrische fietsen?’ Wat hem betreft is de bijgeleverde gebruiksaanwijzing voldoende. Van Brenk ziet de scootmobielcursus niet als een doel, maar als een middel. Ze kijkt ook naar andere manieren om de verkeersveiligheid van deze voertuigen te verbeteren. ‘Bij dreigend gevaar bleek de reflex van gebruikers te zijn om in het stuur te knijpen, maar dan geef je juist gas.’ Met producenten en verkeersveiligheidsorganisaties overlegt ze over oplossingen, zoals een noodknop. Ook pleit ze voor een veiligheidskeuring voor scootmobielen.

Voor een motie om NS-stations te voorzien van watertappunten, krijgt ze de handen wel op elkaar. De maatregel draagt bij aan de bestrijding van zwerfafval en voorkomt uitdroging van (oudere) reizigers. De NS overwoog het al langer en de motie geeft het laatste zetje om de tappunten daadwerkelijk aan te leggen.

Basisinkomen?

Naast concrete en betrekkelijk eenvoudige voorstellen als een scootmobielcursus en watertappunten, verdiept de fractie zich ook in thema's die meer studie vragen. Een werkgroep bestudeert de mogelijkheden van een basisinkomen, maar dat blijkt al snel een brug te ver: er zijn enorme lastenverhogingen nodig om dit te financieren en het bevat te weinig prikkels voor mensen om aan het werk te gaan. Besloten wordt het kind niet met het badwater weg te gooien en verder te studeren op andere mogelijkheden voor inkomensondersteuning. Er wordt een denktank gevormd bestaande uit Corrie van Brenk, econoom en partijlid Rob de Brouwer en beleidsmedewerker Thomas van Kuijk. Ook Kamerlid Martin van Rooijen, die als voormalig staatssecretaris Fiscale Zaken goed in de materie zit, denkt mee. Van Brenk: 'Martin had het eerder moeilijk gehad met het basisinkomensplan. Het raakte aan zijn territorium: de belastingenportefeuille. Hij was zeer terughoudend en vreesde dat het ons leden zou kosten.'

Ze komen gezamenlijk tot een alternatief voorstel dat snoeit in het woud van heffingen, aftrekposten, kortingen en toeslagen. In plaats daarvan willen ze een inkomensafhankelijke persoonlijke korting invoeren voor elke volwassene en een bedrag per kind via een ouderschapsbudget. Ze gaan niet over één nacht ijs: ze vragen oud-belastinginspecteurs om hun plan kritisch onder de loep te nemen en laten het CPB de

voorstellen doorrekenen. Dat pakt goed uit. Beter zelfs dan alternatieve plannen van andere partijen als Forum voor Democratie en D66, die niet uitgaan van een persoonlijke korting maar van een korting per huishouden.

Het 50PLUS-plan voor een simpel, betaalbaar en rechtvaardig belastingstelsel wordt aangeboden aan premier Rutte en aan andere betrokken bewindslieden. Van Brenk ziet het bovendien als bouwsteen voor het verkiezingsprogramma voor de Kamerverkiezingen van 2021. ‘Helaas is ons plan toen aan de kant geschoven. Kamerkandidaat Ellen Verkoelen heeft er in de campagne nog wel voor gepleit, maar maakte de fout ons plan als basisinkomen te presenteren. Dat maakte het bij voorbaat kansloos.’

Bij het belastingplan kiest de partij voor een bijna wetenschappelijke benadering, inclusief doorrekening door het CPB. Maar soms zijn menselijke verhalen effectiever om het kabinet in beweging te krijgen, omdat ze niet alleen het hoofd, maar ook het hart raken. *Vertel uw verhaal – Armoede en andere misstanden in een rijk land* luidt de titel van een boekje dat Van Brenk in 2018 aanbiedt aan minister Wouter Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Werkloze vijftigers, laaggeletterden, weduwen en arbeidsongeschikte zzp’ers vertellen over hun ervaringen. Uit de vaak schrijnende verhalen komt naar voren hoe ze bij instanties en regelingen net tussen wal en schip vallen. Een aantal van hen is aanwezig bij de overhandiging van het boekje en doet aan de minister zijn verhaal. Volgens Van Brenk heeft de publicatie geholpen om het beeld van de welvarende ouderen in Nederland te nuanceren. ‘Door zo’n onderbouwing word je serieus genomen.’

Een specifieke groep van ouderen die tussen wal en schip vallen, zijn mensen met enkel een AOW-uitkering die niet meer thuis kunnen wonen maar te goed zijn voor een verpleeghuis. Zij belanden in woonzorgcomplexen waarvoor ze een eigen bijdrage moeten betalen die ze maar deels gecompenseerd

krijgen. Op verzoek van Van Brenk, gedaan in de laatste motie voor ze afzwaait, buigen ambtenaren van de betrokken ministeries zich over dit specifieke probleem.

Vertragingstactieken tegen de aflosboete

Woningbezitters met een kleine hypotheekschuld krijgen, dankzij de zogenoemde Wet Hillen, toch een fiscaal voordeel. De tegemoetkoming is bedoeld om mensen die netjes hun schuld aflossen hiervoor financieel te belonen. D66-staatssecretaris Menno Snel (Financiën) wil dit fiscale voordeel over een periode van dertig jaar afbouwen. Uiteindelijk betekent het dat mensen met een lage of geen hypotheek een paar tientjes extra per maand kwijt zijn. 50PLUS beschouwt deze bezuiniging als een ‘aflosboete’ die de betrouwbaarheid van de overheid aantast. Woningbezitters zijn immers altijd gestimuleerd hun hypotheek af te lossen en krijgen nu hiervoor de rekening gepresenteerd.

Als de Kamer tijdig met het voorstel van de staatssecretaris instemt, kan hij al in 2019 beginnen met de afbouw. Inderdaad: als de Kamer tijdig instemt... Zo niet, dan zal de maatregel pas een jaar later ingaan. Martin van Rooijen zint met PVV-collega Edgar Mulder op een list om de op 23 november 2017 geplande stemming tegen te houden. Ze doen een graai in de parlementaire trukendoos. Als ze nou eens zoveel spreektijd aanvragen dat er niet meer tijdig gestemd kan worden? Dit zogenoemde ‘filibusteren’ is zeker in de Verenigde Staten een beproefd instrument. Een Amerikaanse senator was in de jaren vijftig zelfs meer dan een etmaal aan het woord geweest om besluitvorming uit te stellen. De SP en PVV hadden deze vertragingstactiek in 2012 nog toegepast om de verhoging van het eigen risico in de zorg te voorkomen.

Van Rooijen tekent in voor vijftien uur spreektijd, Mulder

voor liefst twintig uur. De pvv'er zegt zo'n zeshonderd pagina's spreektekst te hebben. 'Blijft u wel bij het onderwerp?' waarschuwt Kamervoorzitter Khadija Arib. Want oeverloos spreken is toegestaan, mits ze bij het agendapunt blijven. Telefoonboeken voorlezen is dus geen optie, de voorzitter zal daarop toezien en ze zo nodig het woord ontnemen. Een Kamermeerderheid kan de spreektijd vooraf maximeren, maar daar heeft de coalitie van afgezien. 'Ik zal bij de les blijven,' belooft Van Rooijen, die die avond rond halfnegen aftrapt met een uitgebreide historische verhandeling.

De actie leidt tot meligheid bij collega-Kamerleden. 'Kan ik een garantie krijgen dat collega Van Rooijen zijn tijd volmaakt?' wil sgp'er Elbert Dijkgraaf weten. 'Anders loop ik het risico dat ik in slaap val, en dat vervolgens toch het debat voorbij blijkt te zijn.' Van Rooijen bezweert dat het zijn stellige voornemen is zijn spreektijd vol te praten. Rond tien uur raakt Kamervoorzitter Arib geïrriteerd. Edgar Mulder citeert aan de interruptiemicrofoon algemeenheden uit een publicatie van De Nederlandsche Bank en vraagt aan Van Rooijen of die het ook niet vreemd vindt dat de regering de belastingaftrek wil schrappen. 'Dit is de laatste keer,' waarschuwt Arib. 'Een interruptie bestaat uit een korte opmerking of vraag.'

Even voor elf uur zegt Van Rooijen dat hij klaar is met zijn 'eerste blokje'. Arib spreekt haar zorgen uit over zijn fitheid. Maar hij houdt het, zonder dat zijn collega's al te veel tegensputteren, nog uren vol. Hij vult zijn spreektijd onder meer met het ophalen van herinneringen uit de jaren zeventig toen hij staatssecretaris voor Fiscale Zaken was in het kabinet-Den Uyl. Ook leest hij brieven voor van bezorgde ouderen in financiële problemen, citeert uit krantenartikelen en refereert meermaals aan de steun die hij krijgt van vvd-coryfee Hans Wiegel. Maar na meer dan vier uur aan het woord te zijn geweest, wordt in herhalingen vallen onvermijdelijk. Arib heeft dan al verschillende malen moeten ingrijpen en vindt het wel-

letjes. Van Rooijen capituleert. De geplande vijftien uur heeft hij bij lange na niet gehaald.

Mulder neemt het stokje van hem over en begint een betoog dat het karakter heeft van een geschiedenisles, beginnend met de stichting van steden en staten. De Kamervoorzitter en collega-Kamerleden interrumpen meermaals omdat de relatie met de Wet Hillen ze ontgaat. Rond een uur of vier wordt het ze te gortig. Op voorstel van een VVD-parlementarier wordt de spreektijd bekort en verdeeld over de fracties zodat die ochtend om vijf uur afgerond kan worden. Van Rooijen gooit de handdoek in de ring en stemt voor dit ordevoorstel, zodat hij voor zonsopkomst naar huis kan.

Buiten de Kamer zet 50PLUS het verzet voort. Met verschillende belangenorganisaties pleit de partij voor een referendum. Op de site stopaflosboete.nl kan men steun betuigen aan dit initiatief. Op hun stand op de seniorenexpo in Veldhoven nodigt de partij bezoekers uit te tekenen. Velen maken van de mogelijkheid gebruik en mogen na afloop op de foto met Henk Krol. Andere standhouders zijn verontwaardigd omdat 50PLUS alle aandacht naar zich toe trekt. De benodigde 300.000 handtekeningen worden echter niet gehaald. Het kabinet zet zijn plannen door en vanaf 1 januari 2019 wordt de aftrek afgebouwd.

Donorwet

Als kleine fractie kun je zelden het verschil maken. Zeker als je, zoals Krol in 2016, een eenmansfractie vormt in de Tweede Kamer. Tenzij een onderwerp de Kamer zo verdeelt dat iedere stem beslissend kan zijn. Zo'n onderwerp is de donorwet. Het initiatiefwetsvoorstel van D66-Kamerlid Pia Dijkstra bepaalt dat iedereen orgaandonor is, tenzij hij of zij actief aangeeft dat niet te willen zijn. De wet moet een einde maken aan de lange wachtlijsten voor donororganen. Sommige patiënten moeten

zelfs zo lang wachten dat ze voortijdig overlijden. Tegenstanders hebben principiële of praktische bezwaren tegen de wet. Ze vinden dat kiezen voor donatie een bewuste, actieve keuze moet blijven.

De Kamer is tot op het bot verdeeld. Niet alleen tussen partijen bestaat verschil van inzicht, ook binnen de diverse fracties wordt verschillend gedacht over de wet. Net als bij andere medisch-ethische kwesties als euthanasie en abortus gaat het om een keuze die ieder Kamerlid met zijn geweten in overeenstemming moet kunnen brengen. Dat bij de donorwet van opgelegde fractiediscipline geen sprake is, maakt de uitkomst van de stemming onvoorspelbaar.

Naarmate de stemming dichterbij komt, wordt steeds duidelijker hóé verdeeld de Kamer is. De stemmen zouden wel eens kunnen staken. Elke extra stem voor of tegen kan de wet maken of breken. Henk Krol beseft dat zijn stem het verschil kan maken. Een zware verantwoordelijkheid, ook omdat hij weet dat binnen zijn partij en onder zijn achterban verschillend over de wet gedacht wordt. Wat het nog lastiger maakt: in zijn eigen hoofd is het rijtje argumenten voor even lang als het rijtje tegenargumenten. 'Ik kon met het grootste gemak beide standpunten uitleggen.'

Zowel voor- als tegenstanders van de wet proberen Krol aan hun kant te krijgen. Experts, lobbyisten en belangenverenigingen lopen de deur plat. Hans Bart, voorzitter van de belangenvereniging voor nierpatiënten, is een van hen. Hij praat op het Kamerlid in en benadrukt hoe belangrijk de wet is voor Krols oudere achterban die bij uitstek baat heeft bij voldoende aanbod van donororganen. Krol hoort alle voors en tegens aan. Zijn gezichtsuitdrukking verradt niets. Hij houdt zijn gezicht bewust in de plooi. Hij wil bij niemand verwachtingen wekken en zelf tot een afweging komen.

Na rijp beraad besluit hij om tegen te stemmen. De bel voor de stemmingen heeft al geklonken, als zijn neef Fons

belt. ‘Henk, je laat me toch niet vallen, hè?’ Neef Fons zit al tijden te wachten op een nieuwe nier en moet steeds aan de dialyse, met alle heftige bijwerkingen van dien. Fons krijgt met één telefoontje voor elkaar wat verschillende experts en lobbyisten niet is gelukt. Krol loopt naar Pia Dijkstra en tikt haar op de schouder. ‘Ik ga toch vóór stemmen,’ fluistert hij in haar oor. De rekenmachine in Dijkstra’s hoofd begint op volle toeren te draaien. Zou het dan toch gaan lukken?

Kamerlid Frank Wassenberg van de Partij voor de Dieren, tegenstander van de wet, blijkt door een gemiste trein te laat voor de stemming. Door diens afwezigheid én door de steun van Krol, neemt de Tweede Kamer op 13 september 2016 met 75 stemmen voor en 74 tegen het wetsvoorstel aan. Als Kamervoorzitter Arib de uitslag bekendmaakt, omhelst D66-leider Pechtold Dijkstra en slaat daarna zijn handen voor zijn gezicht. Hij kan zijn emoties niet verbergen, evenmin als Dijkstra die naar de interruptiemicrofoon loopt en met trillende stem haar collega’s toespreekt. ‘Ik denk aan al die patiënten op de wachtlijst en dat is waarom ik zo ontzettend blij ben dat we hier een meerderheid hebben gehaald.’

Maar de wet wordt pas van kracht als ook de Eerste Kamer ermee instemt. Die is echter al net zo verdeeld als de Tweede Kamer. Binnen de 50PLUS-senaatsfractie behoort het onderwerp tot de portefeuille van Martine Baay. In mei 2017 – ze is dan net een paar maanden senator – wordt ze tijdens twee deskundigenbijeenkomsten bijgepraat over de juridische, ethische, medische en praktische implicaties van de wet. Ze verdiept zich grondig in het wetsvoorstel en stelt schriftelijke vragen.

Ze is als geen ander doordrongen van het belang van orgaandonatie. Haar echtgenoot heeft eenentwintig jaar eerder na lang wachten een donorklep gekregen. Ze weet nog hoeveel stress dat wachten veroorzaakte en hoe groot de blijdschap was toen er een donorklep beschikbaar kwam. Toch is ze kritisch over de wet, die bepaalt dat organen in principe beschik-

baar komen voor donatie tenzij iemand daar actief een andere keuze in maakt. Ze kijkt ook door een juridische bril. Is de wet proportioneel? Met andere woorden: kan het doel ook met minder ingrijpende maatregelen worden bereikt? Ze meent bovendien dat de overheid nog weinig heeft gedaan om burgers te informeren over de gevolgen van het nieuwe systeem.

Op 30 januari 2018 debatteert de Eerste Kamer van 's morgens vroeg tot 's avonds laat over de initiatiefwet. Tijdens haar uitvoerige en persoonlijke bijdrage is Baay openhartig over haar ervaringen met orgaandonatie. Maar ze legt ook de vinger op de tekortkomingen van het wetsvoorstel en laat weten nog met de nodige vragen te zitten. Achteraf krijgt ze veel waardering voor de genuanceerde wijze waarop ze haar interne tweestrijd heeft verwoord. Pia Dijkstra moet het antwoord op veel vragen van Baay en andere senatoren schuldig blijven. Dijkstra's wankele optreden tijdens het marathondebat voedt de twijfel en speelt tegenstanders in de kaart. Omdat het geschorste debat een week later moet worden afgemaakt, wordt de stemming met een week uitgesteld. 'Ik ben blij dat we langer de tijd krijgen. Ik ga alles nog eens goed doornemen. Mijn partijgenoot Jan Nagel is sinds gisteren kritischer geworden,' laat Baay *RTL Nieuws* de volgende ochtend weten.

Mede door het uitblijven van bevredigende antwoorden van Dijkstra, winnen de minnen het bij Baay uiteindelijk van de plussen. 'Henk, ik zit er anders in dan jij,' bekent ze aan haar collega uit de Tweede Kamer. Die reageert begripvol op de uitkomst van haar worsteling. 'Martine, jij moet je eigen afweging maken. Ik kan er prima mee leven. Sterker nog: ik zou het heel prettig vinden.' Die laatste opmerking is ingegeven door zijn taxatie dat binnen de 50PLUS-achterban de voor- en tegenstanders van de wet elkaar in evenwicht houden. 'Het kan eigenlijk niet fout gaan. Ik heb voorgestemd, als jij tegenstemt is 50PLUS als het ware in balans.'

Jan Nagel, haar fractiegenoot in de Eerste Kamer, reageert

minder begripvol. Hij vindt dat ze niet zomaar van het standpunt van de Tweede Kamerfractie kunnen afwijken. Baay, die zich grondig heeft verdiept in het wetsvoorstel, ergert zich aan de stelligheid van haar fractieleider. 'Verdeeld stemmen kwam politiek niet sterk over, vond hij. Hij kijkt nooit juridisch, maar politiek. Hij had geen letter van de wet gelezen. Daar was hij, net als Henk, überhaupt niet zo van. Hij had een filmpje op tv gezien over ouders die door het ontbreken van donororganen hun kind verloren waren. Ik kan daar niets mee, dat mag niet de doorslag geven.' Nagel doet verschillende pogingen haar op andere gedachten te brengen. Zijn aanbod dat ze bij indienster Pia Dijkstra en haar fractieleider Alexander Pechtold op bezoek mag, wijst ze af. 'Ik hoef daar niet op bezoek. Ik weet al wat ze gaan zeggen.'

Vier dagen voor de stemming zijn de twee nog niet tot overeenstemming gekomen. 'Jan liet me duidelijk merken dat ik een probleem met hem had.' Baay zet nog eens alles voor zichzelf op een rij en besluit bij haar standpunt te blijven. Nagel legt zich erbij neer. Typisch Jan, stelt Baay. 'Hij zet je gigantisch onder druk, hij kan waanzinnig manipuleren maar als je met goede argumenten stand houdt, zal hij zich daar uiteindelijk bij neerleggen en wil hij ook de relatie herstellen. Ik heb vaker stevige aanvaringen met hem gehad, maar hij is uiteindelijk altijd bereid over zijn eigen schaduw te stappen.' Hij is in de loop der jaren bovendien milder geworden, merkt ze. 'Vroeger kon hij niet tegen kritiek. Inmiddels neemt hij mijn waarschuwingen of correcties ter harte.'

Ook typisch Nagel: hij weet de gevreesde publiciteitsschade van verdeeld stemmen om te buigen in een voordeel. Aan de vooravond van de stemming zijn ze samen te gast bij Humberto Tan in *RTL Late Night*. 'Prima als je meegaat, maar ik doe het woord,' heeft Baay vooraf benadrukt. In het busje dat hen naar de uitzending brengt, ziet ze Nagels ogen glinsteren als hij het woord neemt. 'We kunnen hier profijt uithalen.

We geven Tan de scoop dat we verdeeld stemmen. Zo krijgen we 50PLUS weer *in the picture*.' Nagel beseft dat, mits ze het goed brengen, ze hiermee kunnen laten zien hoe doordacht en gewetensvol ze als fractie te werk gaan. Baay: 'Van niets iets maken. Jan kan het als geen ander.'

Baay vertelt in de uitzending aan Humberto Tan over de donorhartklep voor haar man en benadrukt dat ze sindsdien zelf overtuigd donor is. Natuurlijk heeft ze haar eigen ervaringen meegewogen bij het bepalen van haar standpunt, maar 'het gaat niet alleen om deze persoonlijke zaak, maar om zeventien miljoen Nederlanders die met dit wetsvoorstel te maken krijgen als het wordt aangenomen'. Ze legt uit dat negen miljoen mensen niet geregistreerd zijn en automatisch donor dreigen te worden. 'Dat is een vergaande stap als je niet weet waaróm ze zich niet registreren.' Ze vreest dat de informatie over de wet laaggeletterden en inwoners die de taal niet machtig zijn, niet bereikt. 'Geen bezwaar' is dan eigenlijk: geen keuze gemaakt. Na Baays toelichting op hun afwegingen binnen de fractie krijgt Tan als toetje de primeur: ze zullen verdeeld stemmen.

De volgende dag verklaart Baay in de Eerste Kamer dat haar fractie zich 'diepgaand en in volle harmonie' beraden heeft op haar standpunt en dat 'een deel van de fractie' vindt dat dit wetsvoorstel een te grote inbreuk maakt op de onaan-tastbaarheid van het menselijk lichaam omdat onvoldoende garanties zijn ingebouwd dat er geen donortransplantatie zal plaatsvinden zonder instemming van de donor en diens nabestaanden. 'Een ander deel van de fractie' meent dat met dit voorstel jaarlijks meer dan honderd onnodige sterfgevallen kunnen worden voorkomen en dat voldoende garanties zijn ingebouwd. Baay stemt tegen en Nagel voor. Net als in de Tweede Kamer haalt het wetsvoorstel het in de senaat met de hakken over de sloot: 38 voor, 36 tegen. Zoals Krol de wet over de drempel hielp in de Tweede Kamer, doet Nagel dat nu in de Eerste Kamer.

Baat het niet, dan schaadt het wel

Zeker in de beginperiode valt het Kamerwerk Sazias zwaar. Sinds de tumor in haar darm is verwijderd, loopt ze met een stoma. Voor de zekerheid ondergaat ze nog een chemobehandeling met alle bijwerkingen van dien. Ze houdt het vol door genoeg te slapen en in het weekend te rusten. Reistijd spaart ze uit door in Den Haag een hotel te nemen.

In 2018 is de ziekte terug bij Sazias en moet ze opnieuw aan de chemo. Mentaal is het een forse klap, want de prognose is slecht. Ambtelijk secretaris Geleijnse heeft net zijn baan opgezegd omdat de uitdaging er voor hem een beetje af is. Als opvolger op de Kamerlijst zal hij Sazias uiteindelijk ruim een halfjaar vervangen. Doordat hij al een tijd meedraait bij 50PLUS in de Kamer zit hij niet te wachten op Sazias' goedbedoelde adviezen. 'Hij wilde niet naar mij luisteren, deed het op zijn eigen manier.' Het gaat hem naar eigen zeggen gemakkelijk af. Hij haalt moties en amendementen binnen en mag het initiatiefvoorstel voor de Klimaatwet mee ondertekenen.

In juni 2019 zijn er twee personele wisselingen in de Kamerfractie: Sazias keert terug van ziekteverlof en Van Rooijen keert terug naar de Eerste Kamer. Zijn plek wordt ingenomen door de ervaren Gerrit-Jan van Otterloo, die van 1986 tot 1994 voor de PvdA in de Kamerbankjes zat. Met de wissel ontstaat volgens Sazias een andere sfeer in de fractie omdat Van Otterloo politiek inhoudelijk dichterbij haar en Van Brenk staat dan de rechtser Van Rooijen.

Sazias weet van haar ziekte een kracht te maken. De ervaring die ze als patiënt in de medische molen opdoet, vertaalt ze in politieke ideeën die ze vooral ventileert in de vaste Kamercommissie Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zelf ziet ze deze persoonlijke betrokkenheid als een voordeel. 'Zolang je het maar niet voor jezelf doet.'

Een goed voorbeeld is haar initiatiefnota voor het opstellen van een individueel DNA-profiel voor kankerpatiënten. Zo'n profiel geeft inzicht in welke medicatie in welke dosering het beste helpt. Sazias ziet dat er veel geld over de balk gaat als gevolg van overdosering. Baat het niet, dan schaadt het wel, weet ze uit ervaring. Ze begon met zes pillen per dag en had last van allerlei bijwerkingen: haar handen werden zwart en ze kon bijna niet lopen. Inmiddels heeft ze één pil per dag die wél werkt. Bij Sazias kwam er overigens geen DNA-profiel aan te pas. Om dat profiel te kunnen bepalen waren er in haar geval te weinig tumorcellen, wat op zich goed nieuws was. Maar ze gunt andere patiënten wel zo'n profiel. De test moet wat haar betreft in het basispakket worden opgenomen.

Ze benadert haar collega's Joba van den Berg (CDA) en Hayke Veldman (VVD) die bereid zijn de initiatiefnota samen met haar op te stellen en in te dienen. Handig, want hiermee neemt de kans op steun binnen de coalitie toe en daarmee ook de kans op actie van het kabinet. Ze praten met maatschappelijke en medische organisaties en komen erachter dat in de sector veel draagvlak bestaat voor hun ideeën. Toch blijkt het opstellen van een initiatiefnota en het doorlopen van het parlementaire proces geen sinecure. Het gaat haar eigenlijk te langzaam, want, zo redeneert ze: kankerpatiënten hebben geen tijd.

De stroefheid van het politieke proces breekt haar vaker op. Na 'keer op keer zeuren' krijgt ze eindelijk aandacht voor ondervoeding bij thuiswonende ouderen. Dit is een veelvoorkomend probleem, aangezien een boterhammetje smeren niet tot de standaardtaken van de thuiszorg behoort. Sazias dient in december 2020 een motie in, die met algemene stemmen wordt aangenomen, om hiervoor meer ruimte te maken in hun takenpakket. In de jaren dat haar schoonmoeder in een verpleegtehuis zat, heeft Sazias gezien dat verzorgenden door gebrek aan tijd weinig ruimte hadden voor persoonlijke aan-

dacht en welzijn. Ze pleit ervoor de bureaucratie terug te dringen zodat er meer tijd voor de zorg voor patiënten overblijft.

Leeftijdscriminatie

In het voorjaar van 2020 komt 50PLUS met een initiatiefwetsvoorstel om leeftijdscriminatie strafbaar te stellen. Een kolfje naar Krols hand, die eerder al de discriminatie van homoseksuelen aan de kaak stelde en voor elkaar kreeg dat het burgerlijk huwelijk ook voor hen werd opengesteld.

Leeftijdscriminatie moet, net als discriminatie op basis van geaardheid, opgenomen worden in het Wetboek van Strafrecht, vindt hij. Krol ziet te veel voorbeelden van hoe het misgaat: ouderen die vanwege hun leeftijd worden geweigerd bij een ziekenhuis of voor een verzekering, of niet worden uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek. Ouderen zijn een kwetsbare groep en verdienen extra bescherming, vindt hij. Toch wordt wat hem betreft leeftijdscriminatie niet gebonden aan een bepaalde leeftijd. Voor een supermarkt kan een twintigjarige vakkenvuller immers al ‘te oud’ zijn.

De Tweede Kamerfractie heeft sinds 2017 verschillende moties en schriftelijke vragen ingediend om leeftijdscriminatie strafbaar te stellen. Het kabinet zag echter niet voldoende aanleiding voor een aparte strafbaarstelling. Er zouden al genoeg mogelijkheden zijn om leeftijdscriminatie aan te pakken, bijvoorbeeld met de Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd bij arbeid, en ook zou een dergelijk verbod de vrijheid van meningsuiting te veel beperken. Hierop besluit Krol in 2020 met een initiatiefwet het heft in eigen hand te nemen. Er volgt een consultatieronde, maar daarna wordt er weinig meer van het initiatief vernomen.

11.

Gemeente, provincie, waterschap en Europa

Niet alleen in Den Haag timmert 50PLUS aan de weg. In 2018 doet de partij mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, een jaar later verstevigt ze haar positie in de provincies en ook bij de Waterschapsverkiezingen doet ze het goed. In datzelfde jaar maakt 50PLUS zijn entree in het Europees Parlement en worden zelfs de voorbereidingen getroffen voor de oprichting van een jongerenafdeling.

Gemeenteraadsverkiezingen

Anders dan in 2014 vindt 50PLUS zichzelf in 2018 wél klaar voor de gemeenteraadsverkiezingen. Bij tussentijdse verkiezingen in 2015 heeft de partij al kunnen proefdraaien in het Gooi. Bij een gemeentelijke herindeling, waarbij Bussum, Naarden en Muiden zijn gefuseerd tot de gemeente Gooise Meren, heeft de partij twee zetels gehaald. Mede dankzij een actieve campagne, waarbij zelfs 50PLUS-vrijwilligers uit Brabant zijn ingevlogen om te helpen flyeren.

Op het najaarscongres van 2017 in de Zwolse Buitensociëteit ontstaat discussie over de vraag in welke gemeenten

meegedaan zal worden aan de verkiezingen. Het bestuur heeft hiervoor criteria laten ontwikkelen, maar doordat deze nogal willekeurig toegepast zijn op de tachtig gemeenten die zich hebben aangemeld, dreigen kansrijke gemeenten als Utrecht en Almere buiten de boot te vallen.

Ook over gemeenten waar de partij wél meedoet, ontstaat discussie. Sommige ouderenpartijen die vier jaar eerder onder de OPA-vlag of op eigen kracht meededen, menen hieraan rechten te kunnen ontleen. Zoals de tachtigjarige Wil van Soest. Ze is gemeenteraadslid voor de Partij van de Ouderen in Amsterdam én 50PLUS-lid. Ze beschouwt Amsterdam als háár domein en hekelt het besluit van 50PLUS om daar ook mee te gaan doen. Met veel omhaal van woorden maakt ze op het congres haar punt. Nadat voorzitter Zoetelief haar een aantal keren vergeefs heeft gemaand haar betoog af te ronden, duwt hij haar min of meer van het podium. De camerabeelden van het voorval worden door de media dankbaar gebruikt in compilaties over ruzie bij 50PLUS.

Het meningsverschil tussen Van Soest en de partij krijgt nog een staartje als ze begin 2018 verkiezingsposters verspreidt waarop ze wordt geflankeerd door een lachende Krol. Begeleidende tekst: 'Partij van de Ouderen – ook Henk Krol staat vierkant achter ons'. Het 50PLUS-bestuur kan niet lachen om de 'ludieke' actie en maant haar onmiddellijk te stoppen, op straffe van een dwangsom van 5000 euro. 'Ja, dat is heel veel geld,' reageert Van Soest voor de camera van stadszender AT5. 'Maar ik laat me niet bedreigen. Waarom niet als grote mensen rond de tafel zitten?' Ze is nog steeds verbolgen over de keuze van 50PLUS om in Amsterdam mee te doen aan de raadsverkiezingen. De plaatselijke 50PLUS-lijsttrekker, Ellen Schutten, blijft intussen niets van de onmin af te weten. 'Ik kom net kijken. Ik heb met haar nog nooit contact gehad.' Van Soest: 'Nou ja, dat tekent het dus al. Kijk, de Amsterdammers kennen mij wel hoor, maar of ze haar kennen is nog een tweede. Je gaat toch

de samenwerking aan? Je zit daar toch voor de ouderen, je zit daar toch niet voor jezelf?’ Uiteindelijk trekt Van Soest aan het langste eind. De oudste lijsttrekker van Nederland herwint haar zetel in de hoofdstad en 50PLUS blijft met lege handen achter.

In de negentien andere gemeenten waar ze meedoet, haalt de partij wel zetels, in totaal vierendertig. In de gemeentepolitiek kan 50PLUS, meer dan in de provincie, haar partijpolitieke stempel drukken. Simpelweg omdat de gemeente zich meer dan de provincie bezighoudt met zaken die inwoners rechtstreeks raken. 50PLUS-raadsleden maken zich sterk voor de meest uiteenlopende zaken, variërend van programma’s tegen eenzaamheid en ondervoeding tot het leeftijdsbestendig bouwen van woningen. Nu de partij er goed voor staat in de peilingen wil menige regionale en lokale ouderenpartij zich aansluiten bij 50PLUS. Ook na de verkiezingen gebeurt dit diverse malen.

Een van de 50PLUS’ers die in de gemeenteraad komen, is Hardenberger Gijs Schuurman. Ook zijn dochter, twintiger Hanneke, is voor de partij actief. Ze wil zelfs een jongerenafdeling oprichten. En ze is niet de eerste.

Jongerenafdeling?

Een jongerenafdeling beginnen binnen een ouderenpartij? Het klinkt misschien wat tegenstrijdig. Toeval of niet: uitgerend op de ledenvergadering in 2013, waar Jan Nagel de jeugdige Lissette Leegstra bombardeert tot ‘Miss 50PLUS’, dient het kersverse partijlid Jelte Sondij een motie in ter oprichting van een jongerenafdeling. Dertiger Sondij, die erop staat zijn plan ter vergadering toe te lichten, beklimt het podium en houdt voor de volle zaal een gloedvol betoog. De partij moet niet alleen kiezen voor de ouderen van nu maar ook voor die van morgen, meent hij. Ook jongeren willen later immers

een goed pensioen. Iedere zichzelf respecterende politieke partij heeft een jongerentak, 50PLUS mag niet achterblijven. ‘Vergrijzing heeft de toekomst!’

Voorzitter Nagel zit zichtbaar in zijn maag met het spontane intermezzo. Hij zegt de nodige haken en ogen te zien en stelt voor de motie in het hoofdbestuur te behandelen. Hij koopt tijd door het congres voor te stellen besluitvorming over het plan naar het najaar te verplaatsen. Achteraf blijkt de coup een grap van het VARA-tv-programma *Rambam*. Programmamaker Sondij zegt hiermee in opstand te komen tegen ‘de rijkste en meest verwende generatie die ons land ooit heeft gekend: de babyboomers’.

Toch is het idee van een jongerenafdeling zo gek nog niet, vinden veel leden. Een verjongingskuur is hard nodig: alleen al door de naam schrikt de partij jongeren af terwijl die, vaak tot hun eigen verbazing, bij het invullen van de stemwijzer regelmatig bij 50PLUS uitkomen. In 2019 steekt het plan de kop dan ook weer op. Partijvoorzitter Geert Dales onthult dat ‘een groep enthousiaste jonge mensen’ bezig is met een plan voor een jongerenafdeling.

Een ‘groep’ is een groot woord. Aanstichtster blijkt de tweeëntwintigjarige Hanneke Schuurman uit het Overijsselse Hardenberg. De politiek is haar met de paplepel ingegoten. Als tiener vergezelt ze haar vader Gijs, die op dat moment nog voor een lokale partij actief is, al naar de raadsvergaderingen. In 2016 stapt hij over naar 50PLUS. Hanneke wordt lid nadat haar oog is gevallen op het verkiezingsprogramma dat haar vader op tafel heeft laten slingeren. Tot haar verbazing leest ze dat de partij zich ook sterk maakt voor zaken waar zij als student wat aan heeft: huisvesting, onderwijs, cultuur, openbaar vervoer. Dat de partij benadrukt dat arm en rijk moet kunnen studeren en dat 50PLUS daarom af wil van het leenstelsel, spreekt haar aan. Dat ook de stemwijzer haar naar deze partij leidt, sterkt haar in haar keuze.

In 2018 willen vader en dochter meedoen met de gemeenteraadsverkiezingen. Ze beginnen bij nul en het blijkt een heidens karwei. Gijs Schuurman, die naar eigen zeggen zestig uur per week in de gemeentepolitiek steekt, draait er zijn hand niet voor om. Een verblijf in het Academisch Ziekenhuis in Groningen voor een operatie benut hij voor het schrijven van het lokale verkiezingsprogramma. Hij verzamelt de benodigde handtekeningen en maakt ook de rest van de papierwinkel in orde. Hij stelt een kieslijst samen waarop ook dochter Hanneke prijkt. Haar tweelingzus Bertina bedankt voor de eer ('Ik heb helemaal niks met politiek, ik snap het niet en volg het niet.'), maar verleent wel hand- en spandiensten. Ze onderhoudt de website en helpt haar vader en zus tijdens de verkiezingscampagne. Tijdens het flyeren reageren mensen verrast als Hanneke vertelt dat ze op haar kunnen stemmen. Sommigen verklaren haar voor gek, maar de meesten reageren enthousiast. 'Wat gaaf!'

Dankzij de inspanningen van de familie is Hardenberg de enige gemeente in Overijssel waar 50PLUS in 2018 meedoet aan de gemeenteraadsverkiezingen, en met succes: de partij verovert twee zetels in de raad. Hanneke volgt als schaduwraads-lid haar vader op de voet als hij weer eens bij de wethouder op bezoek gaat of een huisbezoek brengt aan een inwoner. 'Want,' benadrukt senior, 'de bevolking is er niet voor ons, wij zijn er voor de bevolking.' Boodschappen doen met haar vader is niet te doen, ze zijn zo een uur verder. Hoewel hij dan 'incognito' is, is er altijd wel een bewoner die hem herkent en aanspreekt om de aandacht te vestigen op misstanden in de gemeente.

De zorgen van de bewoners vertalen ze in de gemeenteraad in praktische voorstellen. Met succes weet Schuurman het gemeentelijke voornemen om afvalcontainers minder vaak te legen, van tafel te krijgen. 'In de zomer hoeft je ze dan niet meer aan de weg te zetten, dat doen de vliegen wel voor je,' grapt Schuurman. Over betalen voor afval is hij ook kritisch.

Veel containers van ouderen zijn gevuld met incontinentiemateriaal, weet hij uit de gesprekken met stadsgenoten, en voor een boete op broekplassen voelt hij niets. Een ander praktisch voorstel van de Schuurmannen is de ‘verzilverlening’. Veel ouderen hebben hun huis afgelost, waardoor hun geld in de stenen zit. Laat de gemeente ze geld lenen voor verbeteringen aan hun woning. Het huis vormt de borg en na overlijden wordt de lening afgelost uit de opbrengst van de verkoop.

Dochter Hanneke komt met het idee van een jongerenafdeling. ‘Alle partijen hebben een jongerenafdeling. Net als bij andere partijen hebben we vernieuwing en doorstroming nodig, want ouderen gaan ook een keer de pijp uit. Als je jongeren op tijd betreft, kun je ze een plek op de kieslijst of in besturen geven zodra ze daar klaar voor zijn.’ Nadat ze een tijdje met het idee heeft rondgelopen, besluit ze de stoute schoenen aan te trekken en haar plan aan partijvoorzitter Dales voor te leggen. ‘Hij reageerde laaiend enthousiast en vroeg me een opzetje te maken. De provinciale afdeling bood aan mee te denken maar ik zei: het is mijn idee, ik ga het eerst uitwerken, daarna mag je meepraten.’

Hanneke steekt haar licht op bij andere politieke jongerenafdelingen. Hoe pakken zij het aan? Welke activiteiten organiseren ze? Ook zoekt ze contact met andere jongeren die politiek actief zijn voor 50PLUS. Zoals Lorenzo van der Weiden, die als achttienjarige op de vijfde plek op de lijst stond bij gemeenteraadsverkiezingen in Breda. Hij was bij 50PLUS uitgekomen na alle partijprogramma’s doorgespit te hebben. Zijn inzet: de verbinding leggen tussen jong en oud, iets wat hij zelf alvast in praktijk brengt door met zijn vader in een seniorencomplex te wonen.

In december 2019 presenteert Hanneke Schuurman haar plannen op het partijcongres in Apeldoorn. Haar voorstel wordt unaniem aangenomen, maar om rijkssubsidie te krijgen moeten er minsten honderd betalende jongerenleden zijn.

Ook zoekt ze nog een pakkende naam. Op haar oproep om met suggesties te komen is massaal gereageerd en er zitten volgens haar leuke ideeën tussen. Hannekes droom is om uiteindelijk in de Tweede Kamer te komen voor 50PLUS. Toch stelt ze zich voor 2021 nog niet verkiesbaar. Ze wil eerst haar studies afmaken. ‘Ik ben bang dat als ik op de lijst kom, ik erin zit. Ik heb zoveel aandacht gehad met de jongerenafdeling. Als ik gekozen word, wil ik er ook voor kunnen gaan.’

Staten en Waterschappen

In september 2018 bevestigt Jan Nagel zijn eerder aangekondigde vertrek uit de politiek. Hij laat weten in 2019 niet beschikbaar zijn voor nog een termijn in de Eerste Kamer. Hij is inmiddels negenenzeventig, het is mooi geweest. In zijn boek *Tien zetels* vertelt Geert Dales hoe hij als voorzitter van begin af aan van de partijoprichter af wil. Dat gaat niet zonder slag of stoot.

Een organisatie waar Jan Nagel zich in het centrum heeft genesteld staat voor een extra uitdaging. Bij mijn aantreden had ik de man nog maar één keer ontmoet. Daarna had ik niet veel tijd nodig om in te zien dat deze eigengereide en manipulatieve betweter maar beter naar de achtergrond kon verdwijnen. Als partijoprichter en erelid verdiende hij een respectvolle bejegening, maar ik wilde hem in ieder geval uit de binnenring hebben. Geen enkel signaal dat zijn tijd van gaan was gekomen pikte hij op. Toen hij eind 2018 eindelijk te kennen gaf na acht jaar geen hernieuwd lijsttrekkerschap bij de Eerste Kamerverkiezingen van 2019 te ambiëren slaakte ik een zucht van verlichting.

Bij *comeback kid* Nagel mag je een aangekondigd afscheid gerust met een korrel zout nemen. In *Met het Oog op Morgen* op Radio 1 omschrijft hij zichzelf bij zijn afscheid als 'een politieke loads'. Op het moment dat het schip in roerig vaarwater komt, is hij desgevraagd graag bereid te helpen. Mits zijn gezondheid dat toelaat. En daar wringt hem de schoen, want er is een agressieve vorm van uitgezaaide prostaatkanker bij hem geconstateerd. De artsen hebben hem al opgegeven, maar hij krijgt bestralingen en een hormoonkuur die drie jaar bescherming moet bieden. De behandeling wordt ook gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. 'Ik heb onmiddellijk ingestemd, want wie wordt er op deze leeftijd nog wetenschappelijk medewerker?' grapt Nagel in een mail aan familie en vrienden. In juni 2019 stelt hij een journalist van *Trouw* gerust: 'Ik kan nog jaren oud en nieuw vieren en mijn vrouw kijkt ook nog niet uit naar een opvolger.'

In maart 2019 neemt 50PLUS voor de derde keer deel aan de Statenverkiezingen. De stijgende lijn zet zich door. Na negen zetels in 2011 en veertien in 2015, haalt de partij nu zeventien zetels. Dit keer ook in Groningen, zodat de partij nu in alle provincies vertegenwoordigd is. Het zetelaantal geeft opnieuw recht op twee Eerste Kamerzetels. Bijna drie zelfs, waarop nog geprobeerd wordt het op een akkoordje te gooien. Met DENK wordt een deal bereikt. Deze partij komt tekort voor een kamerzetel en belooft haar Statenleden op 50PLUS te laten stemmen in ruil voor de steun van 50PLUS op diverse thema's in de Tweede Kamer. Maar doordat de betreffende Statenleden de daad niet bij het woord voegen, loopt 50PLUS de derde zetel mis. Baay prolongeert haar plek in de senaat en Van Rooijen keert er na een kort verblijf in de Tweede Kamer terug.

Bij de Waterschapsverkiezingen, die tegelijk met de provinciale verkiezingen plaatsvinden, boekt 50PLUS ook winst. Het aantal zetels stijgt van drieëntwintig (in 2015) naar twee-

endertig. Van de landelijke partijen die deelnemen behalen alleen VVD, CDA en PvdA meer zetels. Binnen de waterschapsbesturen maakt 50PLUS zich sterk voor democratisering, bijvoorbeeld door de vaste zetels voor landbouwsector, natuurorganisaties en bedrijfsleven af te schaffen. Ook zet de partij zich in voor hervorming van de heffingen. De bestaande regeling waarbij je óf het tarief van een alleenstaande betaalt óf van een gezin valt uit in het nadeel van veel starters en ouderen die met zijn tweeën zijn en dus het gezinstarief betalen. Verder pleit de partij voor een goede toegankelijkheid van de natuur die bij het Waterschap in beheer is en voor voorzieningen als bankjes en vuilnisbakken voor de veelal oudere wandelaars en fietsers.

Alsnog naar Europa

In 2014 had lijsttrekker Toine Manders tot zijn grote teleurstelling net naast een zetel in het Europees Parlement gegrepen. In 2019 mag hij in de herkansing. Het verkiezingsprogramma *Onze toekomst in Europa* wordt afgestoft en krijgt een nieuwe leus mee: 'Solidair met jong en oud'. Manders zet alles op alles om het dit keer wel te laten slagen. Zijn hele familie wordt opgetrommeld. Zussen, zwagers, zijn zoon: allemaal helpen ze flyeren.

Partij- en provinciegenoot Dick Schouw, eerder campagneleider bij de Tweede Kamer- en Statenverkiezingen, leidt de campagne. Dat wil zeggen: voor zover Manders zich iets van diens leiding aantrekt. Schouw: 'Hij is eigenzinnig, je hebt geen vat op hem. Maar ik heb hem kunnen behoeden voor een paar grote fouten. Zo had hij de stemwijzer verkeerd ingevuld: hij had overal een tussenweg ingevuld, gaf geen hom of kuit. We hebben dat gelukkig nog aan kunnen passen. In de NOS-uitzending vlak voor de verkiezingen kwam vriend en

vijand bij het invullen van de stemwijzer bij hem uit, zelfs PvdA-lijsttrekker en Eurocommissaris Frans Timmermans.'

Dit keer zijn de inspanningen niet voor niets: 50PLUS sleept op 23 mei één zetel in de wacht. Iets wat de concurrenten van de PVV en de SP niet lukt. Manders mag naar Brussel en Straatsburg om het 50PLUS-geluid in Europa te vertolken.

Om met die ene zetel enige invloed en spreektijd te kunnen hebben, is het in het Europeparlement noodzaak om je aan te sluiten bij een van de Europese fracties. Omgekeerd kunnen die fracties de zetel van de Nederlandse nieuwkomer goed gebruiken. Manders voelt zich dan ook een begeerde vrijgezel. In korte tijd nodigen drie fracties hem uit om zich bij hen aan te sluiten. 'Dat gaan we de komende weken uitonderhandelen,' zegt hij eind mei tegen het *Eindhovens Dagblad*. Want de 50PLUS-parlementariër heeft zo zijn wensen in ruil voor steun aan een machtsblok. 'Ik wil dan graag in een paar commissies komen die belangrijk voor onze kiezers zijn. Bijvoorbeeld over de interne markt en sociale zaken. Dat zijn onderwerpen die mensen direct kunnen raken.' Uiteindelijk bereikt Manders overeenstemming met de Europese Volkspartij (EVP). Een machtsblok is dit zeker. Dit samenwerkingsverband van christelijke en conservatieve partijen vormt met 187 zetels de grootste fractie in het parlement. Ook het CDA en de Christen-Unie maken er deel van uit.

Manders maakt zich in Brussel en Straatsburg sterk voor een betere positie voor ouderen op de arbeidsmarkt. Als hij zelf het goede voorbeeld wil geven door de achtenzestigjarige medewerkster Marijke Leereveld in dienst te nemen, blijkt dat in strijd met de regels: de grens ligt in het Europeparlement op zesenzestig jaar. Hij krijgt de hoogste ambtelijke baas van de volksvertegenwoordiging zover een uitzondering te maken.

Ook wil Manders ouderen meer inspraak geven. Hij pleit voor de oprichting van een ouderenparlement: een 'schaduwparlement' van senioren dat de gevolgen van nieuwe Europe-

se plannen voor ouderen toetst. Dit naar analogie van het al bestaande jongerenparlement. Is Manders niet bang dat zijn voorstel tot nog meer Europese bureaucratie leidt? Daar wil 50PLUS toch juist het mes in zetten? 'Het zijn vrijwilligers, dus veel hoeft dat niet te kosten. De helft van de Europese bevolking is boven de vijftig. Ouderen moeten net als jongeren een stem krijgen. Bovendien zijn het ambassadeurs voor Europa in hun land.'

Want ouderen zijn vaak opvallend positief over Europa, merkt Manders als hij in gesprek gaat met de busladingen bezoekers die hij wekelijks ontvangt. Veel van hen hebben de oorlog nog meegemaakt en zien de Europese samenwerking als een garantie voor vrede. De reisjes worden georganiseerd door Adriana Hernández. Ze had hem aangeboden haar eigen ambities om Europees lijsttrekker te worden opzij te zetten, mits hij haar als medewerker meenam naar Brussel. 'Jij bent ouder, dit is jouw laatste kans,' had ze tegen hem gezegd. Zo'n dagje Brussel is goed voor de betrokkenheid van de leden bij de partij, merkt Hernández. Al was het maar omdat de busreis alle tijd biedt voor een wervend praatje over 50PLUS.

Wetenschappelijk bureau

Iedere zichzelf respecterende politieke partij beschikt over een wetenschappelijk bureau. Dit doet onderzoek en organiseert bijeenkomsten waarin kennis wordt gedeeld over voor de partij belangrijke thema's. In 2011 richt ook 50PLUS een wetenschappelijk bureau op. Al verdiende dat in het begin nauwelijks die kwalificatie, blikt oprichter Kees de Lange terug. 'Iemand moest het doen en ik was wetenschapper. De professor was de voorzitter.' Als voorzitter vormt hij aanvankelijk in zijn eentje het bureau en combineert deze vrijwilligersfunctie met zijn vicevoorzitterschap van het hoofdbestuur en zijn

werk in de senaat. Hij laat wat eenvoudige onderzoeken uitvoeren. ‘Over de positie van ouderen op de arbeidsmarkt en over de gezondheidszorg, als ik het me goed herinner. Deugdelijke rapporten, maar er is nooit iets mee gedaan.’

Intussen geeft Jan Nagel zijn goede bekende Maurice de Hond opdrachten voor opinieonderzoek en dient de rekening in bij het wetenschappelijk bureau. De Lange is kritisch. ‘De Hond kreeg opdracht om bepaalde vragen te stellen. Dat waren soms *leading questions*: sturende vragen. Het leek soms meer op opiniebeïnvloeding dan op opiniepeiling. Ik heb me daar publiekelijk over uitgesproken, waarop De Hond dreigde met een rechtszaak omdat ik zijn wetenschappelijke integriteit in twijfel zou trekken.’

De Lange staat niet alleen in zijn kritiek. In een uitgebreid artikel in *NRC Handelsblad*, over de innige samenwerking tussen Nagel en De Hond, uit een aantal wetenschappers zich in 2013 in soortgelijke bewoordingen over de werkwijze van de opiniepeiler. Een oud-hoofredacteur van *De Gooi- en Eemlander* vermoedt dat opinieonderzoek van De Hond Nagels partij Leefbaar Hilversum in de jaren negentig heeft geholpen de grootste te worden. De krant vraagt zich af of de opiniepeiler 50PLUS in zijn peilingen meer zetels toedicht dan reëel is. Hierdoor kan een spiraal omhoog ontstaan: stijgende peilingen leveren publiciteit op die de peilingen verder kan opstuwten, ook al omdat kiezers nou eenmaal graag op winnaars stemmen. In een column in *de Volkskrant* suggereert Bert Wagendorp met een knipoog dat de oprichting van 50PLUS terug te voeren is op dergelijke peilingen.

Maurice de Hond peilde vorig jaar tien zetels voor een 50-pluspartij en dat moet je niet tegen Nagel zeggen. Die kan daar niet tegen, krijgt de kriebels en richt meteen de bij de polluitslag behorende partij op. Als Maurice zeven zetels had gepeild voor miskende pijprokers

met roos, dan had Jan Nagel ook geweten wat hem te doen stond. Hebben we dus nóg geluk gehad.

Nagel is vanaf eind 2012, na het vertrek van De Lange, zelf voorzitter van het bureau. Op twee onderzoeken na gunt hij al het werk aan De Hond, die in minder dan twee jaar tijd voor 130.000 euro aan opdrachten krijgt. Hiervoor verricht hij peilingen over onderwerpen als ouderen en digitalisering, het negeren van 50PLUS bij de verkiezingsdebatten en het pensioenvertrouwen.

In de jaren die volgen krijgt het wetenschappelijk bureau meer handen en voeten. Het bestuur blijft bestaan uit vrijwilligers, maar krijgt de beschikking over twee parttime betaalde stafleden. Onder Maurice Koopman, die in 2014 Jan Nagel aflöst als voorzitter, verwerft het bureau zich een onafhankelijker positie. Het spant zich door de jaren heen in om het debat rond ouderenemancipatie te stimuleren en doet onderzoek naar uiteenlopende kwesties die ouderen raken. Jaarlijks verleent het opdrachten aan onafhankelijke onderzoeksinstituten om ouderenkwesties te bestuderen. Bijvoorbeeld de positie van ouderen op de arbeidsmarkt, de toegevoegde waarde van oudere vrijwilligers of de mogelijkheden van een basisinkomen voor ouderen. Ook publiceert het jaarlijks een Ouderenmonitor, een onlinedocument met feiten en cijfers. Drie of vier keer per jaar organiseert het bureau een symposium over de opgeleverde onderzoeksresultaten. Verder organiseert het cursussen en studiemiddagen voor het partijkader en laat het informatieve filmpjes ontwikkelen over onderwerpen als de AOW-leeftijd. 50PLUS lijkt er door de jaren heen als een van de weinige nieuwe partijen in te slagen een volwassen denktank op te zetten.

In 2018 maakt de nieuwe partijvoorzitter Geert Dales kort na zijn aantreden kennis met Richard de Mulder, die twee jaar eerder Maurice Koopman is opgevolgd als voorzitter van het bureau. Het hoofdbestuur, zo laat Dales meteen in dat

eerste gesprek weten, vindt dat het wetenschappelijk bureau zich bezighoudt met zaken die te ver afstaan van de behoeften van het politieke bedrijf van 50PLUS. Ook zijn er twijfels over de geschiktheid en deskundigheid van de bestuursleden van het bureau en over de financiële huishouding.

Het bestuur van de denktank voelt zich overvallen. Waarom zijn deze kwesties niet eerder aangekaart? Het ziet de inmenging van het hoofdbestuur als een aantasting van zijn onafhankelijkheid. En hoezo zou het bureau niet deskundig zijn? Het bestuur bestaat voor het leeuwendeel uit al dan niet gepromoveerde academici. Maar niet op voor de partij relevante terreinen, vindt de partijvoorzitter.

‘Dales heeft liever dat het wetenschappelijk bureau van 50PLUS als pinautomaat fungeert om onderzoekjes en peilingen voor de partij te betalen, dan dat wij onafhankelijk kunnen opereren,’ klaagt De Mulder in augustus 2018 in *de Volkskrant*. Onzin, vindt Dales. De Mulder, terugblikkend: ‘Dales zei dat we ons niet aan de financiële regels hielden. Als dat zo was, hadden we niet keer op keer subsidie gekregen. Hij zei dat we moesten doen wat zij wilden, anders zouden ze onze stukken niet meer contrasigneren. Dat hadden ze volgens hem unaniem besloten. Maar de volgende dag bleek een bestuurslid te zijn opgestapt, onder andere vanwege deze besluitvorming.’ Een ander twistpunt vormt het jaarplan van het wetenschappelijk bureau. ‘Ze wilden vooraf inzage in ons jaarplan, zodat ze dit mede konden vaststellen. Dat vond ik niet de juiste procedure, want als wetenschappelijk bureau moesten we onze onafhankelijkheid bewaren.’

Wisseltruc

Op 3 augustus 2018 besluit het hoofdbestuur de samenwerking met het wetenschappelijk bureau op te zeggen met in-

gang van het nieuwe kalenderjaar. Het is een primeur: niet eerder brak een politieke partij met haar eigen wetenschappelijke bureau. Al wordt ook bij andere partijen de greep op de bureaus steviger. Minder dan voorheen krijgen ze de ruimte om als luis in de pels te fungeren.

Volgens voorzitter De Mulder en bureaubestuurslid Maurice Koopman zat Jan Nagel achter de harde lijn van Dales' bestuur. Koopman: 'Dales ontkent het, maar hij kreeg opdracht van hem.' De Mulder: 'Hij stookte Dales op en Krol had niet de ruggengraat om ertegenin te gaan.' Volgens De Mulder en Koopman zouden Nagel en de zijnen niet blij geweest zijn met het kritische rapport over de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Dat rapport verweet Nagel en andere bestuursleden gebrek aan professionaliteit en communicatie. Nagel zelf ontkent in *de Volkskrant* iedere betrokkenheid bij het kaltstellen van het wetenschappelijk bureau. 'Een flauwe bliksemafleider. Het bureau is gewoon tekortgeschoten.'

Volgens Nagel gaf het wetenschappelijk bureau het begrip 'onafhankelijk' een verkeerde lading en was het opzeggen van de samenwerking daardoor onvermijdelijk. Hij ziet voor een wetenschappelijk bureau geen luis-in-de-pels-rol weggelegd, integendeel. 'Ze moeten onderzoek doen ten behoeve van de partij. Dus als wij in ons programma hebben staan dat de AOW-leeftijd naar vijfenzestig kan, moeten ze medestanders op wetenschappelijk niveau zoeken die dat kunnen onderbouwen. Op het moment dat je mensen aanzoekt die daar tegenstander van zijn, dan zeg ik: jongens, wat zijn we nou als partij aan het doen? Je bent geen onafhankelijke rechter, je bent letterlijk partij.'

De bestuursleden van het wetenschappelijk bureau wordt gevraagd hun zetels ter beschikking te stellen, opdat er een nieuw bestuur kan aantreden. In september zegt het hoofdbestuur de huur op en verbiedt het het wetenschappelijk bu-

reau nog langer het partijlogo te gebruiken. Bovendien vraagt het alle financiële stukken en correspondentie op: facturen, bankafschriften, e-mails, offertes, contracten. Een lijst die – zo klaagt het wetenschappelijk bureau – niet zou misstaan bij een onderzoek van de FIOD naar malversaties van een fraudeur. De Mulder weigert. Onafhankelijk toezicht houden is de rol van accountants, niet van het hoofdbestuur. Bovendien: waarom nog documenten overleggen als het besluit al vaststaat?

Het hoofdbestuur legt zich er niet bij neer, schakelt huisadvocaat Janbart Evenboer in en dreigt met een kort geding als ze niet binnen een week de stukken te zien krijgen. Het bureau verwijst naar de financiële jaarverslagen op de site en zegt open te staan voor een gesprek. Maar het hoofdbestuur is er klaar mee en laat de communicatie vanaf dat moment via de advocaten lopen. Voorzitter De Mulder heeft uit onvrede over de gang van zaken de partij inmiddels verlaten en de voorzittershamer overgedragen aan Auke de Vries.

Het wetenschappelijk bureau dreigt op zijn beurt met een kort geding als het hoofdbestuur een gesprek blijft weigeren. Het bureau zit op hete kolen. Als hoofdbestuur en bureau zich niet snel verzoenen, is het te laat. De periodieke subsidieaanvraag voor de financiering van het bureau moet uiterlijk 1 november via het hoofdbestuur bij het ministerie worden ingediend. Het hoofdbestuur laat op 30 oktober weten open te staan voor een gesprek op een later moment. Het wetenschappelijk bureau dringt er bij het hoofdbestuur op aan hun subsidieaanvraag door te geleiden naar het ministerie.

Het hoofdbestuur doet inderdaad op 1 november een subsidieaanvraag. Echter niet voor het bestaande bureau. Het hoofdbestuur heeft een week eerder simpelweg een nieuwe instelling ingeschreven bij de Kamer van Koophandel: het wetenschappelijk instituut. De bestuurders van het wetenschappelijk bureau stappen hierop naar de rechter, maar die

bepaalt in kort geding dat het hoofdbestuur aan hen geen verantwoording schuldig is.

Het nieuwe wetenschappelijk instituut onder leiding van Alfons Leerkes, voorzitter van 50PLUS in de provincie Utrecht, start begin 2019 met zijn werkzaamheden. Onder de noemer 'De wereld die we aan onze kinderen willen doorgeven' organiseert het een reeks symposia, waarin uiteenlopende thema's als de groei van Schiphol en voltooid leven aan bod komen. Ook start het een onderzoek naar administratieve ongeregeldeheden in pensioendossiers. De partij krijgt namelijk veel mails en telefoontjes van ongeruste pensioengerechtigden en televisieprogramma's als *Nieuwsuur* en *Radar* besteden aandacht aan de kwestie. Kamerlid Corrie van Brenk stelt in het pensioendebat mondelinge vragen over de kwaliteit van de administratie van pensioenfondsen. Volgens minister Koolmees is lastig te achterhalen of het om incidenten of structurele problemen gaat.

Opmerkelijk genoeg blijkt na de grote wisseltruc de website van het wetenschappelijk bureau nog online te zijn. Inclusief een uitgebreid feitenrelaas over het conflict met het hoofdbestuur. Sterker: het bureau blijkt nooit formeel opgeheven. Nog sterker: het blijkt ruim twee jaar na 'opheffing' gewoon nog actief. Maurice Koopman, een van de bestuursleden van het bureau, legt uit hoe dat zit. 'Voor opheffing was instemming van hoofdbestuur en Tweede Kamerfractie nodig, maar die wilden dat niet geven. Dales wilde destijds eerst greep op de financiën krijgen. Maar wij wilden niet dat hij het geld in zou pikken.' Dankzij het geld dat nog in de pot zat en een naïeffect dat zelfs in 2020 nog budget opleverde, kon het bureau op een laag pitje doorgaan. 'We zijn drie weken geleden nog bij elkaar geweest. We werken aan een boek over verborgen discriminatie van onder meer ouderen. Maar na dit onderzoek is het klaar, hoor.'

Het contact met Jan Nagel heeft Koopman verbroken. Het was een optelsom waarbij Nagels houding tegenover het we-

tenschappelijke bureau de doorslag gaf. ‘Het was tot hier en niet verder.’ Volgens Nagel was Koopman vooral verbolgen over zijn negende plaats op de lijst voor de verkiezingen van 2017. ‘Hij werd lager geplaatst omdat we andere kandidaten zwaarder vonden. Zo eerlijk ging dat. Hij heeft me dat eeuwig kwalijk genomen.’ Yvonne Nagel: ‘Hij ging Jan toen van allerlei dingen beschuldigen om zijn gram te halen. Daar kun je je niet tegen verweren. Dan gaat de vriendschap over. We praten wel met elkaar als we elkaar tegenkomen, maar vriendschap is er niet meer. Toenadering zoeken heeft op een gegeven moment geen zin meer.’ In 2019 lopen ze elkaar tijdens een boeklancering in Rotterdam weer tegen het lijf. Nagel stelt voor weer om de tafel te gaan, het contact te herstellen. Ze kennen elkaar immers al meer dan veertig jaar en gingen met hun gezinnen zelfs samen op vakantie. Koopman slaat het aanbod af. ‘Dingen komen en gaan, daar ben ik laconiek over.’ Wel is hij ‘uit een soort loyaliteit’ nog steeds partijlid. ‘Het zinkende schip verlaten heeft iets lafs. Ik wilde niet meegaan in die stoet, dan wordt het zo’n statement. Als ik ga, ga ik stiekem.’

12.

Crisis in coronatijd

‘Het volkscongres van 50PLUS heeft met enorme meerderheid Henk Krol gekozen tot leider. De grote leider kreeg de steun van 89 procent van zijn 50PLUS-volk.’ Congresgangers komen op 14 december 2019 niet meer bij als een satirisch filmpje wordt vertoond waarin een uitzinnige menigte in de straten van Pyongyang ‘Kim il Krol’ toejuicht. Krol, wiens gezicht in dat van de Noord-Koreaanse leider is gefotoshopt, zwaait vanaf een bordes zijn juichende volk minzaam toe. Zijn beeltenis prijkt op een statig overheidsgebouw in de Noord-Koreaanse hoofdstad. Krol zelf, die de persiflage op het congres voor het eerst ziet, lacht het hardst. Aanleiding voor het filmpje is het ‘Noord-Koreaanse’ percentage leden dat bij een leden-raapleging zijn lijsttrekkerschap blijkt te steunen. De raadpleging was bedoeld om zijn mandaat te versterken. In plaats van de paar honderd leden die gemiddeld naar een congres komen, konden nu alle leden hun stem laten horen. Hoewel hij dus brede steun geniet, zijn er ook leden die vinden dat zijn houdbaarheidsdatum verstreken is. Ze kennen zijn vaste riedeltje nou wel. Maar aangezien er zich nog geen kroonprins of -prinses heeft aangediend, moeten ze het er voorlopig maar mee doen.

De vertoning van het filmpje is een opgewekt einde van een congres waarin veel tijd is opgegaan aan discussies over punten van orde, statuten en reglementen. Een voorstel van voorzitter Dales om de tijd liever te steken in inhoudelijk debat, de gastspreker van die middag en de speech van Henk Krol, kon niet op een meerderheid rekenen, waardoor ook na de pauze het procedurele gesteggel nog geruime tijd was doorgegaan. Krol en Dales ergerden zich zichtbaar en ze waren niet de enigen. Dales had van tijd tot tijd de zaal verlaten om weggelopen leden weer naar binnen te praten. Toen Krol, na een lezing van Cees Grimbergen, de gelukwensen voor zijn benoeming tot lijsttrekker in ontvangst nam, was het gros van de congresgangers al naar huis.

Lijstjes

Het ‘volkscongres’ in Apeldoorn vormt de aftrap voor de voorbereidingen van de verkiezingen van 2021. Tussen 3 januari en 20 maart 2020 kunnen belangstellenden zich kandideren voor de Kamerlijst. Door ervaringen uit het verleden is de partijtop ervan doordrongen dat een goede selectie aan de poort noodzakelijk is. Het zal professioneel worden aangepakt. Een psycholoog moet helpen beoordelen of kandidaten over voldoende teamgeest, sociale vaardigheden en zelfreflectie beschikken. Want empathisch vermogen, luistervaardigheid en draagvlak creëren zijn belangrijker dan een hoog IQ, menen Krol en Dales. Egotrippers en opportunisten willen ze niet. Om die reden moeten aanstaande Kamerleden een ‘anti-zetelroofbeding’ tekenen. Dales en Krol gaan op zoek naar talent en weten een reeks gekwalificeerde buitenstaanders te overtuigen aan te haken bij de partij. Ook in de bestaande 50PLUS-vijver wordt gevist en gevangen, niet alleen voor de Kamerlijst maar ook voor andere partijfuncties.

Dales en Krol willen bij het samenstellen van de lijst ook een einde maken aan de politieke geschillen die de huidige fractie soms verdelen. De zorg voor ouderen verenigt hen, maar over veel zijn ze het oneens. Zo ergert Krol zich als Tweede Kamerlid Gerrit-Jan van Otterloo zich uitspreekt vóór eurobonds, een soort staatsobligaties waarvoor Europese landen samen garant moeten staan. De meningsverschillen zijn niet verwonderlijk, aangezien de Kamerleden uit verschillende politieke windrichtingen komen: Krol (net als Dales) van de VVD, Van Brenk en Van Otterloo van de PvdA en Sazias van lokale partij Hart voor Hilversum.

De drie fractieleden vrezen dat Dales en Krol van hen af willen en dat alleen Krol mag blijven. 'Daarover onderhandelden ze samen alvast, zonder de rest daar meteen in te kennen,' klaagt Corrie van Brenk in het *AD*. Dales zal later volhouden dat ze niet meer maakten dan 'tentatieve lijstjes zonder enige status, niet meer dan informele gedachteoefeningen, krabbels van hoe het eruit zou kunnen zien'. Van Brenk staat op die lijstjes stevast op een verkiesbare vierde of vijfde plek, bezweert hij achteraf. Een mail aan zijn partijsecretaris begin januari wekt een andere indruk: 'Corrie zou gehandhaafd kunnen worden wegens inhoudelijke kennis van zaken, maar op een plaats lager dan vijf, zodat ze geen praatjes krijgt.' In zijn lijstje belandt ze op dat moment op plek zeven.

Over Sazias twijfelen ze. De innemende stemmentrekker blinkt niet uit in de Kamer en leest haar stukken slecht, oordelen ze. Ze zijn niet de enigen binnen de partij die haar 'een maatje te klein' vinden. Dales stelt in de eerdergenoemde mail aan de partijsecretaris onomwonden: 'Leonie is lui, onbekwaam en kletst maar wat. Maar wel een aardig mens en een stemmentrekker.' Ze komt op zijn lijstje op nummer tien. Bij Gerrit-Jan van Otterloo missen ze de binding met de partij. Hij komt op hun lijstje dan ook niet voor. Dales schrijft zijn secretaris: 'Gerrit-Jan acht ik niet te handhaven. Hij is

een ouderwetse regenteske PvdA-salonsocialist die bij 50PLUS niks te zoeken heeft. Weg ermee. Terug naar de PvdA of naar GroenLinks.' De vrees van de zittende Kamerleden om gepasseerd te worden voor een verkiesbare plek is dus niet ongegrond. Al verwacht Dales dat hij ze niet allemaal kan wippen. 'Als zij, of enkelen, persisteren in hun kandidatuur zal het lastig worden ze allemaal te lozen.'

Ook over Krol is Dales niet kritiekloos. Hij vindt dat de lijsttrekker wel wat serieuzer te werk mag gaan richting de verkiezingen. In het *Algemeen Dagblad* spreekt hij zijn partijleider streng toe. 'Heel Nederland weet dat Henk een aardige man is. Luchtige optredens zijn dus onnodig. Nu moet hij louter de focus leggen op onze kernthema's. Flink studeren, nieuwe ideeën ontwikkelen, inhoudelijk debat en op tijd naar huis.'

De lijstjesmakerij leidt tot achterdocht en oplopende spanningen binnen de partij. Willen de twee voormalige VVD'ers het rechtse smaldeel binnen 50PLUS vergroten? Krol gooit olie op het vuur door Dales openlijk uit te nodigen om met hem op de kieslijst voor de Tweede Kamer te gaan staan. 'Ik betreur het dat één man, Geert Dales, zich nog niet heeft gemeld om op de lijst te staan,' zegt Krol op 12 maart in het *Algemeen Dagblad*. Volgens hem heeft de voorzitter zijn werk als puinruimer bijna volbracht en kan hij nu een andere functie gaan vervullen binnen de partij. Hoewel de twee bijna dagelijks contact hebben, zegt hij zijn oproep bewust via de krant te doen. 'Ik denk dat Geert Dales een beetje druk van buitenaf nodig heeft, want hij staat nu niet te springen.'

Dales zegt tegen de pers zich 'overvallen' te voelen door de oproep van Krol. 'Dit verrast me, al is het Kamerlidmaatschap weleens geopperd binnen onze partij.' Hij belooft erover na te denken. 'Ik wil zeker weten of ik deze stap kan maken. Want ik wil niet als baantjesjager te boek staan.' Krols fractiegenoten zijn ontstemd dat ze zijn oproep uit de krant

moeten vernemen. Er heerst scepsis. Is hier sprake van een een-tweetje tussen de twee kameraden? Een voorziet van Krol in de krant, zodat Dales niet te ambitieus overkomt? Intern verwijt Van Brenk de twee politieke spelletjes. ‘Het was door-gestoken kaart. Henk had tegen onze voorlichters gezegd: “Geert wil gevraagd worden. Hoe doe ik dat?” Terwijl Dales bij zijn aantreden tot drie keer toe had gezegd geen politieke ambities te hebben.’ Ook Sazias beschouwt de oproep in het *AD* als een toneelstukje.

Dat de oproep in de krant inderdaad een opzetje is, erkent Dales achteraf met zoveel woorden in zijn boek *Tien zetels*.

Henk had mij herhaaldelijk laten weten mij graag in de nieuwe fractie te zien. Na lang aarzelen, waarbij Rinzes [de echtgenoot van Dales] afkeer van het politieke milieu een grote rol speelde, was ik overstag gegaan, maar wel op voorwaarde dat Henk mijn kandidatuur op een of andere manier zou regelen want als voorzitter kon ik moeilijk mijzelf kandideren. Daags voor het gebeurde liet Henk mij weten dat hij zijn oproep via het *Algemeen Dagblad* publiek ging maken.

In werkelijkheid denkt Dales al maanden na over een plek op de lijst. Sterker: in het ‘tentatieve’ lijstje dat hij begin januari (zelfs nog voor de opening van de kandidaatstelling) met de partijsecretaris deelde, had hij zichzelf al plaats vijf op de lijst toebedacht. Dales ziet voor- en nadelen aan het Kamerlidmaatschap. Hij zal zijn ontspannen leven van gepensioneerde moeten inruilen voor een veeleisende baan, voor een keurslijf van partijpolitieke standpunten en oeverloze discussies. Van de andere kant: hij kan goed samenwerken met de lijsttrekker en weet hoe complementair ze zijn. Ook de samenwerking met de prominenten die Krol en hij hebben weten te strikken voor de Kamerlijst ziet hij zitten. Onder hen is de voorzitter

van de Nederlandse Politiebond, die ze op termijn zien als de gedroomde opvolger van partijleider Krol. Voor zichzelf ziet Dales een coachende rol in de fractie weggelegd: de andere fractieleden aanmoedigen, afremmen en zo nodig op hun donder geven, want daar is Krol niet goed in. Wie weet is dit de kans om van 50PLUS een serieuze factor in de Nederlandse politiek te maken. Om dat in de politieke spotlights te doen, in plaats van achter de schermen, is geen straf voor de partijvoorzitter.

Rond zijn verjaardag, een week voor het interview in het *AD*, besluit hij naar eigen zeggen definitief om ervoor te gaan. Zijn partner Rinze feliciteert hem met een bos bloemen en Dales brengt Krol op de hoogte in de verwachting dat die binnen de partij gaat rondbellen om gezaghebbende mensen te overtuigen van zijn kandidatuur. ‘Maar hij benaderde Edwin van der Aa van het *AD*. Dat hoorde ik een dag voor de publicatie.’ Volgens Krol was Dales’ rol in het opzetje groter, vertelt hij in augustus 2020 aan Eva Jinek, die hem in haar talkshow heeft uitgenodigd om tekst en uitleg te geven over ‘stroopwafelgate’. Deze affaire, over dubieuze declaraties van onder meer een doos stroopwafels, is aan het rollen gebracht door Dales, waarop Krol in de talkshow een boekje opendoet over zijn voormalige partner in crime. ‘Hij heeft ontkend dat hij enige politieke ambities zou hebben. Nou, dat is absoluut niet waar, want de vraag “wilt u in de politiek komen?” is een vraag waarvan hij wilde dat ik die aan hem zou stellen en dat heb ik ook gedaan. Hij heeft zelf de journalist en de krant uitgezocht.’

Achteraf zegt Krol hem eerder afgeremd dan aangemoedigd te hebben om zich voor de Tweede Kamer te kandideren. ‘Ik had het niet vervelend gevonden om in de Kamer met hem samen te werken, maar ik vond het niet verstandig. Hij wilde van begin af aan graag op de lijst, niet te hoog maar wel op een verkiesbare vijfde plek. Toen hij dat steeds duidelijker

liet merken, heb ik steeds gezegd: “Is dat nou wel verstandig, Geert? Ik denk dat jij beter op je plek bent als bewindspersoon als we een goede uitslag halen en regeringsverantwoordelijkheid kunnen nemen. Volgens mij doe ik jou, de partij en Nederland daar veel meer plezier mee. Maar dan moet je niet nu je positie als voorzitter ondermijnen door op de lijst te willen. Ik ken de partij goed genoeg om te weten dat dat niet goed valt.” Maar Dales had voet bij stuk gehouden.

Sommigen binnen de partij verdenken Dales ervan dat hij louter voorzitter is geworden om een springplank te hebben naar een plek in de Tweede Kamer. Toch ligt dat niet erg voor de hand. Waarom zou hij met zijn politiek-bestuurlijke ervaring daarvoor eerst de onbetaalde en ondankbare voorzittersbaan vervullen? Een functie met een groot afbreukrisico, zoals zijn voorgangers hebben bewezen. Zich rechtstreeks kandideren was gemakkelijker en waarschijnlijk effectiever geweest.

Nu Dales zich verzekerd weet van de publieke steun van Krol, raadpleegt hij mensen binnen en buiten de partij in de week die hem nog rest tot het verstrijken van de kandidaatstelling. Sommigen zeggen: doen. Anderen zeggen: niet doen. Tot de laatste groep behoren Toine Manders en Jan Nagel. De laatste vindt dat Dales nog niet klaar is met puinruimen binnen de partij en eerst maar eens het dalende ledental moet zien om te buigen. Ook vreest hij dat Krol en de dominante Dales in één fractie leidt tot twee kapiteins op een schip. Een onverkiesbare plek als lijstduwer vindt hij wel een optie, dan kan Dales stemmen wegsnoepen bij zijn oude partij, de vvd. ‘Persoonlijk vind ik je meer een bestuurder die van betekenis kan zijn als we voor regeringsdeelname in aanmerking komen,’ besluit Nagel zijn advies. Ondanks de bedenkingen van de oprichter stelt Dales zich op de dag van de deadline, 20 maart 2020, kandidaat. Hij is niet de enige, in totaal hebben maar liefst 194 belangstellenden zich gemeld.

Kort geding

Begin 2020 verspreidt het COVID-19-virus zich vanuit het Chinese Wuhan razendsnel over de wereld. Op 27 februari wordt de eerste besmetting in Nederland geconstateerd. In de weken die volgen, neemt het kabinet steeds verdergaande maatregelen: geen handen schudden, anderhalve meter afstand houden, niet meer in grote groepen bijeenkomen.

Het hoofdbestuur steekt de koppen bij elkaar. Er moet door de leden een voorzitter van de selectiecommissie voor de Tweede Kamerverkiezingen worden gekozen. Dales' bestuur heeft in Theo Heere een geschikte kandidaat gevonden. Fysiek bij elkaar komen is voorlopig niet mogelijk en uitstel acht het bestuur niet wenselijk, digitaal stemmen lijkt het beste alternatief. In zekere zin is dat zelfs democratischer, redeneert het bestuur, want dan kunnen ook de leden stemmen die niet naar congressen gaan. Aangezien de statuten niet voorzien in digitaal stemmen, wordt onder de leden gepeild hoe ze over deze oplossing denken. Ruim 95 procent vindt het een goed plan.

Dat geldt niet voor Peter Pont, voormalig manager van het partijkantoor van 50PLUS, die zichzelf tegenkandidaat heeft gesteld voor het voorzitterschap van de selectiecommissie. Hij is van meet af aan kritisch over de gevolgde procedure. Pont was ervan uitgegaan dat het hoofdbestuur voor de functie een sollicitatieprocedure zou starten in plaats van een enkelvoudige voordracht te doen. De partijtop heeft er geen geheim van gemaakt dat ze Pont niet willen. Dales en Krol hebben op hem ingesproken om af te zien van zijn kandidatuur. Ook Nagel komt praten. Hij oppert een compromis: wat als je geen voorzitter maar lid van de selectiecommissie wordt? Pont kan ermee leven, maar als Nagel het voorlegt aan het hoofdbestuur laat Dales hem alle hoeken van de kamer zien. Pont: 'Twee dagen later belde Nagel opnieuw. Of ik me terug wilde

trekken als voorzitterskandidaat en erop wilde vertrouwen dat Henk en hij zich hard zouden maken voor een plek voor mij in de commissie. Toen heb ik nee gezegd.'

Ponts wantrouwen tegen het bestuur is groot en wordt verder gevoed door geruchten en stemmingmakerij in de partij. Hij vreest dat Dales met een digitale stemming zijn voorkeurskandidaat erdoor wil drukken. Als voormalig manager van het partijkantoor weet Pont dat veel oudere leden niet over een mailadres beschikken en 'niet digitaal genoeg' zijn om op deze manier hun stem uit te brengen. Eerdere ledenraadplegingen, zoals over de steun voor Krol, rieken volgens hem naar manipulatie. Hij mist waarborgen voor een correct verloop van een digitale stemming. Volgens hem kan de stemming bovendien wachten tot na de zomer. Wie weet mag fysiek samenkomen dan weer.

Pont besluit een kort geding aan te spannen tegen de in zijn ogen onreglementaire digitale stemming. Zijn wantrouwen tegen Dales' bestuur is zo groot dat hij de negatieve publiciteit die dit voor de partij oplevert voor lief neemt. Dales reageert schamper: 'Hij wil dat dat gebeurt in zo'n zaaltje. Hij denkt klaarblijkelijk dat als dat niet gebeurt, hij geen kans maakt.' De winstkansen bij een fysieke stemming zijn voor Pont inderdaad aanzienlijk groter. Als partijveteraan kan hij veel partijgenoten mobiliseren om naar een ledenvergadering te komen. Bij een digitale stemming wordt het voor hem een stuk lastiger.

Morrende mastodonten en een 'matennaaiër'

Ook de voorzitters van de provinciale afdelingen volgen Dales met argusogen sinds hij lijstjes is gaan opstellen en door Krol is opgeroepen zich kandidaat te stellen voor de Kamer. Besluiten die te maken hebben met de kieslijst wekken op voorhand hun

argwaan. Ze zijn de gang van zaken bij de vorige Tweede Kamerverkiezingen nog niet vergeten en willen voorkomen dat de partijtop er opnieuw een lijst vol buitenstaanders doordrukt.

De verstandhouding tussen Dales en 'de provincie' verslechtert zienderogen. Onder leiding van de Zuid-Hollandse voorzitter Peter Schut zegt de helft van de provinciale voorzitters in april het vertrouwen in Dales op. Ze hebben kritiek op de manier waarop hij de Kamerverkiezingen voorbereidt en beschuldigen hem van populistisch en dictatoriaal gedrag. Volgens de voorzitters hebben veel leden geen stemmail gekregen en leek het erop dat anderen juist meer dan één keer konden stemmen. En hoe zit het met de oproep van Krol aan Dales om zich kandidaat te stellen voor de Tweede Kamer? Dales heeft nog steeds niet publiekelijk laten weten of hij zich kandideert. 'Het kan niet zo zijn dat de voorzitter van 50PLUS meebeslist over zijn eigen geschiktheid en plaatsing op de lijst.'

Ze beschuldigen Dales er ook van dat hij e-mails aan individuele leden van provinciale besturen heeft gestuurd waarin de 'ethiek- en fatsoensgrens op grove wijze is overtreden'. Hij zou in niet mis te verstane bewoordingen zijn mening hebben gegeven over bepaalde partijgenoten. Krol blijft achter zijn voorzitter staan. Volgens hem zijn juist de provincievoorzitters aan het konkelfoezen in achterafkamertjes. 'Ze hebben dit gedaan zonder overleg met hun besturen en zonder de leden erin te kennen.'

Dales' problemen met de afdelingsvoorzitters leiden ook tot een verstoorde relatie met de Tweede Kamerfractie. Een mailwisseling tussen Dales en Corrie van Brenk vormt de lont in het kruitvat. Van Brenk is kritisch over Dales' eventuele Kamerkandidatuur die ze onverenigbaar vindt met zijn bestuurslidmaatschap. Dales antwoordt dat veel van de 'oproer-kraaiers' die zich tegen zijn kandidatuur keren, zelf ook een bestuursfunctie bekleden én Kamerkandidaat zijn. Als voorbeeld noemt hij Alfons Leerkes, de voorzitter van de afde-

ling Utrecht. ‘Het wordt allemaal aangestuurd door Leerkes en twee trawanten, alle drie kandidaat-Kamerlid. Dat laatste mag ik eigenlijk niet zeggen, maar ik doe het toch. Aan jou. Opdat je die strapatsen beter kunt plaatsen.’

Van Brenk stuurt de mail door naar Leerkes. ‘Dales had een grote bek over integriteit maar klapte nu zelf uit de school over de kandidaatstelling. Dat ging een grens over. Ik heb hem gezegd dat ik dat Leerkes zou melden, omdat ik vond dat deze moest weten dat dit speelde.’ Voor Leerkes is de mail aanleiding om er op hoge poten uit te citeren in een breed verspreid schrijven. Hij is woedend dat zijn kandidatuur door Dales is gedeeld. ‘Dit mag en kan een voorzitter niet doen! In het bedrijfsleven word je voor een dergelijk vergrijp op staande voet ontslagen en dit kan ook bij 50PLUS niet zonder gevolgen blijven.’

Dales is nu op zijn beurt woedend op Van Brenk omdat ze zijn mail heeft doorgestuurd naar Leerkes. Hoewel hij net ervaren heeft dat een ‘vertrouwelijke’ mail niet lang geheim blijft, kiest hij opnieuw voor dit medium om zijn ongenoegen te uiten. Hij laat de rest van de Tweede Kamerfractie in een uitvoerig epistel weten dat hij niet meer met haar aan tafel wil zitten en dat hij van mening is dat ze niet te handhaven is als Tweede Kamerlid voor de partij. ‘50PLUS moet, zeker in de aanloop naar de verkiezingen, eenheid en enthousiasme uitstralen. Te beginnen op het hoogste niveau. Dat is niet het geval en in de huidige samenstelling ook illusoir geworden. Dat valt geheel en al toe te schrijven aan het optreden van Van Brenk. Geen enkel team kan functioneren met een matennaai en verrader in huis.’

De partijvoorzitter die bij zijn aantreden partijgenoten de les las over omgangsvormen binnen de partij, lijkt zelf alle remmen los te hebben gegoooid. ‘Matennaai’ is geen *slip of the pen*. Een Statenlid heeft hij kort daarvoor beticht van ‘zelfpijperij’. Dat dat een ‘ongezellig’ woord is, wil hij wel toe-

geven, maar Dales lijkt niet in te zien dat hij zich inmiddels aan alles schuldig maakt wat hij anderen verwijt. Hij put naar hartenlust uit de strijdmiddelen waar ook zijn voorgangers kwistig gebruik van maakten. Royementen bijvoorbeeld. Zijn bestuur zet dit middel in tegen afdelingsvoorzitter Leerkes, die na het lezen van de mail over hem, de strijd tegen Dales verder heeft opgevoerd.

Waarom zo'n heftige reactie op het doorsturen van een mail door Van Brenk, terwijl Dales nota bene zelf is begonnen met het delen van vertrouwelijke informatie? Zelf vindt hij zijn reactie, ook achteraf, niet buiten proportie. 'Ik wilde niet meer met haar aan tafel, want alles wat ik zei kon bij Leerkes terecht-komen.' Krol komt hem tegemoet door een klein deel van het fractieoverleg zonder Van Brenk te doen, zodat Dales toch kan aanschuiven. De suggestie haar uit de fractie te zetten, legt de fractieleider naast zich neer. 'Daar gaat Dales niet over.'

Krol vindt het moeilijk om scheidsrechter te spelen in het conflict, omdat hij het inhoudelijk met de kritiek van Dales eens is. En dat hij een fractiegenoot als matennaaiër betitelt? 'Ik dacht: Geert, zeg het nou iets vriendelijker. Maar ja, dat is typisch Geert.' Dat Krol geen afstand neemt van de brief en Van Brenk niet in bescherming neemt, steekt zijn fractiegenoten. Léonie Sazias: 'Wij stonden schouder aan schouder met Corrie, maar Henk deed niet mee. Die hield zich op de vlakte.'

Opmerkelijk is dat het hele conflict tussen Dales en Van Brenk via e-mail verloopt. Geen van beiden neemt het initiatief de telefoon te pakken of bij de ander binnen te lopen om in een een-op-eengesprek zaken uit te spreken en de lucht te klaren.

Paasberaad

Op maandag 13 april, tweede paasdag, komt de partijtop bij elkaar in een poging de plooiën glad te strijken. Het overleg

vindt plaats in Hilversum, thuis bij Jan Nagel die een uitgebreide agenda heeft opgesteld. De erevoorzitter heeft geen formele functies meer binnen de partij, maar schaakt achter de schermen nog volop mee. Hij staat erom bekend bij conflicten door te strijden tot de laatste snik. Zijn bemoeienis is de reden dat Dales wegblijft. Hij slaapt die dag zo lang uit dat zijn echtgenoot Rinze bezorgd komt controleren of hij nog leeft. Terwijl hij nog in bed ligt, is het overleg tussen Krol, Nagel en Van Rooijen die ochtend om elf uur begonnen. Ze boeken goede voortgang. Op het punt van het elektronisch stemmen, waarover hun nog steeds een kort geding boven het hoofd hangt, bedenken ze een compromis: een ledenvergadering in september en als dat vanwege corona niet kan een digitale stemming. Als deze met de nodige waarborgen omgeven wordt, zou dat ook voor Peter Pont acceptabel zijn. Er is ze veel aan gelegen een rechtsgang en de daarmee gepaard gaande negatieve publiciteit te voorkomen. 'Ook als je in het verkeer voorrang hebt, kun je dat weleens nalaten om een veel grotere schade te voorkomen,' heeft Nagel Dales twee dagen eerder per mail nog voorgehouden.

Krol wil Dales betrekken bij de deal en laat hem weten: 'We zijn goed bezig en het kan nog mooier worden als jij naar Hilversum komt.' Dales laat zich overhalen om alsnog aan te sluiten bij het overleg. Ze lijken het eens te worden. De sfeer is goed, constateert Dales opgelucht. Er wordt gelachen en een glaasje wijn ingeschonken.

Nagel wil weten of de partijvoorzitter gaat voor het Kamerlidmaatschap. 'Als je geen kandidaat bent, neemt dat ruis weg. Als je het wel bent, moet duidelijk zijn dat je geen onderdeel bent van de selectieprocedure.' Bij de procedure zegt Dales sowieso geen betrokkenheid te hebben, dat doet een ander bestuurslid. Op aandringen van Nagel geeft hij openheid van zaken: hij heeft zich inderdaad kandidaat gesteld voor de Tweede Kamer. Tot zijn verbazing trekken Nagel en Van

Rooijen zich hierop even terug in de tuin voor overleg. Als ze terugkomen laten ze weten geen bezwaar te hebben tegen zijn Kamerkandidatuur in combinatie met zijn rol als voorzitter. Mits hij zich niet bemoeit met de kandidaatstelling.

Aan het compromis over het elektronisch stemmen blijken nog wat haken en ogen te zitten, constateert Dales na thuiskomst van het overleg. Zo blijkt Peter Pont in ruil voor het intrekken van het kort geding 10.000 euro te vragen van het hoofdbestuur om de gemaakte juridische kosten te dekken. Dales belt Nagel voor tekst en uitleg. Krol zal dat bedrag nog wel naar beneden praten, belooft Nagel. 'Inhoudelijk hadden we de oplossing. Dan loopt het toch niet meer stuk op geld? Daar kun je een verdeelsleutel voor afspreken.' Maar Dales maakt duidelijk dat hij hier niet mee akkoord kan gaan, waarop Nagel hem verantwoordelijk houdt voor het mislukken van het Paasberaad. De mannen krijgen slaande ruzie aan de telefoon.

Er ontstaat ook onenigheid over het persbericht over het Paasakkoord. Een eerste versie, die middag ten huize van Nagel in overleg met Nagel en Van Rooijen uitgetikt door Krol, vermeldt Nagels en Van Rooijens steun voor Dales' Kamerkandidatuur. Bij nader inzien wilde Nagel die passage schrappen. 'Het is toch beter dat we die steun niet nadrukkelijk noemen. Dat geeft weer gelazer.' Dales was al naar huis en heeft het opstellen van het persbericht aan het drietal overgelaten. Maar als hij met Krol belt en verneemt dat de zin waarin steun wordt uitgesproken voor zijn kandidatuur is geschrapt, voelt hij zich bedonderd. Nagel en Van Rooijen zouden toch kleur bekennen? Krol is het met hem eens en wendt zich opnieuw tot het tweetal. 'Wat kan daarvan het bezwaar zijn? Het is door Jan nadrukkelijk zo gezegd en door Martin nog eens bevestigd. Nu Geert zo toeschietelijk is gebleken, vind ik het wel zo netjes om die toezegging overeind te houden.' Maar ze houden voet bij stuk. 'Per ongeluk' wordt die avond rond

negen uur toch de eerste versie van het persbericht verstuurd. Foutje van een medewerker, zegt Krol achteraf.

Nagel is des duivels en belt met het ANP om de gewraakte zin weg te laten halen en te melden dat hij de volgende dag aangifte zal doen tegen de partijleider. 'Even jurist geraadpleegd: hiermee heb je een ernstig strafbaar feit gepleegd. Dat betekent aangifte morgen. Het moet nu eens afgelopen zijn,' dreigt hij Krol. De 'jurist' die hij zou hebben geraadpleegd blijkt Martin van Rooijen, verklaart Nagel desgevraagd. Die overigens geen jurist is, maar fiscaal econoom. Wat er precies strafbaar is aan het versturen van een verkeerd persbericht blijft onduidelijk. Als partijoprichter je eigen partijleider om zoiets dreigen met gerechtelijke stappen lijkt dus een paardenmiddel, maar Nagel draait er zijn hand niet voor om. 'Och, dat hoort er even bij,' blikst hij ruim een jaar later terug. Dat hij zijn dreigement bovendien zelf openbaar maakte, was volgens hem noodzakelijk om Krol af te remmen. 'Kom op, we laten ons niet piepelen.'

Het blijft bij een dreigement, maar voor Krol doet het de deur tussen hem en Nagel dicht. Tot dat moment heeft hij zich altijd loyaal getoond naar de partijoprichter. Dales: 'Henk stond voor zijn gevoel in het krijt bij Nagel, die hem enorm gesteund heeft rond de *Gay Krant*-affaire en de ophef over subsidies.' Na het Paasberaad verslechtert de relatie. 'Henk heeft hem eens enorm uitgescholden. Hij was buiten zinnen en zwaaide met de voorzittershamer. Het schuim stond op zijn lippen. "Je liegt," schreeuwde hij tegen Jan.'

Nagel en Van Rooijen hebben het met Krol ook nog over iets anders aan de stok. Ze betichtten de partijleider ervan dat hij heimelijk het hele overleg heeft opgenomen en zijn 'incomplete en ingekleurde verslag' van dit 'zeer vertrouwelijke overleg' openbaar heeft gemaakt. Heeft Nagel bewijzen? Indirect wel. De volgende dag verscheen er een verslag van ik weet niet hoeveel pagina's. Dat kan nooit als je het niet opgenomen

hebt. Als je als vrienden onder elkaar een gesprek hebt en je wil dat opnemen, dan zeg je dat toch even?’ Krol ontkent het overleg, dat ruim zes uur duurde, opgenomen te hebben. ‘Ik zou niet eens weten hoe het moest. Hij herkent in mij blijkbaar nog steeds die oude journalist.’

Nagel besluit met Van Rooijen een ‘aanvullend verslag’ te publiceren met hun lezing van het Paasberaad. Volgens de twee had Krol, voordat Dales aanschoof in het overleg, stevige kritiek op hem gehad. Dales was volgens Krol ‘de laatste tijd niet meer te beïnvloeden, over de rooie, de laatste anderhalve maand overstuur’. Toen Dales aanschoof was bovendien gesproken over zijn gewraakte mail over Corrie van Brenk. ‘Hij eiste dat ze onmiddellijk uit de fractie zou worden gezet. Hij zou nooit meer met haar aan één tafel zitten. Hij gebruikte schandelijke kwalificaties en noemde haar onder andere een verrader.’ Dales zou hebben geweigerd deze beledigingen terug te nemen en zou voor het versturen overleg met Krol gehad hebben over de brief. ‘Henk Krol heeft zich nimmer van de brief gedistantieerd. Tijdens de behandeling van dit onderwerp zweeg Krol opnieuw.’

De dag na het Paasakkoord barst de bom opnieuw. Die middag zeggen de Eerste en Tweede Kamerfractie (minus Krol) én erevoorzitter Nagel via de inmiddels beproefde methode van een persbericht het vertrouwen in Dales op. Het bericht, dat volgens Dales is ‘gecomponeerd door meneer Nagel’, bestempelt hem als autoritair, grofgebekt, geen verbinder. Ze hekelen zijn autocratische en weinig democratische stijl van leidinggeven en schrijven:

Een voorzitter van een landelijke politieke partij dient een verbindende rol te hebben, maar Dales werd in toenemende mate zelf het middelpunt van conflicten en vertoonde geen oplossingsgericht gedrag. Daarnaast schuwde hij niet om stelselmatig in grof taalgebruik

vooraanstaande leden te beledigen en liet hij zich uitermate denigrerend uit over onze eigen volksvertegenwoordigers.

Ze willen dat hij opstapt, maar Dales geeft geen krimp. 'Ik doe niks. Ik ga lekker pianospelen. De honden blaffen, maar de karavaan gaat voort.' De leden gaan erover en niet de partijtop, meent hij. 'Tja, Jan Nagel heeft weer eens wat verzonnen. Het gaat om zes leden, van de vijf- of zesduizend die we hebben. Ik vind het niet eens pijnlijk, maar wel gek. Niet één ervan heeft mij gebeld om het erover te hebben.' Dales weigert ook af te zien van zijn kandidatuur voor de Kamer. Krol blijft de voorzitter steunen. 'Hij heeft met strakke hand 50PLUS geprofessionaliseerd en een eind gemaakt aan het gekonkel. De leden moeten nu maar op een vergadering zeggen of ze terug willen naar dat gekonkel.'

Krol heeft altijd fijn samengewerkt met Dales die hij, vergeleken met diens voorgangers, ervaart als een verademing. Het steekt hem dat zijn fractiegenoten nu het vertrouwen in de voorzitter opzeggen zonder hem erin te kennen. 'Léonie en Corrie waren niet de beste vriendinnen, maar in hun ijver om Geert eruit te werken waren ze het ineens heel erg eens met elkaar. Van Gerrit-Jan heb ik nooit veel hoogte gekregen. Ik zat dus ineens met drie mensen die het roerend eens waren: Geert moest weg. Het was drie tegen één, waarbij tot mijn verbazing ook de Eerste Kamerfractie zich aansloot. Dat vond ik niet netjes. Ik trok hieruit de conclusie dat ze mij niet meer vertrouwden, anders hadden ze me wel betrokken. Al hielden ze zelf bij hoog en bij laag vol dat ze het wél aan me hadden voorgelegd.'

Door de tweespalt binnen de fractie, neemt ook daar de spanning toe. Er is al langer frictie tussen Krol en de andere fractieleden. Zo vinden ze dat ze te weinig ruimte krijgen voor mediaoptredens. Als Krol wordt gevraagd, gaat hij. Ook

als het over de portefeuille van zijn collega's gaat. De andere Kamerleden voelen zich in hun hemd staan nu hij de kant van Dales kiest en de voorzitter niet opstapt. Krols fractiegenoten laten weten dat ze een ledenvergadering over Dales' geëiste vertrek niet willen afwachten. Hij moet per direct weg. Krol staat alleen in zijn steun voor de gehekelde voorzitter en krabt zich achter de oren: wil hij nog bij deze partij blijven?

Dales stapte op. Of toch niet?

Op zondagochtend 26 april is Dales te gast bij het politieke praatprogramma *Buitenhof*. Geconfronteerd met de ruzie in zijn partij vertelt hij hoe hij twee jaar geleden werd aangenomen om puin te ruimen. '50PLUS stond bekend als partij van ruziënde bejaarden. Dan moet je krachtige maatregelen nemen. Kennelijk ben ik niet hard genoeg geweest.' Dat tientallen prominenten binnen de partij het vertrouwen in hem hebben opgezegd, wuift hij weg. 'Voor mij is ieder partijlid even belangrijk. We hebben meer dan vijfduizend leden. Als er mensen zijn die zichzelf prominent vinden en denken zelf te kunnen uitmaken wie de voorzitter van de partij is, dan zitten ze op het verkeerde spoor. Dat maken de leden uit.'

Volgens Dales is niet zijn kandidatuur voor de Tweede Kamer en zijn voorwerk voor de kieslijst de oorzaak van het conflict. Nee, de oorzaak is 'even simpel als verbijsterend': de onenigheid over het elektronisch stemmen. 'Dit ging over besluiten die vanwege corona anders niet genomen konden worden. Ze zeiden dat ik weg moest als voorzitter als ik Kamerkandidaat was. Wat toen nog niet het geval was. Ik stond al buiten de selectieprocedure voor Kamerleden, dat lag bij een andere collega in het hoofdbestuur.' Zijn criticasters hebben hem nooit gebeld om te vragen hoe het zat. 'Ze zijn met elkaar gaan vergaderen. De groep breidde zich uit, hanteerde

de gekste methoden. Allerlei negatieve berichten, zelfs op de officiële websites van de partij. Iedereen die zich heeft uitgesproken voor het bestuur krijgt een trollenleger achter zich aan. Er is zelfs geprobeerd om in te breken op mijn computer en in mijn telefoon.'

Waarom ze dat deden? 'Wist ik het maar. Ik denk dat een aantal een functie wil.' Dan geeft Dales een persoonlijke draai aan het gesprek. Hij vertelt over de zware depressie die hij een aantal jaren geleden had. 'Daar ben ik heel goed uitgekomen. Dat heb ik te danken aan vrienden en vooral aan mijn echtgenoot. Hem heb ik in 2016, toen het beter ging, de belofte gedaan: ik zal voor altijd het zonnetje in huis zijn. Dat wil ik waarmaken.' De persoonlijke noot blijkt een aanloopje naar de mededeling die hij wil doen. 'Ik stap op als voorzitter, want ik wil de belofte aan mijn man gestand doen. Dat is het hoofdmotief.' Niet alleen Dales gaat weg, het hele bestuur stapt op, laat hij weten. Ze moeten er alleen nog even voor zorgen dat er een nieuw bestuur komt. De ironie ten top: dit moet via een elektronische stemming.

Dat Dales niet meteen opstapt, maar met zijn demissionaire bestuur aan de touwtjes blijft trekken, leidt tot ergernis onder de partijgenoten die van hem af willen. Maar hij heeft nog zaken af te ronden, vindt hij. Had hij dat niet aan zijn twee medebestuurders over kunnen laten? Dat had de angel bij zijn criticasters eruit gehaald. Dales vond het geen optie. 'We hadden het leuk met zijn drieën. Samen uit, samen thuis. Ook Henk wilde niet dat ik eerder ging.'

Er ligt bovendien nog werk genoeg. Zo loopt nog steeds de rechtszaak van Peter Pont tegen het bestuur. Op 6 mei oordeelt de rechtbank dat een verbod op elektronisch stemmen niet te rechtvaardigen is in coronatijd. Ze verwijst naar de tijdelijke coronanoodwet, van kracht sinds 24 april, die elektronisch stemmen mogelijk maakt, ook als de statuten daar niet in voorzien. '50PLUS heeft overtuigend gemotiveerd dat de ver-

kiezing van de commissievoorzitter geen uitstel kan lijden en dat zij dus gebruik mag maken van een noodwet.’ Pont neemt zijn verlies. ‘We zijn helaas ingehaald door coronawetgeving. Maar het bestuur heeft een flinke tik op de vingers gekregen van de rechter. Zij moeten de procedure nu echt transparant maken.’ Dales noemt de uitspraak ‘een verwachte, maar toch grote morele overwinning van het partijbestuur’. Wel heeft de hele kwestie 50PLUS onnodig veel geld gekost, benadrukt hij. Want de partij moet de proceskosten ophoesten, omdat eerder aan de leden een besluitvormingsprocedure was voorgelegd die niet wettelijk geldig was.

Uiteindelijk wordt Peter Pont bij de digitale stemming in oktober 2020 geen voorzitter van de selectiecommissie. Hij blijkt voor het voeren van de rechtszaak tegen het hoofdbestuur financiële steun te hebben gekregen van partijgenoten. Op zich geen probleem, meent het (nieuwe) bestuur, ware het niet dat twee van de weldoeners zelf kandidaat zijn voor de Tweede Kamerlijst. Pont zou als voorzitter dus kandidaten moeten beoordelen die hem geld hebben betaald en dat is onwenselijk. De leden volgen die redenering en kiezen niet Pont maar het Zeeuwse Statenlid George Lernout tot voorzitter.

Dales probeert na deze berichtgeving te achterhalen wie meebetaald hebben aan de rechtszaak. ‘Informanten’ binnen de partij helpen hem aan een aantal namen van partijgenoten: Ellen Verkoelen, Willem Bakx, Mieke Hoek, Martin van Rooijen. Dales’ conclusie: ‘Pont was een trekpop. Van mensen die er belang bij hadden om het bestuur en mij in het bijzonder in moeilijkheden te brengen.’ Nagel was volgens Dales destijds een van de poppenspelers. ‘Pont was een paladijn van Nagel die aan de touwtjes had kunnen trekken als Pont voorzitter was geworden.’ Pont houdt vol dat de rechtsgang zijn eigen initiatief was. De opstelling van het bestuur liet hem geen andere keuze. ‘Het is jammer dat het zo moest.’ Zelf is Pont er ook financieel bij ingeschoten. Hij bevestigt dat vier partij-

leden hebben bijgedragen. Van het lijstje van Dales is volgens hem de helft goed. Welke twee dat zijn en welke namen op het lijstje ontbreken, wil hij niet zeggen. Nagel in ieder geval niet. Dat onder de weldoeners ook Kamerkandidaten zaten, wist Pont naar eigen zeggen niet toen hij het geld in ontvangst nam. ‘Ik heb nooit een lijst gezien.’

Een van de sponsors was in ieder geval Kamerkandidaat Ellen Verkoelen. Ze heeft duizend euro bijgedragen. Uit eigen zak, benadrukt ze. Wie de andere geldschietters waren, zegt ze niet te weten. Volgens haar waren er ‘signalen’ dat de digitale stemming juridisch en technisch niet waterdicht was en dat een notaris zou ontbreken. ‘We kregen geen antwoord op onze vragen hierover aan het bestuur en wilden voorkomen dat de partij achteraf teruggefloten zou worden. Ik was blij dat iemand het aankaartte, want ik ben daar zelf geen type voor.’ Volgens haar dreigde het een ongelijke strijd te worden. ‘De partij trekt de partijkas open om te procederen, maar een lid moet het zelf betalen.’ Dat een juridische strijd binnen de eigen gelederen het imago van een ruziepartij zou bevestigen, weerhield haar niet van een donatie. ‘Ik heb geen moeite met ruzies binnen de partij en vind het ook helemaal niet erg dat naar buiten toe uit te stralen. Bij andere partijen stappen ze ook naar de rechter. Liever te boek staan als ruziepartij dan dat we als vereniging een bananenrepubliek worden.’ Het ging hun niet alleen om de digitale ALV, bekend ze. Dat was hooguit de druppel. Ze ergerden zich al langer aan Dales’ bestuursstijl, zijn uitgekleden bestuur en zijn lijstjes. De rechtszaak was een stok om de hond mee te slaan.

13.

Wat doet Krol?

Nu Dales zijn vertrek heeft aangekondigd, wordt er direct gespeculeerd over wat zijn belangrijkste bondgenoot gaat doen. Henk Krol laat weten lange wandelingen op de hei te maken met zijn hond om zich te beraden op zijn politieke toekomst. Hij twijfelt tussen blijven en afsplitsen. Met die laatste mogelijkheid is hij al bezig sinds zijn fractiegenoten op 16 april Dales' vertrek eisten. Met Dales en met Femke Merel van Kooten-Arissen heeft hij het plan opgevat een nieuwe partij op te richten. Het voormalige Partij voor de Dieren-Kamerlid is in 2019 als zelfstandig Kamerlid verdergegaan en eind van dat jaar lid geworden van 50PLUS. Begin 2020 heeft ze zich gekandideerd als Kamerlid voor die partij.

Het drietal heeft zelfs al een naam voor de op te richten partij: Partij voor de Toekomst. Op 19 april registreert Krol 'voor de zekerheid' de website partijvoordetoeekomst.nu. Probleem: er bestaat al een partij met bijna dezelfde naam: de Partij *van* de Toekomst. Oprichter is de Eindhovense feestzanger Johan Vlemmix, die een aantal keren vruchteloos deelnam aan de verkiezingen met als belangrijkste programmapunt: alle dagen feest voor iedereen. Krol is niet de eerste die zijn oog laat vallen op zijn partijnaam. Pim Fortuyn ging hem voor

toen hij na zijn vertrek bij Leefbaar Nederland een eigen partij oprichtte. Fortuyns gesprekken met Vlemmix waren op niets uitgelopen. Naar zijn stadsgenoot Krol is Vlemmix toeschietlijker. Hij draagt alle rechten aan hem over. Als Dales Krol informeert dat hij op 26 april in *Buitenhof* zijn vertrek zal aankondigen, laat hij weten bij nader inzien toch geen rol te willen spelen in de PvdT. Hierop belt Krol met Van Kooten-Arissen. Is zij nog wel bereid deze nieuwe partij met hem te beginnen? Dat is ze. Dan gaat het snel. Op woensdag 29 april neemt Krol Kamervoorzitter Arib in vertrouwen over de plannen.

Intussen is hij nog steeds met zijn fractie in gesprek. ‘Goede fractievergadering gehad. Voldoende basis om morgenmiddag verder te vergaderen,’ twittert hij op dinsdag 28 april optimistisch. Twee dagen later oogt hij in de fractievergadering strijd lustig. Hij vindt het belangrijk om te blijven, zegt hij. ‘Maar dan moeten er wel dingen veranderen.’ Die veranderingen formuleert de fractie in een ‘Routekaart naar 2021’. In dit stappenplan staat dat een onafhankelijke externe partij de verkiezing voor een nieuw hoofdbestuur moet organiseren. Krol stelt voor een commissie in te stellen die op een eerlijk verloop van deze (digitale) verkiezing toeziet. Hij wil bovendien af van de topzware partijstructuur met twaalf provinciale afdelingen die zich overal mee bemoeien. Het aantal partijleden is de afgelopen jaren sterk teruggelopen en het wordt steeds lastiger uit de opdrogende ledenvijver bekwame bestuurders te vissen. Hij stelt een afslanking naar vier regio’s voor. In de media heeft een aantal provinciale voorzitters intussen geopperd om hem het partijvoorzitterschap aan te bieden. Dat is niet het eerste waar hij aan denkt, laat hij weten. Hij is immers gekozen als lijsttrekker en is, zo meldt de Routekaart naar 2021, ‘van harte bereid deze zware taak op te pakken’. Mits de partij zonder interne conflicten aan de slag gaat met de afgesproken punten.

De fractie is opgelucht dat Krol lijkt te willen blijven. Ka-

merlid Corrie van Brenk schuift die middag aan bij een vergadering van provinciale bestuurders in Amersfoort. Onder de voorzitters lijkt draagvlak te zijn voor de plannen en ze zijn blij dat Krol verder wil als lijsttrekker. Van Brenk: 'Ze bewogen mee, want ze wilden niet dat er weer gedoe kwam en dat Henk opstapte.' Dales, die tot zijn ongenoegen niet voor dit overleg is uitgenodigd, is echter onaangenaam verrast door de plannen die volgens hem niet 'conform wet- en regelgeving' zijn. Het bestuur zal niet op de voorstellen ingaan, laat hij weten. 'Het antwoord kan kort zijn.' Dales is op zijn qui-vive omdat de rebellerende provinciale voorzitters na Dales' aangekondigde vertrek in een open brief op de website hebben laten weten een tegenbestuur te willen oprichten. Dit interim-managementteam zou onder meer de verkiezing van een nieuw hoofdbestuur moeten regelen. Blijkbaar denken ze nu ook te kunnen beslissen over de toekomst van de partij. Wie denken ze wel niet dat ze zijn, windt Dales zich op. 'Hadden ze ooit iets anders bestuurd dan hun auto?'

Ondanks de afspraken met zijn fractie, heeft Krol er geen fiducia in dat het einde van het geruzie in zicht is. Nu hij met zijn fractie inhoudelijk overeenstemming heeft, is het uitgerend zijn bondgenoot Dales die dwarsligt. Ook heeft hij er weinig vertrouwen in dat de provinciale afdelingen werkelijk zullen meewerken aan de transitie naar een slankere partijorganisatie, waarin niet meer voor ieder van hen plaats zal zijn. Sinds zijn fractiegenoten tegen zijn zin het vertrouwen in Dales hebben opgezegd, mist hij hun vertrouwen. Als hij dat in een besloten Zoom-meeting aan de orde stelt, proeft hij vooral vijandigheid. 'Die week heb ik geprobeerd mensen op één lijn te krijgen, maar sommigen waren totaal onwrikbaar. Dan stopt het.'

Nog diezelfde dag neemt Krol zijn besluit: hij zet zijn escape in. Terugblikkend: 'Ik streed nog steeds dezelfde strijd. Als de kruiwagen waarmee je dat doet ontspoorde, moet je wat

anders.' Hij belt met Dales die aanbiedt een logo voor zijn nieuwe partij te regelen. Een grafisch ontwerper heeft snel een concept gereed. Dales betaalt de rekening. Een vriendelijke geste, maar in de beeldvorming helpt het niet. Het wekt de indruk dat Dales, die nog steeds 50PLUS-voorzitter is, een concurrent van de partij in het zadel aan het helpen is. Dales kan alleen maar lachen om de commotie die erover ontstaat. Mentaal is hij al afgehaakt bij 50PLUS.

Die vrijdag laat Krol de journalisten die hem doorlopend bellen weten dat hij twee dagen later zijn toekomstplannen bekend zal maken. Op zondagochtend maakt hij zijn opwachting voor de camera's van *WNL op zondag*. Vlak voor de uitzending licht Krol zijn fractie en naaste medewerkers in. Hij illustreert zijn schrijven met een spotprent van cartoonist Bas van der Schot. Die reageert achteraf verbaasd. 'Mijn idee was gekonkel in de partij als virus van ego's af te beelden. Nu lijkt Henk Krol te denken dat hij daar buiten staat. Maar ik heb hem zonder mondkapje getekend en ook zijn nonchalante uitspraak dat het zal overwaaien is geen garantie dat hij niet zelf met het virus besmet is.'

Even later legt Krol in de uitzending uit waarom hij zijn collega's nu pas op de hoogte heeft gesteld. '90 procent van mijn medewerkers vertrouw ik. Maar als er 10 procent bij zit die het elke keer verknalt... De afgelopen week zijn er een paar vergaderingen geweest. De notulen stonden eerder op internet en bij de kranten dan ik ze zelf gelezen had. Sorry jongens, maar dan kun je toch niet op elkaar bouwen?'

Hij legt aan presentator Rick Nieman uit dat ze als fractie goed werk hebben gedaan, maar dat het probleem volgens hem in de partij zit. 'Je schaamt je dood dat mensen nu weer rollebollend over straat gaan. Dat heeft me zo waanzinnig veel pijn gedaan. Daarom wilde ik ook niet over één nacht ijs gaan.' Krol analyseert: 'Er zijn enkele mensen die waarschijnlijk in het verleden bij andere partijen mislukt zijn en nu denken: er

is een nieuwe partij, laten we onze kansen grijpen. Er is een tussenlaag in de partij die zichzelf verschrikkelijk belangrijk vindt. Meestal mensen die zich eerst verkiesbaar hebben gesteld voor gemeente en provincie en het net niet hebben gehaald. Die geven zich dan op voor regionaal bestuur, niet om te besturen en te luisteren naar de leden, maar om de volgende keer meer kansen te hebben. Dat soort baantjesjagers maken een partij kapot.' Net als Dales kreeg ook Krol bedreigingen, vertrouwt hij de presentator toe. Namen en rugnummers kan hij niet geven. 'Nee, want ik ken ze niet eens. Ik heb ook een meneer die stuurt me zes, zeven e-mails per dag. Onvoorstelbaar wat daar allemaal in staat.'

Volgens Krol gaf de partijtop onvoldoende steun aan zijn plannen om de partij te democratiseren. 'Luister naar de leden. Dat kan met moderne technieken een stuk makkelijker. Maar daar wilde men niet aan.' En dat liet hem nog maar één keuze. 'Ik heb heel lang nagedacht. Met pijn in het hart, want ik heb elf jaar lang geknokt met alles wat in me zat. Maar ik heb gezegd: we moeten nu naar de toekomst kijken. En als het dan niet anders kan, dan moet ik toch maar een nieuwe partij oprichten waar al die mensen die het goed bedoelen welkom zijn. En dat wordt de Partij voor de Toekomst.'

Dat een partijleider die al gekozen is als lijsttrekker opstapt en zijn eigen partij begint, is een novum in de parlementaire geschiedenis. Het dichtst in de buurt komt Pim Fortuyn, die in 2002 noodgedwongen weg moest bij Leefbaar Nederland en daarna met zijn eigen lijst kwam, de Lijst Pim Fortuyn (LPF). Na zijn vertrek beaamt Krol dat het schandelijk is dat de partij druk was met intern gekrakeel terwijl ouderen als geen ander leden onder corona. 'Als ik meer dan de helft van mijn tijd bezig ben om ruzies in de partij te beslechten, kom ik aan mijn werk niet toe. De ruzies straalden op mij af. Maar ik ben niet met slaande deuren vertrokken, zoals steeds wordt beweerd.' Krol stelt de interne strijd graag voor als iets wat

buiten hem om plaatsvond, terwijl hij als partijleider een verantwoordelijkheid had deze de kop in te drukken. Tegen Omroep Brabant: 'Ik probeer mensen te overtuigen. Ik had eerder met de vuist op tafel moeten slaan, maar dat past niet bij mijn karakter.' 'Bent u dan wel een goede partijleider?' 'Misschien niet. Wie zal het zeggen?'

'Zonder mij was Krol er niet meer geweest'

De drie achtergebleven fractiegenoten beleggen die zondagmiddag inderhaast een persconferentie in het Tweede Kamergebouw. Ze voelen zich overvallen door het besluit van Krol. Ze wisten wel dat hij diverse zaterdagen met Dales druk was en met allerlei mensen sprak, maar waarover had hij niet willen vertellen. Tijdens de onderhandelingen in de afgelopen week hadden ze al zijn eisen ingewilligd. Allemaal voor niets. Van Brenk: 'Dat overleg blijkt achteraf gewoon onzin geweest te zijn.' Dat Krol al medio april de domeinnaam voor zijn nieuwe partij registreerde noemt ze 'heel triest'. Ze heeft zijn vertrek niet zien aankomen. 'Wel merkte ik dat hij soms wat geheimzinnig deed tijdens de onderhandelingen. De ene keer bewoog hij mee en de andere keer reageerde hij heel raar op aangedragen oplossingen. Maar Henk kon grillig zijn, dus daar zocht ik niet direct iets achter.' Achteraf vindt ze zijn actie onbegrijpelijk. 'Hij dacht misschien dat veel 50PLUS'ers hem zouden volgen naar zijn nieuwe partij en dat hij dan van het interne gedoe af was.'

Tot de verkiezingen zal Van Brenk hem opvolgen als fractieleider. Ze tipt senator Martin van Rooijen als lijsttrekker. 'Maar uiteindelijk gaan natuurlijk de leden erover,' haast ze zich te zeggen. Op de partijwebsite rekenen Eerste en Tweede Kamerfractie die middag in een gezamenlijke verklaring hard af met Krol en Dales.

Twee jaar geleden werd Geert Dales gekozen als nieuwe voorzitter van 50PLUS. Hij verklaarde daarbij nadrukkelijk geen andere politieke ambities te hebben. De huidige grote meningsverschillen ontstonden toen recent partijleider Henk Krol buiten iedereen om in het *Algemeen Dagblad* een openlijke oproep deed aan Geert Dales om toe te treden tot de toekomstige fractie. In het opgevoerde toneelstukje zei Geert Dales zich door deze oproep ‘overvallen’ te voelen.

Het voorzitterschap van Dales was, anders dan Henk Krol deed voorkomen, geen succes volgens de Kamerleden.

Het ledenaantal liep tot 1 maart 2020 dramatisch terug naar een ongekend dieptepunt. Er was geen beleidsplan en geen ledenwerfplan. Naar buiten leek er een innerlijke rust, maar in de praktijk stapten zeven van de negen hoofdbestuurders na conflicten met Geert Dales op. Deze weigerde vervolgens het hoofdbestuur direct weer aan te vullen. Geert Dales legde zijn functie neer, maar ging gewoon door met royementen en de partijkas leegmakende gerechtelijke procedures.

Inderdaad bestaat het bestuur naast de voorzitter op dat moment slechts uit een waarnemend secretaris en een waarnemend penningmeester. Volgens Dales is dit het gevolg van de afspraak dat eerst een statutenwijziging zou plaatsvinden, die pas in december 2019 door de algemene ledenvergadering is bekrachtigd. ‘Wie vindt het nou prettig om met z’n drieën onbezoldigd zoveel werk te doen dat eigenlijk door zeven moet worden gedaan?’

Volgens de Kamerleden voerden Dales en Krol in de afgelopen periode al talrijke gesprekken met mogelijke kandidaten voor de Tweede Kamer, nog voor de selectieprocedure was

gestart. Als zittende Kamerleden werden ze openlijk gediskwalificeerd door het tweetal.

Fractieleider Henk Krol nam het niet voor zijn fractie op, maar maakte openbaar bekend dat hij zich over zijn toekomst had beraden en dat hij dat via de televisie bekend zou maken. Hij weigerde hierover met zijn fractie te vergaderen, schiep hiermee een onwerkbare situatie en eindigde vandaag als zetelrover.

Alle aandacht dient na het geruzie weer uit te gaan naar de positie van de ouderen, menen de parlementariërs, die in het persbericht een lans breken voor Martin van Rooijen ('onomsreden de beste debater van 50PLUS') als nieuwe lijsttrekker.

Martin van Rooijen kent als geen ander de pensioenproblematiek, heeft binnen en buiten de partij groot gezag en zal zeker het gezicht bepalen van een springlevend 50PLUS, een partij die voor de kiezers opkomt. Hij zal 50PLUS aan een klinkende verkiezingsoverwinning helpen.

De teleurstelling over het opstappen van Krol is groot binnen de partij. Partijoprichter Jan Nagel voelt zich verraden, vertelt hij in *Nieuwsuur*. 'Ik ben heel erg teleurgesteld. Henk Krol blijft voor mij iemand die zich geweldig heeft ingezet voor 50PLUS, maar hij heeft wel nu zijn kiezers in de steek gelaten. Ik ben ook niet vergeten dat hij nu al voor de tweede keer de fractie verlaten heeft. De eerste keer was toen hij in opspraak was: subsidiefraude, financiële wanorde. Toen heb ik hem als geen ander verdedigd. Ik durf rustig te zeggen: zonder mij was Henk Krol er niet meer geweest.'

Destijds had hij Nagel beloofd nooit meer zo'n besluit te nemen zonder hem te raadplegen. Maar helaas. 'We hadden

deze week een afspraak, zwart-op-wit. Ondanks twee herinneringen is hij die niet nagekomen.' Nagel had op maandag een dringend beroep op hem gedaan het gesprek met hem aan te gaan. 'Ja, dat gesprek komt er,' had Krol dinsdag teruggestuurd, 'maar de volgorde wordt een iets andere. Ik ben nu druk met een werkbare oplossing. Daar heb ik diverse afspraken voor. Die oplossing zal je waarderen. Het wordt dus later deze week, maar ik neem contact met je op.' Die belofte heeft hij geen gestand gedaan.

Nagel: 'En nu blijkt bovendien nog eens een keer dat de Partij voor de Toekomst, waar hij de afgelopen week op de hei over heeft nagedacht, al veertien dagen geleden geregistreerd was. Ja, dat geeft een heel vreemde bijsmak.' Dat Krol 50PLUS verlaat maar in de Kamer blijft, keurt Nagel af. 'Als het niet zo'n ernstige zaak was, had ik het amusant gevonden. Als je aan de ene kant je handtekening zet onder de wet tegen zetelroof en je gaat aan de andere kant met een andere zetelrover een nieuwe partij oprichten: dat deugt natuurlijk van geen kanten.' Ze hebben geen contact meer met elkaar na Krols vertrek. Nagel heeft er geen behoefte aan. 'Iemand die me zo bedonderd heeft tot in diepste van mijn ziel en zoveel aan me te danken had...'

Ook ambtelijk secretaris Simon Geleijnse is boos op zijn politieke baas. Krol was na de *Gay Krant*-pensioenaffaire ook al als een dief in de nacht vertrokken en had hem beloofd dit nooit meer te doen. En nu dit. De laatste dagen voelde hij al nattigheid. 'Henk, wat ben je aan het doen?' had hij meermaals gevraagd terwijl hij en zijn partijgenoten probeerden Krol erbij te houden en teksten formuleerden die aan zijn wensen tegemoetkwamen. 'Nee, jouw stuk is goed, het komt goed,' had Krol hun bezworen. 'Hij wilde doen voorkomen dat hij zich tot het laatst had ingespannen om de zaak te redden.'

Volgens Dales was de werkelijke reden voor Krols vertrek de 'slaande ruzie' binnen de fractie. 'Ik denk dat ze hem uit de

fractie hebben willen gooien en dat hij toen zelf is opgestapt. Tot die tijd heeft hij de kat uit de boom gekeken. Waar liggen de beste kansen? 'Typisch Henk.' Maar van ruzie was geen sprake, stelt Corrie van Brenk. 'Henks positie stond op geen enkele manier ter discussie en wij wilden het liefst met hem door.'

Die avond reageert Krol in *Nieuwsuur* op de verwijten van zijn voormalige partijgenoten. 'Ik heb echt geprobeerd de boel bij elkaar te krijgen. Je moet altijd een escape hebben als het echt niet meer lukt.' Volgens Krol is zijn vertrek geen zetelroof of kiezersbedrog. Wat 50PLUS beloofd heeft, zal hij zijn kiezers nakomen. Bovendien heeft hij zijn zetel zelf verdiend, benadrukt hij. Driekwart van de 50PLUS-kiezers stemde immers op hem. Terwijl de achtergebleven drie Kamerleden niet eens genoeg stemmen hadden voor één zetel. 'De drie die nu doorgaan zijn op mijn slippen binnengekomen. Ik gun ze dat en ik hoop dat ze doorgaan met het verdedigen van de belangen van ouderen.'

Waarom heeft Krol eigenlijk niet weer een ouderenpartij opgericht, als hij zo begaan is met hun lot? 'Ik vind dat een partij niet moet discrimineren tussen leeftijden. Veel jongeren die de kieswijzer invullen komen ook op 50PLUS uit. Ik blijf me inzetten voor ouderen, maar jongeren die mee willen doen zijn van harte welkom.' De partijbeginselen van zijn nieuwe partij, die sinds die ochtend online staan, slaan echter een andere toon aan. Benadrukt wordt dat ouderen zelf zorg moeten dragen voor hun oude dag. Krol krijgt er die dag veel kritische mailtjes over. 'Ik kan u verzekeren: morgenvroeg staan de ouderen bij ons weer bovenaan.'

Krol nodigt 50PLUS-leden uit om hem te volgen en over te stappen naar de PvdT. Een aantal leden, onder wie enkele regionale volksvertegenwoordigers, geeft aan de oproep gehoor. Door de transfer van Statenlid Fred Kerkhof is 50PLUS niet langer vertegenwoordigd in Provinciale Staten van Overijssel.

Ook Toine Manders, de enige Europarlementariër van

50PLUS, verlaat de partij. Hij sluit zich aan bij het CDA. Volgens Jan Nagel stapt hij hiermee over naar een partij die verantwoordelijk is voor heel veel pensioenleed en verdient hij een plaats in het *Guinness Book of Records* als enige Euro-parlementariër die meerdere keren zetelroof heeft gepleegd. In 2013 verruilde Manders de VVD immers voor 50PLUS. ‘Als Toine naar de Partij voor de Dieren was overgelopen had ik het nog kunnen uitleggen: hij is een kameleon zonder moreel kompas.’ Manders laat de kritiek van zich afglijden. ‘Zetelroof? 50PLUS richt zich te gronde. Met het CDA speel ik weer in de Champions League.’ En om in voetbaltermen te blijven: een voetballer neem je het toch ook niet kwalijk als hij naar een andere club vertrekt waar hij meer kans krijgt om te scoren? Als het *Financieele Dagblad* hem vanwege zijn transfer betitelt als de ‘Ronald Koeman van het Europees Parlement’, beschouwt hij dat als een geuzennaam.

Naar eigen zeggen hinderde de voortdurende ruzie in de partij hem in zijn functioneren. Ook al zit hij in Brussel en Straatsburg ver van het Haagse gewoel. ‘Iedereen vroeg: hoe zit dat nou in jouw partij? Zelfs mijn Belgische en Duitse collega’s. Cynische vragen.’ Manders was bovendien gewend om regelmatig ruggenspraak te houden met de Haagse collega’s over kwesties die ook een link hadden met Europa. Zo konden ze één front vormen. ‘Maar door al het gedoe hadden ze of maakten ze daar geen tijd meer voor. Ik heb toen met het hoofdbestuur en enkele gezichtsbepalende mensen binnen 50PLUS gesproken. Die konden mij geen perspectief meer bieden.’ Het CDA blijktbaar wel. Dat bombardeerde hem prompt tot hun ‘ouderengezant’. Manders: ‘Ik heb als voorwaarde gesteld dat ik kon blijven opkomen voor mijn achterban. Zij zagen in dat ze de afgelopen jaren te weinig aandacht aan ouderen hebben besteed.’

Medewerker Hernández voelt zich door Manders in de steek gelaten. ‘Hij heeft mij laten vallen als een blok. Een half-

uur voor hij het bekendmaakte, liet hij me pas weten dat hij vertrok.' Ze had het kunnen weten, meent haar partner Dick Schouw. 'Manders werd aan onze partij geplakt, dat werkt niet. We wisten tijdens de campagne al: die is binnen een jaar vertrokken. In zijn toespraken viel de naam 50PLUS nooit. Voor hij gekozen werd, was hij al van plan om weg te gaan. Hij zocht alleen een goed moment. Hij was zo negatief over de partij, hij was er zo klaar mee. Niks was goed en hij voelde zich onvoldoende ondersteund. Hij moest 'soldaten' hebben, zei hij steeds.'

Grof geschut

Terwijl zijn oud-fractiegenoten niets meer van hem moeten hebben, doet Krol in de Kamer alsof er niets gebeurd is. Joviaal als altijd schiet hij Léonie Sazias aan. 'Wat vind jij van deze motie?'

Als nieuwe fractievoorzitter haalt Van Brenk de banden met de Eerste Kamerfractie aan. De afstemming tussen de leiders van Eerste en Tweede Kamerfracties wordt vervangen door een halfuurtje waarin beide fracties bij elkaar zitten. Van Brenk wil zo de inbreng in beide Kamers beter op elkaar afstemmen. Door de gezamenlijke inzet slagen de fracties er bij de begrotingsbehandeling in om miljoenen extra voor ouderenhuisvesting binnen te slepen. Van Brenk: 'We stemden dat strak af: welke motie en welk amendement steunen we? Op een aantal onderdelen was de Eerste Kamer doorslaggevend.'

Met de opvolging van Krol door Van Brenk komt er geen einde aan de ruzie binnen de partij. Integendeel, ze belandt nu direct in Dales' schootsveld. Als hij de persverklaring van de Kamerfracties over het vertrek van Krol leest, vol verwijten aan zijn adres, is de maat vol. Na de persconferentie stuurt hij haar een mail waarin hij zinspeelt op een royement.

Met deze handelwijze maak je jezelf overigens wel kwetsbaar voor een royement, in welke vorm dan ook. Kennelijk realiseer je je niet dat ik nog steeds de partijvoorzitter ben en je diskwalificaties derhalve direct terugslaan op het aanzien van 50PLUS.

Dales' schrijven eindigt weinig verzoenlijk:

Ik las in jullie verklaring dat 50PLUS zal blijven opkomen voor de belangen van ouderen en gepensioneerden, maar tot nu toe verneem ik van jou en je kompanen slechts negativisme, kwaadsprekerij en leugens. Je zult vast niet reageren. Wat ben jij diep gezonken.

Fijne avond,
Geert

En dat voor een voorzitter die kort na zijn aantreden zijn partijgenoten in een column nog het volgende advies gaf: 'Dus als je iets tegenstaat niet meteen een boze mail tikken met cc aan Jan en alleman, maar even achteroverleunen. Heeft de ander niet gewoon een punt?' Niet zo handig om zo uit zijn slof te schieten, erkent hij achteraf. 'Maar mag ik een emotie hebben? Als leugen op leugen wordt gestapeld en als mij wordt verweten dat ik een ruziemaker ben, kan ik dat niet over mijn kant laten gaan. Het had zakelijker gekund. Ik ben ook maar een mens.' Hij erkent dat hij ook fouten heeft gemaakt. 'Ik ben ongeduldig, rechtlijnig, emotioneel soms. Maar ik ben ook standvastig, ben niet bang en werk heel hard.'

Van Brenk gooit op Bevrijdingsdag in het WNL-programma *Haagse Lobby* extra olie op het vuur. 'We hebben een demissionair hoofdbestuur dat blijft doorgaan met het strooien met royementen, dreigt met rechtszaken en bezig is de kas van 50PLUS te plunderen.' Volgens Van Brenk geeft het partijbestuur duizenden euro's uit de partijkas uit aan advocaatkosten.

‘Dat gaat ten koste van leden die geld hebben betaald. Dat vind ik diep en diep triest.’ Dales brengt hierop nog grover geschut in stelling tegen Van Brenk. Hij stelt haar een ultimatum en eist excuses voor donderdag 7 mei, twaalf uur. Maakt ze die niet, dan doet het bestuur aangifte wegens smaad en laster.

Aan de vooravond van het verstrijken van de deadline zit Corrie van Brenk in talkshow *Op1*. Dales was ook bereid geweest om aan te schuiven, maar daar voelde ze niets voor. ‘Het wordt nooit gezellig met hem.’ Ze heeft het helemaal gehad met de scheidend voorzitter. ‘Als de heer Dales morgen weg is, gaat de vlag echt uit.’ Ze toont zich niet onder de indruk van zijn dreigementen. ‘Dit bestuur stuurt ongeveer iedere week een boze brief aan deze en gene binnen onze partij.’ Is ze van plan excuses aan te bieden, wil presentator Charles Groenhuijsen weten. ‘Nee natuurlijk niet zeg, hou op.’ En als hij aangifte doet? ‘Dat zien we dan wel weer.’ Desgevraagd licht ze haar bezwaren nog eens toe. Dales zegt maar liefst 30.000 euro nodig te hebben voor digitale verkiezingen. En er lopen dure royementsprocedures tegen de voorzitters van de provincies Utrecht en Zuid-Holland. ‘Te belachelijk voor woorden.’

Dales weet genoeg en laat na afloop van de uitzending weten de aangifte door te zetten. Op 12 mei voegt hij de daad bij het woord en meldt zich op het politiebureau in Den Haag. Terugblikkend: ‘Ik vond het heel verdrietig om dat namens mijzelf en het bestuur te doen. Het is nogal wat: een heel partijbestuur dat tegen de fractievoorzitter aangifte doet wegens smaad en laster.’ Nagel, Van Rooijen en Baay doen intussen een beroep op Van Brenk om zich niet van de wijs te laten brengen door de aangifte. Nagel: ‘Wij vonden het van de gekke dat zij excuses zou moeten aanbieden, Dales zou zelf excuses moeten aanbieden.’ Ze houden haar voor dat Dales juridisch weinig kans maakt met zijn aantijgingen omdat de vrijheid van meningsuiting zeker aan politici veel ruimte biedt.

Maar de aangifte heeft indruk gemaakt op Van Brenk. De volgende dag laat ze in radioprogramma *De Nieuws BV* weten in de verhitte discussie woorden gekozen te hebben die nuanceren behoeven. 'Het is nooit mijn intentie geweest om mijn bestuur te beschuldigen van een greep in de kas voor persoonlijk gewin.' Het woord 'plundering' had ze dan ook niet moeten gebruiken. Ze blijft erbij dat het demissionair bestuur meer doet dan gewenst is. 'Tienduizenden euro's voor juridisch advies vind ik verschrikkelijk veel geld voor een vereniging die moet leven van lidmaatschapsgelden en subsidie. Dan moet je ieder dubbeltje omkeren. Maar ik weet zeker dat zij er echt geen persoonlijk voordeel aan hebben.' Gaat ze bellen met Dales om dit ook tegen hem te zeggen? 'Ik probeer altijd de contacten iets te beperken met de heer Dales, maar ik ben best bereid de telefoon ervoor op te pakken.'

'En dat gaat misschien dus ook gebeuren?'

'Misschien best, ja.'

'Vandaag?'

'U heeft een nieuwtje.'

'U gaat vandaag bellen? Zullen we dat afspreken?'

'Laten we dat afspreken, dat is goed.'

Die dag belt ze inderdaad met Dales. In twee lange gesprekken wordt de lucht geklaard. Dales: 'Ze was eigenlijk weer een beetje de oude Corrie. Een vriendelijke, intelligente mevrouw die een goed Kamerlid is, met wie ik altijd prima contact heb gehad. De afgelopen weken zag ik een verbeteren, boze, rancuneuze mevrouw in wie ik helemaal de Corrie van Brenk niet herkende met wie ik als voorzitter twee jaar heb samengewerkt.' Nu de strijdbijl begraven is, trekt Dales de aangifte in en volgt er zelfs een gezamenlijk persbericht. Door de verzoeningspoging daalt Van Brenk in de achting van Nagel, die vindt dat ze te gemakkelijk door de knieën is gegaan. Het vermeende gebrek aan ruggengraat diskwalificeert haar wat hem betreft als mogelijke lijsttrekker.

Intussen nadert de sluitingsdatum voor het nieuw te kiezen hoofdbestuur. De kandidaten die zich oorspronkelijk hadden aangemeld zijn vanwege alle commotie inmiddels afgehaakt. De aanmeldingen die nu mondjesmaat binnendruppelen, stemmen Dales weinig hoopvol. De demissionaire voorzitter doet een beroep op Jan Nagel om zich als voorzitter te kandideren. De partijoprichter vond toch dat hij weg moest? Dan moet hij nu de consequenties aanvaarden en zijn verantwoordelijkheid nemen om te voorkomen dat het zittende bestuur straks vervangen wordt 'door een stel politieke tuinkabouters zonder enig politiek benul'. Nagel weet hoe de hazen lopen. Die ervaring is broodnodig in de voorbereiding op de landelijke verkiezingen van maart 2021.

Nagel aarzelt. Hij is inmiddels tachtig en moe van het gedoe. Wil hij nog eens negen maanden met een enerverende verkiezingsvoorbereiding en andere zaken in de weer? Vanaf het moment dat bij hem kanker is geconstateerd heeft hij besloten meer tijd met zijn familie door te brengen. Bovendien hebben zijn artsen hem op het hart gedrukt dat hij vanwege zijn ziekte stress zo veel mogelijk moet vermijden. Hij overlegt met zijn kinderen en praat tot diep in de nacht met zijn vrouw Yvonne. Hij heeft behalve haar morele ook haar praktische steun nodig. Want als de computer of de printer het laat afweten, weet hij zich geen raad. 'Je moet het doen en ik ga je helpen,' zegt ze. Ze kent haar man inmiddels: als hij het niet doet is hij er alsnog de hele tijd mee bezig. Vlak voor de deadline stelt hij zich kandidaat. Niet uit ambitie maar in het belang van de partij, benadrukt hij.

Achteraf bekent Dales dat zijn beroep op Nagel geen eerbetoon aan de erevoorzitter was. Zelfs dat erevoorzitterschap was geen eerbetoon geweest. Dat zijn bestuur hem tot erevoorzitter had gebombardeerd, was juist bedoeld om van hem af te komen, ook al pakte dat toen anders uit. 'Nagel zag er juist een aansporing in zich met hernieuwd elan overal mee

te bemoeien, waarbij hij zijn erevoorzitterschap nadrukkelijk opvoerde als legitimering voor zijn permanente interventies.' Evenmin is Dales' beroep op Nagel om voorzitter te worden een poging om te redden wat er te redden valt. 'Ik had gewoon zin om die man een flink stuk koek van eigen deeg te geven. Hij hapte ook nog.'

Op 24 mei stapt Dales, die steeds zei tot het aantreden van het nieuwe bestuur op 1 augustus te blijven, toch per direct op. De ledenvergadering van 1 augustus is voorbereid en Nagel heeft zich kandidaat gesteld voor het voorzitterschap; de demissionair voorzitter vindt zichzelf uitbestuurd bij 50PLUS. Er speelt nog iets anders mee: op een daarvoor in het leven geroepen website zijn kritische stukken over hem verschenen, vol beschuldigingen aan zijn adres. Volgens Dales lieten zijn collega's in het bestuur het lopen toen hij deze laster juridisch wilde aanpakken. 'Hiermee zouden we ons deelbudget voor juridische kosten overschrijden. Maar de partij heeft geld zat.' Hij voelt zich door zijn collega's in de steek gelaten. Dales zet zijn strijd solo voort. Een paar weken na zijn aftreden doet hij via zijn advocaat Peter Plasman aangifte tegen de Utrechtse afdelingsvoorzitter Alfons Leerkes wegens laster en belediging op de website. Het OM beschouwt het als een intern partijconflict en ziet geen aanleiding voor een strafrechtelijk onderzoek.

Bij zijn vertrek heeft Dales aangekondigd een boek te gaan schrijven waarin hij zal terugblikken op de crisis in de 'partij vol weeffouten, opportunisten, geboren querulanten en een corrupte intrigant'. Daarop vooruitlopend schrijft hij zijn frustraties van zich af in een mail aan *Volkskrant*-journalist Dion Mebius. Een afschrift gaat, zoals gebruikelijk, naar de volledige parlementaire pers. Hij verwijt het journaal zonder enig onderzoek nonsens op te schrijven. Als voorbeeld noemt hij het verwijt van Corrie van Brenk dat hij advocaten zou hebben ingehuurd voor zevenhonderd euro per uur.

Die waren een stuk goedkoper! Mebius, de gewraakte *Volkskrant*-journalist, vindt niet dat hij zich voor haar karretje heeft laten spannen. Dat ze in het openbaar zulke aantijgingen deed, was immers op zich al nieuws, of het nou waar was of niet. Bovendien heeft hij de aantijgingen geverifieerd bij de betreffende advocaat en netjes gemeld dat de door Van Brenk genoemde bedragen niet klopten.

Tot Dales' ergernis had de pers ook uitvoerig geschreven over de combinatie van zijn voorzitterschap met zijn kandidatuur voor de Tweede Kamer. Maar wist het journaal wel dat veel kandidaten die hem willen opvolgen als partijvoorzitter óók kandidaat zijn voor de Tweede Kamer? Hij zet Mebius en zijn collega's van de pers op het spoor van Bert Kannegieter – sinds Dales' vertrek waarnemend voorzitter – die kandidaat-Kamerlid is en 'tot mijn stomme verbazing' ook kandidaat-bestuurslid.

Is dit jou totaal ontgaan? Is je aandacht, zoals die van vrijwel al je collega's, voor 50PLUS verslapt na de reportages over herrie en ruzie? Waarmee mijn reputatie zwaar beschadigd is door een week, zelfs maanden durende tsunami van modder, smaad en laster die over mij is uitgestort en waarvan in alle media omstandig verslag is gedaan?

En hoe zit het met de voorzitterskandidatuur van Jan Nagel in combinatie met de Kamerkandidatuur van zijn dochter, wil Dales weten. 'Mag die belangenverstrengeling wel dan?' Ook over deze verwijten haalt Mebius zijn schouders op. 'Het maakt mij niet uit dat Dales voorzitter was en op de Kamerlijst stond. Volgens mij kan dat gewoon. Het punt was dat dit door afdelingsvoorzitters en anderen werd aangegrepen om hem pootje te lichten. Dáárom was het nieuws. In andere gevallen was dat niet aan de hand en was er dus geen aanleiding

om erover te schrijven.’ En wat de dochter van Nagel betreft: die heeft haar Kamerkandidatuur uit eigen beweging ingetrokken toen haar vader partijvoorzitter werd.

Volgens Mebius heeft Dales zich kwetsbaar gemaakt door op de Kamerlijst te gaan staan. ‘Het was niet de enige reden voor de afdelingsvoorzitters om in opstand te komen, maar hij gaf hun hiermee wel veel munitie. Als hij dat niet had gedaan, was het niet zo uit de hand gelopen. Formeel had hij alles wat te maken had met de kandidatenlijst neergelegd bij de secretaris. Maar in zo’n bestuur spreek je elkaar bijna dagelijks, dan heb je toch de schijn tegen.’

Opmerkelijk: na zijn vertrekt handhaaft Dales zijn Kamerkandidatuur. Op 2 juni schrijft hij aan Nagel: ‘Ik attendeer je erop dat ik zelf ook nog steeds kandidaat-Kamerlid ben en geen voornemens heb om die kandidatuur in te trekken.’ Dales acht zichzelf kansrijk. ‘Tegen mijn kandidatuur kan bij niemand nog bezwaar bestaan nu ik die niet combineer met een bestuurslidmaatschap. Wat dat betreft sta ik er gunstiger voor dan menig kandidaat-bestuurslid. Mij lijkt ook dat mijn cv nogal onderscheidend is, maar dat is verder aan de kandidaatstellingscommissie.’

Achter de schermen pleit Dales, nauwelijks een week na zijn vertrek, voor een ‘reset’ van de partij waarover de leden in een digitale spoedvergadering zouden moeten besluiten. Op 3 juni zet hij in een mail zijn naar eigen zeggen ‘opzienbarende plan’ uiteen:

Ik kom per direct weer terug en ga met Robert [Gielisse] en Bert [Kannegieter] verder waar we gebleven waren. De ALV van 1 augustus wordt afgeblazen. Alle kandidaat-bestuursleden trekken zich terug. Alle op-roerkraaiers verlaten de partij. De drie resterende Tweede Kamerleden trekken hun kandidatuur voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021 in.

Vervolgens pleit Dales voor een terugkeer van Krol.

Dat kan zowel met als zonder zijn PvdT. Een fusie van 50PLUS met de PvdT is denkbaar. De partij gaat dan heten '50PLUS voor de TOEKOMST.

Ook voor dit monsterverbond heeft Dales, die mede als gevolg van zijn lijstjes het veld moest ruimen, alweer een lijstje klaar waarin hij zichzelf de plek van running mate heeft toebedeeld.

Henk wordt de lijsttrekker, ik nummer 2. Daarna allemaal toppers. Ze liggen voor het oprapen. Er zitten onder de ingediende kandidaten meer dan voldoende kwalitatief goede mensen. Ik heb deze gedachte al met Henk gedeeld. Hij ziet het wel zitten.

Hij krijgt de handen er niet voor op elkaar. Op 21 juni gooit Dales de handdoek definitief in de ring en zegt zijn partijlidmaatschap op. Daarmee is ook zijn Kamerkandidatuur van de baan.

Strijd om de macht

Na het aangekondigde vertrek van Dales en het opstappen van Krol wordt in de media de balans opgemaakt. *De Volkskrant* noemt het opstappen van het 'vrolijke stemmenkanon' een klap voor de partij. 'De opstandige partijleden regen Dales aan hun lans, maar lijken hun hand te hebben overspeeld nu Krol ook vertrekt.'

Volgens Arjan Noorlander, politiek commentator bij actualiteitenrubriek *Nieuwsuur*, zijn de problemen niet los te zien van de demografische samenstelling van het partij kader. 'Bij andere partijen worden jonge mensen lid. Ze leren de partij-

cultuur kennen, willen zich bewijzen binnen zo'n partij en groeien daarin. Mensen die lid worden van ouderenpartijen zijn verder in hun carrière en stappen met die ervaring en eigenwijsheid zo'n partij in.' Dat ze veel vrije tijd hebben omdat ze vaak al met pensioen zijn, speelt ook een rol. 'Ze zetten zich enorm in voor de partij maar bemoeien zich ook met te veel zaken,' meent Noorlander. 'Er is geen partij in Nederland waar intern zoveel boze brieven tussen leden en kaderleden worden gestuurd over regels en procedures en hoe die nageleefd moeten worden. Het is echt de samenstelling van de partij waardoor het elke keer ruzie wordt.'

Je zou denken dat de partij midden in de coronacrisis wel iets anders aan het hoofd heeft. Toch is het volgens Noorlander geen toeval dat juist op dit moment de messen geslepen worden. 'Het is een jaar voor de verkiezingen. Alle partijen in Nederland zijn bezig om de macht te verdelen voor na de verkiezingen. De lijsten en partijprogramma's worden samengesteld.' De strijd tussen de botsende ego's gaat volgens hem niet over inhoud maar over macht. 'Achter de schermen wordt de strijd bij partijen gevoerd. Dit is het moment dat het fout kan gaan.'

Volgens politiek columnist Jos Heymans van RTL verspreidde het conflict zich als een olievlek en maakte het grote aantal betrokkenen (niet alleen hoofdbestuur en Kamerfracties, maar ook regiobesturen en de oprichter) het tot een haast onontwarbare kluwen. Waar een partijvoorzitter zich meestal achter de schermen bezighoudt met het organiseren van ledenvergaderingen en werven van leden, wilde Dales wat maken van de partij en stak zijn nek uit ongeacht de consequenties, constateert Heymans. Daarover wordt binnen de partij zelf wisselend gedacht. Dick Schouw: 'Ik heb Dales vooraf gewaarschuwd: de partij is een woestijn, alles moet nog gebouwd worden. Hij heeft niks gebouwd, alleen maar de boel rustig gehouden.' Adriana Hernández: 'Niets doen was zijn manier om de rust in de partij te bewaren.'

14.

Pensioenakkoord

Nu Van Brenk Krol is opgevolgd als fractieleider, doet zij de grote debatten in de Kamer. Het voor 50PLUS belangrijke pensioendebat bijvoorbeeld. Het in 2019 gesloten pensioenakkoord geeft haar daarvoor nieuwe munitie.

Internationaal staat het Nederlandse pensioenstelsel goed aangeschreven. Al jaren prijkt Nederland met Denemarken bovenaan in de hitlijst van Mercer. Dit adviesbureau vergelijkt jaarlijks tientallen nationale pensioenstelsels op toereikendheid, duurzaamheid en integriteit. Toch zijn werkgevers, vakbonden en een meerderheid in politiek Den Haag het erover eens dat het stelsel op de schop moet. Het vertrouwen is weg nu pensioenfondsen al jaren de pensioenen niet meer kunnen laten meestijgen met de inflatie. Het waardevaste pensioen dat beloofd werd, kan zo niet worden waargemaakt. Het stelsel gaat ervan uit dat een werknemer zijn leven lang in loondienst werkt en zo een goed pensioen opbouwt. Maar de arbeidsmarkt is veranderd en het stelsel houdt onvoldoende rekening met het groeiende aantal zzp'ers en flexwerkers.

Na bijna tien jaar praten, dreigen, staken, schorsen en nog eens onderhandelen, sluiten werkgevers, werknemers en de overheid in de zomer van 2019 een pensioenakkoord. Een be-

langrijk punt is de AOW-leeftijd. Deze stijgt minder snel dan gepland. Eerdere kabinetten koppelden de stijgende gemiddelde leeftijd aan de AOW-leeftijd. Maar extra lang doorbuffelen als ‘beloning’ voor gezonder en langer leven wordt vooral aan werknemerskant onrechtvaardig gevonden. Uitkomst van de onderhandelingen: tot 2022 wordt de pensioenleeftijd bevroren op zesenzestig jaar en vier maanden en loopt daarna op tot zevenenzestig jaar in 2024. Een belangrijk winstpunt voor de bonden, maar ook werkgevers zijn niet ontevreden, omdat oudere werknemers gemiddeld vaker ziek zijn en fysiek minder aankunnen. In het pensioenakkoord zijn ook afspraken vastgelegd over onder meer zzp'ers, zware beroepen en pensioenuitkeringen.

50PLUS toont zich kritisch over het bereikte hoofdlijnenakkoord. In de Kamer heeft de fractie eerder piketpaaltjes geslagen: hieraan moet een akkoord wat hen betreft voldoen. In de uitkomst van de onderhandelingen ziet de partij onvoldoende waarborgen en de fractie heeft nog veel vragen. Van Brenk: ‘We zijn er open ingegaan, hebben er goed naar gekeken en hebben het ons nog eens uit laten leggen door ambtenaren van Koolmees om te kijken of we het goed begrepen. Uiteindelijk werden we van het resultaat niet blij. Het bood te weinig perspectief omdat het wordt uitgesmeerd over een lange tijd. Het kan tien, twintig jaar duren voordat mensen gecompenseerd worden voor inflatie.’

Eind 2019 dreigt een aantal fondsen de pensioenen te moeten korten door de strenge regels van de toezichthouder, De Nederlandsche Bank. De regels moeten ervoor zorgen dat de pensioenfondsen niet te veel geld uitgeven. Er moet immers altijd genoeg geld zijn om over pakweg dertig jaar ook nog pensioenen te kunnen uitkeren. De pensioenfondsen voelen zich met handen en voeten gebonden door de strenge regels. Ze hebben meer geld in kas dan ooit, ruim 1400 miljard, maar moeten zich ‘arm rekenen’ van de DNB. Sterker: een aantal

fondsen dreigt de pensioenen zelfs te moeten verlagen. Gepensioneerden ervaren dit als zeer onrechtvaardig.

Herstelbetalingen

Corrie van Brenk benadrukt in juli 2020 tijdens het pensioendebat in de Tweede Kamer dat de afgelopen jaren fantastische rendementen gemaakt zijn door pensioenfondsen. 'Maar die zijn nooit naar de deelnemer gegaan. En nu willen wij dat dat hersteld wordt. Wij eisen een herstelbetaling.' Ze rekent de minister voor dat de pensioenen al twaalf jaar niet geïndexeerd zijn. Was het nieuwe stelsel, zoals afgesproken in het pensioenakkoord, al in 2007 ingevoerd, dan waren de pensioenen de afgelopen twaalf jaar gewoon verhoogd. Minister Koolmees ontkent het niet: 'Ik denk grosso modo dat als we het nieuwe stelsel al in 2007 hadden ingevoerd, inderdaad rendementen sneller waren uitgedeeld aan de deelnemers.' Koolmees benadrukt dat het omgekeerde evengoed geldt: tegenslagen vertalen zich sneller in lagere uitkeringen omdat er geen sprake meer is van grote buffers.

Van Brenk: 'Alle mensen die nu zevenenzeventig jaar en ouder zijn, hebben al twaalf jaar geen verhoging gehad. Na de invoering van het nieuwe stelsel blijft het indexatieperspectief nog steeds belabberd omdat elk voordeel in tien stapjes wordt uitgekeerd. Dat soort plannetjes zorgt er toch voor dat het vertrouwen in de politiek er niet meer is? Want hoeveel mensen die in 2007 zijn gepensioneerd, leven er nog in 2030? En wat heb je aan een voordeel dat wordt uitgekeerd in tien kleine jaarlijkse stapjes? Compensatie voor die verloren jaren klinkt als een claim en dat is het ook.' Minister Koolmees houdt het bij een procedureel antwoord: 'Het lijkt me heel goed om hier echt de tijd voor te nemen om hier met elkaar over van gedachten te wisselen. Het is heel veel techniek, heel

erg ingewikkeld maar wel ontzettend belangrijk dat we hier de tijd voor nemen.'

De rekensom heeft 50PLUS alvast voor hem gemaakt. Enkele weken eerder is senator Martin van Rooijen op de zeepkist geklommen om FNV-leden toe te spreken over het pensioenakkoord. Zijn pleidooi om de jarenlang gemiste pensioenverhogingen alsnog uit te keren werd met applaus begroet. En zoveel hoeft het niet eens te kosten, rekende hij voor. '37 miljard op een pot van 1500 miljard. Dat is ruim 2 procent.'

Een andere steen des aanstoots voor 50PLUS is de beperking van de bezwaarmogelijkheid. Van Brenk meent dat de minister zich in juridisch drijfzand begeeft. 'In Nederland laten we ons niet monddood maken. Het kan en mag niet zo zijn dat tot aan de invoering van het nieuwe stelsel het bezwaarrecht in artikel 83 buitenspel gezet wordt.' Ze zoekt steun bij andere criticasters van het pensioenakkoord, de SP en de PVV. 'Ik wil hier en nu dan ook een specifiek beroep doen op andere critici: mevrouw Marijnissen en de heer Wilders. 50PLUS stelt voor om alle juridische zwakke plekken van dit pensioenakkoord nauwgezet in kaart te brengen. Zodat wij het akkoord nog voor het einde van dit jaar kapot kunnen torpederen of procederen. Doen jullie mee?'

Ten slotte beticht Van Brenk de minister van 'onteigening' van pensioengeld. 'Hoe wordt de huidige pensioenpot verdeeld? 1500 miljard! De minister geeft toe dat op dit moment het vermogen verschoven is van oud naar jong. Alleen kon hij niet uitrekenen hoeveel. Bijzonder toch dat als het niet goed uitkomt, deze technocratische minister ineens niet meer goed kan rekenen. Maar hij laat de schade voor gepensioneerden in stand en maakt die permanent. Onteigening dus. Waar heeft deze oudere generatie dat aan verdiend?'

Naast de pensioenproblematiek gaat veel aandacht van de fractie uit naar de coronapandemie die in Nederland duizenden slachtoffers eist. De Kamer neemt in mei 2020 een motie

van Van Brenk aan die pleit voor een dag van nationale rouw met een minuut stilte en de vlaggen halfstok. In juli laat premier Rutte weten dat er in het najaar een dag van bezinning zal worden georganiseerd om stil te staan bij de impact van het virus. Als datum wordt 6 oktober geprikt. De invulling blijft uiteindelijk beperkt tot een handvol lokale initiatieven.

Over de maatregelen die het kabinet neemt om de coronapandemie te beteugelen, wordt onder de 50PLUS-parlementariërs – die zelf in de risicogroepen vallen – verschillend gedacht. Senator Martine Baay zit er anders in dan haar collega's. 'Zij gaan meer af op de in mijn ogen overtrokken berichtgeving. Ze vinden lockdown, avondklok en corona-app prima. Ik zie de toegevoegde waarde niet en mis de proportionaliteit. Zo'n avondklok is een enorme inbreuk op grondrechten. Je moet alleen maatregelen nemen die echt iets bijdragen. Emotie en eigen betrokkenheid is prima, maar als Kamerlid moet je ook afstand kunnen nemen.'

Als senator heeft ze kritisch gekeken naar rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. 'De teneur in de Tweede Kamer was: alles is goed. De Eerste Kamer kijkt kritischer. Als 50PLUS-fracties praten we daarover. Maar we volgen elkaar niet klakkeloos.' Léonie Sazias: 'Het is varen in de mist, niet alleen voor het kabinet maar ook voor de Kamer.' Toch is ook zij kritisch. Ze hekelt de steeds wisselende koers over wie het eerst gevaccineerd moet worden. Wat haar betreft zijn de ouderen het eerst aan de beurt.

Weggelakte namen

Op 1 augustus 2020 zullen de 50PLUS-leden besluiten over een nieuw hoofdbestuur. Vanwege corona is er geen fysiek congres, maar wordt de ledenvergadering gestreamd. Het heeft iets ironisch dat de crisis die maanden eerder begon met ongenoegen

over digitaal stemmen, nu beslecht moet worden door een digitale stemming. De meeste partijleden zijn op leeftijd en zo'n 10 procent beschikt niet over internet, maar per post of per volmacht stemmen is technisch te ingewikkeld en te fraudegevoelig, oordeelt het hoofdbestuur, dat na het vertrek van Dales nog bestaat uit waarnemend voorzitter Bert Kannegieter en secretaris Robert Gielisse. Bovendien zou de tijdelijke wet COVID-19, die de virtuele vergadering regelt, digitaal stemmen verplicht stellen. Ondemocratisch, menen sommige leden. Het bestuur benadrukt de zonnige kanten: leden kunnen zich de fysieke gang naar een partijcongres besparen. Hierdoor wordt zelfs een hogere opkomst verwacht bij de stemming.

Twee maanden voor de ALV hebben partijleden Henk Jan Verboom en Helena Bosch – beiden zelf kandidaat voor het hoofdbestuur – de website 50pluspodium.nl opgezet. Hierop kunnen ontevreden partijleden hun grieven kwijt. Aan de toch al openlijk gevoerde strijd in de partij – via persberichten, interviews en mails met de parlementaire pers in cc – wordt zo nog een kanaal toegevoegd dat politieke ramptoe-risten zicht biedt op de strijd. De initiatiefnemers zeggen te zijn benaderd door leden, onder wie andere kandidaten voor het hoofdbestuur, die hun mening niet openlijk durven geven omdat ze bang zijn voor sancties. Drie hoofdbestuurskandidaten en vijf 'bezorgde leden' hebben hun bezwaren op papier gezet. Bosch en Verboom plaatsen de brief naar eigen zeggen als *postillon d'amour* op de site. Al valt er weinig liefdevols in te lezen. De opstellers zijn boos dat de Kamerfracties en het merendeel van de provinciale afdelingsvoorzitters een gezamenlijk stemadvies hebben uitgebracht voor het nieuwe hoofdbestuur. Jan Nagel wordt door hen warm aanbevolen als voorzitter. Waarom een stemadvies terwijl open verkiezingen zonder voorselectie beloofd waren? De leden zijn immers oud en wijs genoeg om hun eigen keuze te maken? Ook het zittende hoofdbestuur krijgt een veeg uit de pan. Het heeft via het

partijkantoor deze gang van zaken mogelijk gemaakt. ‘Daarmee wordt dit hele verkiezingsproces tot een vertoning gedegradeerd, waarvoor iedere zichzelf respecterende politieke partij zich dient te schamen,’ stellen de bezwaarmakers.

Voorafgaand aan de ledenvergadering van 1 augustus zijn bovendien vijf moties ingediend door de leden Erik Zwiers en Roberto Schols. Zij vinden dat hoofdbestuurskandidaten die ook kandidaat voor de Tweede Kamer zijn, dit vooraf bekend moeten maken. Verder menen ze dat de partijtop zich tijdens de ledenvergadering moet verantwoorden over de crisis van de afgelopen maanden. Met twee andere moties van Zwiers en Schols zit het hoofdbestuur bijzonder in de maag, omdat hierin kandidaat-bestuursleden met naam en toenaam worden genoemd. Het betreft een zittend bestuurslid en de eerdergenoemde postillons d’amour van 50pluspodium.nl, die volgens de indieners ongeschikt zijn voor een plek in het hoofdbestuur. Het hoofdbestuur beschouwt de twee moties als een schending van de privacy van de genoemde personen die zich niet, zoals in een normale ALV, kunnen verdedigen tegen de aantijgingen en vreest juridische stappen als de teksten op straat komen te liggen. Bij een van de moties zou bovendien de vertrouwelijkheid van de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer worden geschonden.

Waarnemend secretaris Robert Gielisse spreekt met indier Erik Zwiers af in het Novotel in Hoofddorp om een oplossing te vinden. Het loopt op niets uit. Gielisse steekt achteraf de hand in eigen boezem. ‘Ik ben direct weer vertrokken in plaats van eerst te luisteren.’ Wel krijgt Gielisse voor elkaar dat medeondertekenaar Schols zijn handtekening onder de moties terugtrekt. Die vreest voor zijn baan als lid van het Waterschapsbestuur namens 50PLUS. Voor de twee gewraakte moties kiest het bestuur voor een ingrijpende oplossing: delen van de tekst, waaronder de namen, worden zwart gelakt. Hierdoor valt er nauwelijks nog chocola van te maken.

Nagel voor de vierde keer

Zaterdagochtend 1 augustus om klokslag tien uur gaat de digitale ledenvergadering van start. Omdat waarnemend voorzitter Bert Kannegieter zelf in de race is voor het nieuwe hoofdbestuur, doet secretaris Robert Gielisse het woord. Al snel komen de vijf moties aan bod. De secretaris geeft toe dat de zwartgelakte teksten doen denken aan de toeslagenaffaire bij de Belastingdienst, waar gedupeerden en de Kamer werden overladen met zwartgelakte (non)informatie. Maar in dit geval zag het hoofdbestuur geen andere uitweg, benadrukt hij. Tot zijn opluchting haalt geen van de vijf moties het.

Dan mogen de kandidaten voor het hoofdbestuur zich via een videoverbinding presenteren. Dat verloopt niet vlekkeloos. Sommigen lukt het niet om verbinding te krijgen, anderen hebben hun speaker op *mute* staan, waardoor ze niet te verstaan zijn. Dat geldt ook voor Jan Nagel. Als hij in beeld verschijnt is zijn vrouw, hangend over zijn schouder, nog druk bezig om de geluidsverbinding tot stand te brengen. Als dit eindelijk is gelukt, benadrukt het partij-icoon dat hij zich uit puur idealisme beschikbaar heeft gesteld omdat de partij 'aan de rand van de afgrond' staat. 'Van de ooit tienduizend leden waren er twee jaar geleden nog meer dan zesduizend over en dit jaar hebben nog maar 2700 leden betaald. Een voorzitter in verkiezingstijd moet fulltime beschikbaar zijn, de media kennen en grote ervaring hebben met landelijke campagnes. Ik ben de enige die dat allemaal heeft.' Daarbij geniet hij de steun van provinciale voorzitters en van de beide Kamerfracties. 'Ik ben de harde vechter die jullie nodig hebben.'

Met het oog op 'de eenheid binnen de partij' heeft Nagel in de aanloop naar de verkiezing een beroep gedaan op andere voorzitterskandidaten om af te zien van hun kandidatuur. Een interventie die volgens veel partijleden ongepast is, maar

toch heeft een aantal kandidaten er gehoor aan gegeven en zich teruggetrokken. In de eerste stemronde haalt geen van de gegadigden een meerderheid, in de tweede stemronde eindigt Nagel met 58 procent van de stemmen bovenaan. Na de stemming wordt opnieuw geschakeld naar huize Nagel waar het echtpaar het nog steeds met de computer aan de stok heeft. De kijker ziet de twee druk gesticulerend achter het scherm. Nagel staat op en loopt weg, waarop zijn vrouw plaatsneemt achter de knoppen. Als hij terugkeert is er nog steeds geen geluid. 'Jan, je staat op mute!' helpt de secretaris hem op weg. Kan hij anders even knikken indien hij zijn benoeming aanvaardt? Nagels hoofd beweegt driftig op en neer. Aan het eind van de vergadering spreekt de nieuwe voorzitter de leden toe. Hij belooft een 'stevige streep onder het verleden'.

Hij laat er geen gras over groeien, want er moet nog veel gebeuren en de verkiezingen zijn al over acht maanden. Nog diezelfde middag komt het nieuwe bestuur bij hem thuis bijeen. Naast hemzelf bestaat het uit Gerard van Hooft (vicevoorzitter), Peter Schut (secretaris), Henk van Elst (penningmeester), Hans Cornet, René Haak en Sofia Tsitsouashvili. In de pers wordt met scepsis gereageerd op de terugkeer van Nagel. Is de partijoprichter die zich presenteert als de verlosser bij problemen daar niet zelf onderdeel of zelfs oorzaak van?

15.

Een haan uit de hoge hoed

Glunderend neemt Jan Nagel op maandagmiddag 17 augustus het woord in perscentrum Nieuwspoort. De partijvoorzitter heeft zijn mediacontacten aangeboord en gezorgd dat NPO Politiek de bijeenkomst live uitzendt. Hoewel de reden voor de persconferentie niet is meegedeeld, kan iedereen raden waar het over zal gaan. De kandidaatstelling voor een nieuwe lijsttrekker is twee dagen eerder gesloten.

Dat Nagel glundert heeft twee redenen: het bestuur heeft unaniem een keuze weten te maken uit de veertien kandidaten én deze naam is nog niet uitgelekt. Een unicum, noemt hij dat laatste, niet onterecht gezien de trackrecord van zijn partij op dit punt. Martin van Rooijen blijkt niet bij de veertien kandidaten te zitten. De senator, die eerder nog door zijn Tweede Kamercollega's op het schild was gehesen als droomkandidaat, heeft na rijp beraad bedankt voor de eer. Als hij het zou doen, wilde hij niet voortijdig afhaken. Dat zou betekenen een zware baan als fractieleider tot zijn tweeëntachtigste. Tijd die hij liever met zijn echtgenote en familie doorbrengt. Over een andere naam die rondzong, voormalig *Telegraaf*-hoofdredacteur en partijadviseur Sjuul Paradijs, had Corrie van Brenk twee weken eerder bij WNL al gezegd dat hij zich waarschijn-

lijk niet zomaar aan een partij zou verbinden. Ze krijgt gelijk: Paradijs zit evenmin tussen de aanmeldingen.

Het hoofdbestuur, vertelt Nagel, heeft met vier van de veertien kandidaten gesproken, allen vrouwen: de huidige fractievoorzitter Corrie van Brenk, die het volgens hem uitstekend heeft gedaan in het pensioendebat, Kamerlid Léonie Sazias, die met voorkeursstemmen in het parlement is gekozen en raadslid Ellen Verkoelen uit Rotterdam, die zichzelf al vroeg in de race naar voren schoof. Allemaal uitstekende kandidaten, benadrukt hij, maar de keuze is op nummer vier gevallen: Liane den Haan, directeur-bestuurder van ouderenbond ANBO. Het bestuur schat in dat zij de benodigde electorale aantrekkingskracht heeft om 50PLUS uit het dal te halen. Ze gaat voor tien zetels, zegt ze vol zelfvertrouwen als ze even later het woord krijgt. Optimistisch voor een partij die in de peilingen inmiddels is weggezakt naar één schamele zetel? Moet haalbaar zijn, vindt ze. 'De helft van Nederland is ons electoraat.'

Volgens Nagel is de 52-jarige Den Haan als geen ander in staat vernieuwing te brengen en is ze met haar staat van dienst bij de ANBO goed thuis in de ouderenmaterie, sterk in het debat en ze kan tegen kritiek. 'Ze is niet onomstreden, maar wel rechtdoorzee.' Dat ze nog geen jaar partijlid is, zoals de reglementen voorschrijven, vormt geen probleem: het bestuur verleent haar dispensatie. Bovendien had ze een goed excuus: de rol van ANBO-baas laat zich lastig verenigen met een actief partijlidmaatschap. 50PLUS is niet haar eerste partij: tussen 2006 en 2010 zat ze in de gemeenteraad van Woerden, eerst voor D66, later voor de PvdA.

Als ANBO-baas is Den Haan geen onbekende op het Binnenhof: ze lobbyt er met regelmaat voor de belangen van ouderen. ANBO en 50PLUS hebben wat dat betreft in het oog springende verschillen in hun standpunten. 50PLUS is mordicus tegen het pensioenakkoord, terwijl de ANBO-baas het

steeds heeft verdedigd. Den Haan klinkt al als een echte politica als ze zich uit kritische vragen hierover redt. 'Als ANBO staan we voor een "ja mits", terwijl 50PLUS voor een "nee tenzij" staat.'

Wat ook meespeelt in de keuze van het bestuur voor outsider Den Haan: aan haar kleeft niet de interne strijd die de partij de voorbije maanden zoveel zetels in de peilingen heeft gekost. Is ze niet bang ook ten onder te gaan in partijruzies, wil de aanwezige pers weten. 'Weet u, ik word juist sterk als het moeilijk wordt. Als ze bij wijze van spreken de strop om mijn nek leggen en het krukje begint te wiebelen.'

Dat Den Haan strijd niet uit de weg gaat, heeft ze bij de ANBO laten zien. Ze greep in 2015 hard in nadat lokale bestuurders van de ouderenclub geld zouden hebben verduisterd. Ze blokkeerde de rekeningen van de bijna vierhonderd lokale afdelingen en centraliseerde de macht in de vereniging. Alle plannen moesten voortaan via het hoofdkantoor in Woerden lopen. Boze lokale bestuurders spraken van Sovjet-praktijken en stapten op. Het leverde Den Haan de bijnaam 'mevrouw Poetin' op. Niet per se een vredesstichter dus. Maar zachte heelmeesters maken stinkende wonden, weet het partijbestuur inmiddels. De vorige lijsttrekker, Krol, nam onvoldoende de regie, vinden ze, en liet veel op zijn beloop waardoor het uiteindelijk uit de hand liep. Daar hoeven ze bij Den Haan niet bang voor te zijn.

De gescheiden Den Haan voelt zich bij haar voorgenomen carrièreswitch gesteund door haar thuisfront. Door haar drie kinderen, die haar aanmoedigden deze stap te zetten, maar ook door haar trotse moeder: 'Dit is wat je goed kan, dit moet je gaan doen. Ik kook wel als je niet thuis bent,' had ze gezegd. Een kleine moeite, want Den Haans moeder woont bij haar in huis. Dat komt zo: toen haar eigen moeder (Lianes oma) overleed na een eenzame tijd in een verpleeghuis, wist ze dat ze dat niet wilde. Moeder en dochter verkochten hun huizen en

kochten er samen één huis voor terug. Praktisch en gezellig. Eens per week eten ze samen. Op verzoek van moeder meestal Hollandse pot, ook al houdt Liane daar zelf niet zo van.

Tegenkandidaat Corrie van Brenk heeft het bestuur, zodra ze hoorde dat Den Haan in beeld was, geadviseerd zijn licht op te steken bij KBO Brabant. 'Dan weet je hoe ze ligt bij ouderenbonden.' Het telefoontje naar Brabant bracht het bestuur niet op andere gedachten. 'Het zou allemaal goed komen, zei Nagel.' Ze besluit dat ze na de verkiezingen stopt als ze niet tot lijsttrekker gekozen wordt. Ze voelt er namelijk niets voor om met iemand in een fractie te komen die fundamenteel anders denkt over het pensioenakkoord en ze is sceptisch over wat Den Haan in haar vorige functie voor de achterban voor elkaar gekregen heeft. 'De ouderenbonden, waaronder de ANBO, zaten aan tafel en hebben helemaal niets bereikt. Wat heeft ze daar in godsnaam zitten doen? Koffie zitten drinken met Koolmees en zich door hem laten inpakken?' Van Brenk houdt vast aan haar kandidatuur maar voelt zich door het bestuur gedwarsboomd. 'Er waren geen debatten tussen de kandidaten, geen meet-and-greet. Ik moest zelfs moeite doen om een interview met mij in het magazine *Volzin* op de partij-site te krijgen.'

Den Haan trekt het land in om kennis te maken met leden. Een aantal provinciale besturen blijkt niet bereid haar te ontvangen. In Zuid-Holland, Utrecht, Brabant en Limburg is ze wel welkom. Voor Den Haan is het een tegenvaller dat ze überhaupt tegenkandidaten heeft. De drie anderen zouden alleen voor de vorm op gesprek komen, zou haar zijn verteld door het dagelijks bestuur, en ze zouden zich wel neerleggen bij de keuze van het hoofdbestuur voor haar. Dat blijkt een misrekening.

Senator Martin van Rooijen betuigt openlijk steun aan de kandidatuur van Van Brenk en twittert geharnaste pensioenstandpunten waar Den Haan zich niet in kan vinden. Ze wijst

het bestuur erop dat het toch niet aan een senator is om Tweede Kamerpolitiek te bedrijven. Het bestuur toont begrip, maar kent Van Rooijen: die gaat toch zijn eigen gang, en waarom zouden ze een democratisch gekozen volksvertegenwoordiger de mond willen snoeren? Ze dringen er bij Den Haan op aan dat ze zelf met hem in gesprek gaat. Op 1 oktober ontvangt ze hem bij haar thuis in Woerden, waar hij aangeeft bereid te zijn met haar samen te werken als ze lijsttrekker wordt. Er zijn verschillen van mening, maar die zijn overbrugbaar. Wel houdt hij vast aan zijn steun voor Van Brenk.

Op 3 oktober 2020 stemmen zo'n 360 leden tijdens een digitale ledenvergadering over de kandidaten. Léonie Sazias trekt zich op het laatste moment terug en spreekt haar steun uit voor Den Haan, en dus niet voor haar fractiegenoot Van Brenk. Sazias: 'Ik had me als bekend gezicht kandidaat gesteld omdat ik vond dat ik dat moest doen voor de partij. Maar ik had besloten mijn plaats graag af te staan aan een betere kandidaat, want lijsttrekker zijn is topsport. Over Liane was ik meteen enthousiast. Ik heb zelf gewerkt voor de ANBO, kende haar persoonlijk niet heel goed maar vond haar charmant en aansprekend. Corrie is een goed Kamerlid, maar lijsttrekker is een ander vak. Ze baalde ervan dat ik haar niet steunde maar begreep het wel.'

Uiteindelijk legt Van Brenk het bij de verkiezing met 42 procent van de stemmen af tegen Den Haan, die met 52 procent aan één stemronde genoeg heeft. 'Ik stond echt helemaal te trillen,' bekent ze opgelucht na haar nipte overwinning. De vraag is echter hoe groot het draagvlak voor haar binnen de partij is, want nog geen tiende van de circa vierduizend leden heeft een stem uitgebracht. De reacties binnen de partij op haar verkiezing zijn verdeeld. Voorstanders hopen dat zij als nieuwkomer een eind kan maken aan het geruzie en de peilingen weer in de goede richting kan buigen. Maar veel leden zijn kritisch vanwege haar steun aan het pensioenakkoord.

Terwijl de partij zich daar, met senator Van Rooijen voorop, categorisch tegen heeft verzet. Voor prominente partijleden, onder wie de Gelderse voorzitter en oud-hoofdbestuursvoorzitter Jan Zoetelief, is de verkiezing van Den Haan reden de partij de rug toe te keren. Dat lijkt ook te gelden voor een deel van de kiezers. In de peilingen zakt de net weer wat opgekrabbelde partij terug naar één zetel.

De dag na haar verkiezing biedt voorganger Henk Krol haar aan om samen om de tafel te gaan zitten, zodat hij haar kan behoeden voor 'valkuilen' in de partij. Ze slaat het aanbod beleefd af. Naar buiten toe verklaart ze dat de partij de ruzies en conflicten achter zich heeft gelaten. 'Ik vraag criticasters vaak eens mee te lopen met lokale afdelingen, naar ledenvergaderingen of bijeenkomsten te gaan en te observeren. Dan valt op dat onze mensen in de partij constructief bezig zijn met politiek en met elkaar. Het is vaak gewoon gezellig zelfs. Wel denk ik dat de politieke kant van de partij meer samen moet optrekken.' Over die samenwerking heeft ze concrete ideeën. Ze wil korte lijntjes tussen landelijke 50PLUS-kopstukken, leden in waterschappen, raads- en Statenleden. Landelijke en lokale partijgenoten kunnen de onderlinge kloof dichtend door kennis en ervaring te delen. Een digitaal kenniscentrum kan daarbij helpen. 'Kamerleden kunnen leren van gemeenteraadsleden en omgekeerd. Het moet een eenheid worden die voor huidige en toekomstige ouderen opkomt.'

Inhoudelijk denkt ze te kunnen scoren met praktische zaken die de politiek dichter bij de mensen brengt: veiligheid op straat, alternatieve woonvormen voor ouderen, bereikbaarheid en vooral de betaalbaarheid van de gezondheidszorg en koopkrachtrepatrie voor gepensioneerden. Misschien nog wel belangrijker dan al deze praktische maatregelen is het verbeteren van het imago van ouderen. Het grootste deel van de ouderen is vitaal en heeft veel toegevoegde waarde voor de samenleving. Maar het beeld is nog steeds dat van oudjes achter

een rollator. In andere landen wordt de waarde van ouderen erkend en doen ze volwaardig mee. Dat moet in Nederland ook, vindt het nieuwe boegbeeld.

Dit boek is geen afrekening

Na zijn vertrek heeft Geert Dales aangekondigd een boek over 50PLUS te schrijven. In mei 2020 had hij zijn plannen al toegelicht aan de pers: 'Het boek wordt, anders dan sommigen denken, helemaal geen anekdotisch afrekenboek, maar een serieuze politiek-bestuurlijke verhandeling met licht autobiografische elementen.' In het voorwoord van *Tien zetels. Hoe 50PLUS ten onder ging en wat we daarvan leren* onderstreept Dales het nog eens: 'Dit boek is geen rancuneus vlotschrift waarin gram wordt gehaald of oude rekeningen worden vereffend.' Geen afrekening dus. Maar dan zijn de termen amateurisme, intriges, achterbakse manoeuvres, ruzies, baantjesjagerij en verraad al gevallen. En vanaf pagina 13 gaat hij los. 'De oud-voorzitter spaart niemand, alleen zichzelf,' recenseert Dion Mebius in *de Volkskrant*.

Niet voor niets heeft Dales een deel van het boek vooraf laten checken door zijn advocaat Peter Plasman. Een vriendendienst tegen een honorarium van drie gesigioneerde exemplaren. 'Je doet wat je anderen verwijt,' oordeelt zijn raadsman over sommige passages. Op diens advies past hij enkele formuleringen aan. 'Corrupt' wordt geschrapt, 'malversaties' laat hij staan. Aangiftes wegens smaad en laster blijven uit. Terwijl een digitale proef van het boek al voor verschijning rondgaat binnen de partij. 'Ze hebben het allemaal gelezen,' weet Dales. Een van de lezers is Hylke ten Cate, door Dales in zijn boek getypeerd als een 'wonderlijk bestuurder uit de coterie van Nagel'. Hij herkent veel in het boek, maar: 'Sommige dingen heb ik toch een tikkie anders beleefd.' Ook hij mist elke vorm

van zelfkritiek bij Dales. ‘Toen hij begon stond de partij op tien zetels en toen hij wegging op één. Dan heeft hij toch iets niet helemaal goed gedaan.’

Dales heeft overwogen een hoofdstuk te wijden aan wat hij zelf anders had moeten doen. Misschien was dat goed geweest, maar het was een kort hoofdstuk geworden, zegt hij er meteen bij. Wangedrag had hij harder moeten aanpakken, hij is te lang naïef en goedgelovig geweest en had moeten doorpakken met een ledenraadpleging over zijn voorzitterschap. Kwalificaties als matennaai en zelfpijperij had hij achterwege moeten laten. ‘Dat was beneden mijn waardigheid.’ Zijn kandidatuur voor de Tweede Kamer was een inschattingsfout. ‘Ik dacht dat de partij blij zou zijn. Ik was al drie jaar lid en dus geen zij-in-stromer. Mijn voorzitterstermijn liep af in 2021, ongeveer rond de verkiezingen. Ik had niet verwacht dat er heisa zou komen. Mijn kandidatuur is gebruikt als stok om de hond mee te slaan. Die kans had ik ze nooit moeten geven.’ Een laatste zelfreflectie: ‘Ik heb te weinig tijd genomen om de organisatie mee te nemen in de veranderingen. Ik wilde te snel.’

Tien zetels verschijnt op 26 november 2020: de dag dat Henk Krol, na het debacle met de Partij voor de Toekomst waar hij met ruzie is opgestapt, opnieuw een nieuwe partij lanceert: de Lijst Henk Krol (LHK). Een dag later presenteert 50PLUS zijn kandidatenlijst voor de Tweede Kamer. Al dit partijnieuws sneeuwt echter onder door de implosie van Forum voor Democratie die zich deze week voltrekt. Veel 50PLUS'ers constateren met genoegen dat hun partij geen patent blijkt te hebben op breed uitgemeten interne ruzies. De ontmanteling van Forum lijkt wel de 50PLUS-geschiedenis in de hoogste versnelling. Waar hun partij een paar maanden voor nodig had, gebeurt bij FvD in een paar dagen. Wordt in de analyses rond de ruzies in 50PLUS de hoge leeftijd van de strijders als element genoemd, bij Forum is juist de jongerenafdeling de steen des aanstoets omdat in appgroepen nazisti-

sche, antisemitische en homofobe berichten zijn gedeeld. Als partijleider Thierry Baudet hier naar de smaak van veel leden te weinig afstand van neemt, gaat het snel: Baudet zegt zich terug te trekken als lijsttrekker, maar schrijft vervolgens een lijsttrekkersverkiezing uit die hij wint, waarna de partij weer opkrabbelt.

De kracht van PLUS

‘Gehele fractie stopt,’ luidt de haast triomfantelijke kop van een persbericht dat de Tweede Kamerfractie op 24 november verstuurt. Geen van de drie zittende Kamerleden stelt zich verkiesbaar voor de verkiezingen van 2021. Van Brenk had bij de lijsttrekkersverkiezing al aangegeven alleen als lijsttrekker door te willen. Daags voor de publicatie laat Sazias weten niet herkiesbaar te zijn. Nu ook de eenenzeventigjarige Gerrit-Jan van Otterloo afhaakt, zoekt de fractie zelf de publiciteit.

Het tekent de verhouding tussen de fractie enerzijds en het bestuur en de nieuwe politiek leider anderzijds. Sazias’ vertrek ligt namelijk aan Den Haan, laat ze weten. ‘Liane wil het allemaal anders doen. En ik vind mijn gezondheid belangrijker.’ De botsing is opmerkelijk, want Sazias heeft haar eigen lijsttrekkersambities juist opgegeven ten gunste van Den Haan (en niet van haar fractiegenoot Van Brenk). Die steun heeft zich dus niet terugbetaald. Sazias, die in 2017 nog bijna 52.000 voorkeurstemmen haalde, kwam er na twee sollicitatierondes achter niet in de top tien te staan van de zeskoppige selectiecommissie waar Den Haan deel van uitmaakte. Ze voelt zich afgescheept. ‘Liane zei: we gaan het samen doen, samen campagne voeren. Maar toen bleek dat ze mij heel laag op de lijst heeft gezet. Het werd me duidelijk dat ze met een schone lei wilde beginnen. Met nieuwe mensen. Ik was teleurgesteld omdat ik na vier jaar hard werken dacht dat mijn ervaring

ertoe deed. Ze heeft me niet eens gebeld, ik moest het van een ander commissielid horen.'

Ook Van Otterloo ontbreekt in de top van de lijst. 'Ik heb tien jaar parlementaire ervaring, maar ze kozen voor kandidaten zonder ervaring,' reageert hij teleurgesteld. Behalve de zittende fractieleden is nog een handvol kandidaten afgehaakt na het horen van hun plek op de lijst. De fractie is gefrustreerd en kiest voor vrijwillige isolatie. Van Brenk laat weten dat ze nog prima samenwerkt met haar fractiegenoten in de Eerste en Tweede Kamer, maar dat ze met de partijtop geen contact meer heeft. Ze heeft haar reguliere overleg met het bestuur en Den Haan opgezegd. 'Ik ga niet meer door met deze partij, dus ik spreek ze ook niet meer.' Sazias neemt de overleggen over. Zij blijkt, nog geen week na het versturen van het persbericht, namelijk toch bereid op de lijst te staan, als lijstduwer. Uit loyaliteit naar de partij en naar Nagel, stelt ze. 'Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Ik zie veel kansen om met het nieuwe verkiezingsprogramma van 50PLUS echt iets in Nederland te kunnen betekenen.'

Geen fractieleden in de top tien dus, maar wie dan wel? De kandidatencommissie is gegaan voor mensen met vakkennis over voor 50PLUS belangrijke onderwerpen. De nummer twee op de lijst, oud-vvd'er Raymond Brood, was jarenlang partner bij Mercer, een consultancybureau onder meer gespecialiseerd in pensioenen. Ook de nummer vier, voormalig Robeco-bestuurder Martin Nijkamp, brengt op dat terrein kennis en ervaring mee. Binnen de partij zijn beiden nieuwelingen. Toch is het aantal 'parachutisten' in de top van de lijst kleiner dan bij de vorige Kamerverkiezingen. Het merendeel van de top tien is al enige tijd voor de partij actief in de provinciale of gemeentelijke politiek.

Behalve van de kandidatencommissie, maakt Den Haan ook deel uit van de verkiezingsprogramma-commissie die verder bestaat uit Jan Nagel en voorzitter Erik de Graaff. Hierin

komt onder meer het AOW-standpunt ter sprake. Toen Nagel haar polste voor het lijsttrekkerschap, had ze laten doorschemeren de strijd voor de AOW op vijfenzestig als een achterhoedegevecht te beschouwen en geopperd dat er wellicht een soort flex-AOW te bedenken was waarbij mensen er toch eerder uit konden. Volgens haar had Nagel bij deze en andere 'voorwaarden' die ze aan het lijsttrekkerschap gesteld had, destijds instemmend geknikt.

Maar Nagel voelt er niets voor om te tornen aan het vijfenzestigstandpunt, dat op zijn aandringen bij de vorige verkiezingen zelfs als breekpunt was aangemerkt. 'De sfeer in de programmacommissie is door de dwingende wijze waarop Jan Nagel de inhoud probeert te manipuleren zeer onaangenaam,' blikte Den Haan in haar reconstructie van de campagneperiode terug. Volgens haar dwingt Nagel een 'onduidelijke formulering' af rond de AOW-leeftijd. Een opmerkelijk verwijt, want de tekst in het verkiezingsprogramma laat aan duidelijkheid weinig te wensen over: '50PLUS wil een volledige AOW-uitkering op vijfenzestigjarige leeftijd.' Dat de lijsttrekker daar anders over blijft denken, wordt later in de campagne pijnlijk duidelijk.

Het programmateam vindt dat in de landelijke politiek een visie op vergrijzen ontbreekt en belooft in het verkiezingsprogramma, *De kracht van plus*, daarin te voorzien.

50PLUS gaat zorgen voor de broodnodige randvoorwaarden om de huidige en toekomstige generaties ouderen goed oud te laten worden. Midden in de samenleving, met een passend pensioen, in een geschikte woning en goede gezondheidszorg waar dat nodig is. En we laten graag zien dat vergrijzing ook kansen biedt. Kansen op meer welvaart, welzijn en welbevinden. Goed ouderenbeleid is namelijk niet alleen in het belang van ouderen, het is een gedeeld belang.

Veel van de voorstellen in het programma zijn van financiële aard. Het belooft AOW'ers een dertiende maand, het eigen risico in de gezondheidszorg wordt bijna gehalveerd naar tweehonderd euro, de huurprijs van sociale woningen wordt bevroren, het minimumloon gaat omhoog en de basisbeurs keert terug. Gemeenten moeten zorgen voor kleinschalige woonvormen met zorg en er moeten meer wijkagenten zichtbaar zijn op straat. Kwetsbare ouderen worden beschermd door ondersteuning voor mantelzorgers, digi-vaardigheidscurssussen en hogere straffen voor geweldsdelicten tegen hen. Leef-tijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt wordt tegengegaan.

Aan de vooravond van de digitale ledenvergadering op 12 december is het onrustig in de partij. Er heerst onvrede over het verkiezingsprogramma, met name over de passages die zouden suggereren dat 50PLUS bereid is te onderhandelen over het pensioenakkoord. In antwoord op vragen uit de media heeft Liane den Haan vast laten weten dat ze vindt dat ook de zittende Tweede Kamerfractie zich moet voegen naar de nieuwe politiek leider en het nieuwe programma. Zij voelen daar echter niets voor. Ze zijn gekozen op basis van het programma van 2017 en daar houden ze zich aan.

Bij de stemming over het verkiezingsprogramma lijkt het met de onvrede echter nogal mee te vallen: 88 procent stemt vóór. Dan volgt het spannendste onderdeel van het congres: het vaststellen van de kandidatenlijst. Nagel is de commotie bij de vorige Tweede Kamerverkiezingen, toen hij de lijst in één keer liet vaststellen, nog niet vergeten. Nu kiest de voorzitter er wijselijk voor om iedere plek op de lijst in stemming te brengen, zelfs als er geen tegenkandidaten zijn. Even wijselijk onthoudt het bestuur zich daarbij van een stemadvies. De leden beslissen. Ook al is dat tegen de zin van de lijsttrekker, die er bij Nagel op aangedrongen heeft wijzigingen in de top van de lijst te voorkomen. 'Ik ben erg geschrokken van het feit dat elke plek geamendeerd kan worden,' heeft ze het bestuur

twee weken eerder gemaild en ze dreigde te stoppen als de top vijf niet overeenind zou blijven.

De lijsttrekker heeft voorafgaand aan de digitale ALV Nagel om spreektijd gevraagd om de kandidatenlijst in te leiden. Nagel vindt dat dubbelop, want de voorzitter van de selectiecommissie krijgt daarvoor ook al het woord. Na aandringen velt de voorzitter zijn oordeel: ze krijgt maximaal twee minuten. Tien minuten voor ze live gaan, herinnert hij haar nog eens aan de afspraak. 'Denk je eraan dat je twee minuten hebt? Ik houd je eraan.' Als ze laat weten dat haar bijdrage iets langer is uitgevallen, zien diverse omstanders een tierende voorzitter die dreigt: 'Als je langer doorgaat, kap ik je af.' Van tevoren zijn immers duidelijke afspraken gemaakt over de spreektijd om de onlinevergadering in goede banen te leiden. Bovendien is verzocht de presentaties van tevoren aan te leveren, wat de lijsttrekker heeft verzuimd. Overstuur kort Den Haan in de resterende minuten haar toespraak in.

Vaste briefschrijver Dick Schouw heeft amendementen ingediend om de nummers twee en tien geheel van de lijst te verwijderen. Raymond Brood (plek twee), omdat hij in 2019 nog landelijk actief geweest zou zijn voor de VVD en zich direct na zijn inschrijving als 50PLUS-lid aangemeld heeft voor de Tweede Kamer. Noëlle Sanders (plek tien) omdat ze in 2019 uit de D66-fractie in haar woonplaats stapte zonder haar zetel terug te geven. Partijsecretaris Peter Schut benadrukt dat Brood al sinds 2018 geen VVD-lid meer is en ontraadt ook het tweede amendement. En wie is Schouw, die meerdere partijen versleet, trouwens om anderen de les te lezen over loyaliteit en partijtrouw? Zijn amendementen halen het niet. Voor veel plekken op de lijst zijn er (meerdere) tegenkandidaten. De pogingen om een favoriet hoger op de lijst te krijgen stranden stuk voor stuk.

De lijst wordt uiteindelijk ongewijzigd vastgesteld. Partijleider Den Haan heeft dan al laten weten zich te schamen voor

leden die het eigenbelang voor het partijbelang laten gaan en waarschuwt dat dit gedrag is 'dat we niet langer accepteren'.

Aan het slot van het congres kondigt de lijsttrekker pensioenacties aan. Ze roept het kabinet op om de constante dreiging van kortingen op pensioenen voor eens en voor altijd weg te nemen. Het koopkrachtverlies van 20 procent dat gepensioneerden volgens haar sinds 2008 hebben opgelopen, moet in de komende kabinetsperiode worden gerepareerd. Ze noemt het tijdelijk van tafel schuiven van de pensioenkortingen voor 2021 een verkiezingsstunt van minister Koolmees. Hij moet met meer over de brug komen. Ze wil dat het kabinet de rekenregels voor het huidige stelsel bij het oud vuil zet. Volgens haar valt met de huidige extreem laag gehouden rekenrente geen pensioen op te bouwen. 'Ik roep hem op de constante dreiging van kortingen voor eens en voor altijd weg te halen.' Ook wil de lijsttrekker dat de pensioenen weer geïndexeerd worden, zodat ze meestijgen met de inflatie.

Wrijving in het campagneteam

Eind oktober benoemt het bestuur Renée de Vries, voormalig woordvoerder en communicatieadviseur van Den Haan bij de ANBO, tot campagneleider. Op aandringen van Nagel wordt een aantal oudgedienden aan het campagneteam toegevoegd die de partij goed kennen en bij eerdere campagnes betrokken zijn geweest, onder wie André van Wanrooij, Dick Schouw en Adriana Hernández.

Er ontstaat al snel wrijving. De oude getrouwen in het campagneteam hekelen Den Haans autoritaire stijl. Ze hebben het idee dat ze alleen de orders van Den Haan, De Vries en woordvoerder Bernadet Naber mogen uitvoeren en klagen dat met hun inbreng niets wordt gedaan. Deze drie dames voelen op hun beurt de hete adem in de nek van het dagelijks

bestuur dat volgens hen stuurt op details en communiceert ‘in directieven en zeer kort van tevoren’. Zo moeten ze onder tijdsdruk een spotje maken voor de zendtijd voor politieke partijen en vraagt het hoofdbestuur om verschillende spots, terwijl het campagneteam gelooft in de kracht van herhaling. Ook kost het ze de nodige moeite om het bestuur ervan te overtuigen dat een campagne oude stijl (krantenadvertenties, flyeren, met een bus het land door) zeker in coronatijd niet wenselijk is en dat er beter ingezet kan worden op nieuwe media, waaronder social media en webinars.

Er worden e-mailadressen en andere persoonsgegevens verzameld om de achterban te bereiken. Van Wanrooij karakteriseert het als de ‘ANBO-methode’. ‘Ik vroeg me af of het niet in strijd was met de AVG. Bovendien kreeg ik de indruk dat het niet alleen gebruikt werd voor de 50PLUS-campagne. Ineens kregen ik en anderen ook berichten van de ANBO in onze spambox.’ Maar Den Haan en consorten wijzen op de duizenden nieuwe Facebookvolgers en de verdubbeling van het aantal ontvangers van de 50PLUS -nieuwsbrief.

Van Wanrooij zit nog iets dwars. Hij had zich gekandideerd voor de Tweede Kamerlijst en was gebeld door Martine Baay, namens de selectiecommissie waar ook Den Haan in zat. Baay vroeg hem of je ‘als je je hele leven in de wao zit’ (Van Wanrooij werd in de jaren negentig afgekeurd) het zware werk van een Tweede Kamerlid kunt doen. Ongepast, meende hij en diende een integriteitsklacht in. Op Twitter, waar hij zeer actief is, laat hij zich vervolgens negatief uit over standpunten die Den Haan inneemt en die volgens hem niet sporen met het verkiezingsprogramma. Op 10 december zegt de lijsttrekker het vertrouwen in hem op en verlaat Van Wanrooij het campagneteam.

Ook Dick Schouw is kritisch over de campagnekoers en beklaagt zich over de politieke onervarenheid van Den Haan en haar ex-ANBO-collega's, die onvoldoende op de politieke

actualiteit zouden inspelen. Dat valt verkeerd bij de lijsttrekker, die vindt dat hij de campagne tegenwerkt en bovendien te weinig invulling geeft aan zijn rol in het team als liaison naar de provinciale besturen. 'Of hij doet mee in onze lijn of hij gaat eruit,' bepaalt Den Haan. Uiteindelijk wordt hij uit het campagneteam gezet.

Den Haan versus Verkoelen

Tussen de Kamerkandidaten onderling loopt het intussen ook niet lekker. De top tien zou periodiek bij elkaar komen, maar daar komt weinig van terecht. Nadat de kieslijst is vastgesteld, blijft de 'teambuilding' beperkt tot één gezamenlijke online-bijeenkomst waarin het verkiezingsprogramma wordt doorgelopen, maar waarin tijd voor nadere kennismaking, overleg of discussie ontbreekt.

Een appgroep rest als enige gezamenlijke communicatiekanaal voor de top tien. Daar botst het al snel, vooral tussen de lijsttrekker en de nummer drie, het Rotterdamse raadslid Ellen Verkoelen. De eerste clash vindt plaats als Den Haan aankondigt het verkiezingsprogramma te laten doorrekenen door het Centraal Plan Bureau. Ze geeft aan dat de nummers twee en vier op de lijst haar vanwege hun inhoudelijke deskundigheid zullen assisteren in het overleg met het CPB. De nummer drie voelt zich gepasseerd. 'Aan één expert heb je toch genoeg? Zal ik niet meegaan? Ik ken het verkiezingsprogramma en de partij goed.' Op de app gaat het een paar keer heen en weer tussen de boze Verkoelen en de lijsttrekker die voet bij stuk houdt. Waarom niet even gebeld om het uit te praten? Verkoelen: 'Ik heb haar wel gebeld, maar dat liep ook niet goed.'

Binnen de groep bestaan inhoudelijke meningsverschillen en uiteenlopende visies over de vraag waarop de partij zich moet profileren. Den Haan wil de focus verbreden naar the-

ma's als veiligheid, zorg en wonen ('Hierop wordt veel geklikt op de website'). Anderen menen dat de nadruk op pensioenen moet blijven liggen. Zij worden hierin gesteund door peilingen waarin de achterban dat met voorsprong als belangrijkste thema benoemt.

Den Haan en Verkoelen liggen elkaar niet en hebben al snel slaande ruzie over van alles. Verkoelen is verbaasd als de lijsttrekker pleit voor marktwerking in de zorg. Haar voorganger Krol was daar altijd tegen en heeft nota bene getekend voor een nationaal zorgplan. 'Waar staat in ons verkiezingsprogramma dat we voor marktwerking zijn?' vraagt Verkoelen. 'Waar staat dat we een nationaal zorgplan willen?' kaatst Den Haan terug. 'Waar staat dat we het níét willen? Het is staand beleid!' En zo kijven ze door.

Een van de campagnepunten is het eigen risico in de zorg. Dat moet van 50PLUS omlaag naar tweehonderd euro en op termijn zo mogelijk naar nul. Verkoelen heeft nog wel een advies voor de lijsttrekker: 'Zeg nou in de campagne niet tweehonderd euro, want dan is iedereen die 385 die we nu betalen vergeten en hoort alleen dat we nog eigen risico moeten betalen. Benadruk je doelstelling: nul. Dat tikt aan!' Haar advies wordt niet op prijs gesteld. 'Waar bemoei je je mee? Jij bent toch niet de specialist zorg?'

Verkoelen ergert zich eraan dat de hele campagne rond de lijsttrekker wordt gebouwd. Die bovendien met haar beeltenis op de verkiezingsaffiches wil. Als een peiling onder de achterban uitwijst dat de voorkeur uitgaat naar een poster met enkel het partijlogo, ziet ze daarvan af. Maar in verkiezingskrantjes, flyers en op sociale media komt ze prominent in beeld.

Omdat diverse organisaties met eigen stemwijzers komen, verdeelt Den Haan ze onder de top tien met het verzoek ze in te vullen en de resultaten aan haar terug te sturen. Verkoelen vindt het een gemiste kans dat ze de antwoorden niet als groep bespreken. Ze legt die van haar voor aan de hele

top tien, zodat wie er anders over denkt, kan reageren. Dit is tegen het zere been van Den Haan. 'Dat moet je naar mij sturen, daar hoeft niet iedereen zich mee te bemoeien.' Met sommige van Verkoelens antwoorden op de stemwijzer van het coc is Den Haan het niet eens. Verkoelen: 'Ik kom uit de doelgroep en woon samen met een vrouw, maar zij wist er naar eigen zeggen als voormalig coc-directeur meer van.' Ook wil de lijsttrekker vooraf inzage in Verkoelens interview met de *Gay Krant*. Ze peinst er niet over, laat ze de 'control-freak' weten. 'Dat gaat niet gebeuren, dan ben ik jullie roze kandidaat niet meer. Ik ga niet zeggen wat jij wil dat ik zeg.'

In de appgroep steekt ook de nummer zeven, Marc van Rooij, zijn mening niet onder stoelen of banken. De rest treedt minder op de voorgrond en is volgamer. Sommigen proberen de gemoederen, vooral bij Verkoelen, wat te bedaren. 'Waarom leg je je niet erbij neer? Waarom geef je je kandidatuur niet op als je het allemaal niets vindt?' Den Haan besluit de appgroep van de top tien op te heffen omdat er te veel ruzie wordt gemaakt. Later wordt de groep weer aangemaakt, onder de strikte voorwaarde: geen ruzie meer maken! Er wordt zelfs een handreiking opgesteld hoe met elkaar om te gaan.

Het hoofdbestuur maakt zich intussen grote zorgen. Het is inmiddels januari en de partij staat nog steeds op één schamele zetel in de peilingen. Het bestuur vraagt, buiten de lijsttrekker en het campagneteam om, aan Maurice de Hond onderzoek te doen en advies uit te brengen hoe het tij gekeerd kan worden. De opiniepeiler constateert dat de lijsttrekker nog nauwelijks aan bekendheid gewonnen heeft onder de kiezers en adviseert op basis van de uitkomsten van zijn onderzoek de campagne volledig te concentreren op de financiële belangen van ouderen. Den Haan voelt niets voor een dergelijke activistische en eenzijdige campagne en legt het advies naast zich neer.

Het bestuur heeft het nu wel gehad met de eigenzinnige lijsttrekker en vreest bovendien dat ze voor zichzelf zal begin-

nen als ze eenmaal in de Kamer gekozen is. Besloten wordt haar de wacht aan te zeggen. Een in te lassen ledenvergadering moet zich buigen over de 'lijstvolgorde', een diplomatieke formulering voor het kiezen van een nieuwe lijsttrekker. Als ze snel zijn, kan dat nog net. De adviesraad wordt gepolst. De provinciale vertegenwoordigers vinden ook dat het zo niet langer gaat en steunen het voornemen van het hoofdbestuur om zich te ontdoen van de lijsttrekker. Nagel: 'Maar ik voelde en proefde dat ze ook dachten: als ons bespaard kan worden dat er opnieuw ellende ontstaat...'. Een lijsttrekkerswisseling zal immers ook weer het nodige rumoer geven.

Hoewel Nagel het idee aanvankelijk steunde, ziet hij ook de nadelen. 'Veel leden zouden het niet begrijpen, er zou misschien zelfs een splitsing volgen, want Den Haan genoot in delen van de partij nog steun en de pers zou over ons heen vallen.' Bovendien is er geen voor de hand liggende alternatieve kandidaat en ligt verdeeldheid over haar opvolging op de loer. Wie wil überhaupt in dit gat duiken nu de partij er zo slecht voor staat? Hoe langer Nagel erover nadenkt, des te meer hij beseft dat dit een heilloze weg is. Hoe nu verder? Sommigen suggereren mediation, maar daar heeft hij geen vertrouwen in. Hij besluit zelf de koe bij de horens te vatten en belt Den Haan 's avonds laat op. 'Er moet nu echt iets gebeuren, anders gaat het fout.' Als jullie dat doen, heb ik er nog wel eentje voor je, laat ze Nagel weten als ze hoort over de plannen voor een ALV over de lijstvolgorde.

De volgende ochtend spreken ze af bij haar thuis in Woerden om de meningsverschillen te overbruggen. Den Haan belooft de campagne meer te focussen op de pensioenen, Nagel belooft op zijn beurt dat het bestuur zich zal buigen over haar creatieve campagne-ideeën. Aan het einde van de ochtend mailt Nagel zijn medebestuurleden over de uitkomsten van hun gesprek en stelt voor om met Den Haan door te gaan. 'Ze begrepen het en reageerden met wat kanttekeningen positief.'

Den Haan ontkent achteraf in de pers dat er gestemd is over haar aanblijven. 'We hebben wel discussie gehad over de campagne, maar dat betekent niet dat je weggestemd zou moeten worden.'

Dan duikt in het steekspel rond de lijsttrekker een oude bekende op: oud-partijvoorzitter Geert Dales. Wie zijn boek *Tien zetels* heeft gelezen, kan niet tot een andere conclusie komen dan dat hij zijn buik meer dan vol heeft van de partij. Maar hij blijkt er een heimelijk genoegen in te scheppen om van de zijlijn te volgen wat er onder zijn opvolger misgaat. Waar het kan gooit Dales graag nog wat extra zand in de machine. Hij heeft nog de nodige lijntjes met oud-partijgenoten en laat zich door hen dagelijks bijpraten. Als hij hoort dat een deel van de partijtop af wil van Den Haan, haalt hij een oud idee van stal. In juni heeft hij immers al geopperd om Henk Krol terug te halen door diens Partij voor de Toekomst en 50PLUS te fuseren. Krol had daar toen wel oren naar, maar Nagel wilde niet. Dales belt met Krol, die zegt erover te moeten nadenken. Een uur later belt hij terug. 'Ik heb het met de voorzitter besproken en we willen best wel praten.' Dales weet dat hij hier zelf niet mee hoeft aan te komen bij Nagel en vraagt voormalig partijsecretaris Robert Gielisse om te bellen. Opnieuw wil Nagel er niets van weten. 'Er is geen bestuurslid dat erover prakkiseert om Krol terug te halen,' reageert hij in het *AD*. 'Ik weet dat Henk wanhopig is en graag weer met ons in gesprek wil, maar een terugkeer is niet aan de orde.'

Overigens zegt Krol achteraf een terugkeer nooit te hebben zien zitten. Het is ook de vraag hoe geloofwaardig het zou zijn: Krol die 50PLUS na onenigheid verruult voor de Partij voor de Toekomst, daar binnen de kortste keren met ruzie vertrekt, zijn eigen Lijst Henk Krol begint en dan weer terugkeert in de moederschoot? 'Aan de ene kant volstrekt ongeloofwaardig,' erkent Dales. 'Aan de andere kant: hij ligt goed bij de kiezer en dat kan twee tot drie zetels opleveren. Dan blijf je overeind.'

Het is de moeite van het proberen waard.’ Waarom zou Dales überhaupt nog moeite doen voor een partij waarover hij zich in zijn boek en in de pers zo negatief heeft uitgelaten? ‘Ik zie het in elkaar storten en denk: het is zo ontzettend jammer.’ Tja. Dat zei hij ook toen hij Nagel opriep zich als voorzitter te kandideren. Achteraf bleek dat hij zijn oproep niet deed om de partij een dienst te bewijzen, maar om hem een koekje van eigen deeg te geven. Dales kan bij deze vergelijking een veelbetekenend lachje niet onderdrukken.

Dick Schouw komt met een nog buitensporiger idee dan het terughalen van Krol. In een memo aan het hoofdbestuur, dat hij ten overvloede het predicaat ‘niet vertrouwelijk’ heeft gegeven, stelt hij voor de Tweede Kamerverkiezingen eenvoudigweg over te slaan. Het dreigende zware verlies zou het partijmago te zeer beschadigen, meent hij. ‘Bespaar de partij de knock-out, ga reorganiseren en kom succesvol terug bij de Gemeenteraadsverkiezingen in 2022!’ Nagel doet het voorstel af als apolitiek en absurd. ‘Je hebt kandidaten en een lijsttrekker. Dan zeg je niet tegen de kiezer: we willen vier jaar geen invloed in de Kamer. Dan word je door de media afgeslacht.’

AOW op vijfenzestig?

Door de coronabeperkingen verloopt de verkiezingscampagne noodgedwongen grotendeels via de media. Lijsttrekker Den Haan moet aan de bak, ook om te werken aan haar eigen bekendheid. Slechts een kleine meerderheid van de kiezers weet dat zij de 50PLUS-kar trekt. Zelfs onder de eigen achterban is dit bij meer dan 20 procent niet bekend. Al kan dit in een enkel geval ook in het voordeel van de partij werken. Er zijn namelijk doorgewinterde fans van Henk Krol die de leiderschapswissel niet hebben meegekregen en die hem tot diens frustratie op straat toeroepen dat het zo fijn is dat hij voor ze

knokt en dat 50PLUS daarom ook bij de aanstaande verkiezingen weer op hun stem kan rekenen.

Op 26 februari is lijsttrekker Den Haan te gast in *Nieuwsuur* en benadrukt de verschillen met haar voorganger. 'De manier waarop politiek bedreven is, is niet mijn manier. Ik hou van overleggen en ergens vóór strijden in plaats van tégen, want dan word je een partij langs de zijlijn. Dat wil ik niet en dat verdienen onze ouderen niet.'

Omdat Henk Krol volgens presentator Jeroen Wollaars 'een moeizame verhouding met de feiten' had, wil hij weleens weten hoe dat zit bij zijn opvolger. 'We struikelden eerlijk gezegd al over de eerste zin in uw verkiezingsprogramma: het koopkrachtverlies van 20 procent dat gepensioneerden hebben geleden, moet de komende vier jaar worden gerepareerd. Dat is feitelijk onjuist: het CBS zegt dat gepensioneerden er 4,5 procent op achteruit zijn gegaan sinds 2008. Dat is nogal een verschil.' De lijsttrekker verduidelijkt dat het gaat om het koopkrachtverlies ten opzichte van werkenden. 'Daar zijn vele onderzoeken naar gedaan.' Wollaars neemt er geen genoegen mee. 'Maar dan moet u precies zijn. U heeft het over de pijler pensioen en u weet: elke gepensioneerde krijgt ook AOW. Die gaat elk jaar omhoog. Als je dat meerekent – en dat moet als je het hebt over koopkracht – kom je uit op 4,5 procent.' Den Haan houdt voet bij stuk. 'Alles is duurder geworden, de lasten zijn omhooggegaan. Ik heb niet het gevoel dat wij het overdreven hebben.'

Dan het pensioenakkoord. Een kleine meerderheid van de 50PLUS-kiezers staat achter de afspraken, de rest is kritisch. Wollaars: 'U wilt praten over het pensioenakkoord, uw fractievoorzitter in de Eerste Kamer niet.' Volgens Den Haan ligt er nog slechts een hoofdlijnenakkoord. 'Dus kom met je wensenlijstje, dan gaan we daarvoor strijden. Als er een compleet verhaal ligt, kijken we of we daarmee in kunnen stemmen. Zoals het er nu voor staat, is het een uitwerking waar 50PLUS

nee tegen gaat zeggen.’ Ze begrijpt dat mensen tevreden zijn over het huidige pensioenstelsel en dit willen behouden, maar dat is volgens Den Haan op termijn niet houdbaar. ‘We worden allemaal ouder, er worden minder mensen geboren, we hebben crisis op crisis.’ Ze gooit haar vaste campagne-one-liner erin: het gaat om de keuze tussen ‘zeker minder’ of ‘minder zeker’ pensioen. Het is kiezen uit twee kwaden, waarbij de laatste de voorkeur heeft. ‘In de zaaltjes worden mensen eerst boos op me, maar als ik het uitleg snappen ze het.’

Het heetste hangijzer heeft *Nieuwsuur* voor het laatst bewaard: de interne onenigheid over de AOW-leeftijd. De actualiteitenrubriek heeft uit een rondvraag opgemaakt dat Verkoelen en Van Rooijen eisen dat de lijsttrekker zich aan het programma houdt: een volledige AOW op vijfenzeftig. Verkoelen zou ‘pukkeltjes’ krijgen van de afwijkende standpunten van haar lijsttrekker hierover. Den Haan heeft op de website van de partij eigenhandig een eigen toelichting toegevoegd bij het AOW-vijfenzeftigstandpunt. Puur kiezersbedrog, meent Verkoelen. De gewraakte toelichting is de ‘uitleg van de uitwerking’, zal Den Haan achteraf verklaren, een uitleg die ze naar eigen zeggen op verzoek van Jan Nagel heeft geschreven, wat deze ten stelligste ontkent.

Nagel heeft de lijsttrekker voorafgaand aan de uitzending nog per mail op het hart gedrukt: ‘Absoluut niet ingaan op ruzie. Direct afkappen, onderbreken. Voor het eerst stijgen we weer in de peilingen.’ Maar Den Haan kan het niet laten en sneert voor de camera’s van *Nieuwsuur* terug: ‘Verkoelen pleit zélf voor zaken die niet in het verkiezingsprogramma staan, zoals een basisinkomen en een nationaal zorgfonds. We hebben afgesproken dat iedereen zich aan het verkiezingsprogramma houdt zodra we de Kamer ingaan.’ Wollaars: ‘Is het niet handiger om dat tijdens de campagne ook al te doen?’ ‘Die afspraak hebben we geprobeerd te maken, maar niet iedereen wil zich daaraan houden.’ ‘U houdt zich daar

niet aan, volgens mevrouw Verkoelen. U zaait volgens haar verwarring over de AOW-leeftijd.' Wollaars citeert uit het verkiezingsprogramma: 50PLUS wil een volledige AOW-uitkering op vijfenzeftigjarige leeftijd. 'In de krant en in een inmiddels verdwenen toelichting op uw site heeft u iets anders gezegd. Kunt u vanavond nu eens heel duidelijk zijn voor de kijker, voor uw achterban en voor de nummer drie van uw partij: wat wilt u met de AOW?' Volgens Den Haan is al besloten dat het 'ijkpunt' zevenenzestig jaar is. 'Daar kun je eindeloos over gaan soebatten, maar er is een pensioenwet aangenomen.' Wel wil ze naar een flexibele AOW toe. Die kan dus ingaan op vijfenzeftig, maar ook op negenenzeftig. Wollaars verzuimt te vragen naar wie de rekening gaat als iemand voor vijfenzeftig kiest. Zijn slotvraag luidt met wie ze in een coalitie zou willen. 'Ik kies heel strategisch, omdat ik vind dat het midden links en rechts moet verbinden: D66, PvdA en VVD. Dan hebben we Paars-plus en dat is ook onze kleur.' Toevallig of niet: van de eerste twee door haar genoemde partijen is ze zelf lid geweest.

De onenigheid tussen Den Haan en Verkoelen wordt niet opgelost. Sterker: ze praten niet meer met elkaar. Volgens Verkoelen was de lijsttrekker woedend omdat ze zich niet hield aan haar 'spreekverbod'. 'Den Haan wilde niet dat ik met de pers praatte, alles moest via haar en haar woordvoerder. Maar dat kan natuurlijk niet, ik ben ook nog fractievoorzitter in Rotterdam. Ze was des duivels over mijn pukkeltjesopmerking.' Verkoelen was zich naar eigen zeggen van geen kwaad bewust. 'Ik heb alleen gezegd wat in het verkiezingsprogramma stond.'

'Ik ga ervan uit dat als de nummer drie heel veel moeite heeft met het verkiezingsprogramma en de lijsttrekker, dat zij zich terugtrekt,' zegt Den Haan op dinsdagochtend 9 maart op Radio 1. 'Ik doe een beroep op haar: trek je terug. Dit is niet houdbaar.' Verkoelen gelooft haar oren niet als ze nog voor het einde van de uitzending wordt platgebeld door journalis-

ten die haar confronteren met de oproep van haar lijsttrekker. Heeft ze dit echt gezegd? Ze neemt contact op met het partijbestuur en ze spreken af dat ze zich rustig houdt. 'Niets doen leek me het beste.' Dat gaat goed tot de redactie van *Jinek* belt en laat weten dat Den Haan die avond bij hen aan tafel zit. Wil Verkoelen ook aanschuiven? 'Ben je besodemieterd. Ik ga toch niet tegenover mijn eigen lijsttrekker zitten?' Maar ze is intussen des duivels. Het zal toch niet waar zijn dat Liane daar zonder tegengeluid haar verhaal mag doen? Partijgenoten hebben Verkoelen bovendien aangemoedigd zich te verweren, dus als de redactie vraagt of ze reporter Jaïr Ferwerda bij haar langs mogen sturen, stemt ze daarmee in.

Ook schuift ze 's avonds aan bij talkshow *Op1*, waar ze laat weten niet te piekeren over opstappen. 'Ik ben niet gekozen door Liane den Haan, maar door onze leden.' 'Heeft u vandaag contact met haar gezocht?' wil presentator Thijs van den Brink weten. Maar Verkoelen heeft het naar eigen zeggen zo druk gehad met alle telefoontjes van de media dat ze deze voor de hand liggende stap niet gezet heeft. Omgekeerd heeft Den Haan ook geen contact met haar gezocht.

De tweestrijd wordt die avond dus op twee nationale zenders uitgevochten, want terwijl Verkoelen bij *Op1* zit, geeft Den Haan bij *Jinek* haar eigen interpretatie van de vijfenzestig-jaarpassage. 'Er staat in ons verkiezingsprogramma niet dat de AOW terug naar vijfenzestig gaat. Er staat dat het mogelijk is om een volledige AOW-uitkering op vijfenzestig jaar te kunnen krijgen. Ik heb vanaf het begin gezegd: die AOW-leeftijd, daar ga ik niets aan doen. Maar ik vind wel dat mensen zelf moeten kunnen kiezen wanneer ze met AOW gaan en dat moeten we mogelijk maken. Via een spaarregeling. Dat moet nog nader uitgewerkt worden. En de AOW gaat 10 procent omhoog in ons programma.'

Politiek commentator Floor Bremer, die ook aan tafel zit, is het spoor bijster. 'Een volledige AOW-uitkering op vijfenzestig-

jarige leeftijd. Als ik lid van jullie partij zou zijn zou ik denken: o ja, AOW vijfenzestig. Top! Alleen is vijfenzestig onderstreept en dan moet je doorklikken en dan kom je bij de toelichting dat als je dat op vijfenzestigjarige leeftijd wil, je eerst moet sparen. U kunt wel zeggen, het is kraakhelder. Maar als een deel van uw achterban, inclusief de nummer drie, zegt: volgens mij staat hier iets anders, dan heeft er iets in de communicatie niet gewerkt.' Eva Jinek valt Bremer bij: 'Dat is toch een semantische discussie? Er staat hier toch gewoon vijfenzestig?' Jinek heeft voor de uitzending bovendien een brief van vijftien 'bezorgde leden' ontvangen die stellen dat de AOW op vijfenzestig een keiharde voorwaarde is zonder voorbehoud of uitzondering, en geen spaarsysteem zoals Den Haan nu bepleit. 'Ze wil dit doen overkomen als het programma, maar dat is absoluut niet waar.'

Verslaggever Jaïr Ferwerda is die dag als afgesproken bij Verkoelen langsgedaan die nog eens benadrukt dat een volledige AOW op vijfenzestig de partijlijn is. Ze bevestigt dat de communicatie tussen haar en de lijsttrekker 'niet makkelijk' verloopt. Ze heeft zich erover verbaasd dat ze via de pers heeft moeten vernemen dat Den Haan wil dat ze opstapt. Ze denkt er niet over. 'Laten we een bak koffie drinken, dan lossen we het op. Volledige AOW op vijfenzestig jaar. Zand erover.'

Die bak koffie belooft Den Haan te gaan drinken. Maar pas na de verkiezingen, laat ze de volgende dag weten, 'want er moet campagne gevoerd worden'. Ze lijkt niet te beseffen dat campagnevoeren weinig zin heeft, zolang de onenigheid niet is opgelost. Nagel dringt vergeefs aan op snel publiekelijk koffiedrinken. 'Foto en de zaak is opgelost.' Overigens dreigt vooral Verkoelen slachtoffer te worden van de onderlinge strijd. Door de ruzie neemt de kans op een tweede of derde zetel namelijk zienderogen af. De partij was voor de oproep van Den Haan aan de nummer drie net weer opgekrabbeld tot twee tot drie zetels in de peilingen. Na het gewraakte in-

terview daalt het aantal tot nul tot één. Mocht Den Haan als éénpitter in de Kamer belanden, dan kan er in ieder geval geen onenigheid binnen de fractie ontstaan, merken partij-watchers cynisch op.

Het komt niet meer goed met de campagne. Wat niet helpt is dat een groep oud-leden onder leiding van oud-voorzitter Geert Dales op 15 maart, de dag dat de eerste stembussen openen, in een persbericht pleit voor nul zetels. Alleen dan kan de partij weer als een feniks uit haar as herrijzen, meent de feniksgroep van voormalige 'partijprominenten'. Dales: 'Als 50PLUS een of twee zetels haalt blijft het zinloos doormodderen met de oude klik die er vergeefse hoop uit zal putten dat het ooit nog wat wordt. Bij nul zetels kan er definitief worden afgerekend met degenen die voor die catastrofe verantwoordelijk zijn. Daarna kan de partij met fris elan weer worden opgebouwd.'

Met zulke vrienden heb je als partij geen vijanden meer nodig.

16.

Van vier naar één naar nul

Op 17 maart 2021 straft de kiezer de onenigheid tijdens de campagne genadeloos af. In de eerste exitpoll blijft 50PLUS hangen op één zetel en daar zal het bij blijven. De partij krijgt uiteindelijk 106.702 stemmen, waarvan 80.533 voor de lijsttrekker. Verkoelen krijgt bijna 5000 voorkeurstemmen.

Den Haan, die de verkiezingsavond thuis voor de buis doorbrengt met haar woordvoerder Naber, reageert teleurgesteld op de uitslag. 'Er is onnodig veel verwarring gecreëerd over ons verkiezingsprogramma.' Wat haar eigen aandeel hierin is, laat ze in het midden. Ze is zich ervan bewust dat het gedoe de uitslag geen goed heeft gedaan. 'Mensen stemmen liever op een partij waar rust en vertrouwen is.' Sommige ingewijden verdenken haar van opzet. 'Dat het opzet was, durf ik niet hard te stellen,' zegt Verkoelen, 'maar Liane moet geweten hebben wat de consequenties waren van haar woorden. Hierdoor heb ik geen zetel.' Van koffiedrinken komt het niet meer. Als Verkoelen informeert hoe laat Den Haan op de afgesproken datum – 23 maart – in Rotterdam is, appt ze:

Ellen, je hebt de partij en mij schade toegebracht. Je hebt zetelverlies op je conto en fractiemedewerkers die

hun baan verliezen vanwege jouw toedoen. Ik zie geen enkele toegevoegde waarde om met jou nog koffie te drinken.

Liane

Er zijn meer verliezers. Henk Krol haalt met zijn LHK een schamele 8000 stemmen, bij lange na niet voldoende voor een zetel. 50PLUS heeft het electoraal moeilijk zonder Krol, maar omgekeerd heeft Krol het nog moeilijker zonder 50PLUS. Voor een politieke junkie, die achtereenvolgens met de PvdT en de LHK alles in het werk heeft gesteld om in politiek Den Haag te kunnen blijven 'knokken voor mensen in de verdrukking', reageert hij kort na zijn vertrek uit de Kamer opmerkelijk laconiek. 'Ik vind het niet erg dat ik geen zetel heb. Dat heet democratie. Ik vind het jammer voor de ouderen, maar ik ben niet teleurgesteld.' 'Totaal geen ene seconde' heeft hij de politiek nog gemist. 'Het is een vreemde tak van sport. Vroeg uit bed, laat erin. En er zal nooit eens iemand zijn die zegt dat je iets goed doet.' In plaats van voor ouderen te knokken, besluit hij ze voortaan in de watten te gaan leggen in een te openen bed and breakfast.

Ook de uitslag van het CDA valt tegen, de partij gaat van negentien naar vijftien zetels. Voor partijvoorzitter Rutger Ploum reden om daags na de verkiezingen op te stappen. Bij 50PLUS is het relatieve verlies vele malen groter. Voorzitter Nagel krijgt haatmails en zelfs bedreigingen en wordt door twitteraars bestempeld als de 'Nagel aan de doodskist van 50PLUS'. Toch peinst hij er niet over om het voorbeeld van zijn CDA-collega te volgen. Drie dagen na de verkiezingen legt hij verantwoording af op een besloten digitaal partijcongres. 'Ik heb de afgelopen acht maanden meer dan veertig uur gewerkt, heb heel veel brandjes geblust. Als ik niet verder mag, zeg me dan wat ik verkeerd heb gedaan.' Het wetenschappelijk instituut zal de campagne evalueren, kondigt hij aan.

Hij slaagt er, met een redenering die alleen hij kan bedenken, zelfs in om de historische nederlaag nog een positieve draai te geven: 'Wij zijn een mooie rozenstruik die afgelopen woensdag stevig is teruggesnoeid. Maar daarna kan hij weer prachtig bloeien. Let maar op.' De belofte die hij doet om een einde te maken aan de ruzies in de partij, is ook al zo'n onnavolgbaar retorisch hoogstandje. 'Wij zullen stoppen met ruzie. Wie dat niet doet, krijgt ruzie met mij. Ik bedoel: er komt geen ruzie meer.'

Lijsttrekker Den Haan schittert tot verontwaardiging van veel leden door afwezigheid tijdens de bijeenkomst. 'Ze neemt dit weekend even pauze en rust,' verklaart de voorzitter. De verhoudingen tussen haar en het bestuur zijn er in de tussentijd niet beter op geworden. De interne discussie over de AOW-leeftijd is door het bestuur inmiddels duidelijk in haar nadeel beslecht. Op de partijwebsite schrijft Nagel:

Het hoofdbestuur heeft waar mogelijk bijgestuurd en er geen twijfel over laten bestaan: de ledenvergadering heeft het programma vastgesteld met de tekst dat op vijfenzestigjarige leeftijd een volledige AOW wordt uitgekeerd. Zonder voorbehoud staat het op onze website zoals de leden het hebben bepaald.

Even verderop in het bericht feliciteert hij Den Haan met haar zetel. 'We wensen je heel veel succes toe bij het uitdragen van het 50PLUS-verkiezingsprogramma.' De felicitatie leest gezien het voorgaande eerder als een waarschuwing.

Een waarschuwing die ze in de wind lijkt te slaan. In haar brief aan de verkenner die de mogelijkheden voor een nieuw kabinet onderzoeken, noemt ze als prioriteit 'de mogelijkheid om met vijfenzestig jaar met AOW te gaan, bijvoorbeeld via een spaarregeling (flex-AOW)'. Uit vrijgegeven gespreksnotities van Den Haans gesprek met de verkenner blijkt dat ze zich

duidelijk distantieert van 50PLUS-oude stijl. 'We zijn progressief midden en dat waren we niet, 50PLUS was soms richting FvD/PVV.' Zo zit Den Haan 'totaal niet in de wedstrijd, ik kom van D66 dus dat heb ik bijgestuurd'.

Pleegouder

Een dag na de verkiezingen stuurt scheidend fractieleider Corrie van Brenk haar opvolgster een appje.

Gefeliciteerd met de zetel. Heb jij interesse om het initiatiefwetsvoorstel 2% rekenrente tijdelijk te hanteren door te zetten? Anders heb ik een pleegouder hiervoor.

Van Brenk heeft dit wetsvoorstel kort daarvoor ingediend. Pensioenfondsen gebruiken de rekenrente om te bepalen hoeveel geld ze in kas moeten houden om aan pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. Door de rente in de overgangsfase naar een nieuw pensioenstelsel vast te leggen, wil de partij pensioenkortingen voorkomen.

Vijf dagen later volgt het antwoord:

Dank je wel Corrie. En bedankt voor het aanbod maar ik sla over. Ik wil je wel heel erg bedanken voor je inzet tot op 't laatst. Respect! Succé verder met alles!

Groetjes, Liane

Den Haan wil te zijner tijd het uitgewerkte pensioenakkoord in zijn geheel bekijken 'en er niet één onderdeel uitlichten en met een gestrekt been voor de bühne alleen maar een nieuwe rekenrente willen afdwingen. Dat gaat ons niet helpen.' Van Brenk rest niets anders dan het voorstel over te dragen aan 'pleegvader' Bart van Kent van de SP. Den Haans weigering

is voor Van Brenk aanleiding haar partijlidmaatschap op te zeggen. 'De koers is gewijzigd en niet ten goede.' Dat dit vervolgens breed uitgemeten wordt in de wekelijkse nieuwsbrief aan de leden, beschouwt Den Haan dan weer als stemmingmakerij. Den Haans weigering is ook tegen het zere been van de senaatsfractie die bij monde van Van Rooijen aankondigt het voorstel, waaraan hij zelf heeft meegeschreven, te blijven steunen en er zelfs actief de boer voor op te zullen gaan.

Binnen en buiten de partij vraagt men zich intussen hardop af hoelang de samenwerking tussen Den Haan en de partij nog standhoudt als politiek leider en bestuur plus senaatsfractie het over wezenlijke punten als AOW-leeftijd, pensioenakkoord en rekenrente oneens blijven. Openlijk wordt gespeculeerd over een afsplitsing van Den Haan.

Ramkoers

Hoe verziekt de verhoudingen tussen Den Haan en de partij zijn, blijkt als de vijf hoofdbestuurleden die in mei herkiesbaar zijn op vrijdag 23 april op de partijwebsite melden dat de nieuwe partijleider een 'volstrekt onwerkbare situatie' heeft veroorzaakt. In de verklaring doen ze een boekje open over de moeizame samenwerking tijdens de campagne en daarna. 'Bij herhaling werd gedreigd met stopzetting van de campagne of werd die inderdaad gestopt. Het hoofdbestuur kon kiezen tussen een nieuwe en publicitair funeste rel of zich grotendeels erbij neerleggen.' Ze weten dat Den Haan werkt aan een eigen reconstructie van de campagne en willen haar met hun verklaring voor zijn.

De lijsttrekker zou hebben geweigerd bestuursvergaderingen bij te wonen en wilde ondanks aandringen van het bestuur niet in gesprek met de Eerste Kamerfractie over de meningsverschillen over de rekenrentewet. Ze leek steeds meer afstand

te nemen van de partij. Op 6 april 2021 heeft ze het hoofdbestuur laten weten dat ze voorlopig niet zou meewerken aan tv-spotjes. ‘Ook mogen geen banden/beelden van mij gebruikt worden. Ook hierin zal ik na 8 mei bepalen wat te doen.’

8 mei is de datum van de algemene ledenvergadering die een nieuw hoofdbestuur zal kiezen. Het zittende bestuur heeft hiervoor diverse kandidaten uit zijn midden voorgedragen. ‘Het mag duidelijk zijn dat ik onder geen beding met het door zichzelf voorgedragen bestuur zal samenwerken,’ heeft Den Haan laten weten. ‘Na de ALV zal ik mijn positie bepalen.’

Den Haan zegt in een schriftelijke reactie zich totaal niet in de aantijgingen te herkennen en vindt de uitlatingen over haar ‘ongelofelijk onprofessioneel. Zo ga je niet met elkaar om. Maar het is helaas wel de partijcultuur die ik binnen 50PLUS aan heb getroffen en waar de partij al jaren om bekendstaat.’

Hoofdbestuur en partijleider liggen op ramkoers, zoveel is duidelijk. Een tegenzet van Team-Den Haan laat niet lang op zich wachten. Vooruitlopend op de evaluatie van de verkiezingscampagne die Kantar in opdracht van het wetenschappelijk instituut heeft uitgevoerd, heeft Den Haan met haar campagneleider Renée de Vries en woordvoerder Bernadet Naber een eigen reconstructie van de gebeurtenissen geschreven. Op Bevrijdingsdag lekt deze uit (lees: wordt breed verspreid onder de pers). Den Haan beklaagt zich vijftien pagina’s lang over de tegenwerking binnen de partij.

We zijn gesaboteerd, gepest en geïntimideerd en hebben ons soms zelfs fysiek ziek gevoeld van de partijcultuur binnen 50PLUS en het feit dat daar niets aan wordt gedaan.

Het hoofdbestuur zou de boel volledig hebben laten lopen. Vooral voorzitter Nagel en vicevoorzitter Gerard van Hooft moeten het ontgelden. De laatste was aanvankelijk zeer ge-

porteed van de lijsttrekker, maar is nu ‘mordicus’ tegen haar en zet zich actief in om haar uit de partij te werken, stelt ze. Werkelijke reden volgens Den Haan: hij heeft een blauwtje bij haar gelopen.

Door zijn gedrag stelde zij, behalve zakelijk, niets meer met hem te maken te willen hebben. Zij verzocht Gerard van Hooft alleen nog maar zakelijk contact te onderhouden daar waar nodig.

Ze had dit gemeld aan Nagel en hem gevraagd dit in goede banen te leiden. ‘De partijvoorzitter heeft hier echter niet op ingegrepen.’ Nagel zou niet weten wat hij daaraan had kunnen doen, reageert hij die avond in *Nieuwsuur*. ‘De twee hebben een relatie gehad en wie bij wie een blauwtje heeft gelopen weet ik niet. Ik heb net als u vroeger bij de omroep gewerkt. Als ik me daar in relaties had verdiept, was ik aan mijn gewone werk niet toegekomen.’ Wel weet Nagel te melden dat de vicevoorzitter die middag een integriteitsklacht heeft ingediend tegen Den Haan. Nagel bestempelt de lijsttrekker in dezelfde uitzending als ‘enige bron’ van de moeilijkheden. ‘Ik heb spijt dat ik niet geluisterd heb naar de grote man van omroep Max, Jan Slagter. Die zei: je moet haar nooit nemen, want binnen de kortste keren heeft ze ruzie met jullie op alle fronten en met iedereen.’

De volgende dag, 6 mei, is de dag die je wist dat ging komen: Den Haan laat op Twitter in een filmpje weten dat ze opstapt bij 50PLUS en haar zetel meeneemt. ‘Met hart en ziel wil ik mij blijven inzetten voor de belangen van senioren in Nederland en dat zal ik de komende vier jaar dan ook in de Tweede Kamer als uw volksvertegenwoordiger met alle passie en liefde blijven doen.’

50PLUS schrijft hiermee opnieuw parlementaire geschiedenis: niet eerder splitste een politiek leider en enig Kamerlid

zich af van de eigen partij. Binnen noch buiten de partij is veel begrip voor haar stap. Ordinaire zetelroof, luidt het verwijt. Weliswaar hebben meer dan 80.000 kiezers op haar gestemd, maar omdat ze lijsttrekker is kunnen die stemmen niet worden beschouwd als voorkeurstemmen. 'Zowel de partij als de lijsttrekker hebben er een zootje van gemaakt en de politiek grote schade toegebracht,' luidt het harde oordeel van parlementair verslaggever Jos Heymans van RTL. 'Als het landsbestuur een bedrijf zou zijn, was 50PLUS als een ondermaats presterende afdeling ontbonden en Den Haan als incompetente leidinggevende op staande voet ontslagen. Ze moeten zich allebei doodschamen voor de bende die ze hebben aangericht.'

De keuze voor Den Haan als lijsttrekker was achteraf een misrekening, erkent Nagel. 'Ik voel mij nadrukkelijk verantwoordelijk voor het aantrekken van Liane en doe daar niks aan af, maar heb het niet in mijn eentje geregeld. Er was breed draagvlak voor haar. Ze wilde graag dat lijsttrekkerschap, ze was aan iets anders toe. Ik kan niet anders concluderen dan dat ze gedacht moet hebben: zodra ik de lijsttrekker ben en we het programma gaan opstellen en uitvoeren, bepaal ik wel hoe het verder gaat.'

Den Haans vertrek is een verlossing én een gevoelige klap voor de partij, die nu niet meer in de Tweede Kamer vertegenwoordigd is. Terwijl dat bij uitstek de plek is waar je als politieke partij zichtbaar bent. Hoe hard 50PLUS-volksvertegenwoordigers in gemeenten, provincies en waterschappen ook hun best doen, het is uiteindelijk de Tweede Kamer die gaat over 50PLUS-kroonjuwelen als pensioen en AOW.

Dankbaar en strijdbaar

Op zaterdag 8 mei zit Jan Nagel zijn laatste ledenvergadering voor. Het ochtendgedeelte is besloten, maar oud-voorzitter en

luis in de pels Geert Dales houdt al bloggend het journaal van minuut tot minuut op de hoogte van de ontwikkelingen. 's Middags kiezen de leden een nieuw bestuur. Peter Schut promoveert van secretaris tot voorzitter. 'We staan aan de vooravond van een nieuwe fase in onze partij,' begint Schut zijn aanvaardingsspeech optimistisch. 'Laten we de negativiteit achter ons laten en onze aandacht richten op wat we nog wél hebben als 50PLUS.' Hij roept zijn partijgenoten op om van de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 een succes te maken. 'Hier laten we zien dat 50PLUS bestaansrecht heeft en weer helemaal terug is.' Er volgt een kort eerbetoon aan zijn 'roemruchte' voorganger. 'Iemand die zijn sporen heeft verdiend, iemand die zich volledig inzet voor de partij met ziel en zaligheid. We hebben veel discussies gehad, maar je staat dag en nacht klaar. Om tien of elf uur neem je de telefoon nog op.'

Om Nagels afscheid op te luisteren is Cees Stolk, 50PLUS'er van het eerste uur en echtgenoot van Léonie Sazias, opgetrommeld om hem toe te spreken. 'Let op je woorden, anders roeyer ik je nog,' grapt Nagel als de partijveteraan hem betitelt als de Heintje Davids van de Nederlandse politiek. 'Meer dan eens ben je teruggeroepen om de scherven bij elkaar te vegen en meer dan eens werden dan de pijlen op jou gericht, want dat schijnt in het DNA van de partij te zitten. Voor de media is dat gekibbel uitgegroeid tot een clowneske attractie. Het heeft jou nooit gedeerd. Na elke stoeipartij stond jij op als een tui-melaartje om je op de volgende verkiezingen te concentreren. Daarbij liet je je door niets of niemand van je eindspel afhouden. Ook de pionnen die dachten dat ze een paardensprong konden maken is dat niet gelukt. Ik heb je vaak zien aanmodderen als de vader van een moeilijk opvoedbaar kind, want 50PLUS is je kind en dat zal altijd zo blijven. Maar het is genoeg geweest. Je gaat nu heus stoppen en dat zal moeilijk genoeg worden. Er zullen zich situaties voordoen waarbij je advies of hulp ingeroepen wordt. Mijn advies: houd je rug recht, je poot

stijf en laat het los. Houd je niet bezig met een andere partij dan je schaakpartij. Je hebt je rust verdiend.'

Nagel krijgt het laatste woord. Hij maakt van de gelegenheid gebruik om nostalgisch terug te blikken op de beginjaren van de partij én om nog wat sneren uit te delen naar de opgestapte lijsttrekker. 'Een afschuwelijk dilemma' was het voor het bestuur geweest, benadrukt de afgezwaaide voorzitter: haar fratsen accepteren of haar de wacht aanzeggen? Van dat laatste hadden ze afgezien, want hij zag de krantenkoppen al voor zich: '50PLUS stuurt eigen lijsttrekker naar huis.' Nagel: 'We wilden de journalisten die zich daarop verheugden geen plezier doen.' Geluk bij een ongeluk: het verlies van de zetel heeft geen negatieve financiële consequenties voor de partij, zoals gevreesd werd. Integendeel: nu 50PLUS uit de Tweede Kamer is verdwenen, blijken de Eerste Kamerzetels maatgevend en krijgt de partij er een ton bij.

'Dan kom ik op wat ik het meest markante punt van mijn speech vanmiddag vind,' recenseert Nagel zijn eigen toespraak. 'Op 6 mei, zeven weken na de verkiezingen, is de domeinnaam partijdenhaan.nl geregistreerd. Een logisch gevolg van de zeteldiefstal. Maar na intensief speurwerk kwamen we nog iets tegen. We konden onze ogen niet geloven: een volstrekt identieke registratie bij hetzelfde domeinregisterbureau.' Nu betrof het de domeinnaam groepdenhaan.nl en deze was al geregistreerd op 5 maart, bijna twee weken voor de verkiezingen. 'Was ze toen al bezig met afsplitsing?' Op hoge poten eist hij opheldering. 'Ik ga ervan uit dat ze hierover nog vandaag een verklaring zal afleggen.'

In de media wordt 'het intensieve speurwerk' direct doorgeprikt. Niet Den Haan, maar cabaretier Tom Lash blijkt de domeinnaam 'als halve grap' te hebben geregistreerd, laat hij weten. 'Ik had het er met een vriend over dat we eigenlijk te laat in bitcoin zijn ingestapt. En toen kwam het idee om als "zekere investering in de toekomst" vast te speculeren op het

afsplitsen van Liane den Haan. En dat bleek een vrij goede inschatting te zijn.' Zo komt de laatste tik die Nagel wil uitdelen, als een boemerang terug. 'Nagel zwaait af bij 50PLUS met onjuiste beschuldiging aan opgestapte Den Haan,' kopt de NOS. Het wonderlijke is dat Nagel achteraf opbiecht dat hij, voordat hij zijn uitspraken deed, al wist dat niet Den Haan maar Lash de website groepdenhaan.nl registreerde. Het maakt zijn insinuaties er nog onsmakelijker op. Die waren overduidelijk enkel bedoeld om Den Haan een trap na te geven.

Nagel is na de beschuldiging aanbeland bij het einde van zijn afscheidsspeech. Inmiddels heeft hij een zichtbare en hoorbare brok in zijn keel. 'Ik neem afscheid van 50PLUS, maar het blijft een partij die blijft kloppen in mijn binnenste. De mensen willen 50PLUS, de partij met de grootste achterban van alle partijen. Laten we die weer gaan opzoeken, laten we die weer gaan binnenhalen door voor ze op te komen. Definitief afscheid vandaag – niet in rouw, maar dankbaar en strijdbaar. Iedereen bedankt dat ik jullie voorzitter mocht zijn.'

Herpakken

Na het opstappen van Den Haan en het afscheid van Nagel richt het nieuwe bestuur onder leiding van voorzitter Peter Schut zich met een bewonderenswaardig enthousiasme en een aan naïviteit grenzend optimisme op de toekomst. Er heerst na het gedoe rond Den Haan veel onvrede in de partij en er zijn veel vragen. Het bestuur maakt een tour door het land langs de provinciale afdelingen en spreekt met de vertegenwoordigers in de waterschappen om te horen wat er leeft. De contacten kosten veel tijd maar zijn nodig, zo weet het bestuur, om de rust en het vertrouwen te herstellen.

Dat is hard nodig, want op 16 maart 2022 zijn er gemeenteraadsverkiezingen. Het bestuur beseft dat deze een belang-

rijke lakmoesproef zijn voor de overlevingskansen van de partij. De partij wil in zo veel mogelijk gemeenten meedoen, zeker daar waar de partij eerder goed gescoord heeft. Maar alleen als er voldoende geschikte kandidaten en kaderleden zijn. Kwaliteit gaat voor kwantiteit.

50PLUS wil een streep zetten onder het verleden, maar opmerkelijk genoeg belanden krijgers die kort ervoor nog volop bij de interne ruzies rond Den Haan betrokken waren op sleutelposities: Ellen Verkoelen krijgt de leiding bij het opstellen van het raamprogramma voor de raadsverkiezingen, Dick Schouw wordt campagneleider en André van Wanrooij landelijk woordvoerder. Alle drie staan ze er bekend om dat ze hun mening niet onder stoelen of banken steken en zo nodig de confrontatie en de publiciteit zoeken. Dat geldt ook voor Peter Pont, die binnen het bestuur is aangewezen om de gemeenteraadsverkiezingen te coördineren. Nog geen drie maanden na zijn verkiezing treedt hij 'om persoonlijke redenen' af. Hij voelt zich binnen het bestuur onvoldoende gesteund bij zijn voorstellen om de partij te democratiseren en baalt ervan dat al zijn plannen rond de gemeenteraadsverkiezingen binnen het bestuur ter discussie worden gesteld. Ook is hij van mening dat het dagelijks bestuur te veel op eigen houtje opereert zonder de andere bestuursleden daarin te kennen.

Voorzitter Schut beseft dat het bestuur met de eerder genoemde bemensing een risico neemt, maar kiest er bewust voor geen grote schoonmaak in de partij te houden. Hij wil juist luisteren naar de criticasters onder de actieve leden. 'Als je dat niet doet gaat het rotten en gaat het van kwaad tot erger. Maar we zullen het niet accepteren als kaderleden de partij in diskrediet brengen. Dan grijpen we keihard in.'

Voor belangrijke besluiten wil het bestuur voortaan eerst draagvlak creëren. Zo'n belangrijk besluit is het aanwijzen van een nieuwe lijsttrekker voor de Tweede Kamer. Ter overbrugging is Eerste Kamer-fractievoorzitter Martin van Rooijen

bereid gevonden als politiek leider van de partij op te treden. Hij vertolkt de partijstandpunten en zal in de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen als landelijk boegbeeld fungeren, maar op een rol als landelijk lijsttrekker zit hij – net als bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen – op zijn leeftijd niet meer te wachten. De nummer twee van de kieslijst, Raymond Brood, is evenmin een optie. Hij heeft de partij na de verkiezingen de rug toegekeerd. Mocht Den Haan onverhoopt de Kamer verlaten, dan heeft 50PLUS de zetel dus nog niet terug, want er bestaat een gerede kans dat Brood dan op eigen titel in de Kamerbankjes plaatsneemt. Overigens is er geen aanleiding te veronderstellen dat Den Haan voortijdig afzwaait. Wel laat ze in juli 2021 weten dat drie partijen haar hebben gevraagd zich bij hen aan te sluiten. Welke dat zijn wil ze niet kwijt, maar haar partijverleden geeft wat hints. Den Haan zat voor D66 en voor de PvdA in de gemeenteraad van Woerden, waarbij de laatste partij lokaal samenwerkte met GroenLinks. Voor 50PLUS-leden bewijst het bericht eens te meer dat Den Haan hun partij enkel als vehikel heeft gebruikt om in de Kamer te komen. Dat andere partijen in haar geïnteresseerd zouden zijn omdat ze ‘van de inhoud’ is, zoals ze zelf beweert, mag met een korrel zout genomen worden. Waarschijnlijk zijn ze vooral geïnteresseerd in de extra zetel.

Van het echec met Den Haan heeft de partij geleerd dat een kandidaat uit de hoge hoed toveren zich niet leent voor herhaling. Dit keer gaat het bestuur dan ook omzichtiger te werk. Eerst maar eens polsen wat de leden willen: iemand van binnen de partij? Iemand van buiten? Enige haast is geboden. In principe zijn de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen pas in 2025, maar het is altijd maar de vraag of het kabinet de rit uitzit.

Wat nu als er draagvlak binnen de partij blijkt te zijn om een beroep te doen op Henk Krol om de kar weer te trekken? De voorzitter is lang stil na deze ‘goede vraag’. ‘Ik zou daar

zelf zeer terughoudend in zijn als partijbestuur. Maar stel dat 90 procent van de leden dat een goed idee vindt, dan moet je het serieus overwegen. Als je zegt te luisteren naar leden, moet je dat ook doen.' Al vindt hij de verwikkelingen rond het opstappen van Krol geen aanbeveling om hem terug te halen. 'Ik zou dan ook zeker een poging wagen om onze leden op andere gedachten te brengen.'

Schut zit er minder geharnast in dan zijn voorganger, voor wie een terugkeer van Krol volstrekt onbespreekbaar was en is. Volgens Schut kijkt Nagel bij deze en andere kwesties niet over zijn schouder mee. De benoeming van Verkoelen en Van Wanrooij noemt hij als voorbeeld van de onafhankelijkheid van het huidige bestuur. 'Of Nagel het met deze keuzes eens geweest zou zijn, waag ik te betwijfelen.' Natuurlijk bellen ze elkaar nog weleens, ze hebben in het vorige bestuur immers dagelijks contact met elkaar gehad. Maar dan gaat het over de gezondheid of de familie. 'Natuurlijk is hij nieuwsgierig hoe het gaat in de partij, maar ik krijg geen ongevraagd advies.'

17.

De balans opmaken

Welke plek neemt 50PLUS in binnen het Nederlandse politieke landschap? Welke resultaten heeft de partij bereikt? Waarom wordt 50PLUS zo vaak geplaagd door interne conflicten? En heeft de partij, die sinds het vertrek van Den Haan niet meer in de Tweede Kamer is vertegenwoordigd, nog toekomst?

Bescheiden, maar blijvend

50PLUS heeft zich in de loop der jaren een bescheiden, maar blijvende plek verworven in het politieke landschap. Sinds 2011 is de partij steeds vertegenwoordigd geweest in de Eerste Kamer met één tot twee zetels en sinds 2012 in de Tweede Kamer met achtereenvolgens twee (2012), vier (2017) en één zetel (maart-mei 2021). Ook in Provinciale Staten, waterschappen en gemeenteraden doet de partij mee en zelfs in het Europees Parlement is de partij korte tijd vertegenwoordigd geweest. Eerdere seniorenpartijen in Nederland waren een aanzienlijk korter leven beschoren.

Ondanks de interne ruzies beschouwt politiek historicus Koen Vossen 50PLUS in 2018 in zijn bijdrage aan het boek

Een versplinterd landschap dan ook als een tamelijk stabiele factor in de Nederlandse politiek. Hij kwalificeert de partij zowel op de as links-rechts als op de as conservatief-progressief als een centrumpartij, met een lichte neiging naar links en progressief. Hierbij valt op dat de partij in materieel opzicht behoudend is ('Blijf van mijn poen afl') en in immaterieel opzicht (democratisering, gelijke rechten, voltooid leven) vooruitstrevend. 50PLUS doet het relatief goed onder lager opgeleide, ontevreden kiezers op leeftijd. Vooral bij het CDA, waar veel oudere kiezers zitten, weet de partij stemmen weg te kapen. Maar ook teleurgestelde PvdA-kiezers, voor wie sociale zekerheid belangrijk is, maken de overstap. Vanwege de programmatische overeenkomsten wisselen kiezers ook relatief gemakkelijk tussen SP, PVV en 50PLUS. Op stemmers op progressieve en liberale partijen als GroenLinks en D66 oefent 50PLUS relatief weinig aantrekkingskracht uit. Volgens onderzoeker Vossen heeft 50PLUS zich met succes opgeworpen als mede-eigenaar van thema's die voorlopig niet van de politieke agenda zullen verdwijnen: de hoogte van pensioenen, de pensioenleeftijd en de ouderenzorg. 'Alleen al door haar aanwezigheid dwingt 50PLUS de overige partijen om deze thema's op te pakken.'

De zorg voor ouderen verenigt de partij en haar leden, maar van een duidelijke gedeelde ideologie is geen sprake. Sterker: in het beginselprogramma van de partij – de plek waar je deze verwacht aan te treffen – wordt juist beklemtoond dat de partij níét wordt gedreven door ideologieën. Hierdoor oefent 50PLUS aantrekkingskracht uit op kiezers en politici uit verschillende politieke windrichtingen. De strijd voor pensioen en AOW bindt de leden (de onenigheid over de AOW-leeftijd in de campagne van 2021 is een uitzondering op die regel), maar over andere onderwerpen lopen de meningen uiteen. Dat biedt een verklaring voor het feit dat vanuit de partijtop een verbreding naar die andere thema's nooit is aangemoedigd. De kiezers van

50PLUS willen vooral dat de partij zich hard maakt voor hun oude dag. Het verwateren van die prioriteiten kost stemmen, is de vrees. Dat 50PLUS daardoor als one-issuepartij bestempeld wordt, nemen ze graag voor lief.

Professor Gerrit Voerman, verbonden aan het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), schreef samen met Paul Lucardie het boek *Populisten in de polder*. Hij beschouwt 50PLUS als een belangenpartij met populistische trekken. 'De partij moet het deels hebben van proteststemmen en zet zich af tegen het politieke establishment, al doen ze dat niet in dezelfde mate als de pvv en Forum. Overigens ontcom je er als nieuwe partij haast niet aan om te zeggen dat de elite niet luistert, want waarom zou je anders een nieuwe partij oprichten? Tegelijk kun je je afvragen hoelang je dat verhaal kunt volhouden. Zeker als je zelf gaat meebesturen wordt dat lastig.' Mogelijk verklaart dit de koerswijziging die lijsttrekker Den Haan voorstond. In plaats van aan de zijlijn 'tegen' te zijn, pleitte ze ervoor om constructief mee te praten over het pensioenakkoord om zo de scherpe kantjes eraf te halen.

Welk kiezerspotentieel heeft een partij als 50PLUS? Menig vijftigplusser én -minner komt op 50PLUS uit bij het invullen van de stemwijzer. Zelf redeneert de partij zich nog eens extra rijk met het argument dat er in Nederland meer dan zes miljoen vijftigplussers zijn (en dat de rest van de kiezers dat hoopt te worden). Die kunnen allemaal 50PLUS stemmen. Dat is te rooskleurig, oordeelt Voerman. 'Potentie is er zeker, getuige de soms hoge peilingen. Bovendien kan de partij bij zowel links als rechts stemmen weghalen. Maar niet elke oudere laat zijn stem bepalen door ouderenthema's.' Daar komt bij dat menig vijftigplusser zichzelf niet als 'oud' ziet of gezien wil worden en alleen al om die reden moeite heeft met een stem op 50PLUS. De oudste groep kiezers stemt vaak traditioneel en van huis uit op een van de gevestigde partijen. Ook daar valt voor 50PLUS hooguit een percentage van af te snoepen.

Bovendien zijn veel ouderen tevreden met de status quo. Ouderen hebben het in Nederland relatief goed, zijn vromender geworden en onder hen heerst minder armoede dan onder volwassenen en jongeren. ‘Opoelisme’ noemde programmamaker Arien Lubach het naar zijn mening onterecht bestempelen van ouderen als zielig. Ondanks de relatieve welvaart onder ouderen ziet Dion Mebius, parlementair verslaggever van *de Volkskrant*, zeker bestaansrecht voor een ouderenpartij als 50PLUS. ‘Ze benadrukken dat het de afgelopen jaren niet beter is geworden. Daar zijn best stemmen mee te halen, want mensen vergeten snel hoe goed ze het eigenlijk hebben en zijn vooral geïnteresseerd in de relatieve verbetering of verslechtering van hun situatie.’

De partij wist het zetelpotentieel vaak op het laatste nippertje niet te verzilveren. In 2017 stond 50PLUS maandenlang rond de tien zetels in de peilingen, maar daarvan verdampten er zes door blunders in de campagne. In 2021 leidden ruzie en onduidelijkheid over het standpunt over de AOW-leeftijd op de valreep tot een daling in de peilingen. Dat de resultaten teleurstellend waren in vergelijking met de peilingen moet maar eens de kop ingedrukt worden, vindt oprichter Nagel niettemin. ‘De peilingen gaan op en neer. Dat we even op tien hebben gestaan...’ Hij bekijkt het liever van de zonnige kant. ‘We hebben elke verkiezing gewonnen, met uitzondering van de laatste keer.’

Resultaat telt

De hamvraag is natuurlijk wat 50PLUS in zijn ruim tienjarige bestaan heeft bereikt. Krol: ‘Toen we in de Kamer kwamen, was pensioenen een taboeonderwerp terwijl iedereen wist dat er een pensioenhervorming aankwam.’ Partijoprichter Nagel formuleert het zo: ‘50PLUS heeft ouderenzaken op de kaart

gezet: hun problemen en financiële zorgen.' De vraag welke zaken precies en wat het effect van de inspanningen van de partij is, laat hij liever onbeantwoord. 'Voor je het weet vergeet ik de belangrijkste.'

Toch zit Nagel er niet ver naast. Vriend en vijand zijn het erover eens dat 50PLUS pensioenen op de agenda heeft gezet en gehouden. Partijhistoricus Gerrit Voerman: 'Je zou denken dat de discussie over de pensioenleeftijd beslecht was, maar die zeurt maar door. Misschien mede levend gehouden door 50PLUS. En in het huidige linksere klimaat is er ruimte voor. Wat dat betreft is het in theorie een goede tijd voor deze partij.'

Succes heeft vele vaders en de mislukking is steeds een wees. Dat maakt het lastig om vast te stellen in hoeverre verschuivingen in het politieke denken dankzij, of misschien ondanks, 50PLUS hebben plaatsgevonden. Ook al omdat partijen elkaar onderling kunnen beïnvloeden. Neem als voorbeeld het immigratiestandpunt. De pvv scoorde bij kiezers met een streng immigratiebeleid. Om die partij de wind uit de zeilen te nemen, scherpste de vvd haar immigratieparagraaf aan. Zo'n effect kan zich bij de oudedagsvoorziening ook voorgedaan hebben. Nu is 50PLUS nooit zo'n grote electorale bedreiging voor andere partijen geweest als de pvv, maar toch is het aanmerkelijk dat het continu hameren op ouderenbelangen door 50PLUS dit onderwerp ook bij andere partijen op het netvlies heeft gehouden. *Volkskrant*-journalist Mebius: 'Ze hebben het politiek Den Haag zeker moeilijker gemaakt om de aow-leeftijd snel te verhogen. Partijen als PvdA en GroenLinks zijn door 50PLUS fermere posities gaan innemen.'

Krol: 'De Kamer is groener geworden door GroenLinks, diervriendelijker door de Partij voor de Dieren en door ons hield iedereen meer rekening met ouderen.' Het mooiste bewijs was die keer dat hij tijdens een debat naar de wc moest. Toen hij opstond, dacht D66-leider Pechtold, die op dat mo-

ment aan het woord was, dat hij op weg was naar de interruptiemicrofoon en wilde hem voor zijn. 'En voor de ouderen...'

Niet iedereen is overtuigd van dit effect. Onderzoeker Simon Otjes van de Rijksuniversiteit Groningen bijvoorbeeld. 'Ik heb een dergelijk patroon wel waargenomen voor de Partij voor de Dieren, maar niet voor 50PLUS. 50PLUS kwam in 2012 in de Kamer. Het kabinet-Rutte II versnelde juist de verhoging van de AOW-leeftijd. Het enthousiasme over het verhogen van de AOW-leeftijd nam in de laatste jaren af (bijvoorbeeld in het pensioenakkoord dat GroenLinks en PvdA met Rutte III sloten) maar toen matigde juist 50PLUS zijn kritiek ook.'

Krol is bescheiden als het gaat om de resultaten op AOW-en pensioengebied. 'Daar liepen we vast. De Kamermeerderheid lag nou eenmaal anders. Ik denk wel dat de uitkomst voor ouderen nog slechter was geweest als we er niet hadden gezeten.' Medeoprichter Maurice Koopman is sceptischer: 'De partij heeft de pensioendiscussie weliswaar op de kaart gezet, maar het heeft geen enkel effect gehad. In discussies over het pensioenakkoord heeft 50PLUS geen rol gespeeld door zijn starre houding. Als we meer hadden meebewogen, hadden we op onderdelen punten binnen kunnen halen.' Krol: 'Ik heb niet de indruk dat het zo werkt. Ik kies liever voor een harde, consequente opstelling waarbij mensen je eerst ongelijk geven maar er gaandeweg achter komen dat je gelijk hebt.'

Volgens Koopman heeft de inzet van 50PLUS evenmin geleid tot meer aandacht bij andere partijen voor ouderen. '50PLUS heeft zich te zeer als one-issuepartij gemanifesteerd, waardoor de bredere discussie over de positie van ouderen in de samenleving is ondergesneeuwd.' Hij pleit voor meer aandacht voor ouderenemancipatie. 'Zet ouderen niet als slachtoffer neer, maar benadruk juist hun kracht.'

Ondanks het beperkte aantal zetels kon 50PLUS bij onderwerpen waar het er echt om spande soms het verschil maken. Zo hielpen Henk Krol in de Tweede Kamer en Jan Nagel in de

Eerste Kamer op de valreep de donorwet aan een meerderheid. Ook kreeg de partij de handen op elkaar voor eigen initiatieven. Denk aan Sazias' initiatiefnota voor DNA-profielen voor kankerpatiënten. Andere concrete resultaten zijn het aanstellen van oud-voetballer John de Wolf als ouderenambassadeur, aandacht voor leeftijdsbestendig bouwen en het bezoekrecht voor mensen in verzorgingshuizen tijdens de coronacrisis.

Nagels netwerk

Vanaf de oprichting van de partij benutte oprichter Jan Nagel zijn eigen netwerk voor het werven van partijfunctionarissen. Hij vlooidde zijn agenda's door en belde mogelijk geschikte connecties uit de schaakwereld, omroep-land en de politiek. Nagel had bij Leefbaar Nederland al laten zien een neus voor stemmentrekkers te hebben door Pim Fortuyn binnen te hengelen.

Met Henk Krol slaagde hij daar opnieuw in. Volgens Dion Mebius had Krol, ruim acht jaar het gezicht van 50PLUS, iets magisch. 'Krol kon niet zonder 50PLUS en andersom. 50PLUS was een sterk merk en Krol een goed uithangbord. Die combi werkte uitstekend en hij had een naamsbekendheid waar je als kleine partij alleen maar van kunt dromen.' Nagel en Krol voelden en vulden elkaar goed aan. Nagel stuurde vanuit de coulissen en Krol liet zich sturen. Tegenover Krols kwaliteiten (mediageniek, charmant) stond een aantal valkuilen: hij was inhoudelijk zwak, had moeite met cijfers en moest het daarom in debatten vaak afleggen tegen gewiekstere opponenten. Binnen de partij wilde hij iedereen te vriend houden en greep niet tijdig in bij conflicten. Met alle gevolgen van dien.

Ook Liane den Haan werd door Nagel aangedragen, maar het verschil met haar voorganger kon haast niet groter zijn: zo kneedbaar als Krol was, zo rechtlijnig was Den Haan. Bij de ANBO had zij laten zien over lijken te gaan om haar doelen te

bereiken. Achteraf kan vastgesteld worden dat de partij en de nieuwe lijsttrekker zich op elkaar hebben verkeken. Den Haan heeft ten onrechte ingeschat dat, zodra ze eenmaal lijsttrekker was, ze de partij wel mee zou krijgen in een soepeler AOW- en pensioenstandpunt, een verbreding van het programma en een constructievere toon. Het partijbestuur onder leiding van Nagel dacht op zijn beurt dat de lijsttrekker zich zou voegen naar de partij en het programma en dat het allemaal wel los zou lopen.

Niet elke kandidaat die Nagel door de jaren heen voor posities binnen de partij aandroeg, bleek een even groot politiek of bestuurlijk talent. Bovendien gaf het soms scheve ogen binnen de partij. Regelmatig klonk het verwijt dat iemand zijn of haar positie louter te danken had aan zijn goede band met de oprichter. Terecht of niet: door in je eigen vijver te vissen, heb je de schijn snel tegen. Partijhistoricus Gerrit Voerman: 'Nagel kreeg getrouwen op posities en hield via hen invloed. Dat leidde tot wrijving met anderen binnen de partij. Tegenstellingen worden dan snel persoonlijk: je bent voor of tegen Nagel.' Sommige partijen zijn duidelijk rond één persoon gebouwd, stelt Voerman. 'De PVV van Wilders, Forza Italia van Berlusconi. Bij zulke partijen blijft de oprichter voor of achter de schermen een sleutelpositie vervullen en continu aan touwtjes trekken. 50PLUS heeft dat met Nagel ook in zekere mate.'

'De methode-Nagel' noemt Dion Mebius de tactiek om stemmentrekkers van buiten de partij aan te trekken. Het verbaast hem dat die methode nog steeds wordt toegepast. 'Als je partij tien jaar bestaat moet je dat op orde hebben: op tijd talent in je partij herkennen en doorontwikkelen, Kamerleden laten doorgroeien tot lijsttrekker. Door de vele bestuurswisselingen ontbreekt een langetermijnvisie en komt dit niet van de grond.' Dit beeld wordt binnen de partij herkend. De training van eigen talent bleef meestal steken in algemene cursussen in staatsinrichting en debattechnieken.

Binnen de partijtop heerste de hoop dat die kandidaten van buiten een achterban aan stemmers mee zouden nemen (Van Brenk de leden van haar vakbond Abvakabo FNV, Den Haan de leden van de ANBO), maar dat effect bleek gering. Doordat nieuwelingen hoog op de kieslijst belandden, voelden veel oudgedienden zich bovendien gepasseerd of trokken zich terug. Kennis en ervaring ging zo verloren en het was een bron van wrevel. Hylke ten Cate: 'Mensen worden te makkelijk afgeserveerd en ingeruild voor iemand van buiten. Dat zag je met de wissel De Lange-Krol en later met Van Brenk-Den Haan. Mensen van buiten halen ontmoedigt bestaande leden om actief te worden.' De partij was vaak bezig met kortetermijnoplossingen, wat ten koste ging van het bouwen aan een partij voor de langere termijn. Volgens Ten Cate was die oriëntatie op de korte termijn typerend voor Nagel. 'Hij is een schaker en denkt twee, drie stappen vooruit. Maar soms moet je zes stappen vooruitdenken.'

Rollebollende ouderen

Waarom wordt 50PLUS doorlopend geplaagd door interne ruzies? Hiervoor is niet één enkele oorzaak aan te wijzen. Een combinatie van factoren leidt ertoe dat partijleden 'rollebollend over straat' gaan. Een ouderenpartij trekt logischerwijs veelal oudere leden aan die al een lange maatschappelijke carrière en vaak ook een politiek verleden bij een andere partij achter de rug hebben. Niet zelden zijn ze daar op een zijspoor beland of worden er te oud bevonden en beproeven vervolgens hun geluk bij 50PLUS. De partij trekt daardoor politieke avonturiers en grote ego's aan, merkte ook Henk Krol. 'Bestuurders sloegen elkaar om de oren met argumenten als: weet je wel wie ik ben, weet je hoeveel ervaring ik heb, ken je mijn lange staat van dienst wel? Ze deden in autoritair gedrag niet

voor elkaar onder. Dat was de oorzaak van de voortdurende verdeeldheid. Soms dacht ik dat ik terecht was gekomen in een slechte operette.'

Bij andere partijen stromen leden meestal op jongere leeftijd in en passen zich dan aan de heersende partijcultuur aan. De senioren die bij 50PLUS actief worden, beschikken vaak niet over die flexibiliteit. Wat ook meespeelt: ze hebben niets te verliezen, want ze hebben al een hele loopbaan achter de rug. Ze zijn voor hun carrière niet meer afhankelijk van de gunsten van anderen en als ze willen scoren, moet het snel gebeuren, want over een paar jaar zijn ze er misschien niet meer toe in staat. Dit leidt tot strijd om de meest gewilde posities in de partij. Bezetten ze die eenmaal, dan doen ze er niet gemakkelijk afstand meer van. Velen beschouwen een bestuursfunctie bovendien als een opstapje naar een rol als volksvertegenwoordiger, terwijl dit in de praktijk om andere kwaliteiten vraagt.

Tegelijkertijd valt het niet mee om voor alle bestuursplekken, ook de minder populaire, kwalitatief goede kandidaten te vinden. Door de partijstructuur met twaalf provinciale afdelingen zijn er landelijk zo'n honderd functies in te vullen. Een hele uitdaging nu het aantal leden alweer jaren daalt en velen op een leeftijd komen waarop ze zich niet meer kunnen inzetten als voorheen, waardoor het verloop groot is. Partijtijger Dick Schouw formuleert het iets minder diplomatiek: 'Weinig leden van het eerste uur zijn nog actief. Ze sterven bij bosjes.'

Een andere onderscheidende eigenschap van oudere leden: ze hebben vaak alle tijd. Politiek journalist Dion Mebius: 'Sommigen gaan helemaal op in hun bestuursfunctie. Ze vinden dat ze vanwege hun carrière en de vele vrije tijd die ze in de partij steken een duit in het zakje mogen doen.' Het leidt tijdens congressen vaak tot procedurele scherpstijperij, waarbij gezwaaid wordt met statuten en reglementen. Mebius: 'Bij de gemiddelde partij kennen leden de partijstatuten niet,

maar deze leden hebben alle tijd om zich daarin te verdiepen.’ Norbert Klein merkte als Kamerlid wat het gevolg was als leden te veel tijd hebben. Hij kreeg ‘te pas en te onpas’ mailtjes. Deze waren niet altijd even vriendelijk van toon. ‘Ik heb in die periode geleerd om alle mailtjes die tussen twaalf uur ’s nachts en zes uur ’s ochtends geschreven zijn vooral maar even terzijde te leggen.’

Dat 50PLUS mensen van verschillende politieke achtergronden samenbracht, leidde volgens hem ook tot conflicten. ‘Er is geen cement tussen de partijleden, geen overeenstemming over de inhoudelijke koers. Dat leidt tot machtspeletjes.’ Dit kan een rol gespeeld hebben, maar het is juist opvallend hoe weinig conflicten binnen 50PLUS over de inhoud gingen. De interne ruzie over het AOW-standpunt bij de campagne van 2021 was wat dat betreft een uitzondering. Bij het conflict tussen Klein en Baay waren meningsverschillen over de inhoudelijke koers (focus of verbreding?) slechts onderdeel van het probleem. Vaker leidden vertrouwenskwesties en onverenigbaarheid van karakters tot gekrakeel.

Voorals binnen het landelijk hoofdbestuur was er vaak gedoe. Regelmatig stapten bestuursleden op of werden weggestuurd. 50PLUS versleet in ruim een decennium maar liefst zes verschillende partijvoorzitters, waarnemend voorzitters buiten beschouwing gelaten. Bijna zonder uitzondering vertrokken ze na interne strijd. Oprichter en eerste voorzitter Jan Nagel was bij de bestuurscrisissen nooit ver weg. Hij keerde tot drie keer toe (2013, 2016, 2020) terug om de voorzittersshamer ter hand te nemen. ‘Als een badeend dook hij bij iedere wisseling van de wacht op,’ aldus oud-voorzitter Geert Dales. Regelmatig draafde Nagel op om brandjes te blussen die mede door zijn eigen toedoen ontstaan waren. Voormalig ambtelijk secretaris Simon Geleijnse: ‘Jan Nagel is de constante factor die er altijd bij is geweest. Was hij zelf niet aan de macht, dan zorgde hij wel voor iemand die hij kende die aan de macht kon

komen. Ik heb hem hoog zitten om zijn vitaliteit en om wat hij allemaal heeft opgebouwd. Maar hij maakt er ook vaak een potje van.' Dat Nagel altijd achter de coulissen stand-by stond, bleef volgens Dion Mebius niet zonder gevolg. 'Leden die nog een appeltje te schillen hadden met het zittende bestuur keken naar hem en wisten dat ze op hem konden terugvallen. Dat de mogelijkheid van zijn terugkeer steeds openstond, zorgde op zich al voor onrust.'

'50PLUS was en is Jan Nagel,' stelt Willem Holthuizen, die opstapte na de royementsaffaire rond de leden Schouw en Hernández. Toen hij Nagel opvolgde als voorzitter, had hij er bij hem op aangedrongen zich niet met bestuurszaken te bemoeien. Daar kwam weinig van terecht. Als Holthuizen het over zou moeten doen, zou hij juist dichter op Nagel zijn gekropen. Andere voorzitters hadden dat volgens hem ook moeten doen. 'Meer samenwerking, een dieper, hechter overleg. Ook al zou dat in de ogen van anderen een pact met de duivel geweest zijn. Door de geschiedenis en de opbouw van de partij was het onmogelijk zonder Nagel echt iets van de grond te krijgen. Anderen krijgen of voelen te weinig ruimte. Hij is direct of indirect overal bij betrokken.'

Jantje Davids

Wat dreef Jan Nagel om als een Heintje Davids telkens terug te keren? Zelf houdt hij het erop dat hij niet meer zo nodig hoefde, maar het deed in het partijbelang. In gevallen van crisis kwamen zijn ervaring en netwerk binnen de partij naar eigen zeggen goed van pas. '50PLUS is zijn baby. Hij vindt het verschrikkelijk om het teloor te zien gaan,' stelt senator Martine Baay. 'Haal je 50PLUS van hem af dan is hij gewoon een man van in de tachtig die gezellige dingen doet met zijn vrouw en af en toe met zijn kleinkinderen schaakt. Maar vol-

gens mij wordt hij daar niet gelukkig van. Hij wil politieke geschiedenis schrijven, maar dat heeft hij al gedaan, daar kan niemand omheen.' Nagel maakt zichzelf graag onmisbaar. Die bewijsdrang gaat volgens Baay terug tot zijn jeugd. 'Hij wil voor vol worden aangezien.' Hylke ten Cate sluit zich daarbij aan. 'Hij wil niet afgeschreven zijn.' Marcel van Dam: 'Hij is van de school: als er maar over me wordt geschreven, als er maar over me wordt gepraat.' Zelfs als dat in kritische zin is – en dat was vaak het geval.

Medeoprichter Maurice Koopman: 'Jan heeft een passie voor politiek en een grote ambitie om daar zelf een rol in te spelen, belangrijk te zijn. Waar die ambitie uit voortkomt? Dat kunt u hem het beste zelf vragen, maar u zult er geen antwoord op krijgen, want hij ontkent het. Het is de drang om erbij te horen, het spel mee te spelen. Tot op zekere hoogte kan hij dat ook, maar het moet niet te groot worden, want dan overziet hij het niet meer. Dat is hem regelmatig opgebroken. "Wat hij opbouwt, breekt hij ook weer af", is een gevleugelde uitdrukking rond zijn persoon.' Volgens Kees de Lange is Nagels geldingsdrang terug te voeren op zijn PvdA-verleden. 'Hij is de enige uit de groep Nieuw Linkers binnen de PvdA die het nooit helemaal gemaakt heeft. Sommige partijgenoten werden minister of burgemeester, hij niet. Hij voelde zich tekortgedaan door de PvdA. Dat zat hem heel hoog. Als hij met 50PLUS succes boekte, stelde hij altijd eerst zijn PvdA-vrienden op de hoogte. "Zie je well!" Tot op de dag van vandaag is dat een drijfveer voor hem.'

Léonie Sazias: '50PLUS is zijn geesteskind. Ik heb respect voor wat hij voor elkaar heeft gekregen en vind het dapper dat hij op zijn eenentachtigste weer voorzitter is geworden. Hij is zeker sterk sturend, maar hij weet waar hij het over heeft en doet zijn best om deel van de oplossing te zijn. Vergeet niet: iedereen belt Jan, ook als hij geen voorzitter is. Hij wordt er door anderen steeds weer in getrokken. Sommigen zijn klaar met

hem, anderen kunnen niet zonder hem.' Dion Mebius: 'Een partijoprichter zet je niet zomaar aan de kant. Je hoopt dat zo iemand op de achtergrond raakt en ruimte geeft aan anderen.' Henk Krol: 'Jan is een politiek dier. Ik heb tot op de dag van vandaag grenzeloze bewondering voor hem, voor wat hij in zijn leven steeds opnieuw weer van de grond heeft gekregen. Al was het niet altijd op de manier waarop ik het zou doen.' Hoe ziet Nagel het zelf? Had hij meer los moeten laten in de afgelopen tien jaar? Zijn antwoord is kort en bondig: 'Nee.'

In *De kat met negen levens*, een uitvoerige analyse van de politieke carrière van Nagel, worden drie constanten in zijn loopbaan benoemd: een antiautoritaire houding, politiek overlevingsinstinct en ruzie.

Nagel is eigenzinnig en strategisch. Hij wordt wel de Raspoetin van Hilversum genoemd. Bij de VARA, de PvdA, Leefbaar Nederland en 50PLUS waren er in de tijd dat Nagel er zat conflicten. Soms vanwege Nagel maar vaak ook buiten hem om. Politiek is voor Nagel, een getalenteerd schaker, een spel van confrontatie. Een spel dat je speelt om te winnen.

Nagels stijl leverde hem door de jaren heen verschillende bijnamen op: schaker, enfant terrible, intrigant. Zelf wijt hij dat imago aan journalisten die in oude knipselmappen duiken en het beeld in stand houden. Dat zijn naam vaak wordt geassocieerd met ruzies en conflicten ontkent hij niet. 'Ik denk dat het komt omdat ik vrij duidelijk kan zijn. Dan maak je vijanden.' Binnen de partij is een veelgehoorde klacht dat het hem ontbreekt aan zelfkritiek. Hylke ten Cate: 'Zijn vrouw Yvonne regelt dat, die houdt hem soms een spiegel voor. Maar uiteindelijk krijgt Jan zijn zin.'

Veel partijvoorzitters die Nagel opvolgden of voorgingen, hadden vanwege hun verleden als burgemeester of wethou-

der ontegenzeggelijk bestuurlijke kwaliteiten. Maar ze waren gewend om in een geoliede machine te werken en dat was 50PLUS niet. Vaak stonden ze voor een dilemma: de interne partijdemocratie vergroten en meer ruimte geven of met harde hand ingrijpen om gedoe en publicitaire schade de kop in te drukken. Deze twee doelen bleken in de praktijk lastig te verenigen en menig bestuur liep erop stuk. Volgens voormalig (ambtelijk) secretaris Hylke ten Cate was dit mede oorzaak van het voortdurend stuivertje-wisselen. Ook Simon Geleijnse zag als ambtelijk secretaris diverse voorzitters aan zich voorbijtrekken. ‘Terugkijkend is er nooit een leider geweest die de touwtjes stevig in handen had. Er was altijd ruimte voor eigen initiatieven en ruis. Er heeft geen bestuur langer dan een jaar voltallig gezeten, dat reken ik die bestuurders aan.’

Waar je mee omgaat, daar word je mee besmet

‘De partijcultuur van 50PLUS is doordrenkt van ruzie en conflicten,’ stelt Gerrit Voerman van het Documentatiecentrum voor Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). ‘Ruziemaken is normaal geworden, de omgangsvormen zijn gedegenereerd, zou je kunnen zeggen. Dat is moeilijk terug te draaien.’ Bij 50PLUS lijkt te gelden: waar je mee omgaat, daar word je mee besmet. Er is door de jaren heen een cultuur ontstaan waarin niet geschroomd wordt grof geschut in te zetten. Royementen, elkaar uit de fractie zetten en rechtszaken aanspannen zijn tot het standaardrepertoire gaan behoren. Of zoals militair theoreticus Carl von Clausewitz het formuleerde: oorlog is de voortzetting van politiek met andere middelen.

Hier past wel een relativering: in de afgelopen tien jaar was het vooral in en rond het landelijk bestuur vaak hommeles. Conflicten binnen de Kamerfracties en binnen waterschap-

pen en provinciale en lokale afdelingen waren aanzienlijk minder talrijk. Zij hadden vaak juist te lijden van de publicitaire schade. Kamerleden merkten bijvoorbeeld dat ze minder serieus werden genomen door collega's zodra er weer ruzie in de tent was. Voerman: 'Bij andere partijen komen interne conflicten ook voor, maar zij hebben een traditie om deze te beslechten, waarbij oudgedienden met gezag en een onomstreden status kunnen bemiddelen. Nagel had zo'n rol kunnen vervullen als hij niet zelf onderdeel van het spel was gebleven.' Ook al waren de ruzies voor veel buitenstaanders een bron van (leed)vermaak, het bewees het vertrouwen in de partij en in de politiek als geheel een slechte dienst.

In de korte bestaansgeschiedenis van de partij was het terugkerende mantra van iedere partijleider dat het 'een kleine groep' binnen de partij was die voor de problemen zorgde en het voor de anderen verpestte. Bij het analyseren van de conflicten valt inderdaad op dat een aantal namen regelmatig opduikt. Maar het is nog niet zo eenvoudig om 'schuldigen' aan te wijzen. Vaak is sprake van een wisselwerking tussen de kemphanen en wie de ene keer slachtoffer is, kan de volgende keer dader zijn. In wisselende coalities nemen partijtijgers het tegen elkaar op. Vaak speelt de functie die ze op dat moment vervullen daarbij een rol. Neem oud-voorzitter Geert Dales, die in zijn boek *Tien zetels* driehonderd pagina's lang klaagde hoe 'opportunisten, geboren querulanten en een malverserende intrigant' tegen hem en de partij samenspanden. Diezelfde Dales zaagde na zijn vertrek met zijn feniksgroep en zijn pleidooi voor nul zetels met zichtbaar plezier aan de poten van zijn voormalige partij. Zijn tegenstrever Peter Pont, die een rechtszaak tegen het hoofdbestuur aanspande, maakte daar – twee besturen verder – zelf deel van uit.

Intussen smulde de pers van al het tumult. In 2018 bracht columnist Sheila Sitalsing in *de Volkskrant* zelfs een ode aan de strijd bij 50PLUS.

Van alle soorten ruzies die er zijn, zijn de ruzies bij 50PLUS mij het liefst. Er is meestal sprake van woest opstappende dan wel woest tegen de stroom in blijven zittende bestuursleden, ze gaan altijd moddergooien in de pers – waarop de pers prompt de schuld krijgt van de ontsporingen – en niemand kan ooit in één heldere zin uitleggen wat de casus belli is. De ruzies zijn mede daardoor van een ongeëvenaarde schoonheid die zich moeilijk laat omschrijven, en die zich al manifesteert in persberichten met wonderlijk-poëtische zinnnetjes als deze:

‘De redenen zijn voor de afgetreden bestuursleden verschillend van aard en komen voor enkele onder meer voort uit verschillende opvattingen over de bestuursstijl en de werkwijze binnen het bestuur. Andere bestuursleden leggen de reden voor hun beslissing in het door hen betreunde aftreden van de overige bestuursleden en die daarmee, naar hun mening, hun verantwoordelijkheden ontvluchten.’

Mot krijgen over de vraag waar je eigenlijk ruzie over hebt: zoiets kan alleen bij 50PLUS.

Publicaties als deze leiden binnen de partij tot het verwijt dat de media 50PLUS consequent zouden framen als ruziepartij, terwijl het merendeel van de actieve leden zich met groot enthousiasme en in goede harmonie inzet voor de partij. Bovendien: bij andere partijen wordt toch ook ruziegemaakt? *Volkskrant*-verslaggever Dion Mebius: ‘Dat klopt, maar nergens wordt zo onbeschaamd geruzied en gelekt als bij 50PLUS. Alle parlementaire journalisten worden ongeveer standaard in cc gezet. Iedereen doet eraan mee. Bij het Paasakkoord stuurden beide kampen mails met hun eigen lezing van wat er besproken was. Pagina’s lang, bijna tot op de minuut uitgeschreven. Op zich is het positief dat ze benaderbaar zijn en dat ze ook bij

onenigheid verantwoording willen afleggen. Maar soms volgen de uitspraken elkaar zo snel op dat het vuurtje er alleen maar hoger mee wordt opgestookt.'

Ook Gerrit Voerman meent dat de partij het over zichzelf afroept. De mediafocus op interne verdeeldheid brengt volgens hem wel risico's met zich mee. 'Als ook inhoudelijke debatten binnen de partij worden geïnterpreteerd in termen van verdeeldheid, van kampen die tegenover elkaar staan, dan gaan partijen de boel regisseren om maar eenheid uit te stralen. Dat kan het interne debat doodslaan.' Voormalig ambtelijk secretaris Geleijnse: 'De media hebben ons ongenadig hard aangepakt en niet altijd even fair. Een journaliste bij *NRC Handelsblad* had de pik op 50PLUS en zei dat ook letterlijk.' Hij vindt het jammer dat de aandacht voor de ruzies ten koste ging van de aandacht voor hun inhoudelijke verhaal. 'Maar ik begrijp het wel: als je continu openlijk ruziemaakt en fouten maakt, kun je van de media niet verwachten dat ze als een schoothondje achter je aan komen als je iets te melden hebt op pensioengebied.'

Ook Léonie Sazias vindt dat de partij de hand in eigen boezem moet steken. '50PLUS slaagt er slecht in ruzies binnenboord te houden. Als je dat imago hebt – en ouderenpartijen hebben dat sowieso – wordt daar extra het licht op gezet.' Net als Geleijnse kent ze journalisten die alleen geïnteresseerd zijn als er bonje is. 'Maar het is niet zo dat de journalisten die me inhoudelijk interviewen steeds naar de bonje vragen.' Volgens Sazias wordt niet alleen de partij, maar ook de achterban geframed. 'Als Henk bij *Nieuwsuur* zat, kwam er een foto in beeld van ouderen met een golftas. Alsof dat de mensen zijn waar wij het voor doen. Alsof ouderen alleen maar rijk zijn, alsof wij alleen maar graaien van de jongeren. Dat is de framing die voortdurend gebeurt.'

Toekomst voor 50PLUS?

Zal 50PLUS erin slagen uit zijn as te herrijzen? Dat de partij niet langer in de Tweede Kamer is vertegenwoordigd, maakt de kans om stemmen te trekken en leden terug te winnen er niet groter op. Al heeft de afgenomen (media)aandacht ook een voordeel: het biedt de mogelijkheid om vanuit de relatieve luwte de partij weer op te bouwen. De kans dat ze ooit nog een machtsfactor van betekenis wordt, lijkt echter voorgoed verkeken. Daarvoor is het 'sterke merk' 50PLUS te zeer gebutst door alle ruzies en hebben de omgangsvormen die daar de oorzaak van waren, zich te diep genesteld in het DNA van de partij. Alle mooie intenties en het optimisme van de nieuwe partijleiding ten spijt.

Verantwoording en dank

Valentijnsdag 2020. 50PLUS-voorzitter Geert Dales haalt me op uit de lobby van het Novotel in Hoofddorp en neemt me mee naar een vergaderzaaltje waar ik partijleider Henk Krol de hand schud. De heren hebben nog niet gegeten en laten een soepje komen. De kennismaking verloopt losjes. Dales en Krol zijn in opperbeste stemming en maken onderling grappjes. We praten over de 50PLUS-geschiedenis waarvan ik de beoogd auteur ben.

De partij zit op dat moment bijna tien jaar in het parlement: een mooie aanleiding voor een boek, meent het bestuur. Veel partijpioniers waren bij de oprichting al op leeftijd en met het optekenen van hun herinneringen kan niet te lang gewacht worden. Het boek moet voor de verkiezingen van maart 2021 verschijnen, is het oorspronkelijke idee. Leuk om aan te bieden op congressen en tijdens de campagne. Maar twee weken voor de kennismaking in Hoofddorp hangt de voorzitter aan de lijn, blakend van zelfvertrouwen. ‘Neem de verkiezingen en de kabinetsformatie ook maar mee, want er bestaat grote kans dat 50PLUS deelneemt in een volgend kabinet.’

De partij staat op dat moment op zo’n tien zetels in de peilingen en ook tijdens onze kennismaking in het Novotel

dromen Krol en Dales hardop over kabinetsdeelname. Op zich geen vreemde gedachte. De vvd gaat al een tijd op kop in de peilingen en heeft mogelijk vier partners nodig voor een meerderheidscoalitie. ‘Dan komen ze al snel bij ons uit. Een mooier slot voor het boek is toch niet denkbaar?’ Het brandalarm in het hotel maakt een voortijdig einde aan hun dagdromen. Rustig drementelen de heren met me naar buiten. Het blijkt loos alarm.

Op dat moment kan geen van ons bevroeden dat de vlag er al snel anders bij hangt. Voor mijn ogen voltrekken zich vanaf de start van mijn werkzaamheden in hoog tempo de laatste hoofdstukken van dit boek: tegen het hoofdbestuur wordt een kort geding aangespannen, een ruzie tussen partijvoorzitter Dales en Kamerlid Corrie van Brenk escaleert en de hele partijtop – minus Henk Krol – zegt het vertrouwen in voorzitter Dales op. Die vertrekt en wordt opgevolgd door Jan Nagel, ook Krol vertrekt en wordt opgevolgd door Liane den Haan. Die haalt, na een verkiezingscampagne vol interne strijd, één zetel voor 50PLUS die ze vervolgens meeneemt als ze zich afsplitst. De partij blijft met lege handen achter. Ik sta erbij en kijk ernaar – en doe mijn best alle ontwikkelingen bij te benen.

Vrijwel alle partijleden die ik benader willen me, soms na enig aarzelen, te woord staan. Senator Martin van Rooijen zegt aanvankelijk medewerking toe, maar ziet hier later van af. Hij wil ‘gewoon zijn werk doen’ en wenst zich niet te mengen in het gedoe rond de partij. Ook Harry Lamberts en oud-voorzitter Jan Zoetelief zien af van medewerking. Lijsttrekker Den Haan laat bij monde van haar woordvoerder weten dat ze niet meewerkt omdat ze niet geassocieerd wil worden met de problemen ‘uit het verleden’. Dat zegt ze op een moment dat ze zelf al volop onderdeel is van nieuwe aanvaringen binnen de partij.

Hoewel 50PLUS het schrijven van dit boek financieel mede mogelijk maakte, heb ik de volledige vrijheid gehad bij het

onderzoek, de keuze van gesprekspartners en bij het schrijven. Hiervoor bedank ik de opeenvolgende partijbesturen onder leiding van achtereenvolgens Geert Dales, Bert Kannegieter (ad interim), Jan Nagel en Peter Schut.

Ook dank aan prof. dr. Gerrit Voerman, partijenhistoricus en directeur van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen, die het manuscript kritisch heeft gelezen en van commentaar voorzien. Hetzelfde geldt voor dr. Peter Bootsma die vanuit zijn kennis over de naoorlogse politiek door een politicologische bril naar de teksten heeft gekeken. Ook Frans Boerboom en Sjoera van Geesink dank ik voor het meelesen en voor hun mentale steun.

Zwolle/Maarn, september 2021

BRONNEN

Gesprekken

Martine Baay-Timmerman, 15 januari 2021
Corrie van Brenk, 29 maart 2021
Hylke ten Cate, 17 december 2020
Geert Dales, 19 januari 2021
Simon Geleijnse, 12 november 2020
Adriana Hernández, 19 november 2020
Willem Holthuizen, 7 december 2020
Norbert Klein, 27 oktober 2020
Maurice Koopman, 4 januari 2021
Henk Krol, 10 april 2021
Kees de Lange, 22 oktober 2020
Toine Manders, 15 oktober 2020
Dion Mebius, 30 november 2020
Richard de Mulder, 20 oktober 2020
Jan Nagel, 18 januari, 9 april en 25 mei 2021
Peter Pont, 20 januari 2021
Léonie Sazias, 5 februari 2021
Dick Schouw, 19 november 2020
Peter Schut, 8 juli 2021
Gijs Schuurman, 19 oktober 2020
Hanneke Schuurman, 19 oktober 2020
Chris Spooren, 7 december 2020
Ellen Verkoelen, 15 april 2021
Gerrit Voerman, 2 februari 2021
André van Wanrooij, 10 mei 2021
Theun Wiersma, 23 december 2020

Literatuur

- Dales, Geert, *Tien zetels. Hoe 50PLUS ten onder ging en wat we daarvan kunnen leren* (Amsterdam, 2020).
- Klein, Norbert, *Out of the box. Over politieke praktijk en vrijzinnige idealen* (Soest, 2017).
- Lucardie, Paul en Gerrit Voerman, *Populisten in de polder* (Amsterdam, 2012).
- Nagel, Jan, *Boven het maaiveld* (Soesterberg, 2001).
- Otjes, Simon en André Krouwel, 'Old voters on new dimensions: why do voters vote for pensioners' parties? The case of the Netherlands', in: *Journal of Aging & Social Policy* (volume 30, 2018).
- Vossen, Koen, 'Een paradijs voor partijen. Nederland en zijn kleine politieke partijen', in: Wielenga, Friso, Carla van Baalen en Markus Wilp (red.), *Een versplinterd landschap. Bijdragen over geschiedenis en actualiteit van Nederlandse politieke partijen* (Amsterdam, 2018).

Dagbladen en tijdschriften

Algemeen Dagblad
Brabants Dagblad
De Stentor
De Volkskrant
De Gooi- en Eemlander
Eindhoven's Dagblad
Het Financieele Dagblad
Het Parool
HP/De Tijd
Leeuwarder Courant
NRC Handelsblad
Trouw
Vrij Nederland

Audiovisueel**Radio***De Nieuws BV**Met het Oog op Morgen***Tv***Buitenhof**De 5 Uur Show**EenVandaag**Haagse Lobby**Jinek**Nieuwsuur**NOS Journaal**Op1**Paauw & Jinek**Ranking the Stars**RTL Late Night**RTL Nieuws**Wakker Nederland**WNL op zondag***Websites***50pluspartij.nl**50pluspodium.nl**Dnpp.nl**Eerstekamer.nl**Lexisnexis.nl**Ftm.nl**Parlement.com**Tweedekamer.nl**Youtube.com*

PERSONENREGISTER

- Aa, Edwin van der 198
d' Ancona, Jacques 30
Arib, Khadija 165, 168, 216
- Baay-Timmerman, Martine 12, 32-34,
39, 44, 50, 90-111, 146, 157, 168-171,
182, 228, 241, 261, 290-301, 313
Bakx, Willem 212
Balkenende, Jan Peter 10, 13, 15, 115
Bart, Hans 167
Batenburg, Martin 18
Baudet, Thierry 255
Berg, Chris van den 112
Berg, Joba van den 173
Berlusconi, Silvio 85, 296
Bijl, Martine 104
Blok, Stef 105
Bluemink, Robert 93, 100
Bodar, Antoine 48
Boerboom, Frans 311
Böhm, Hans 12, 20-50
Bosch, Helena 154-155, 242
Boshuizen, Erik 69
Boven, Josine 101
Bremer, Floor 271-272
Brenk, Corrie van 119, 122, 126, 134, 157-
164, 172, 191, 195, 197, 202-204, 208,
217, 220, 224-232, 238-241, 247-251,
255-256, 278-279, 310, 313
Brink, David van den 54
Brink, Thijs van den 271
Brinkman, Elco 31
Broekers-Knol, Ankie 41
Brood, Raymond 256, 259, 287
Brouwer, Rob de 162
Buma, Sybrand van Haersma 54
- Caluwé, Jeannette de 149
Cate, Hylke ten 12, 23, 30, 41, 73, 75, 97,
104, 139, 145-148, 253, 297, 301-303,
313
Clausewitz, Carl von 303
Cornet, Hans 147, 245
Cramer, Ben 123-125
- Dales, Geert *passim* 150 e.v.
Dam, Marcel van 12, 301
Davids, Heintje 283, 300
Dijkgraaf, Elbert 165
Dijkhoff, Klaas 35
Dijkstra, Pia 166-170
Dijkstra, Remco 161
Dijsselbloem, Jeroen 59
Durieux, Eric 87
- Elst, Henk van 245
Evenboer, Janbart 190
- Ferwerda, Jair 271-272
Fransman, Robin 117-118
Freriks, Rob 148-150
Fortuyn, Pim 9, 14, 34, 80, 105, 215-216,
219, 295
- Gadellaa, Jack 22
Geesink, Sjoera van 311
Geleijnse, Simon 54, 59, 79, 89-90, 101-
102, 109, 128-129, 134, 143, 157-158,
172, 223, 299, 303, 306, 313
Gielisse, Robert 144, 233, 242-244, 266
Graaff, Erik de 256
Grieken, Roderik van 57
Grimbergen, Cees 194
Groenhuijsen, Charles 228
- Haak, René 245
Haan, Liane den *passim* 7, 247 e.v.
Hagens, Pieter Jan 127

- Heere, Theo 200
Hermans, Loek 31
Hernández, Adriana 39, 50, 70-75, 81,
138, 140, 185, 225, 235, 260, 300, 313
Herrebrugh, Willem 91
Heymans, Jos 235, 282
Hillen, Hans 16
Hoek, Mieke 122, 212
Holthuisen, Ineke 65, 75
Holthuisen, Willem 37, 65-75, 81, 300,
313
Hond, Maurice de 12, 16, 18, 21, 24, 64,
116, 186-187, 193, 264
Hoof, Gerard van 245, 280-281
Hulten, Michel van 24, 32
Jinek, Eva 7, 130-131, 198, 271-272, 315
Kaag, Sigrid 159
Kamp, Henk 34, 36
Kannegieter, Bert 232-233, 242, 244, 311
Kent, Bart van 278
Kerkhof, Fred 149, 224
Klein, Norbert 44-61, 78-82, 87-106, 110,
299, 313
Koelewijn, Peter 123
Koeman, Ronald 225
Kombrink, Hans 15
Koning, Aldo 107
Koolmees, Wouter 163, 191, 238-239,
250, 260
Koopman, Maurice 11-12, 32-33, 61, 91,
94-99, 107-108, 11, 118, 135-139, 145-
146, 151, 187-192, 295, 301, 313
Kooten-Arissen, Femke Merel van
215-216
Krol, Henk *passim*
Krouwel, André 19, 314
Kuijk, Thomas van 162
Lamberts, Harry 121-122, 310
Lange, Kees de 13, 22-24, 32, 34, 37-42,
66, 70, 91, 103, 185-187, 297, 301, 313
Lash, Tom 284-285
Leegestra, Lissette 84-85, 177
Leereveld, Marijke 184
Leerkes, Alfons 152, 191, 202-204, 231
Leeuw, Paul de 112
Lernout, George 212
Lodder, Leendert 148-150
Louw, André van der 8
Lucardie, Paul 291
Luiting, Ton 13, 23
Manders, Toine 83-87, 97-98, 143, 151,
183-185, 199, 224-226, 313
Marijnissen, Lilian 240
Mebius, Dion 231-233, 253, 292-298, 300,
302, 305, 313
Meerts, Leo 81
Miltenburg, Anouchka van 111
Monasch, Jacques 133
Mulder, Edgar 164-165
Mulder, Richard de 127-129, 140-142,
187-190, 313
Münninghoff, Alexander 11
Naber, Bernadet 260, 275, 280
Nagel, Jan *passim*
Nagel, Yvonne 25, 32, 56, 65, 116, 192,
230, 302
Nieman, Rick 218
Nijkamp, Martin 256
Nijpels, Ed 44
Nijpels, Jet 19
Nollen, Anke 33-34, 38, 74
Noorlander, Arjan 234-235
Omtzigt, Pieter 103
Otjes, Simon 19, 294
Otterloo, Gerrit-Jan van 134, 172, 195,
255-256
Oud, Pieter 53
Overveld, Mark van 141
Paradijs, Sjuul 116-117, 125, 247-248
Pauw, Jeroen 130-131, 315
Pavert, Sander van de 124
Pechtold, Alexander 129, 168, 170, 293
Pellenkoft, Peter 47
Peper, Bram 12, 16, 21
Plasman, Peter 231, 253

- Plasterk, Ronald 33
 Ploum, Rutger 276
 Pont, Peter 70, 122, 200-201, 205-206,
 211-213, 286, 304, 313
 Postema, Koos 30
- Rooij, Marc van 154, 264
 Rooijen, Martin van 113, 129, 134, 140-
 142, 157-158, 162-166, 172, 182,
 205-208, 212, 220, 222, 228, 240, 247,
 250-252, 269, 279, 286, 310
 Rutte, Mark 17, 22, 43, 67, 163, 241, 294
- Sanders, Noëlle 259
 Sazias, Léonie 118, 122, 126, 132, 134,
 157-160, 172-173, 195, 197, 204, 226,
 241, 248, 251, 255-256, 283, 295, 301,
 306, 313
 Schippers, Edith 35, 124
 Schobre, Marion 72-74, 81
 Schols, Roberto 243
 Schot, Bas van der 218
 Schouw, Dick 27, 31, 39, 46-52, 69-75,
 80, 119, 122, 126, 136-140, 183, 226,
 235, 259-261, 267, 286, 298, 300, 313
 Schut, Peter 202, 245, 259, 283, 285-288,
 311, 313
 Schutten, Ellen 176
 Schuurman, Bertina 179
 Schuurman, Gijs 177-180, 313
 Schuurman, Hanneke 178-181, 313
 Sijbrands, Ton 29-30
 Sitalsing, Sheila 304
 Slagter, Jan 281
 Snel, Menno 164
 Soest, Wil van 176-177
 Sondij, Jelte 177-178
 Spooren, Chris 143-144, 313
 Staaij, Kees van der 133
 Stolk, Cees 283
 Struijlaard, John 82, 104, 109, 112, 115
- Tan, Humberto 170-171
 Teeven, Fred 9, 34-35
- Thünnessen, Chris 105
 Trip, Rob 133
 Tsitsouashvili, Sofia 245
- Uyl, Joop den 49, 113
- Veldman, Hayke 173
 Verbeet, Gerdi 30
 Verbon, Harrie 127-128
 Verboom, Henk Jan 154-155, 242
 Verkoelen, Ellen 7, 163, 212-213, 248,
 262-264, 269-275, 286, 288, 313
 Vermeend, Willem 116, 125
 Vlemmix, Johan 215-216
 Voerman, Gerrit 291, 293, 296, 303-306,
 311, 313
 Vos, Nico 152
 Vossen, Koen 289-290
 Vries, Auke de 190
 Vries, Peter R. de 9, 12
 Vries, Renée de 260, 280
 Vullings, Joost 131
- Wagendorp, Bert 186
 Wanrooij, André van 260-261, 286, 288, 313
 Wassenberg, Frank 168
 Weiden Lorenzo van der 180
 Wellink, Nout 17
 Westbroek, Henk 9
 Wiegel, Hans 44, 165
 Wiel, John van der 29
 Wiersma, Theun 23, 115-116, 122, 137-
 138, 313
 Wilders, Geert 16, 33, 59, 125, 240, 296
 Wilting, Klaas 9, 30, 116, 125
 Wollaars, Jeroen 268-270
 Wout, Piet van 't 148-149
 Wulp, Xander van der 131
- Zijlstra, Halbe 131
 Zoetelief, Jan 138-140, 144-152, 176,
 252, 310
 Zwagerman, Joost 112
 Zwiers, Erik 243

REEKS PUBLICATIES OVER DE NEDERLANDSE POLITIEK

In 2008 startten Boom uitgevers en het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen een reeks publicaties over de Nederlandse politiek. Tot dusverre zijn verschenen:

1. Patrick van Schie en Gerrit Voerman (red.), *Zestig jaar VVD* (Amsterdam, 2008).
2. Gerrit Voerman, met medewerking van Lucas Osterholt, *De VVD visueel. Liberale affiches in de twintigste eeuw* (Amsterdam, 2008).
3. Marcel ten Hooven en Ron de Jong, *Geschiedenis van de Christelijk-Historische Unie, 1908-1980* (Amsterdam, 2008).
4. Gerrit Voerman en Nelleke van de Walle, *Met het oog op Europa. Affiches voor de Europese verkiezingen, 1979-2009* (Amsterdam, 2009; in samenwerking met het Montesquieu Instituut).
5. Joop Hippe en Gerrit Voerman (red.), *Van de marge naar de macht. De ChristenUnie, 2000-2010* (Amsterdam, 2010).
6. Gerrit Voerman, Bert van den Braak en Carla van Baalen (red.), *De Nederlandse eurocommissarissen* (Amsterdam, 2010; in samenwerking met het Montesquieu Instituut).
7. Paul Lucardie en Gerrit Voerman (red.), *Van de straat naar de staat? GroenLinks, 1990-2010* (Amsterdam, 2010).
8. Gerrit Voerman (red.), *De conjunctuur van de macht. Het Christen Democratisch Appel, 1980-2010* (Amsterdam, 2011).

9. Paul Lucardie en Gerrit Voerman, *Populisten in de polder* (Amsterdam, 2012).
10. Koen Vossen, *Rondom Wilders. Portret van de PVV* (Amsterdam, 2013).
11. Anjo G. Harryvan en Jan van der Harst (red.), *Verloren consensus. Europa in het Nederlandse parlementair-politieke debat, 1945-2013* (Amsterdam, 2013; in samenwerking met het Montesquieu Instituut).
12. Maaïke Kamps en Gerrit Voerman, *Het Christen Democratisch Affiche* (Amsterdam, 2015).
13. Frans Becker en Gerrit Voerman (red.), *Zeventig jaar Partij van de Arbeid* (Amsterdam, 2016).
14. Chris Hietland en Gerrit Voerman (red.), *10 over rood 50 jaar later* (Amsterdam, 2016).
15. Gerrit Voerman en Koen Vossen (red.), *Wilders gewogen* (Amsterdam, 2019).
16. Coen Brummer en Simon Otjes (red.), *Tussen bestormen en besturen. 55 jaar D66 in de Nederlandse politiek (1966-2021)* (Amsterdam, 2021).
17. Joep Boerboom, *Ouderenstrijd. De beweging geschiedenis van 50PLUS* (Amsterdam, 2021).